שו״ת · אחרונים · זכר יהוסף

זכר יהוסף חלק ד

רבי יוסף זכריה שטרן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

זכר יהוסף חלק ד

רבי יוסף זכריה שטרן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/זכר-יהוסף-חלק-ד/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן קצה 4
סימן קצו 5
סימן קצז 8
סימן קצח 10
סימן קצט 14
סימן ר 19
סימן רא 20
סימן רב 35
סימן רג 37
סימן רד 38
סימן רה 38
סימן רו 39
סימן רז 40
סימן רח 44
סימן רט 45
סימן ריא 47
סימן ריב 55
סימן ריג 61
סימן ריד 65
סימן ריה 73
סימן ריו 77
סימן ריז 78
סימן ריח 85
סימן ריט 89
סימן רכ 94
סימן רכא 98
סימן רכב 99
סימן רכג 100
סימן רכד 108
סימן רכה 113
סימן רכו 116
סימן רכז 117
סימן רכח 119
סימן רכט 121
סימן רל 121
סימן רלא 123
סימן רלב 126
סימן רלג 133
סימן רלד 158
סימן רלה 164
סימן רלו 165
סימן רלז 166
סימן רלח 168
סימן רלט 170
סימן רמ 177
סימן רמא 179
סימן רמב 188
סימן רמג 193
סימן רמד 196
סימן רמה 199
סימן רמו 204
סימן רמז 206
סימן רמח 208
סימן רמט 209
סימן רנ 213
סימן רנא 214
סימן רנב 219
סימן רנג 226

תשובות זכר יהוסף

חלק אורח חיים

סימן קצה

בדבר השאלה בנשואין ערב הרגל שהמ"א סתקמ"ו ס"ק ד' מחמיר מצד המנהג וע"ש בפמ"ג, ובא"ר דמאן דאוסר נשואין או סעודה לבד אינו אלא דרבנן ובשעה"ד מותר, ובחי"א כלל קי"ז הביאו ולא פירש דהיינו בלא סעודה. ועי' בבית מאיר אה"ע סי' ס"ב וסי' ס"ד ס"ו ושו"מ קמא ח"ב סצ"ו וה"ג סי' קנ"א, ובספרו חלק לשבעה מהדורא תליתאה דף ל"ב ע"ב הוכיח מכתובות ד"ה א' דמותר לישא ערב הרגל ואף דמסתמא יעשה הסעודה ברגל, ובשו"מ תליתאה ח"א סי' ק"ד הקיל למעשה בשעה"ד שכבר הוכן הכל ובדרבנן אמרינן התורה חסה על מש"י ומצד כבוד הבריות שהוזמנו הקרואים יעש"ב. וגדולה מזו התיר בתשובת א"ז רמ"א סי' קצ"ה משום כבוד הבריות ומקום דחק יע"ש:

ובמחצית השקל סוס"ק ד' במ"ש המ"א דזהו מטעם דאסור לעשות נשואין בליל א' ולכן נוהגין איסור סמוך לחשיכה בעיו"ט. ולכאורה הוא נגד פשטות המ"א שנהגו לישא בע"ש סמוך לחשיכה ובעיו"ט לא נהגו לישא כלל, וע"כ שהבין בהמ"א דנקק שיטפא דלישנא אגב שבת דמותר אף סמוך לחשיכה בשלא קיבל עליו קדושת השבת ושביו"ט נהגו שלא לישא כלל בסמוך לחשיכה דאיכא למיחש שיעשה הסעודה בלילה, ואפשר מצד שבזמנו ובמקומו היה מנהגם כן בעיו"ט שלא לישא רק כשהוא סמוך לחשיכה:

ובשו"ת הר המור חלק גדולת מרדכי מהגר"מ בנעט סו"ס ז' ד"ה אך בדבר הנשואין בעיו"ט דבר שפתים למחסור בדבר שהוקבע בש"ע למעשה וכן בפה המנהג פשוט וכו' ואין ראיה מעיירות קטנות שהנשואין לא שכיחי כח"מ סל"ז סוס"ק ל"ח דבדלא שכיחי אינו ראיה עכ"ל. ואם שאין לשונו מדוקדק מ"ש וכ"כ המג"א וע"כ שהבין בדבריו כשעושין הסעודה בעיו"ט דמותר ושעכ"פ אין נוהגין איסור רק סמוך לחשיכה, ואפשר שמצד שלא שכיח כ"כ קבלו חומרא זו משא"כ בעיירות גדולות דהוה כאי אפשר. וכן בריב"ש סו"ס תס"ג דאין שייך מנהג בדבר שאינו תמידי, ועי' בש"ך יו"ד סי' א' ס"ק א' ובסי' ק"צ ס"ק ג' מרמב"ם סו"פ י"א ממא"ס, ולא נמצא שם רק בסו"פ א' הט"ו וע"ש במ"מ וכ"מ ולח"מ וסו"פ י"א מאיס"ב מנהג בטעות אין חוששין, וגם בש"ך ח"מ סי' ק"ז סוס"ק ו' ציין על רמב"ם המא"ם ולא הזכיר מקומו, אבל הוא בפי"א משחיטה הי"ג וקודם שבדק הריאה בא כלב ונטלה כו' שאינו מצוי ואינו מנהג, ועי' בש"ך יו"ד סרס"ז ס"ק י' וסשצ"א ס"ק ח' וסשמ"ב ס"ק ח' (וט"ס שם וכדלעיל סי' ק"כ וצ"ל ק"צ) וע"ש בט"ז סי' ס"ז ס"ק ב'

ורמ"א ח"מ סשל"א ס"א וב"ש סמ"ב ס"ק א', ועי' בשבות יעקב ח"א סי' ק"כ וח"ג ספ"ב ושב יעקב חאה"ע סמ"ב בדה"ס צ"ח ע"ד ד"ה ומה שכתב וד"ה זאת, ובפת"ש יו"ד סכ"ג ס"ק ג' בהשגתו על הזכרון יוסף חיו"ד סי' א' מצד המנהג שהוא דבר שאינו מצוי וכו' יע"ש ואכמ"ל מה שיש לדין בזה, ועי' בשו"ת חכ"צ סו"ס ס"א ד"ה ומזה וכו' יעש"ב, ובעמ"א סל"ג התיר בשעה"ד לעשות הנשואין בעיו"ט כשהוכן צרכי הנשואין שיוגרם הפסד בעיכובו, דגם למ"א עיקר האיסור סעודה הראשונה והרי בלילה הראשון אינה מה"ת כפסחים ע"א ונקטינן לקולא עכ"ל. גם בתפארת מנחם הלכות אישות פ"ז סוף הלכה ד' ד"ה וראיתי להזכיר מה דק"ל בהמ"א תקמ"ו מפרש"י פסחים ע"א וכ"ה בסוכה מ"ח ועי' לח"מ פ"ב מחגיגה עכ"ל. ובשאג"א סי' ס"ה שברור שליל יו"ט א' אין מצות שמחה נוהגת מה"ת מפסחים ע"א יע"ש בקו"א, ולא העירו מסתירת פרש"י שם דממילא אימעט שמיני, ובסוכה מ"ב א' ד"ה לרבות ליל יו"ט שיש בו שמחה דכיון דאיתרבי ליל יו"ט שהוא טפל ק"ו היום כו', וא"ז רש"א סוכה מ"ב א' ד"ה ושמחה הניח בצ"ע, ואולם בשבות יעקב ח"ג סי' ל"ג מיישב דרש"י דפסחים מפרש להו"א דבעינן זביחה בשעת שמחה ולכך לא מרבינן לילי יוט"ר שאין לו במה שישמח, ובסוכה קאי לבתר דמסיק שיש שמחה לפניו וא"כ יש ג"כ קדושה לאחריו עכ"ד, ולא הזכיר מחגיגה י"ח א' ק"ו מה ראשון וז' שאין קדושה לפניהם ולאחריהם אסור בעשיית מלאכה חש"מ שיש קדושה וכו', וא"כ אי שמחה אינו נוהג בח' ליכא בליל ח' חשיבות דקדושה שלאחריו, ובחידושי לפסחים הארכתי בכמה אופנים בישוב סתירת דרש"י למסקנא דהוה שמחת הרגל בלילה:

סימן קצו

(נשמט מהלכות שבת) א' ב' מ"ח תרכ"ו. להרב ר' אליהו דוד ראבינאוויץ

מה שנסתפק בשתית חלב רותח בשבת לחולה שאבס"כ כיון שהוא רק איסור דרבנן ומצד הזמן דיומא קא גרים, כבר נשאל כזה בשו"ת רע"א סי' ה' באכילת פירות לרפואה ולא נמצא רק מאותן שנשרו בשבת, שהאריך לפלפל בתוס' שבת צ"ה א' ד"ה הרודה ובסו"ס נחל איתן בשפת הנחל סוד"ה איברא העיר ג"כ לפלפל בראייתו, ומ"ש מתוס' סוכה י' ע"ב ד"ה מיו"ט האחרון ובקושיתו להרשב"א יבמות בהא דאין מערבין בטבל דרבנן, וכן הקשה באהל דוד ליבמות קי"ד, ועי' בדברי חיים בקונטרס מים חיים סי' ז' שדחה קושיתו יעש"ב. גם י"ל כיון דהא דאמרינן מוקצה מחמת ספק שמא מיום שעבר

והוה טבל גמור מדאורייתא כתוס' שבת מ"ג א' ד"ה בעודן עליו לענין כופין את הסל לפני אפרוחים והארכתי עוד בחידושי לסוכה:

ובשו"ת חמדת שלמה חא"ח סי' כ"ב העיר מביצה ד' א' באושפיזיכניה דראב"א דהוה ליה ביצים מיו"ט לשבת מהו לאטווינהו האידנא כו', וע"כ דשייך הואיל וחזי לחולה שאבס"כ דלא שייך תירוץ התוס' פסחים מ"ו ב' דלא שכיח, אך לר"נ ר"פ כל שעה דאיסור דרבנן אסור לחולה שאבס"כ, ועי' ביו"ד סו"ס קנ"ה וכו', אך לתשובת רע"א הנ"ל נדחה זה, למה שמחלק להיכי שהמאכל בעצמו היתר אלא דיומא קגרים והוה כמו שאר מלאכת שבת דדבריהם דאסור לחולה שאבס"כ, ובזה מסולק ג"כ מה שדחה הס"ט בהגהות שיורי לקט לא"ח סי' תקט"ו ס"ק י"ז במ"א ד"ה ואף לטלטל כו' לחלק מהא דאושפיזיכניה דלא שייך דאי מקלעי אורחים דהא אסור לכ"ע ומש"ה אסור ע"י נכרי משום שבות כו' דשפיר י"ל הואיל בכה"ג דחזי לחולה שאבס"כ וכנ"ל:

ואולם בנש"א כלל ס"ט לסי' י"ט בתשובתו בדין אכילת איסורין ורפואה בשבת לחולה שאבס"כ האריך בזה דאין להתיר שום איסור דרבנן לאכילה ואפילו מוקצה ונולד לחולה שאבס"כ וכל שאיסורו תלוי בעצמו כו' ואע"פ שאיסורו מחמת היום נמי מ"מ הוא איסור אכילה כו', והעיר מהמ"א סי' רס"ט ס"ק א' וסי' תרי"ו ס"ק ב' באכילת היתר בזמן האיסור, והביא מהר"נ פ"ב דע"ז דבישולי עו"ג מותר לחולה שאבס"כ דכיון שהדבר מותר בעצמו לא רצו להחמיר בו יותר מפני בש"ג ממעשה שבת ולא דמי לדבר שאיסורו מצד עצמו וכו', והעיר ג"כ מדהרא"ה בבה"ב (בית ג' שער ז' דף צ"ג ע"ד בדפוס יוזעפאף) דקיי"ל בחולה שאבס"כ שאין מתירין לו איסורין של דבריהם אלא בהנאה, והתם נמי שלא כדה"נ אבל לא באכילה וכו' וכן הדין במוקצה דאסור ודאי בחולה שאבס"כ עכ"ל, ונעלמו דבריו מתשובת רע"א שעיקר יסוד דבריו מההיא דגונח יונק חלב בשבת אי אסור משום מוקצה, ושם בבה"ב מבואר להדיא ואע"ג דשרינן לגונח לינק חלב בשבת לאו מוקצה הוא דהאי בהמה לא איתקצאי אלא מחמת איסור שחיטה בכל מה דאפשר לאיתהנויי בלא איסור שחיטה שרי, תדע דהא קיי"ל דמותר לחלוב בשבת בתוך הקדרה דמשקה הבא לאוכל כאוכל ולא אסרינן משום מוקצה, ולא דמי לביצה שנולדה בשבת דהתם בשבת נגמרה יציאתה ונעשית בריה מיוחדת בפ"ע משא"כ בחלב וכו' שאף מע"ש היה שם חלב וליכא אלא משום חולב וכיון דהוה מפרק שלא כדרכו שרו ליה רבנן:

וע"ש בנש"א בהתחלת התשובה השניה במה שדחה דבריו ביומא פ"ג ב' גוזזין לו כו', ואף דטבל איסורא מגופה והפרשת מעשרות מאיסור היום ע"ש שטרח לדחות, ומהא

דלעיל דמוקי בטבל דרבנן דעדיף להפריש בשבת משום גזירה דלא לישרי נמי טבל דאורייתא כה"ג וכפרש"י יע"ש:

ויש לדקדק להסוברים דמותר באיסור דרבנן גם לחולה שאבס"כ הא דלא מייתי בחולה שאבס"כ דעדיף להפריש מלהאכילו דבר איסור, וי"ל כמ"ש האחרונים בישוב קושית הפ"י בפסחים כ"ו דרב אשי אשכחיה לרבינא דשייף גוהרקי דערלה א"ל אימור דאמור רבנן בשעת הסכנה, ובר"פ כיצד מברכין א"ל לרבינא למר בר רב אשי דערלה מדרבנן, והעלו כיון דעיקרו בדאורייתא גזרו אטו בארץ גם בדרבנן ולזה אמר מידי דרך הנאתו קעבידנא, וא"כ בשלא כדרך הנאתן אטו הנאתן בארץ הוה גזירה לגזירה, וממילא גם בעציץ נקוב דעיקרו בדאורייתא יש לאסור גם בדרבנן, ועי' בשו"ת משכנות יעקב' חא"ח סי' קמ"ו שהביא ראיה להאוסרין רפואה בשבת לחולה שאבס"כ מיומא (פ"ד א') דר' יוחנן חש בצפידנא כמאן כר' מתיא בן חרש דיש בו סכנה כו' והומ"ל מהמוקדם לעיל מיניה שאני צפידנא הואיל ומתחיל בפה וכו', ורק דמשם אין מוכח דאסור גם לחולה שאבס"כ כיון דכאן היה מיחוש בעלמא וכמ"ש בתשובת רמ"א סי' קכ"ג דמי שהולך על משענתו רק שיש לו איזה מיחוש לא מיקרי חולה וכו', ועי' באו"ת סי' שכ"ח בחלה כל גופו אע"פ שהולך כנפל למטה, ולכן משני דחולה זה יש בו חשש סכנה אף שהולך כדרכו, ועכ"פ אין ראייתו מוכרחת כלל דאף דכיון דסופו גומר בבני מעים ואיכא ספק דסכנה ואי לא הוה רפואה בדוקה כמו לענין להאכיל מחצר הכבד שלו לא היה מותר לעשותו בשבת:

ועכ"פ בעיקר שאלתו אם ראוי לרפואה ע"פ רופאים כשישימו בו דבר מר ולהסוברים דמותר לשתות בשלא כד"א שמותר להתרפאות אפילו שלא במקום סכנה כרמב"ם פ"ה מיס"ת הלכה ח'. ועי' בשבות יעקב ת"ב סי' ע' במה שנהגו היתר לשתות לרפואה דם הנקרש מתיש אף בחולה שאבס"כ וכדאמר מידי דרך הנאתו קעבידנא, ועי' במל"מ פ"ה מיס"ת ושו"ת רע"א סי' נ"ה, ולר"נ ר"פ כל שעה דדלמא קיל טפי איסורי הנאה שלא כדה"נ מאיסורין של דבריהם שלא כדה"נ, ובפרט באיסור מצד הזמן דקיל טפי דספינן נמי לקטנים בידים כמ"א סי' רס"ט ס"ק א', ועכ"פ לא גזרו בכה"ג במקום צערא ולא עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, וא"כ יש תיקון בשלא כד"א דאסור רק מדרבנן, וכמו בחולה בנבלה ואיסור דרבנן דמאכילין הקל הקל כיון דגם בשבת לא שייך משום שחיקת סממנין דכל המשקין אדם שותה ומזה הדין דקאי בשבת:

ומה שנסתפק כ"ת אם מותר לשתות חלב הנזכר בשבת משום גזירת שחיקת סממנין, בזה הדין פשוט באו"ח סי' שכ"ח סעיף ל"ז וא"כ בחלב רותח שהוא מאכל בריאים,

ואין לחלק דלא שייך באיסור מוקצה רק שהותר מצד חולה, ואף דל"ש ברפואה לא גרע מהיכא שמוכח מלתא דלרפואה עביד כיון שקשה לקצת דברים מ"מ כיון דהוא מאכל בריאים מצד עצמו לא גזרו:

ומה שתמה מעלתו על התו"י יומא ע"ז ב' סכין לרפואה ביו"כ ומשום שחיקת סממנין ליכא למיגזר וטעמא מאי, הנה לרמ"א סי' שכ"ח סל"ז ס"ק ד' דבחולה שנפל למשכב מותר לעשות רפואה, וע"ש במ"א ס"ק ד' דאפילו יש אחר מותר בדבר שהוא משום שבות ודאמימר הוה מיחוש בעלמא, ולט"ז ס"ק כ"ה דבישראל בעצמו אסור משום שחיקת סממנין, ובס"ק ז' דביו"ט אסור לעשות הכחול וגם החולה בעצמו, ובשמ"ק בשם ריטב"א ביצה כ"ב אמימר שרי למיכתל עינא ביו"ט שני, היה ע"י ישראל כיון דביו"ט עצמו מותר לשחק פלפלין ותבלין לצורך יו"ט ולא אסרו אלא בשבת דלית ביה מתוך ולא ביו"ט ראשון כיון שאין בדבר סכנה ואין יודע בבירור אם תהיה ההנאה מגעת ביו"ט, וע' בבגדי כהונה חא"ח סי' ח', ועי' במ"א ס"ק מ"ד לסוכם כסמ"ג שדברים אלו אין עושין בסממנין וע"ש בט"ז וניחא בפשטות:

ומה שנסתפק עוד במאכלי בשר אחר חלב הנזכר, פשוט דכאן לא שייך השעה גורם כיון שהוא רק משום הטעם, ועי' בשיבת ציון סי' נ"א וכסא דהרסנא סי' ל"ט, ועכ"פ אף דבב"ח הוא מצד הטעם ולא שייך דהאיסור מצד הזמן, מ"מ לש"ך יו"ד סי' פ"ז דבחולה קצת מותר בשעה אחת אחר בשר, פשוט דאין כאן בכה"ג משום נדר בכה"ג במקום חולה קצת, ובכתובות ס' ע"א במקום צערא לא גזרו רבנן, ובלאו הכי במאכלי חלב לרפואה אחר בשר יש לסמוך על הפר"ח בימים קצרים ואוכל בחצות דיכול לאכול גבינה לעת ערב דהוה בין סעודה לסעודה, ואף שהפלתי השיג דתלוי בשיעור עיכול, מ"מ בחולה קצת לא נהגו להחמיר יותר:

ושוב נדפס שו"ת ארץ צבי וראיתי בחא"ח סי' כ' בנידון השותין מאלקין לרפואה יע"ש באריכות ובשו"מ קמא ח"ג סי' ע"ו ודברי יעקב סי' ג' ואכמ"ל:

סימן קצז

להרב רבימענאלי ר' יצחק רפאל גרשקין

בדבר שאלתו באמירה לא"י ביו"ט להחם חמין לבהמה דלט"ז א"ח סי' ק"י ס"ק ו' לדמות אמירה לא"י ביו"ט לאמירה בביהש"מ דשרי לדבר מצוה, והאריך דמה לבהש"מ שאינו שוה בכל לנשים כר"נ בפרק במה מדליקין מדביתהו דר"י דהוית מדלקא ומאחרא ואמר

לה כו' תנינא, דהיתה סבורה שהדלקת נר לצורך שבת לא צריך תוספת להדלקה וע"כ דלא היתה מחוייבת מצד עשה דשבתון לתוספת:

ומלבד דגם לפי הבנתו הרי היתה סבורה דכיון ההדלקה לצורך שבח לא נאמר על זה העשה דשבתון, וגם דלא שייך הטעם דליתא באשה רק משום דאינו בכרת, ואטו לתו' דעשה דיו"ט ליתא באשה דהוה מ"ע שהז"ג נימא דהוה אינו שוה בכל, ובלאו הכי מ"מ משקידש היום חל ממילא חיוב קדושת היום גס באשה, ובסוכה כ"ח מרבינן האזרח לנשים לתוספת עינוי ואף דממעטינהו מעונש ואזהרה וכר"נ פרק יוה"כ וסי' תר"ח ס"ב וע"ש בט"ז ופמ"ג במש"ז ס"ק א' דחייבות בתוספת יוה"כ וכש"כ בתוספת שבת, ועי' בתוס' כתובות מ"ז א' ד"ה דמסר לה בשבת ויו"ט ובכתב סופר חא"ח סי' נ"ו משש"ב, ועי' בשעה"מ פ"א משביתת עשור הלכה ה' וזכרון יצחק סי' ע"ט שמפלפל בישוב דהרמב"ם, וזה נגד דעת כל הפוסקים שמחוייבים ג"כ בתוספת יוה"כ, וע"כ דאף דביהש"מ איכא נמי מ"ע דשבתון על תוספת שבת כיון דליכא איסור כרת, ועי' בפמ"ג דמ"מ צ"ע דהא יו"ט עשה ול"ת, וכ"מ במרדכי ספ"ק דביצה דמותר לשלוח מאכל וחפצים לא"י ע"י א"י ביו"ט אבל לא ע"י ישראל דיש עירוב והוצאה ביו"ט והו"ל כאפיה ובישול, וע"כ כיון דאינו אלא איסור עשה דלכם ולא לנכרים, משא"כ בשאר איסורין לבנות בית או צידת דגים לצורך ישראל אף היכא דלא שייך מוקצה, הכ"נ להחם חמין לבהמה וכביצה כ"א אך אשר יאכל לכל נפש אפילו נפש בהמה במשמע ת"ל לכם ולא לנכרים וכה"ג בנזיר מ"ח א', ועי' בר"ש תרומות פי"א משנה ט' ומל"מ פ"ג מאבל הלכה א' ד"ה וראיתי מהא דפ"ז דנזיר יעש"ב, ומיעוט דלכס ולא לנכרים לא אהדריה כ"א לעשה לתוס' ביצה י"ב א' ד"ה השוחט, ורק לרמב"ם פ"א מהיו"ט הלכה ט"ו דלכם ולא לנכרים אהדריה לאיסורא קמא (ע"ל סי' קצ"ה משש"ב):

ועכ"פ היה להקל לאשה באמירה לא"י משום צעב"ח מס"ס דלמרדכי וט"ז מותר לגמרי ע"י א"י, ולתוס' מותר לאשה בעצמה להחם חמין לצורך בהמה כיון דאין מוזהרות על העשה, ואף למה שנחלקו שם ובר"נ דמחוייבות נמי במ"ע דיו"ט כיון דאיכא ל"ת אלים נמי העשה, מ"מ לגבי עשיית מלאכה לבהמה דהתורה התירה הל"ת דכל מלאכה לא יעשה ולא אמרינן אהדריה לאיסורא קמא א"כ לית לן לאלומי העשה דלכם לחייב נשים, ועי' בשו"ת בשמים ראש סי' מ"ח ור"ו ובכסא דהרסנא באזהרת שביתת בהמתו דאינו מוזהר. ועי' בפמ"ג א"ח סי' תרנ"ו באש"א (וע"ל סי' קס"ב), ובפ"י לביצה ל' בהא דתוספת יוה"כ דהוה שב ואל תעשה לא הוה בכלל מ"ע שהז"ג, (וע"ל סי' ס"ד וס"ט משש"ב), והכ"נ הוה בשוא"ת שלא לעשות מלאכה לצורך אחרים, ובמשכנות יעקב חא"ח סי'

קכ"ד הניח בצ"ע על הפוסקים דלא כר"ש ביצה י"ד ב' דהא קיי"ל צעב"ח דאורייתא, ומזה סייעתא לרא"ה דפוסק כר"ע נגד ריה"ג ושרי בבישול לצורך בהמה, וכן פרש"י בחומש בפסוק אך אשר יאכל, והביא עוד סמך מביצה ו' זה מוכן אגב אמו ושם כ"א, ועכ"פ גבי הוצאה דמשלחין תבואה כיון דהקילו מתוך שהותרה לצורך שרי ג"כ למאכל בהמה וכר"ש דמתיר שעורים, ובשו"ת גבר"י סי' י"ב במבשל ביו"ט לצרכו מיני קמח אם לערות המים הרותחין מהכלי ראשון אל תוך הסובין שנותן לבהמה שבחול דרכו להוריק החוצה המים הרותחין הנשאר מהמאכל, ואף דנתבשל ממילא עי"ז דהבישול אינו נאסר ביו"ט ולא דמי להא דלא הזירין שמטריח עצמו טרחא יתירה בהאי כספוס, ומ"מ אוסר לפני בהמתו שמא ירבה בשבילה, אבל בבא א"י לביתו לאחר שכבר נתבשל המים ליכא משום שמא ירבה:

סימן קצח

בדבר השאלה מלעשן ביו"ט שכנה"ג מחמיר והביאו המ"א סי' תקי"ד ס"ק ד':

בפ"י שבת ל"ט ב' ד"ה מתירין דמהתו' דמחלקין בין רחיצה לזיעה שהוא לבריאות הגוף, וא"כ עישון הטאבאק נמי לעכל המזון ולתאות המאכל וכו', והובא גם בפמ"ג באש"א סי' תקי"א ס"ק ט' ושהוא רגיל לשתות טיטון ביו"ט כמנהג העולם לרפואה, ובפרט האידנא שהוא שוה ממש לכל נפש, ולקרוע הנייר צריך מעיו"ט וכו', ובשו"ת בגדי כהונה חא"ח סי' ז' בדה"ס י"א ע"ב מביא דהפ"י וכתב דלדבר שעומד הטאבאק הוה שוה לכל נפש ואף שכמה ב"א אינם יכולים לסבלו מ"מ הוה בריאות להם, ומחלק לפמ"ש הפמ"ג סי' תקי"ד ס"ק ד' באש"א להקיז דם לחולה שאבס"כ דכ"ע בחזקת בריאים ולא הוה שוה לכל נפש יעש"ב, ובבינה לעתים פ"ד מהיו"ט הלכה ו' דאף המערערים על שחיית טאבאק ביו"ט ואומרים דדמי למוגמר וכמ"א סי' תקי"א דלא ס"ל החילוק של התו' פ' כירה דמה דהוא לבריאות אינו נקר' שוה לכ"נ מ"מ יש לסמוך על הרמב"ם דאוסר מוגמר משום כיבוי וא"כ בשתיית טאבאק ליכא רק הבערה ואף להחולקים הא ס"ל בנר של בטלה לא תאסור ולא תשרי וכתוס' וראב"ד בהשגות פ"א וא"כ אין למחות ביד הנוהגין היתר ופוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל הג"ר יונתן אייבשיץ ז"ל. ואם שבמקום בינה בהערותיו שם מפקפק על הפ"י שבביצה ל"ב דחה ד' התו' וע"ש עוד שאין דבריו מוכרחים:

ובעמ"א סכ"ט אחר שהאריך לפלפולא להוכיח סברת התוס' דהני דממעט בהדיא דאינו שוה לכל נפש אהדרינהו לאיסורא ולוקין על זה, ועיקר פלפולו בהשוחט עולת נדבה ביו"ט הואיל ואי בעי מיתשיל, והא דתני לוקה לב"ש בנזיר ט' דאין שאלה בהקדש,

וכבר העיר במרווח יותר בזכרון יצחק סוף ח"א בחידושי פסחים ה' מאחיו ליישב בדרך פלפול קושית התוס' ביצה י"ב א' דהומ"ל ר"ע היא, ויש לפלפל ג"כ ע"פ דרכו בהא דתני קמיה דר' יוחנן למ"ש בתבואות שמש פ"א מהיו"ט הלכה כ' דלר"י נדרים ע"ו ע"כ דאין שאלה בהקדש כב"ב ק"כ, ועי' ביבמות י"ד א' דרי"א עשו וכר' יהושע ובעירובין ו' וחולין מ"ב א' תו' ד"ה לעולם. והנה אחר שטרח בעמ"א בפלפולים רחוקים דבאינו שוה לכל נפש היה לאו של תורה והחליט דהעישון לא הוה שוה לכל נפש מצד שבעצמו לא הורגל לעשן ומאיים למנוע על העישון גם בחול מצד אזהרת ספרי רפואה שלא להרגיל עצמו בזה יותר מדאי, ונמשך אחר הק"נ פ"ב דביצה אות ס"ג שדחה דברי הדרכי נועם שהאריך למצוא היתר, לפי שבימיו לדעתו לא היה עדיין בכלל שוה לכל נפש כמוגמר אף שהיו רגילין בכל סעודה. ואף דמפורש דלא חזי א למפונקין ע' בכתובות ז' ע"א וע"ש בחו' ד"ה אלא מעתה, ולא שייך בזמנינו שרגילין כמעט כולם, וכתב בעמ"א דלדחות מלאכת יו"ט צריך כפי תנאי הרפואה והראוי להסיר הסכנה, ולפי דרכו גם בגזירת הזיעה משום רחיצה לא יהיה ההיתר רק כפי הצורך להסכנה, ותוכ"ד כתב ולא דמי לזיעה שכל אדם מרגיש בו הנאה ורפואה, ולפ"ז המניעה בעישון מצד שאין כל אחד מרגיש הרפואה, ובסו"ס נתיבות השלום האריך בדחיית עיקר פלפולו ומסיק דלתוס' אף מוגמר רק מדרבנן ושכל האחרונים שהחמירו בכמה דורות שלפנינו שלא הורגלו כ"א מיעוטא דמיעוטא לא כן בזמן הזה שכולם רגילים בו והביא שהעידו בווילנא שגם הג"ר שאול משם נהג היתר בעצמו ועכ"פ מי שמורגל בזה ובהעדרו יש מניעת שמחת יו"ט המקיל לא הפסיד עכ"ל. וע"ש דף ה' ע"ב שיצא לפשר שכל בעל נפש יזהר בזה דלכמה פוסקים יש איסור תורה, וזה חוקה בלא טעם כיון שהודה בעצמו שבזמנינו כמעט כולם רגילים בו ושוה לכל נפש ואיזה חשש לאו של תורה לצדד להחמיר, ובשע"ת בשם מור וקציעה בשם אביו הח"צ שהיה שותהו ביו"ט ואף שבימי חרפו מנע מזה אמר לו חסיד גדול ורב מובהק שלא יפה עושה כיון שרגיל בו מצטער ומונע משמחת יו"ט וחזר לנהוג בו היתר עכ"ל. וגם להבלתי רגיל כ"כ יש לחוש משום יוהרא מאחר שהחכ"צ והפמ"ג ורבים כאלה שעשו מעשה בעצמם ולא חילקו כלל בין יוט"ר:

וברמזי או"ח בהלכות יו"ט דגם למ"א נ"ל דשרי ביו"ט של גליות דהא גם יו"ט שני אינו שוה לכל נפש, כבני א"י עכ"ל. ובנחלת יעקב מהגר"י מליסא בראש הס' בצוואתו באות יו"ד שאין לסמוך בשתיית טיטון על קולות שהקילו האחרונים. ואף שמעיקר הדין אין לחוש ומזכיר ג"כ להזהר ביו"ט ראשון, ולא זכר מהפ"י ובינה לעתים על הלכות יו"ט שהקילו גם ביוט"ר מסברת התוס' דשבת, ובשו"מ קמא ח"ב סי' קנ"ח בשם הפלאה

שהתיר לעשן רק ביו"ט שני, שאין חילוק בין יו"ט ראשון לשני רק לענין רפואה כסי' תצ"ו, ומ"מ נהגו להקל לעשן ביו"ט ראשון ואין למחות כיון שהפ"י מתיר, אבל לכרוך הטיטון בנייר שקורין ציגאר פאפיר ולדבק הנייר בליחות הפה אפשר דחשיב מתקן מנא וכו', ושוב ראה הפמ"ג דקריעת הנייר אסור, וע"כ ביוט"ר יש לאסור התיקון אבל ביו"ט שני צ"ע, ובשאילת שלום תניינא סי' י"ח למד זכות על עשיית ציגארין ביו"ט שקשה לעשותם מעיו"ט כי כאשר יתייבש הרוק יתקלקלו ויתפרדו, והאריך לפלפל להתיר דלא דמי לגידול פתילה דאין הגוף נהנה מהפתילה יע"ש עוד סו"ס ס"ט, וראוי להזהיר להמון על הדלקת עצי גפרית כביצה ל"ג א' משום מוליד, וע' בשע"ת סי' ר"י ס"ק ד' וזכור לאברהם ח"א אות י' במה"ב, וע' בשו"ת כנף רננה חא"ח סי' נ"ד מא' שהיה נוהג חומרא ביו"ט ואף שראה בעבוה"ק שמתיר. ועתה שמע שחסידים ואנשי מעשה מעלים עשן ביו"ט א' ומסופק אי הוה כנדר בטעות וא"צ היתר חכם, ומסיק אף שעכשיו כל העולם מקילין דבאמת עכשיו שוה לכל נפש ושמדבריו נראה שעיקר חומרתו היה מטעם דאינו שוה לכל נפש והוה כטועה בדבר משנה דא"צ שאלת חכם וכו' ומה שחושש הק"נ לגזור משום ע"ה שיבאו לכבות, וחלק עליו בברכי יוסף שאין לגזור מדעתנו אך להזהירם שלא יכבו, ובכתב סופר חא"ח סי' ס"ו להזהר כשמכסה הכלי ולפעמים אינו מנוקב וכשכל נקבי הכיסוי סתומים פס"ר הוא, ושלפעמים מוסיפין טאבאק כשכבר נשרף רובו וכבה התחתון, גם שלא לשפוך חוצה מה שנשרף ועודנו בוער ולפעמים דורסים על מה שזרק חוץ להכלי, ובאלו הציגארין רגילין להסיר הנשרף באצבע או לדוחפו בקיר ונותנים ממנו נצוצות ויש בו משום כיבוי, גם שלא ליקח גחלת מן מדורת האש שמיד כשנוטל הוא מכבה כרא"ש ביצה כ"ב וש"ע סי' תקי"ד וכו', ויש שנוהג איסור ביוט"ר ואין זלזול ביו"ט שני יותר מזה וכחול משוים בדבר הנראה עכ"ל. ובעקרי דינים חא"ח סי' כ"ב אות ל"ג בשם מצודת יששכר שהתיר לשתות הטיטון ביו"ט בתנאי שלא ידליק בגחלת רק ע"י שלהבת, וכן אסור לחתך ביו"ט לחתיכות קטנות ושלא יהיה הכלי ששותה בו חדש אם הוא של חרס:

גם בענין העישון בט"ב שהחמיר השיורי כה"ג ואיזה אחרונים, ובשו"ת דרכי נועם סי' י"ט מתיר בלי פקפוק בתענית, ורק בט"ב מצדד משום היסח הדעת וקצת חה"ש שהא"י אוסרים השאיפה בתעניתם, ודחה זה בשו"ת הר הכרמל חא"ח סי' י"ט והתיר עישון הטאבאק גם בט"ב שגם בד"ת לא אסרו רק משום דמשמח הלב, ומפני חה"ש ניחוש נמי במלאכה שאי אפשר לעשותה מעיו"ט, ובזמננו שאין נוהגין בתעניתם ומותר גם להדרכי נועם וגם אפשר שעושין כן מפני איזה חק וכו' ואדרבא, ואפילו לגבי זילוף לתוס' ע"ג

ס"ו דלא מיחשב כשתיה ודמי לבת תיוהא לרבא וכמ"ש התוס' יעש"ב להקל בט"ב וגם ביו"ט, וע' בשו"ת בגדי ישע חא"ח סי' כ' ועי' בתו' ברכות י"ד א' ד"ה טועם ומ"א סי' ר"י ס"ק ט' לענין ברכה על שאיפת הטיטון:

ובעקרי דינים חא"ח סי' כ"ב אות ל"ג בשם המו"ק שמתירו בת"צ חוץ מט"ב, וכפי שראיתי בשם הר"י עמדן שמקיל לעשן בט"ב בצנעא, ועכ"פ אין להחמיר במה שאין בו חשש פקפוק מדינא וכמרדכי ר"פ כל הבשר בשם מהר"מ ועי' בכנה"ג ספ"ט הי"ז שתמה עליו, וכבר יישב בשו"ת דברי יוסף סי' מ"ה דאף דרשאי להחמיר משום סייג ופרישות אבל היכי שסובר שהוא מעיקר הדין אסור להחמיר וכשו"ת מהר"ם אלשקר סו"ס מ"ט שמצוה להוציא מלבם שאין זה אסור מעיקרו יעש"ב ועל המדפיסים מוטל להסיר כזאת ממ"ש בקצורים בבאה"ט וחי"א, ולכה"פ להזכיר דברי התשובות בזה ושאין להחמיר בזה יותר ממו"מ דמקילין מדינא אחר חצות, ובמאורי אור בחלק עוד למועד סי' תע"ח דף ל"א ע"א ועישון הטאבאק יש מי שאוסר ביו"ט ואין בו ממש. וכן אוסר בת"צ והן דברים בדויים. ובקיצור של"ה נדפס ממה נפשך אם אינו אוכל נפש נאסור ביו"ט, ולשחוק יחשב מלבד בט"ב בשעת בהכ"נ צריך להחמיר לגמרי מפני היסח אבילות, ושאר היום המוכרח לבריאות הגוף יעשן בצנעא, וכן שמעתי בשם הג"ר משה ראפפ מפפד"מ שהורה כך, אבל דברי השיורי שמנדין אותו, מי נתן רצועה ומקל בידו על דבר שאינו כלום, ואולי במדינתו שישבו בבהכ"נ כל היום כמ"ש בשו"ע לכך החמיר ואיים במקומו בשעת אמירת הקינות, גם במדינתנו החמירו מלפנים בשאיפת הטאבאק ביו"כ ונתבטל זה יותר מארבעים שנה, ומי בקש זאת ממנו והבו דלא להוסיף כי הטפל משכח העיקר מן ההמון שעומדים בט"ב אחר יציאת בהכ"נ כל היום בנעילת הסנדל שאיסור גמור כו' ומחמירים בקל ומקילים בחמור עכ"ל יעש"ב, ועל כי"ב נאמר ולא תוסיף ולא תגרע, כי ריבוי חומרות נוספות שאינם לסייג גורם לגרוע גם במה שמחויב מהדין, ואולי שהחמיר השיורי במקומו בפרהסיא לזלזל באזהרותיו עד"ש מנדין על כבוד הרב, ובפרט כנודע שהשיורי נכשל אז לבטל לגמרי התענית בט"ב שהאמין לשמועת שקר שהגיע הזמן שיהפך לשמחה, וכנודע שמינהו אז ש"ץ שר"י לרב באיזמיר והעביר את הרב ר' אהרן לאפפא שהתנגד אליו וכמובא גם בציצת נובל צבי ועי' בשארית ישראל פרק כ"ד, ולזה החמיר השיורי לשנה הבאה גם בשאר עינויין שאין מחוייבין מהדין להוציא מלבן של צדוקים הנתעים באותו העת. וכן ראה מטעם זה להחמיר לעשן ביום טוב כידוע שהתועב ביטל ג"כ את כל ימי החגים, ולהראות שהיו"ט וגם התענית לא נתבטלו מצא מקום להחמיר גם על עישון הטאבאק שנתחדש מקודם בימים מועטים ולא היו מורגלין

כ"כ וכדי שלא לזלזל בקדושת יו"ט ושיתרחקו מהחשד שאין נזהרין מביטול יו"ט, וכן המציא שלא לומר ברכת כהנים בט"ב בשחרית שכתב הכנה"ג משום דכתיב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם:

ויפה כתב בשו"ת עולת שמואל סי' ע"ט דא"כ אין להתפלל ג"כ דהא כתיב בתריה גם כי תרבו תפלה אינני שומע, וכן תמה על הדגמ"ר משום דט"ב אסור בשאילת שלום ובמנחה בודאי אומרים אותו, וכתב שגם בא"ר שאין מנהגנו כן ואנו אומרים נ"כ וכן נראה להלכה ולמעשה, והיא משנה ערוכה פ"ד דתענית בג' פרקים בשנה הכהנים נושאים כפיהם ד' פעמים ביום ומסקנא דבתענית שיש בו נעילה אין נושאין כפיהם במנחה, ובתענית שאב"נ איכא ג"כ במנחה כו', ותענית שאין בו נעילה הוא ט"ב, וכ"כ הרמב"ם פרק י"ד מתפלה ת"ב וי"ז בתמוז שאין בו נעילה נו"כ במנחה וכ"כ הר"נ, והאיך יהיה מנהג נגד משנה מפורשת, אבל בזמנו ובמקומו במרירות נפשו הנהיג כן, שאינו בדין שהכהנים יברכו את העם קודם אמירת הקינות, ושיקבלו תשובה באותו יום ושיהיו צמים בט"ב שנכשלו אשתקד שלא לענות נפשם בו, ולכן במנחה שכבר נחשב עכ"פ לתענית שעות לא ראה להחמיר יותר ולבטל הברכה ובפרט לאחר שמניחין תפילין ג"כ:

סימן קצט

ג' קרח תרח"ס. להרב דקראסובאואר ר' חיים חזקיהו מדיני

על דבר מה שנשאל מהשו"ב ר"מ חפץ במה שהתיר הרב מקהלתו לשחוט ביו"ט של שבועות שהיה בלתי אפשר להכין בשר על ג' ימים, ולקצב הבשר לכל אחד רק המשקל יהיה ע"י א"י, והכריזו שההיתר באופן שלא יקבלו מעות בעד הבשר רק ליתן באמנה או ע"י משכון. וסוף דבר שעשו כמו שעושין בכל יום, ועתה ידרוש מעלתו בעצתי ולשמוע דעתי ואיך התנהגותי בפה:

א **הנה** לא ידעתי את הרב ומה טיבו ומ"מ אלו בדידי הוה עובדא שהייתי נשאל מהשו"ב, אני מסופק אם הייתי משיב לשו"ב במקום שיש רב, ובפרט כפי שהובא בסוף מכתבו שיש להשו"ב תרעומות על הרב בענין הנוגע אליו, וכמדומה שהייתי כותב להרב בעצמו בדרך עצה על להבא שאין כדאי בדור הזה ובמקומות הללו דמסרכי להמציא קולות כאלו בדליכא חשש מניעת שמחת יו"ט כיון שאפשר לקנות בעיו"ט, והדבר קרוב מאד שהרבה נכשלים לקנות גם במעות, והנוב"י שהעמיד על הדין בהיות ההיתר פעם אחד בשעה"ד מצד מניעת שמחת יו"ט לגמרי שלא היה אפשר לקנות מעיו"ט שלא רצה למכור ביום חגם ולא מצד שיהיה ג' ימים יו"ט:

ומה שנזכר במכתב השו"ב מש"ע הרב מלאדי סי' תקי"ז ס"ק ו' שאוסר לקבל מעות, ובלתי אפשרי לחלק שלשים פוד בשר לחלקים קטנים בלא מעות. הנה ע"י הכרזה שלא ליתן רק במשכון נתקן זה, ובש"ע שלפני דפוס יוזעפאף משנת תרט"ו חסר לגמרי ס"ק ו' ז' (וכנראה שהוא ממיעוט השגחה מהמגיה על מסדרי האותיות), כי הדין שהביא פשוט הוא וא"צ להסתייע מש"ע הרב. ובמקומי המנהג פשוט שלא לשחוט כלל בהמות ביו"ט גם מטבחי ישראל, ורק פעם אחד שהיה לא' בהמה מסוכנת והתרתי לשחוט, אשר בלא זה אין ההיתר ברור:

ובמקור הדין אם מותר לשחוט אצל קצב נכרי כדי שישראל יקח ממנו בשר, דבשב יעקב חא"ח סי' כ"א אוסר רק באופן לקנות מהקצב אבר אחד ונותנים המעות שקונים בדיני דידהו, ובנוב"י קמא חא"ח סי' כ"ט דחה דבריו, ואחר כל האריכות המה דברים נסתרים מעצמן וכביצה כ"א ע"ב ברש"א ד"ה ופליגא דריב"ל כו' מזמנין את הנכרי מדהמ"מ שהובא גם בב"י דהטור והרא"ש ס"ל לאסור בקמחא דבני חילא דס"ל כגירסת ספרים דילן ופליגא דריב"ל. ולרמב"ם דמותר בקמחא דבני חילא דלא גריס ופליגא דס"ל דקמחא עדיף משום דהישראל לא יוכל ליקח אף קמח לפת אחד לתינוק אם לא שיאפה הכל לנכרי, וא"כ אין ראיה משיטת התוס' ד"ה חזינן דס"ל כהרמב"ס דלא גרסי ופליגא אדריב"ל לדרי"ף ורא"ש וטור דמודים בשחיטה וכנ"ל:

גם בשו"ת גור אריה יהודה חא"ח סי' נ"ג האריך להחזיק דברי השב יעקב, ועי' רש"א שם כ"א ע"א רש"י ד"ה וטעמא מאי סוגיא דתלמודא היא דר"ה לא הוה צריך לטעמא דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה דהא בעיסה דאפשר למיפלגא ואפ"ה מחמיר בעובדא דבני באנא כשיטת רש"י דפליג אדר"ח, ובשו"ת דברי מנחם סי' ס"ה דראיות הש"י אינם מכריחות, ולא ראה דברי האחרונים שקדמוהו, ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סי' נ"ב דליתר שאת יש להתנות עם הא"י שיתן בעד שכר שחיטה משקל בשר דישראל קונה בשעת שחיטה בשכר פעולה מבשר הבהמה, ובזה גם רש"י מודה כמו חציה של נכרי וחציה של ישראל משום דאי אפשר לכזית בלא שחיטה:

ובשו"ת שאג"א סי' ס"ד מצדד להחמיר לגמרי לשחוט ביו"ט מצד שהיה במקומו רוב טריפות שמצויין מסירכות הריאה כו'. ומ"מ העלה לדון כיון דהוא רק מחמת חומרות אחרונים ולא מחזקינן ריעותא בדרבנן, ומכש"כ בחומרא בעלמא, וכיון שאין הבדיקה אלא מדרבנן ואין בו איסור אכילה מה"ת מיקרי אוכל נפש, ובשו"ת רע"א סי' ה' העלה דמה שאסור מדרבנן לאכילה ג"כ אסור לחלל יו"ט מה"ת, ובחידושי רע"א יו"ד סי' כ"ח סעיף כ' ד"ה עוד כתב הפמ"ג דאפילו טריפות דרבנן פטור מכיסוי דמ"מ אינו בכלל

אשר יאכל, ועי' בשו"ת נפש חיה בדיני עשה דוחה ל"ת סו"ס ד' על גוף הספק אי באיסד"ר אמרינן הואיל היה לחלק כיון שהחומרא מספק. וע"ש בענין נו"נ אין קריבין ביו"ט סו"ס ד' וסי' ז', ובשו"ת בנין עולם חיו"ד סי' ח' האריך ג"כ בדהפמ"ג במה שאינו אסור באכילה אלא מדרבנן אי הוה בגדר אשר יאכל הכתוב בתורה, ובעמ"י סי' י"ד מהירושלמי פ"ק דביצה הלכה ג' המבשל נבלה ביו"ט ר"ל אמר לוקה שלא הותר מכלל בישול אלא לאכילה בלבד, והא לר"ל דח"ש מותר מה"ת ומ"מ כיון דלא חזי מדרבנן לקי עליה, ובעמ"א סי' כ"ט אות ה' דחאו, וכבר האריכו בזה האחרונים וע"ע בבנין שלמה חלק או"ח בהוספות סי' ט'. גם בסו"ס נתיבות השלום מחאה"ע סי' י"ז בהשמטה העיר ג"כ עליו מקצת מקומות אי אמרינן הואיל בדבר שאסור מדרבנן, ובבאי"צ חא"ח סי' י"ח הביא ג"כ מהטו"א באבני מלואים לר"ה כ"ט בהא דלכם ולא לכלבים דלר"ל חזי לאורחים לאכול פחות מכשיעור, ודחה ג"כ דלא מקרי אכילה וכו', והאריך ג"כ להתיר לשחוט ביו"ט אף במקום שמצוי טריפות. ויסוד דבריו דהא חזי ע"י ביטול ברוב מה"ת וכתוס' פסחים מ"ו ד"ה עד וע"ש בר"נ. ואם שבר"נ מביא להיפך מדרמב"ן דכי אמרינן דמבטלה ברוב היינו להוסיף היתר אבל לבטל בעירוב לכתחלה לא (וע"ל סי' קל"ג אות ג'):

ובעיקר דבריו הקדימו בשמחת יו"ט לביצה כ"ה במשנה בהמה המסוכנת לא ישחוט בא"ד, ולכאורה היה נראה דאפילו טריפה גמורה מותר לשחוט מה"ת אי אמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה מדרבנן. ולפ"ז איך משכחת לכם ולא לנכרים וכו', וצ"ל דלא התירה רק לצורך אוכל נפש וכו'. מיהו נ"ל ע"פ פשוטו ועש"ב, ובמ"א סי' שכ"ג ס"ק י"ד דאסור לבטל לכתחלה ביו"ט דמחזי כמתקן וע"ש במחצית השקל ובאור חדש לפסחים מ"ו ד"ה עד שתאפה ושו"ת רלב"ח סי' ט"ז דחשש דנראה כמתקן לא שייך ביו"ט, וע' בשו"מ קמא ח"ג סו"ס צ"ח ותליתאה ח"א סי' תל"ד בישוב סוגיא דביצה ל"ו ובתוספת יו"כ ליומא פ"ב ע"ב מ"ש בדברי רלב"ח:

ובכתב סופר חלק או"ח סי' ע"ב האריך וסיים ואנו אין לנו אלא כטוש"ע ואין להקל כלל אפילו בשעת הדחק לצורך שמחת יו"ט, וגם במחצה טריפות אין להתיר בנקל כו' יעש"ב. ובבית שלמה קמא חיו"ד ח"א סי' ק"נ דף ס' ע"ד בעובדא דידיה לצרף לענין ס"ס מש"כ האחרונים דרוב טריפות מחמת ספק וגם מהמנהג אין להכריע כיון שלא נודע שנתקן כן מב"ד ובזמנינו לא שכיח סירכות מהטריפות וע"ש בחלק ב' סי' ק"ג. וע' ביו"ד סי' רי"ד סעיף א' במנהג בטעות שסוברים שהדין כן, לא שייך דברים המותרים כו' (וע"ל סי' קצ"ה).

וע' בשו"ת רש"ל סי' ע"ח אף שבכל יו"ט אינני נוהג לשחוט ולא ראיתי נוהג אלא מן האיסטניסים ואין כח בידי למחות אף שהיה לחוש להשחזת הסכין וכו' וגם אין הכל בקיאין בדיני מוקצה ויבא לכסות בעפר שאינו מוכן וכו' אבל בכה"ג שמכין מיו"ט לשבת אסור וע"ת לא מהני אלא למי שהתנה בהדיא כתוס' והג"א וכו', ובמאורי אור בחלק בן נון במה"ב או"ח סי' רמ"ד בדפי הס' קנ"ג ע"ב במש"כ אבל ביו"ט יש להקל בהפסד גדול כא"ר סי' תקי"ד כו' מכש"כ ע"י א"י במכירת בשר כשר דכל לצורך ישראל מדינא כמו בחול וכו' ושימכור קודם יו"ט כל הבשר והנותר מצי ליקח אחר יו"ט דהוה כנזדמן וגם לא יפתח הא"י החלון וכו' וצריך שיהיה פתח ביתו מלבד פתח החנות שלא יצטרך שום ישראל ליכנס לביתו דרך החנות:

ובשו"ת יהודה יעלה חלק או"ח סי' קפ"ד והגבול בנימין בשחיטה ביו"ט של ר"ה ממ"ש המ"א סי' תצ"ח ס"ק י"ו ובש"ע סי' תר"ג כו' וכדי שלא להזיק שום בריה וכו':

ומה שהעיר על מש"כ הנוב"י חא"ח סי' צ"ה על דברי השואל שהא"י מוכר באיטליז והקונים נושאים בפרהסיא טוב שיכסו הבשר ברחוב, ועל זה כתב כי מה יועיל הכיסוי שאח"כ לזלזול שבשעת המכירה:

הנה הנוב"י כתב זה רק לחומרא בעלמא ולרווחא דמלתא כיון שכולם נושאים הבשר ביו"ט, שיש לחוש קצת לזילותא גם היכי שהקונים הרבה ב"א ודמי להא דכל שמותר לשלוח ביו"ט לא ישלחנו בשורה בג' בני אדם נושאים מין אחד משום זלזול יו"ט, ולזה החמיר בכה"ג שכל בני העיר קונים בזמן אחד וכפרק ר"א דמילה גבי איזמל ובשעת הסכנה מכסה ע"פ עדים, ור"פ המביא ל' ע"א נפרוס סודרא כו' ובפרש"י ושינוי בעלמא הוא ולהצנע. וגם אפשר דע"י הכיסוי מינכר שההיתר רק מה שהוא בהכרח לצורך יו"ט ושלא יבאו להקל בשאר יו"ט כשיש להם לקנות מקודם ושיבאו לחקור שההיתר רק באופן שלא יתנו המעות ביו"ט, ואפשר דבשוק איכא חשדא כשמוליכין כולם שנתנו המעות ג"כ ביו"ט וכדיליף מקרא שצריך לחוש לחשדא, ולראנ"ת בשו"ת מים עמוקים סי' ט' דבדאיכא למיתלי לכף זכות תליא בפלוגתא דר"מ וחכמים בע"ג י"ב בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום דלדידן דקיי"ל כחכמים מותר (וע"ל ר"ם פ"ה מש"ש), ומ"מ בדאפשר לעשות באופן דלא מינכר כ"כ יש להחמיר לחוש שמא יחשדהו אחד שלא כדין, וע' בשו"ת קרית חנה סי' מ"ב במ"ש בש"ס וטא"ח סי' תרע"א בחצר שיש לו פתחים מב' רוחות יע"ש בישוב זה, ואין כדאי להאריך יותר ולדקדק בשיחה זו שכתב להפיס דעת התלמיד השואל אשר מהיות טוב ראו' להחמיר בזה לכסות:

ונידון ההיתר שכשלא ישחטו ביו"ט ימצאו אנשים שלוקחים בשר טריפה צדקו דבריו שמי שלא אכל מכבר לא יאכל גם עתה, ואין אנו אחראין לחוש בשבילם ולהתיר לפרוץ גדר. גם במקומותינו הרעישו בעיר ק' להקל בימים שקודם ט"ב לשחוט מצד זה שלא יאכלו בשר טריפות, וסוף דבר שנעשה היתר לכל אחד מהקצבים שישחוט בהמה אחת בכל יום, ואם כי בפה מחיתי שלא לשחוט רק עופות ושלא לעשות פרצה כזאת שיקילו כולם ואין אומרים לאדם חטא וכו'. וכ"כ בשאילת שלום תנינא סי' צ"ו בנידון כזה שבקשו להתיר מר"ח אב עד התענית איטליז א' מוכרת בשר בהמה בפרהסיא כו' שחלילה להתיר האסור להם ע"פ הדין ודי להם במה שמתירים לעצמם ואין כח למחות בידם יעש"ב (וע' בשד"ח חלק דברי חכמים סי' ק"ל שנדפס קצת מתשובתי):

ב **וזולת** זה במה שבא במכתבו שנתקבל לשו"ב וש"ץ ונתנו לו כתב בהכנסותיו בעבור מי שברך מברית שיהיה שייך לו, וכעת שקבל הגבאי מבהכ"נ של א"ח חזן ונתן זה להש"ץ ואינו רוצה לאשתעויי דינא והרב אינו מכנים עצמו כלל בזה, ובהיות השו"ב מוהל ואין זולתו בעיר ויש טרחא רבה לילך לבית מטבחיא ומשם על הברית בצירוף ד' וויארסט ויותר. ואם כי קשה עלי להשיב לאחד מהצדדים גם בדרך אם כן וכמבואר בפוסקים ואולי שהיתה ההבטחה רק עד שיקבלו ש"ץ. ואמנם אני כותב אל כ"ת והוא בעצמו מסתמא יחקור בזה, ואפשר שהיה טוב שיכתוב מקודם להרב שיכניס עצמו בזה אם יתברר כדבריו ושלא יסיג הש"ץ גבולו, ובאלו אמרו זריזין מקדימין שלא לעכב הענין ובתחלתו יהיה יותר בנקל לתקן, ואם לא ימהר להשיב אולי יהיה אז מוטל גם על זולתו להכניס עצמו בזה, ונידון שאלתו אם זה שמבקש מה שקצבו לו למי שיתן לו בנדבת לבבו בעבור ברכת מי שבירך ושלא לסלקו וליתן לאחר, ואם יש לדמותו למ"ש בש"ע מיהל שאינו רוצה למול רק בשכר יש לגעור בו ואם אין ידו משגת ליתן שכרו כופין על זה, והביא מהברכי יוסף שאם ידו משגת חייב ליתן ואין כופין למוהל כדין הרופא וכו':

ואינני רואה לדמות כלל לזה שהבטיחו לו בתחלת התמנותו שיזכה בברכת מי שבירך שנוהגין לכבד לאחד לאמרו ושממילא נותנים לו נדבתם כשירצו. ואפשר דזה גופא כהחזיק במצוה שמכבדין אותו לזכות לברך ברבים את כל המסובים, ועכ"פ זה שייך למי שהתחיל במצות מילה כבברכות מ"ג והוא אומר על המוגמר ואע"ג דאיכא דעדיף מיניה וכו' וכמ"ש יו"ד סי' רס"ה ס"ק ו', והכ"נ דהוה יו"ט של המוהל שזולתו לא נתקיים המצוה כלל ובפרט שזה בכלל הכנסותיו לפרנסתו, ורשאי להתנות בתחלה שלא יזכו בזה לאחר להסיג גבולו כיון ששכרוהו לשו"ב ומוהל שזה כמו שכירות הרב והמלמד שנותנים שכר בטלה, ואפשר דגם רמ"א לא מיירי רק בבעה"ב שיש לו פרנסה אחרת:

סימן ר

בענין חליבת הבהמה ביו"ט לתוך אוכלין דלר"נ דשבת וריש ביצה דהא דלא חזי מחמת איסור שבת לא יצאה מתורת אוכל ולא מיקרי פסולת דאיסורא דיומא רביע עלה, אבל לתוס' שבת קמ"ד לאסור בשבת דלא חזי הבהמה בשבת לאכילה ודמי הבהמה לשבלים והחלב למפרק אוכל מהשבלים, ומזה יצא לדון הרב דווילאן ר' יעקב יאזעף (וכעת בנויארק במאמרו בכבוד הלבנון) דלתו' בעינן שיהיה ג"כ השו"ב והסכין מוכן לשחוט, ולבעלי ישוב הרחוקים מתחום העיר שאינם יודעים הלכות שחיטה ואין להם סכין כשר לשחיטה אסור לחלוב ביו"ט:

ומאד נמהר להביא שאלה כזאת במ"ע בלתי הציע זאת מקודם לזולתו, ולדבריו דזה מיקרי לא חזי ביו"ט במה שאין בעצמותה וא"כ גם אם נולד לגבה מעיו"ט ספק טריפות מחיים דאף דחזי בהש"מ שאם יזדמן חכם היה יכול להתירה תיכף מ"מ ניבעי ג"כ שיהיה מצוי עכשיו תיכף, ובשו"ת רע"א סי' ה' הביא ראיה להשאג"א בשוחט בהמה ביו"ט שהיא טרפה מדרבנן, וע"ש בד"ה ולכאורה ילה"ר דאל"כ מי שדר רחוק ממקום ישוב וסביבותיו לא שכיח אדם בביהש"מ נימא דאסור לאפות ולבשל מיו"ט ע"י עירוב תבשילין דההיתר רק כיון דמדאורייתא בלאו הכי שרי משום הואיל דאי מקלעי אורחים ובזה לא שייך הך הואיל כיון דבשנכנס יו"ט ולא שבת אדם תוך אלפים אמה להעיר ליכא באפשרות דליקלעי אורחים, וע"כ כיון דתחומין דרבנן אמרינן הואיל דלא יהיה אסור מדאורייתא, וגם לרמב"ם די"ב מיל דאורייתא זהו רק בשבת, ודחה דגבי תחומין הואיל ואם יעשו בורגנין או מחיצת בני אדם יהיה היתר לאורחים לבא וזה שכיח יותר מחולה שיש בו סכנה, דהרי רשאי לומר לכרך פלוני אני הולך למחר כיון דיש לו היתר בשבת ע"י בורגנין ולא אמרינן כיון דשרי לומר כן בכל המלאכות דיש היתר לעשות כן בשבת לחולה שיבס"כ יע"ש לפלפל בזה. ובשו"ת נפש חיה סי' ז' בענין נו"נ אין קרבין ביום טוב נסתפק ג"כ היכי שדר בכפר ולא יוכלו אורחים לבא אי אמרינן הואיל אלו היו כאן אורחים היה מותר וכסוגיית הגמ' הואיל וחזי לכיסוי דם צפור, שהכריח שהפי' אלו היה כאן ולא משום שיבא כאן באמת עוד דם צפור, וע"ש עוד בסי' ד' בהא דביצה כ' ע"ב בעבר ושחט יעש"ב, ובטו"א באבני מלואים לחגיגה י"ח שהעיר ג"כ מהתוס' דאע"ג דאין דם צפור במקום החרישה אמרינן אלו היה כאן שעת היתר אף שבשעה שחורש אין כאן שום צד היתר:

ומה שהעיר עוד בכה"ל מחולין פ"ו למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת דיהיה נוחר חייב בכיסוי אף דכתיב אשר יאכל והוא אינו ראוי לאכול מדרבנן, ומב"ק ע"א למ"ד מעשה

שבת דרבנן מיקרי שחיטה ראויה, דשם אינו תלוי טעם הכיסוי משום שראוי לאכילה ולא חיוב הגנב מחמת ששחט כראוי, אבל בנ"ד עיקר הטעם מה שמיקרי אוכל ומה שאינו ראוי מיקרי פסולת, וכב"ב פ"א דאינו ראוי לקרות מחמת דרבנן מיקרי אינו ראוי: **וכבר** האריכו האחרונים ובבנין עולם חיו"ד סי' ח' ועמ"א סי' כ"ט אות ה' בהא דחולין הנ"ל, וע' בשו"ת שמן רוקח ח"ב בקו"א בספק המל"מ בהלכות תרומות אם נמשך חיוב דרבנן אחר דאורייתא כיון שמחוללת ועומדת, וע' רש"י ב"מ מ"ח א' ד"ה קאי באבל כו' יע"ש בחידושי רע"א בכוונת רש"י, ובמחא"פ הלכות מכירה קנין מעות סי' י"א וישועות יעקב א"ח סי' קנ"ג ס"ק א' ועולת שמואל חא"ח סי' מ"ב ובית שלמה ח"ב סי' ק"צ ותפארת מנחם פ"ו מאישות הלכה י"ח ונפש חיה תא"ח סי' מ"ב ובספרי זכ"י לפסחים ל"ח ד"ה אבל, והארכתי בקונטרס מיוחד:

גם מה שהביא ראיה דבשבת אין העיכוב אלא מחמת חיוב דרבנן ומיקרי פסולת והביא מהבאי"צ סי' י"ד ענף ג' דבשבת מותר לשחוט מה"ת ע"י שנים, ולפי דרכו למה הותר לשחוט במקדש בשבת והיה להם לשחוט בשנים ולמה אמר בכ"מ שהרי דחתה שבת ובאפשר לקיים שניהם לא ניתן לדחות, וע"כ דבחבורה לא שייך זה ההיא דשנים שעשו דכל אחד בפ"ע עושה החבורה, ולהכי לק"מ מפסח תמיד ומילה וכמ"ש בספרי זכ"י פ"ק דיבמות בדפי הס' ע"ו סע"ב. וכן מצאתי בשאג"א סי' ע' וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סי' קמ"ה משש"ב, ובלאו הכי דבריו נסתרין מכמה צדדין ואין שום מקום לצדד להחמיר ביו"ט:

סימן רא

על דבר שנשאלתי מכמה רבנים בעגל שנולד קודם יו"ט ולא ידעינן אי כלו לו חדשיו ושלמו לו ח' ימים ביו"ט, דלא"ז רש"א ביצה ו' א' בתו' ד"ה וכי מה דאסור לשוחטו ביו"ט דאיתקצאי בהש"מ משום ספק נפל דלא הוה חזי אפילו לכלבים, והפוסקים סתמו ולא הזכירו חידוש דין זה:

א **הנה** דעת הצל"ח שם להקל דמה דלא חזי מאתמול הוא רק מטעם ספק נפל ועכשיו שהגיע יום שמיני נודע שהיתה מותרת למפרע, ואינו דומה לבכור שאם עבר וראה מומו ביו"ט דאין שוחטין עליו, דשם אמרינן מאן יימר דמזדקק ליה חכם, וגם שכבר היה קודם שנולד המום בחזקת איסור ע' בט"ז א"ח סי' תצ"ח ס"ק ט' ומ"א ס"ק י"ח עכ"ד. וכעין זה העלה בתוספת באור בשו"ת משיבת נפש תנינא סי' ט"ו ובספרו שמחת יו"ט לביצה שם דכיון דחזינן ששלמו לו שמנה ימים איגלאי למפרע שהיה מותר מיום לידתו וכמו בכור שנפל לבור אם מומחה רואה שיש בו מום קבוע מאתמול אף שלא ידע בו מ"מ אינו

מוקצה, וכן מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו דשרי בביצה כ"ו ב', אבל התוס' כתבו שפיר דהכא מיירי בלא כלו חדשיו עד היום ונולד ביו"ט דהוה ספק נפל ולאו דעתיה עלויה, מאתמול עכ"ד, ופשוט דעדיף מגמרו בידי אדם בביצה כ"ז א' שיודע בודאי שיגמר ובידו לתקנו, שכאן א"צ תיקון שהוא בא ממילא וכהא דצואת תינוק דהוה מוכן אף דלא היה ביהש"מ, ודמי לשלמי שמחה ביו"ט וכדומה דאיתקצאי בלילה לשחוט קדשים דלא הוה רק מחוסר זמן וכעירובין ע"ח ב' ושבועות כ"ב ב', ובתוס' חגיגה ד' א' ובכ"מ דאריא הוא דרביע עלה וכנזיר ס"ד ב' דשמשא ממילא ערבא, ובמל"מ פ"ד מאישות הלכה ז' דמחוסר זמן לא הוה כמחוסר מעשה, וע' בתוס' חולין ט"ו ב' בד"ה כגון כו' כיון שרגילות שיחזור לחליו דהוה כגמרו בידי אדם דלא קמבע"ל, ובפרט לר"י דרואין מומין ביו"ט וביש בו מום קבוע נודע מאתמול דעתו עלויה, וע' בשו"מ קמא ח"ב סו"ס קמ"ז שהשיג על הצל"ח פסחים י"ג א' לדבריכם אף תלויות לא ישרפו שמא יבא אליהו כו', דאיתקצאי לבהש"מ שלא ידע שיבא אליהו ויטהרם, וזה אינו דדומה למוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין כביצה כ"ז וא"ח סי' ש"ו, וה"ה בזה דאם יבא אליהו ויאמר שזה טהור הוה כמו שיבש ואין הבעלים מכירין יע"ש:

אלא דאכתי צריך תבלין דמ"מ אכתי איתקצאי לבהש"מ כיון שהוא ספק נפל דשמא תמות קודם ח' ימים. ומצאתי בחמד משה סי' תצ"ח ס"ק ה' שהרגיש בזה דמ"מ לא אקצי דעתיה מיניה בהש"מ ואם תמות כעת ישליכנה לכלבים, ולא גרע ממסוכנת שאם לא מתה בעיו"ט מותר לשוחטה ביו"ט, ולכן דעתו נוטה בדין זה וכן באו"ב ששחט אחד מהם בעיו"ט דאין בזה משום מוקצה, ולהלכה ולא למעשה עד שיבא הבוחר ויבחר עכ"ל, וע' בפמ"ג בפתיחה להלכות יו"ט סי"ז ובמש"ז סי' תצ"ח ודעת חכמים סי' י"א וי"ג ובית שלמה א"ח ח"ב סי' ק"ד מ"ש ע"ד הפמ"ג, וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא חיו"ד סי' ז' ד"ה עוד האריך כו' מה שהעיר עפ"ד הצל"ח הנ"ל:

ב **ואולם** בשו"ת זית רענן תנינא חא"ח סי' י"ג אות ו' הוכיח מד"רשא הנ"ל בעגל שליל ח' שלו ביו"ט כיון דלא חזיא ליה בהש"מ ואף דאיגלאי למפרע מ"מ בתר השתא אזלינן כמו שהוא לפנינו, וכעירובין ל"ו דלגבי עירוב בעינן סעודה הראויה מבעוד יום אע"ג דתחלת היום קונה עירוב, ובסי' תי"ו דבמניח ב' עירובין על ב' י"ט של גליות דלא מהני על השני כיון דלא חזי ליה מבעוד יום, והכ"נ לענין מצוה וכדאמרינן נקטם ראשו מעיו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט דמשמע דאפילו עלתה תמרה בליל יו"ט אף דלא חזי למצותו בלילה יעש"ב ובעלי זית בהשמטות ובאורים, וע' במנחות ה' א' קסבר ר"ל אין מחוסר זמן לבו ביום וע"ש בתוס', ובאר אברהם לברכות י"א ב' בהא דמדייק ר"ל דסדר ברכות לא

מעכב מריטב"א יבמות מ"ז ב' דאם לא חזי למילה בשעת טבילה לא מעכב הסדר וע"ש בתו', ובמ"ש דר"ל לשיטתיה דאין מחוסר זמן לבו ביום וגם דהוה חסרון מעשה דלידה ויש לדון טובא בדבריו ואכמ"ל ובשו"ת מהר"נ יפה סו"ס י"ח בדף מ"ו ע"א בד"ה עוד נראה דלמאי דקיי"ל כחכמים דר"מ דבלא ראוהו חי מבערב אמרינן כשעת מציאתן ע' בעירובין ל"ה ובתוס', וכן בקדושין ע"ט דקיי"ל כרב כיון דליכא חזקה דמעיקרא דעשויה להשתנות אזלינן בתר השתא, ולזה קמ"ל רבא דהלכתא כר"ל דהכא דעכשיו הפילה ומעיקרא היתה מעוברת דל"ל מעיקרא נמי נפל הוה יעש"ב. ובשו"ת שער אפרים סי' עב בדה"ס מ' ע"ג על תשובת מהרי"ק שורש נ"ב דודאי גם ר"ל ס"ל הא דיבא אליהו כפסחים ל"ד ורק בהיסח הדעת שמעלה עשו בקדשים וכן בבכורות ל"ג ול"ד וגיטין מ"ב ופסחים י"ג א' ובסוגיא דר"ח סגה"כ ותו' חולין ל"ת ב' ד"ה אלא ובכ"מ רק דר"ל פליג דתיגלי למפרע לא אמרינן, אלא דלתוס' יבמות ל"ה ב' ד"ה תיגלי מלקמן מ"א ב' גבי ספיקות לא דמי דהכא אין זה ספק ראוי להתברר עכשיו שאי אפשר לידע העתידות, אבל הכא א"צ לידע אלא מה שבאותה שעה:

ובשו"ת פני אריה סי' נ"ז שמשיג על החכ"צ סי' ק"ח מב"ב פ"א ע"א כיון דמספיקא אינו רשאי לקרות חשיב אינו ראוי לקריאה, אע"ג שאם יבא אליהו ויאמר דקנה קרקע הרי הוא ראוי לקריאה ואם יאמר דלא קנה א"צ קריאה כלל, וע"כ דקושית הש"ס ביבמות מ"א ב' במקדש אחת משתי אחיות לאו מצד ממ"נ ורק כיון שאפשר שיתברר ע"י אליהו שהיא בת יבום חשיבא גם עכשיו בכלל העולה ליבום, אבל בבכורים מה לי אם הספק מונע מלקרות או שהוא אלם וסבה אחרת שמונעתו דלא קרינן ביה ואמרת יע"ש באורך, ומיהו בלאו הכי לק"מ כמ"ש המל"מ פ"ט מאישות סוף הלכה ז' דלא שייך כשיבא אליהו רק לברר המציאות ול לברר הספיקות בדין דלא בשמים היא וע' בשו"ת ברית אברהם חח"מ סי' י"ב אות ה' וחאה"ע סי' א' אות יו"ד בהג"ה וסי' מ"ז אות ו' ושיבת ציון סי' פ"ו בדה"ס ל"ה ע"ב, וע' רש"י שבת ק"ח א' ד"ה מאי דאו"ה אין תלוי בו דלא בשמים היא, וע' בשה"ג ח"א אות יו"ד שהביא ג"כ לחלק בספק מציאות, וכבר קדמהו במל"מ וכנ"ל, וע' בברכי יוסף לא"ח סי' ל"ב אות ד' דין י"ב שהאריך בדהמל"מ מתו' יבמות צ"ט ובתויו"כ בספק מציאות, וע' בספרי זכ"י ליבמות מ"ב א' משש"ב ובהגהות הרצ"ה חיות ליבמות מ"א ב' ופסחים ל"ד א' וחולין ה' ב' ובמ"ש ביומא ע"ה א' נמצא עומרו בבית רבו שהקשה התוספת יו"כ דלא בשמים היא, דכולן רק בירור הדבר ולא חיתוך הדין, וע' בתו' יבמות ס"ז ב' ד"ה אין חוששין דקטנה חשיבא עולה ליבום אם יבא אליהו ויאמר דאינה אילונית וע"כ דזה חשיב שיוכל להתברר באותה שעה. ומש"כ דגם לר"ל

אם בשעת היבום היה מבורר שהולד נפל שמותרת דמה לי ספק בר קיימא או אם זו קידש כיון שנתברר הדבר הויא בת חליצה ויבום, וז"א כיון דאז אי אפשר שיתברר רק ע"י הגדת עתידות ורק על ספק קידש דאי אפשר שיתברר ע"י עדים, וע' בשו"ת חסד לאברהם חא"ח סו"ס ס"ה וע"ש בחאה"ע סי' מ"ח מבכורות ל"ד בטעמא דר"א דבעי שימור והאריך לחלק דבבכורים דנהי דבעינן קריאה ממש כל שבידו לאו כמחוסר מעשה ולהכי כשיש סיבה המונעתו אף מחמת ספק ממילא לא קיים מצות בכורים משא"כ בשימור דתרומה דכל שיש לנו ספק שמא ראויה לו צריכה שימור מספק, וכ"מ מתו' יבמות צ"ט ב' ד"ה ואין, וכ"מ בפסחים פ"ח ב' לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה כו' ולא הוה ראוי לאכילה דאלו יבא אליהו ויאמר שזהו הפסח הכשר היה ראוי לאכילה בשעת זריקה אף שנפסל אח"כ מלאכלו יוצא י"ח, וע"כ דבפסח דבעינן אכילה ממש אלא דכשראוי לאכילה אמרינן הואיל ובידו וכשאינו ראוי אפילו מחמת ספק אכילה מעכבת, וע' בשו"ת רמ"ץ חא"ח סי' כ"א שהאריך לפלפל בסוגיא דמנחות ס"ד א' וע"ש באות ז' בד' התו' דהתם ובשו"ת זית רענן תנינא חא"ח סי' ז' בעלי זית בהשמטות, וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא בשער הענינים סו"ס ט"ז להשוות ד' התו' ר"פ החולץ עם ד' הנמ"י דלא אמרינן אגלמלמ"פ רק אם יוכל לגלות על דבר שהוא עתה ובזה גם ברירה אמרינן כרש"י עירובין ל"ו ב' ד"ה ור"י, ובפסחים פ"א רע"א דא"ר יוסי שו"י כנגד יום ששחטו וזרקו עליו בשני שלה ואח"כ ראתה אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני, ופרש"י קס"ד כיון דבשנית שחיטה וזריקה ספק הוה מרצה ציץ מטומאת התהום דזיבה ואף דאג"מ למפרע שנטמאת ודאי בטומאת התהום, הרי אף אם יבא אליהו ויאמר בשני שלה דזיבה היא, מ"מ כיון דאי אפשר בשום אופן שיתברר באותה שעה לא מהני, וכן למאי דדחי דקסבר ר"י מכאן ולהבא מטמאה וכדמסיק לקמן דמ"מ מצטרפין לעשות זיבה גדולה רק בשופעת או ברואה ב' בהש"מ וע"ש בפרש"י ורבנן פליגי עליה דכי חזיא מיגליא למפרע דזיבה היא וחדא טומאה ובשעת שחיטה ספק הוא וחייבת בפסח שני, ותוס' כתובות כ"ב א' ד"ה תרי וכיון דאיגלי דמעולם לא היה פסול הרי לא בטל ועד המושב, היינו כיון שהיה במציאות שיתברר באותה שעה שישבו ב"ד דהוה כאלו יבא אליהו ויאמר, וע' בסנהדרין פ"ז ב' ד"ה קישתה כו' שזהו גילוי דעת על המציאות, ומכות י"א סע"ב רש"י סוה"ד בטלה כו' והיינו שהיה אפשר להתברר שהוא ב"ג ובן חלוצה, ותו' מנחות ס"ד א' ד"ה ואפילו ורש"י ד"ה בתר מעשה, ובחולין כ"ו א' תמד שלקתה כו' וס"ט ב' ותו' בכורות ל"ה א' ד"ה א"ר ותמורה כ"ד כ' ד"ה אמר וב"ק כ"ד א' סוה"ד הרי וירושלמי יבמות סו"פ י"א דאתפלגון בשני יו"ט ש"ג (פי' דכשיתברר איזה יום הוא יו"ט

ואמרינן דאג"מ למפרע) ברם הכא בהכה את זה וחזר והכה את זה אי אפשר לעמוד עליו, והיינו כיון שניכר הבירור לכל העולם, וכ"מ לגירסת הירו' פ"ג דשבועות טעמא דר"י שאינו ראוי לקבל התראה, וע"כ דב' י"ט של גליות דלר"י ה"ס שמה התראה שאפשר לעמוד עליו, וע' בפסחים ס"ג ב' דלר"ל אינו חייב עד שיהא עמו בעזרה, ולא שייך אגלי למפרע כתו' יבמות פ' ע"א ד"ה נעשה, דש"ה דלא נודע אם יש עליו חיוב חמץ כלל וכתו' דעל העבירה התראה בודאי והספק רק אם הוא גדול דאגמלמיפ, וירו' פ"ד דפסחים רי"א אפילו נתון עמו בירושלים ר"ל אמר עד שיהא נתון עמו בעזרה, דתלי בהא דאיפלגו בב' י"ט ש"ג דר"י אמר מקבלין התראה על ספק ור"ל אמר אין מקבלין:

וכה"ג בתוס' חולין י"א דמאי מקשה וכ"ת דבדקינן ליה והא הוה התראת ספק, וע"כ דכיון שהספק דלמא היה טריפה ולא היה חיוב כלל לא שייך דאגמלמ"פ, ובזה מיושב קושית המפרשים בתוס' נדה מ"ו ב' במופלא הסמוך לאיש דאזלינן בתר רובא ולא תירצו דאגמלמ"פ דאם לא יביא ב' שערות בזמנו לא הוה הקדישו הקדש, וע' בעמק יהושע סי' י"ט משש"ב, ובעונג יו"ט חאה"ע סי' קע"ז בראייתו מב"ב פ"א והכ"נ כיון דאינו יכול לעכב משום ספק דאחות זקוקה מיקרי לגביה אינו עולה ליבום ומאי מהני הא דאם יבא אליהו, וע' בשאג"א וכו' יע"ש עוד לחלק, וע' בנודע בשערים קמא סי' י"א אות ט"ז וברית אברהם חח"מ סי' י' אות ב' ג' משש"ב ובשו"מ תליתאה ח"א סו"ס ע"ט ובית שלמה קמא א"ח ח"א סו"ס ל"ו ובהג"ה משש"ב, וע' בשו"ת מהר"ם שיק אח"מ סי' ס"ב בדה"ס כ"ח ע"ד ד"ה ואמרתי כו' במ"ש האו"ז דאיסור מחמת שנשאר בתיקו בטל בס' ולא שייך דשיל"מ שמא יבא אליהו ויאמר דאז איגלאי דלא נאסר מעולם וע"ש שהעיר מזה על הצ"צ. וכן העיר בנחלה לישראל סי' נ"ב אות ד' וקדמם בשו"ת חו"י סי' קצ"ב בדה"ס קפ"א ב' ובהשמטות דף רס"ח ע"א, וע"ש באו"ז ח"א תשנ"ה ובשו"ת תשנ"ו והובא באו"ה כלל כ"ה דין י"ח וע' בב"ח יו"ד סי' ק"ב אות ד' ושו"מ רביעאה ח"ב סי' נ"ז:

נ **ואולם** בכו"פ סי' ט"ו דלהכי אסור לשחוט ולד תוך שמונה ימים ואף דרוב ולדות בני קיימא דהוה דשיל"מ, וע"כ דהיינו מצד הרוב אף דאין לברר דיחיה לאחר ח' ימים כסי' ק"ב בביצת ספק טרפה:

אך בלאו הכי יש לפקפק למ"ש בשו"ת ושב הכהן סי' ק' במה שנסתפק הרשב"א בביצה של ספק טרפה ועדיין התרנגולת קיימת, שהיא כשרה ולא מקרי דשיל"מ אלא אם יבא ההיתר מכאן ולהבא דהא דאמר בנדרים דהוה דשיל"מ היינו מטעם שאמרו בירושלמי פרק הנודר מן המבושל והביאו הרא"ש שם שאף שהחכם עוקר הנדר מעיקרו אפ"ה כיון שכל זמן שלא התיר אח הנדר היה אסור והוה כדשיל"מ, אבל הכא נתגלה למפרע

שלא היה אסור מעולם ומה שהחזיקו אותו באיסור הוה בספק, וכיון שאח"כ כשתלד או כשתטעון יתגלה שלא היה אסור מעולם לא הוה כדשיל"מ לכ"ע:

ואולם י"ל דבכה"ג הוה כמבורר ג"כ לפנינו בבהש"מ ולא אקצי מדעתיה משום חשש שמא תמות קודם, כיון דמצד הרוב דהוי בני קיימא וילדן ולד מעליא מבורר שיגיע לכלל היתר, וכמו שהעלה בישועות יעקב באו"ח סי' תצ"ה ס"ק ו' בדה"ס דפוס זאלקווא שנ"ב ע"א ד"ה ובזה ובד"ה והנה התוס'. דאף דרבנן חששו למיעוט דשכיחא דספק נפל שמא ימות קודם ח', כיון שהתקנה לכלל העולם שלא יבא המיעוט לאכילת איסור, ולכן בבהמה אסור אף דיעבד, ולגבי מת הולד תוך ל' יום אם אשת כהן היא אינה חולצת דהוה כמו דיעבד, דבזה מחזקינן שהוא מן הרוב כיון שנוגע לדבר פרטי, אבל באינו ידוע אם כלו חדשיו ונולד ביו"ט לענין שיושיט ידו במעי אמו וישחטנו כתבו התוס' שפיר דחשיב מוקצה דשמא לא כלו חדשיו ולא יגיע לכלל היתר אכילה ביו"ט, וע"ש בסי' תקכ"ז ס"ק ד' וסי' חצ"ח ס"ה ס"ק ז' וע"ש בסי' שמ"ב ס"ק ה' במוקצה מחמת איסור דרבנן. וכן העלה בחאה"ע סו"ס קנ"ו שהאריך, ובסי' ק"כ סוס"ק ז' וסי' קכ"ז סוס"ק ד' ובתשובתו שבס' שבעה עינים דף ט"ו סוף ע"ד, וכה"ג ע' בשו"מ קמא ח"א סו"ס א' וסי' רמ"ה דף פ"ח ע"ד וע"ש בסי' קי"א במ"ש הקדמונים [ע' רמב"ן ריש גיטין] בהא דסתם ספרי דדייני מיגמר גמירי דבכ"מ הולכין אחר הרוב כשדנין על איש פרטי, אבל אם עושין תקנה בשביל כל העולם דיש מיעוט שאין בקיאין ולכך הוצרכו לומר בפ"נ לתקן המיעוט, וע"ש ח"ב סי' קמ"ו דף פ"ג ע"ד ותנינא ח"ב סי' ל"ג (ועמ"ש על דבריו בבר"מ בקונטרס יפה לבדיקה שער ה' נתיב א' דף צ"ז ע"ג ובמני"ו בלק"י סל"ט ענף א' אות כ"ה בסופו) ובשו"מ תליתאה ח"א סי' חנ"ג וח"ב סי' קמ"ג משש"ב בענין מוקצה מחמת יום שעבר וע"ש בח"א סי' קי"ז וח"ב סי' קכ"ט וסי' ע"ד ד"ה והנה מ"ש ורביעאה ח"ב סו"ס רכ"א ובמפה"י שבס' ים התלמוד סוף ב"ק אות י"א בתו' פרק המקבל קי"ו ד"ה והא רבא ובש"ך סי' קל"ד וסצ"ט ולכן תיקנו שלא יקנה רק מן הסורק דלמא הסורק מהמיעוט, ובתפארת מנחם בסוה"ס בחידושיו לחולין אות י"ד לדף י"א ובית אפרים חאה"ע ר"ס קל"ב וקל"ג, והארכתי בתשובה בדין מים שאל"ס שחששו למיעוט כיון שהוא משום תקנה ולכן במחילה של דגים שהוא מיעוט שאינו מצוי לא חששו, וע' בעטרת חכמים בשו"ת חאה"ע סי' ב' והובא בדברי יעקב סע"ד ד"ה ולהסביר, וכבר נתוכחו הרח"פ והרמ"ה כהן בבשמים ראש סי' רכ"ט ור"ל בעניני מוקצה בטעות אף שלא ידע אתמול דאגלאי למפרע שלא נאסר, אין כאן מוקצה ולהכי ס"ל דלא אמרינן מיגו לשעבר וכן נולדה בשבת מותרת ביו"ט וטעמא דמיגו דאיתקצאי לבהש"מ שנאסר בתחלת היום והא

איגלאי דלא נאסר מעולם יע"ש שדחה זה. ומה שהעיר משבת מ"ו א' מי יימר דאתא חכם ואף דעוקר הנדר מעיקרו וע"ש בכסא דהרסנא מה שלא העירו ממוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין כביצה כ"ז ופלפל בשיטת הירושלמי, וצריך לחלק להיכי שלא היה מתברר באותה שעה והיה חסרון ידיעת לכל העולם, והכ"נ בכלה יום ח' ביו"ט שהיה ידוע לו באותה שעה והיה אפשר שיתברר לו דלא חשיב מוקצה בטעות, וכיון דרוב ולדות בני קיימא ורק שחכמים חששו למיעוט המצוי וממילא כשיתברר אח"כ איגלאי למפרע שהיה ידוע לנו גם אז מצד הרוב שיגיע לכלל היתר, וע' בבינה לעתים הלכות יו"ט פרק ב' הלכה ט"ז ובפתיחה מהמו"ל בעל מקום בינה בכלל הג' בד"ה והנה רבינו כו', וע"ש בבל"ע פ"ב הלכה א' יעש"ב ובחידושיו לביצה ג' ב' מה שהעיר על הרש"א דבכלו הח' ימים ביו"ט דהוה מוקצה, וע' בפליחי ליו"ד סי' ט"ו אות א' ובסי' ק"ב ס"ק ד' ד"ה ובדרך חידוד, והכ"נ בעוף שנדרס דצריך שיהיה מעל"ע כסי' תצ"ח ס"ה היינו דוקא אם כלה קודם יו"ט ולא היכא דכלה המעל"ע באמצע היום יע"ש בט"ז ס"ק ח' ובפמ"ג, ורק דבכה"ג כשכלה המעל"ע ביו"ט לא שייך לאוקמי הא דספק טרפה אסורה דכששהתה מעל"ע ביו"ט לא הוה ספק טרפה ורק משום מוקצה, וע' במאורי אור בחלק עוד למועד בתקונים בקו"א לביצה ד' ד"ה נימא בדה"ס קפ"ב א' בענין מיגו דאיתקצאי ובחידושי מר שמואל לביצה ג' א' בדה"ס י"ד ע"ד בד"ה ועפ"ז י"ל כו' ובשו"מ רביעאה ח"ג סי' י"ט ותנינא ח"ב סי' א', וע' ברמזי א"ח סי' תצ"ה:

ד **וראיתי** בס' דרך חיים ליו"ד סי' ט"ו אות ג' שכתב על הצל"ח הנ"ל בעגל שנולד קודם יו"ט דלא נהירא דמ"מ בהש"מ לא היה ראוי, וכבר הובא למעלה בבאור סברא זו דלא אמרינן מיגו דאיתקצאי לבהש"מ, וכל ראיותיו אינם ענין לכאן דמה שהביא מביצה כ"ו ב' אילימא שאין מומו ניכר כלל פשיטא וכפרש"י וכי היה לר"ש לומר כן לבר מחלקותו והא ר"י אית ליה מוקצה כו', דהכא כיון שלא היה בו מום מעיו"ט והשתא דנולד ביו"ט פשיטא דלא שייך דעתיה עלויה מעיו"ט, משא"כ בכלה ביו"ט יום ח' ללידתו דיודע שיבא לכלל היתר, ומה שהביא מגרוגרות וצמוקים, הרי אדרבא פריך אהא בגמ' היכי דמי כו' וכ"ת דלא ידע אי חזי והאמר ר"כ מוקצה שיבש כו' לא צריכא דאחזי ולא אחזי כו' אזמין גלי דעתיה כו', והכ"נ דכוותיה דעדיף ממוקצה שיבש כיון שבדעתו לאכלן ביום מחר כשיגיע לכלל היתר ממילא שידע שהוא בן קיימא דעכשיו נמי ידעינן זה כיון דרובא בני קיימא. וכה"ג בעירובין פ"ב א' וכל שקבל עליו מבעו"י וכו' ש"מ אין ברירה דאי יש ברירה תיגלי למפרע דמבעו"י הוה ניחא ליה אר"א הודיעוהו לא הודיעוהו קתני ע' רש"י, ובתו' חגיגה ד' א' ד"ה לא נצרכה כו', וע' בנודע בשערים ח"ב בחידושיו לגיטין

פרק כל הגט בדרשה לשה"ג או"ח כ' כ"א כ"ב כ"ג למאן דאית ליה ברירה לא אמרינן אגלאי למפרע דלא אמרינן ברירה אלא היכא שהמעשה מצד עצמו ראוי לחול גם היום כו' יעש"ב. ומה שהביא מהשוחט בשבת דהוברר למפרע דלאכילה עומדת, והרי בחולין י"ד מבואר להיפוך דאף כשעומדת לגדל ולדות הוה מוקצה, מ"מ כשנשחטה אמרינן לר"י ברירה שהיתה עומדת לאכילה, אבל הכא בשחט בשוגג בשבת ולא שחטה אתמול הוברר כשקדש היום דלגדל עומדת וכפרש"י ד"ה לא נשחטה דמסתמא לא הניחה על מנת לשוחטה בשבת:

עוד כתב במ"ש רש"א הא ודאי א"ל דא"כ בלא נולד מן הטריפה תקשי ליה וכי מה בין זה לעגל שנולד בעיו"ט ולא כלו חדשיו עד היום כו' דההיא ביו"ט נמי אסור וצריך להמתין ח' ימים מלידתו, ועל זה כתב ול"י מאי קאמר ואין זה אלא דברי תימה ושגיאה גדולה היא דמאי נפ"מ בכלו לו חדשיו היום אחר שנולד הוא מעיו"ט וכי שייך כלו חדשיו אחר לידתו, ואין זה שום השגה דהרי קאי ע"ד התוס' דהכא מיירי בלא כלו חדשיו עד היום ועל זה כתב דבלאו נולד מן הטריפה ובידוע לו שקודם יו"ט לא כלו חדשיו עד היום דבכה"ג לא צריך משום דביהש"מ לא חזי, אבל היכא שנולד קודם יו"ט א"כ אין נפ"מ בהא גם בכלו לו היום חדשיו גם בלא הטעם דביהש"מ לא חזי כיון דהוה ספק נפל וצריך שיהוי ח' ימים אחר לידתו כמו בחול בלא יו"ט, דמה מהני מה שכלו חדשיו אחר לידתו, וכן אפילו נולד ביו"ט לא מהני בכה"ג הא דמוכן אגב אמו כיון דהוא ספק נפל, אלא דתיקשי ליה היכי שנשלם יום ח' שלו ביו"ט דמ"מ אסור דלא הוה מוכן ביהש"מ:

ומה שהשיג במה דמשמע מדבריו דהא דצריך ח' ימים בדידעינן דלא כלו לו חדשיו וא"כ גם ח' ימים לא מהני כמש"ל בד' הט"ז, ודאי דפשטות דבריו בידעינן בודאי דלא כלו לו חדשיו, והיינו כדעת הפרישה דאף לבן ח' חדשים מהני שיהוי ח' ימים, וכ"מ בתוס' שבת קל"ו א' ד"ה מימהל וכ"כ במל"מ פ"ג מאיסורי מזבח דין ח' ליישב דעת הגאונים, וע' בתב"ש סי' י"ג וט"ו ס"ק ט"ו ובשעה"מ פרק א' מהיו"ט הלכה כ' ובגדי כהונה חיו"ד סי' א', ולפ"ד סובב קושיתו דתיקשי ליה היכי דיום ח' שלו ביו"ט:

ויתר דברי הדרך חיים שהניח בצ"ע מה שאוסר בהש"מ שמא יום של עיו"ט הוא ולא אמרינן דממ"נ שרי כמו בנוי סוכה וכו', ואין לזה באור דהא הכא אין הספק עומד להתברר לעולם וע' ביצה ל' רע"ב ובתוס' ובשמים ראש סי' רכ"ט, וע' בנחל איתן פ"ד ממא"ס הלכה ד' וארץ צבי חיו"ד סי' ח' ושו"ת גבר"י סי' כ"א:

ה **ובעיקר** דרש"א ומיהו למאי דמסיק התירא בנולד מן הטרפה הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים ניחא דקושטא דמלתא דעגל שנולד קודם יו"ט ויום ח' שלו הוא ביו"ט דאסור

גם לרב דאין לדמות לטרפה דלא חזי בהש"מ אפילו לכלבים, ובשו"ת משיבת נפש הנ"ל דמדהוקשה להם מעגל שנולד מן הטרפה אף דלפום פשטא לא ידעו מברייתא דלקמן דמפורש כרב ואידך ברייתא כר' יוחנן, וע"כ דעיקר הקושיא מדלא אשמועינן דפליגי בהא ומעשים בכל יום, וא"כ כיון דלסברא דר"י גם אפרוח מותר מטעם דמתיר עצמו בשחיטה וא"כ גם עגל שכלו לו ח' ימים מותר ביו"ט לר"י דמתיר עצמו בשחיטה כיון דלא שמעינן פלוגתא בהא משמע דלכ"ע שרי עכ"ד:

וליתא למ"ש רש"י ד"ה וכי מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט מדתניא לקמן דמותר, וכמ"ש הפ"י דע"כ אי אפשר לפרש דקאי אברייתא דשמעתין, דהא בהדיא מסיק בהאי ברייתא אפרוח שנולד ביו"ט אסור דל"י הואיל ומוכן אגב אמו, ובאידך ברייתא דשניהם מותרין, וע"כ דקאי אברייתא דאין צדין גבי בכור דשוין שאם נולד הוא ומומו עמו שהוא מן המוכן, והא דפריך אח"כ בנולד מן הטרפה ובפרש"י דלא אשכחן מאן דאסר, ובהא נמי תיקשי דהא בברייתא דלקמן דתניא כוותיה דרב שפירש מוכן אגב אמו בשחיטה, ובברייתא דכר"י נאמר סתם אגב אמו ל"ל נמי דמיירי בכשרה וע"כ מדלא מייתי חילוק להיכי שאמו טריפה, ואף היכא דלא כלו לו חדשיו עד היום דלא חזי בהש"מ וכמ"ש התוס', ויש להוכיח ג"כ דברייתא ושוין שאם נולד ומומו עמו דעגל שנולד מן הטרפה מותר, למ"ש רש"א דלמאי דבעי למיפשט דאין מוקצה לחצי שבת א"כ אפילו נולד תם ואח"כ נפל בו מים נמי, וע"כ דמשכחת כשנולד מן הטרפה ומשום דהתיר עצמו בלידחו בשחיטתו דלא מהני היתר השחיטה רק כשנולד ומומו עמו דלא היה מן המוכן לר"ש כל שאין מומו ניכר מבעו"י, וההיא דאפרוח ע"כ שנפתחו עיניו בשעת לידה וכמ"ש התוס', ובתולדות יעקב להריק"ש דחה בפשטות דשמיעא להו שמותר לדברי הכל ולא יותר:

ובפ"י הקשה דא"כ הכ"נ לימא מדלא מפליג בין עגל שנולד מבהמה שעומדת לאכילה או לגדל דתרווייהו שרי, והא לרב דאית ליה מוקצה ודאי דאסור בעומדת לגדל, וע"כ דלאו מברייתא דלקמן דייק לה אלא דפשיטא להו דרב גופיה מודה דשרי, וא"כ כש"כ שהיה לפרש כן בהא דמקשה לרב בעגל שנולד ביו"ט יעש"ב:

וצריך לדחות דאין להכריח מסתימת הברייתא רק היכי דידעינן ליה מסברא, דממילא ניחא לפרש כן פשטא דברייתא בחדא גוונא, ולכן פריך מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט כיון דס"ל לדידהו דמתיר עצמו בשחיטה וכן מטרפה, אבל בעגל מבהמה העומדת לגדל דלא שייך הטעם דמתיר א"ע גם לרב ושמואל כיון דקודם יו"ט נמי שרי אגב אמו, ובהש"מ לא הוה מוכן אגב אמו, וע"כ דברייתא לא מתוקמי בהכי לכ"ע כיון דליכא סברא לכל חד לאיסור דע"כ לא חש לפרש חד גוונא דלא שייך ביה האי כללא דברייתא, ויותר

י"ל לפרש"י דלא אשכחן מאן דאסר דהוכחתם מהברייתא דמחלק בעגל שנולד ביו"ט לאפרוח ולא מחלק בנולד מן הטרפה וכלו לו חדשיו היום דידעינן מכש"כ באפרוח וע"כ דבעגל מותר בכל גווני, ולזה משני הואיל ומוכן אגב אמו וא"כ מן הטרפה וכלו לו חדשיו ג"כ מותר, ובברייתא מיירי ג"כ בכשרה הואיל ומוכן אגב אמו ודומיא דאפרוח: **ולפלולא** י"ל דמפרש ברייתא דלקמן דאפרוח אסור משום הכנה ביו"ט אחר השבת וגבי עגל מוכן אגב אמו, וכרא"ש אות ז' דדוקא לידת ביצה חשיב הכנה דטובה יותר לאכול, אבל ולד ראוי במעי אמו כמו אחר הלידה, וכק"נ אות ל"ג דאי שייך הכא טעמא דהכנה באפרוח א"כ יו"ט אחר השבת אסור משום הכנה, והיש"ש מביא סעד לדבריו דס"ל תירוץ שבתוס' לעיל ד' א' ד"ה אלא דהוא אסור מדאורייתא יעש"ב, ולכן פריך רק לרב דאמר משום מוקצה וליכא בלידת אפרוח משום הכנה, ואף דבעגל מצי שחיט מאתמול מ"מ פריך מנולד מהטרפה וכטור סי' ת"ב דאפרוח שנולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו משום הכנה, וביש"ש דלידת אפרוח לא חשיב הכנה מדאמר משום מוקצה ולא משום יו"ט אחר השבת, וע' בשו"ת דברי מנחם סמ"ט משש"ב, ובשמחת יו"ט לביצה ג' ע"ב ד"ה ליישב דברי ובספרו פני אריה לביצה ו' בישוב קושית המפרשים הנ"ל דאי ידע מברייתא דלקמן הרי מפורש שאפרוח אסור ואי לאידך ברייתא תני דאפרוח מותר ג"כ, וע' ברביד הזהב ליו"ד סי' ט"ו ס"ק ט"ו שהאריך לפלפל בסוגיא זו, ובפ"י כתב מלתא דאקשאי בה כמה עדנין דמה נתינת טעם דמיגו דאתקין להא אתקין להא אדרבא עיקר ענין מוקצה הוא כיון שלא היה ראוי מאתמול זה גורם האיסור, ונדחק ליישב שלא כפרש"י ותו' מה שדחוק לכוון גם בפשט הגמ', וע' בחידושי בעל מחנה לוי שבסו"ס הפלאה לביצה כ"ו תוס' ד"ה בכור יעש"ב, ובבינה לעתים רפ"ב מהיו"ט ובמקום בינה משש"ב, וביש"ש סי' י"ח שלמד מהתוס' להתיר עגל שנולד אפי' מבהמה שעומדת לגדל דבבע"ח לא שייך נולד, והביאו המ"א סי' תצ"ח יע"ש ובצל"ח שמשיג עליו. אך מהירו' לכאורה סיוע לסברתו, וע"ש בתבואת שמש וע' בתו' ו' ב' ד"ה עגל וכ"כ רמב"ן לתרץ קושית התו' ד"ה הואיל ומתיר, והרמב"ם דאוסר מוקצה ביו"ט ולכך פוסק דאפרוח אסור משום מוקצה, או י"ל דמתיר א"ע בשחיטה ולא נאסר משום נולד כמ"ש התו' על עגל שנולד ביו"ט דאינו ראוי לאכול מיד בלידתו, וכהג"א דלא חשיב הלידה הכנה לגביה עכשיו כמקודם לידה, וא"כ אף דל"ל הכנה מ"מ בנולד אסור הכנה מדאורייתא ולכן פריך שפיר, וע' בדברי ירמיה פ"ב מהיו"ט הלכה א' שהעיר ג"כ על קושית הפ"י הנ"ל מהירושלמי וע' בחדושי שמן רוקח לביצה וקרבן אשם ובית אהרן בהקדמה משש"ב וברביד הזהב ליו"ד סי' י"ד ס"ק ו':

ו ועתה נשוב לד' התו' הואיל ובהש"מ לא חזי דהא עיקר איסור בהש"מ שמא עדיין יום הוא ולא כלו חדשיו ומשום יום שעבר לא אמרינן מיגו כתוס' לעיל ד' א' ד"ה נימא וסוכה י' ע"ב ורמב"ן במלחמות דהא אלו ידעינן שכבר התחיל היום הבא ממילא כלו לו חדשיו דלא בעינן רק תחלת היום כדמסיק בשבת קל"ו א' אי איתרחיתו לאורתא כו', וע' בתיבת גומא פרשת במדבר אות א' וארץ צבי חיו"ד סי' ט', וע' בבשמים ראש סי' רכ"ט ור"ל ושו"מ רביעאה ח"ב סי' קמ"ג וח"ג סי' י"ט ועטור בכורים לתוספתא חולין פ"ב ד"ה ובסברא ודברי ירמיה פ"א מהיו"ט הלכה כ"ד ותפארת הצבי על ביצה ומהר"נ יפה חא"ח סי' י"ט וחת"ס חא"ח סי' ס"ה ד"ה ודע וכרם שלמה בפתח הכרם ועוד כמה מפרשים שהאריכו בחקירה זו. וכבר הבאתי לעיל לחלק היכי שאי אפשר שיתברר הדבר וע' בפמ"ג א"ח סימן תצ"ח ס"ק ב' וכן העיר במשיבת נפש ליישב קושית רש"א דהא לשעבר לא אמרינן מיגו וע"כ דלענין כלו לו חדשיו לא אמרינן מקצת היום ככולו וא"כ הוה מוקצה דתחלת יו"ט לא היה עדיין מעל"ע עכ"ד וע"כ דמשכחת דבהתחלת יו"ט ראשון אפילו אי הוה ודאי לילה היה אסור משום דלא כלו לו חדשיו עד עכשיו לאחר בהש"מ, וליתא דכיון שנכנס ליום שכלו חדשיו מותר מיד כמגילה ה' א' דאין מונין שעות לחדשים, ובפמ"ג יו"ד סי' ט"ז במש"ז ס"ק ב' ובנוב"י תנינא חיו"ד סי' ז' מבן המחבר שתמה עליו והעלה דלא בעינן מעל"ע, וע' בפמ"ג א"ח סי' תצ"ח ס"ק ב' ובפמ"ג בפתיחה כוללת לא"ח ח"ב אות ט"ו ובדו"ח מרע"א על הקושיא בד' התו' ממוקצה לשעבר, וכן י"ל גם לרש"א בכלה יום ח' ביו"ט, דלא הוה לשעבר כיון דמ"מ יאסר באכילה, וע' בזית רענן תנינא בעלי זית בהשמטות ובאורים סי' ז':

ויתכן עוד דהא דלא אמרינן מוקצה לשעבר היינו אי הוה מוכן גמור קודם בהש"מ אלא שבאנו לאסרו מכח איסור בהש"מ דיום שעבר, אבל כאן שלא היה מוכן מעולם קודם שנולד, ואף להתוס' דמשכחת שמותר בשחיטה מ"מ כיון שלא כלו לו חדשיו אף שהוא מכח בהש"מ שעבר מ"מ אינו מוכן בהש"מ, ומסולק קושית רש"א מעגל שנולד קודם יו"ט, דהוה, מוקצה דלשעבר, גם י"ל דלא דמי להתם דליכא חשש אחר אבל הכא בעינן להיות מוכן היום להתיר איסור נולד ולא גרע ממ"ש התוס' לחד תירוצא דהואיל ואסור לכתחלה לא חשיב מוכן להתיר איסור אחר, וע' בסוף הפתיחה לבל"ע על הלכות יו"ט, וע' בנחלת יעקב בחידושיו לביצה ובהגהות נכד המחבר משש"ב, ומיושב גם קושיתי מעגל שכלו ח' ימים ביו"ט דמד"ת אזלינן בתר רובא דלאו נפלים נינהו ולא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, ולהפליתי סי' י"ג ס"ק ה' דהא דסמכינן על ח' ימים בלא כלו לו חדשיו דמצרפינן רובא דבני קיימא, אבל בלא נולדה הבהמה והיא במעי אמה אין

כאן רוב והוה מדאורייתא בלא כלו חדשיו, ולתב"ש ס"ק א' בדעת הפוסקים דאיסור מוקצה מדרבנן דלמא אמרינן מיגו דאתקין לדאורייתא, וא"כ מעגל טרפה בתוך מעי אמו דלא קים ליה דכלו חדשיו דאסור מדאורייתא וליכא רובא אבל בנולד קודם יו"ט דאסור רק מדרבנן לא שייך מיגו דאתקין, וע' בשו"מ תנינא ח"ב סי' י' ובמפה"י לב"ק ס"ו אות י"א ובמ"א סי' תקי"ח ס"ג וישועות יעקב א"ח סי' שמ"ב ופרי תבואה סי' ס"ט בהג"ה ב' דף ע"ו ע"ב וע"ש ע"ג בד"ה הב' ובדעת חכמים סי' י"ג, וע' בתוי"ט קדושין ס"ד ב' כיון דדיעבד מהני חשיב שפיר מיגו:

ובשעה"מ פ"ד מהיו"ט הלכה כ"ד דבמוקצה מחמת איסור תורה אלימא טפי ואמרינן מיגו משום יום שעבר וכעין זה חילקו התוס' בפרק המביא, וע' בשושנת יעקב לביצה ו' תו' ד"ה וכי מה ובגדי כהונה חיו"ד סו"ס א', ולפ"ז בנולד במעי אמו דבלא כלו חדשיו אסור מדאורייתא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר יעש"ב, וע"ש בשעה"מ שהניח בצ"ע מהא דלגין טבו"י בעירובין ל"ו שהביאו בתו' סוכה י' דלא אמרינן מוקצה מיום שעבר, והא טבל מוכן שאם עבר ותיקנו מתוקן ואפילו מוקצה מחמת יום הבא לא אמרינן מיגו דאיתקצאי, וליתא דהא דמוכן משום דבידו להפריש אבל התם דמונח בלגין טבו"י דמטמא את התרומה ואין בידו להפריש ואף דטבו"י פוסל את התרומה הוא דאורייתא ועוד דלמאן דס"ל מוקצה ביו"ט אחר השבת היכי שחטינן וע"כ דלא אמרינן מוקצה למפרע ואפילו בדאורייתא, ובפתיחה לבל"ע על היו"ט סוף חלק ה' דחה תירוץ השעה"מ להריטב"א דבנתברר ספיקו אין הפרש בין דאורייתא או דרבנן:

ובשו"ת בגדי כהונה מיישב קושית רש"א דבאינו יודע אם כלו לו חדשיו דלא הוה בה"ש מוקצה רק מחמת איסור דרבנן דלא אמרינן מיגו לרש"י ביצה ל"א ב' וע"ש בתו', ולכן לא נקט באפרוח שנולד קודם יו"ט ונפתחו עיניו ביו"ט להתו' שם דמיירי שנפתחו היום דבלא נפתחו אסור מדרבנן כחולין ס"ד ובמוקצה מחמת איסור דרבנן ונסתלק המוקצה מותר:

וליתא דלתוס' דאליבא דר"י קאמר דאית ליה מוקצה וא"כ לא שייך הואיל ומתיר בשחיטה דאף דאסור באכילה מ"מ הותר קודם יו"ט בשחיטה, ולתי' ב' דהוה כגרוגרות וצמוקים דמודה ר"ש, ולא שייך בנפתחו עיניו ביו"ט, ומדלא נקט ג"כ שהעלו הכנפים ביו"ט וכירו' דריש ביצה דאסור כביצים שרקמן, ומלבד דאי אמרינן מיגו דאיתקצאי מאיסד"ר אינו מוסכם כתו' שבת מ"ג א' ד"ה טבל וביצה ד' ד"ה נימא, וע' בנחלת יעקב ח"ב לסוכה י' בתו' ד"ה עד יו"ט ושם בא"ד שאני סוכה, וע' לקמן כ' ע"ב דאמר רבא זורק להתיר הבשר באכילה, והא בהש"מ איתקצאי משום איסור שחיטה וזריקה

כיון דקאי הכא דלכתחלה אין נו"נ קרבין ביו"ט ורק כיון דמדאורייתא מיחזי חזי וא"כ תליא אי אמרינן מיגו דאיתקצאי מאיסד"ר, וגם למ"ד דמתיר עצמו בשחיטה והכ"נ מיגו דאתקין להוציא מאיסור קדשים, וניחא דהרמב"ם שהשמיטו דפוסק כרב דאפרוח אסור ולא אמרינן שמתיר עצמו בשחיטה, וע' בחידושי הש"ס למהרי"ב שהעיר ג"כ מזה על הרמב"ם שהשמיט הא דזורק להתיר הבשר באכילה, וע' בפ"י לביצה כ"ה רש"י ד"ה חוץ לתחום אסור כו' וכ"ה ב' ד"ה בכור כו' בא"ד לכן נ"ל כו' שהניח בצ"ע. ובמלחמות מחלק דהא דבאיסד"ר ונסתלק האיסור דמותר דוקא בטבל שבידו לתקנו, אבל בבכור אינו בידו שיזדקק לו חכם לעבור על האיסור לראות מום ביו"ט, ואולם בפסחים נ"ו ב' פריך רבא והא מוקצות נינהו, וע"ש בתוס' ד"ה בסוכה דאף במוקצה מאיסור דרבנן ונסתלק המוקצה ג"כ אסור, ומ"ש רשב"א לרמב"ן דהוה כחולב עז אפילו בשבת כיון שנסתלק המוקצה בהיתר מותר, היינו בהיה מוכן קודם השבת, וע' במלחמות פ"ב דביצה גבי לכם ולא לכלבים דבלא הכנה מע"ש אף שנסתלק איסור מוקצה נשאר באיסורו, ואף במוקצה מחמת איסור סיים שצריך הכרע, וע' במה"ר אות מ' סי' כ"ג דף קי"ג ע"ב, וע' בדברי ירמיה פ"א מהלכות יו"ט הלכה כ"ד:

אולם נראה דכל החקירה אי אמרינן מיגו דאיתקצאי באיסר"ר אף דכל ענין הטלטול גם באיסור תורה הוא מדרבנן מ"מ אמרינן מיגו דאיתקצאי ביהש"מ, ורק כיון דלא עביד בפתיחתו איסור דאורייתא לא שייך אקצי דעתיה, וכדקדוק לשון רש"י לקמן ל"ד ב' שאם עבר ותיקנו מתוקן דהוה כאלו בידו לתקן האיסור כשיעבור על איסור דרבנן, וכן בתוס' עירובין ל"ד וע' בספרי זכ"י ליבמות קי"ח סע"ב, וכמו לענין דיחוי דכל שבידו לא הוה דיחוי ע' בתו' סוכה ל"א ב' ד"ה דאשרה ובשעה"מ פרק י"ג מאיס"ב הלכה ו' משש"ב, ובתוס' קדושין ס"ד ב' ד"ה רבי סבר ובתוי"ש ונמ"י כיון דבדיעבד מהני חשיב מיגו וע' בבני אהובה פ"א מיבום הלכה ו' בסוף הענין, וע"ש ס"ד א' מאי שנא רישא ומ"ש סיפא כו' ורש"י ד"ה והרי בידו להשיאה בעבירה לממזר וע"ש בהגהותי מכמה אחרונים בתשובותיהם, ורש"י גיטין פ"ד א' ד"ה א"ל רבא דבשר חזיר בידו לקיימה באיסור, וע' במ"א סי' תקפ"ו ס"ק ו' וסי' תרמ"ו ס"ב ובט"ז ס"ק ו' (וע"ל סי' א' אות א' ד"ה וראיתי), וביבמות צ"ב חשיב בידו לקדשה עכשיו ואף דאסור מה"ת וע' בספרי זכ"י ליבמות י' ע"א תו' ד"ה לר"י, ואף שבכ"מ משמע דרק איסור דרבנן חשיב בידו לענין איסור דיחוי, ורמב"ן מלחמות ביצה ל"א דמצד איסור דרבנן חשיב בידו לעשות, וכן מתוס' סוכה ל"ב א' סוה"ד באשרה דאיסור דרבנן מיקרי בידו לעשות וע"ש בהגהותי שהארכתי, ושם ל"ג א' תו' ד"ה נקטם ותו' זבחים י"ב ע"ב ד"ה וש"מ יע"ש ל"א ב' ד"ה ובידו ור"נ פ"ג דסוכה

דלא הוה בידו לגמרי דאסור למעט ביו"ט וע"ש ל"ג ב', ובשבת קל"ג ב' הואיל ובידו כו' ומ"א סו"ס י"ג דלא אמר הואיל ובידר ליתנו במתנה דלישראל אסור בשבת, וע' במל"מ פ"א משופר הלכה ד' דהואיל דאיסורא לא אמרינן, וע' רש"י ביצה ל"א ב' ד"ה נוטל וכ"ז ב' רש"י ד"ה ואפילו ופסחים ל"ח א' ד"ה או דלמא וע"ש בתו' ד"ה אבל שנסתפקו אי תליא מחמת דאין לו פדיון מדרבנן וכתו' ב"ק ע"ז ב' ד"ה אומר שזה דוחק כו', וסוכה כ"ז א' טעמא דר"מ דמדאורייתא מיחזי חזי, והיינו היכא דמדרבנן בדיעבד יוצא אם יעלה, ואף דיש בו ג"כ משתמש באילן לא דמי לעירובין ק' ע"א דשב ואל תעשה עדיף דהכא אינו מקיים כלל המצוה וכתוס' ביצה ו' סע"א ד"ה וכי מה כו', ובשבת מ"ג ותוס' סוה"ד טבל ובמג"ש, אבל בביצה ל"ד ב' וברש"י דראוי לתקן האיסור כשיעבור על איסור דרבנן וכן בתו' עירובין ל"ד, והרי גבי בכור אם היה בו מום מעיו"ט אם ביקרו אינו מבוקר כמו שעמדו התו' בשבת מ"ג א' וע"ש בתוי"ט מ"ו ב', וע"כ דטבל בידו לתקן האיסור כשיעבור על איסור דרבנן, ונהי דשבת מ"ג מיירי בענין ביטול כלי מהיכנו וכחידושי רשב"א שיהיה מוכן גמור לטלטלו דהא תנן בפרק מפנין אין מטלטלין אם הטבל אלא דקליש איסורו וכ"מ בתו' שם ור"פ מפנין קכ"ח א', אך בביצה ל"ד דלא מיירי בביטול כלי וע"כ משום דטבל מוכן גם עכשיו על אותו התיקון שהיה דעתו עליו שאם יעבור ויתקנו יהא מתוקן, אבל כאן אין התיקון בא ע"י מה שיהיה יכול לשוחטו בפנים, וע' במאורי אור בחלק עוד למועד לביצה ו' ד"ה וכי וע"ש במה"ב משש"ב ובחידושי שמן רוקח לביצה כ"ה ב' ד"ה והנלע"ד וע"ש דף ל' ע"ג בדפי הס' לביצה ל"א ב' רש"י ד"ה נוטל, ועל קושית התו' שבת מ"ג מבכור י"ל כדלקמן מ"ג ב' מי יימר דמזדקק ליה חכם וכביצה כ"ז בגמרו בידי שמים דמסח דעתיה שאין בידו לתקנו, וע' בשו"מ תנינא ח"א סי' תל"ו וח"ב סי' כ"ג וקמ"ו וח"ג סי' קכ"ה בדה"ס ס"ב סוף ע"ג ד"ה ובזה י"ל קושית התו' שבת מ"ג ותליתאה ח"א סי' תל"ו וח"ב סי' כ"ג וקמ"ג ורביעאה ח"ב סי' קמ"ז וסר"ח וח"א סי' כ"ח, וע' בתו' שבת מ"ו ב' ד"ה והתנן כו' ואף דמדרבנן אסור לכתחלה לבקר וע"ש קכ"ד א', ושם ק"ד סע"ב הכא מחוסר מעשה דקריבה ובפרש"י, והיינו כיון דאינו עומד לעשות מעשה הקריבה מצד איסור לא חשיב כל העומד ובשו"ת חו"י סו"ס פ"א דלאו כולהו בחדא מחתא לומר דהוה כאלו כבר נעשה דא"כ גבי יתומים שקדמו וגבי רשע ערום, וכן בכל מקום דבדיעבד מהני וע"ש מכל המקומות שהזכיר שם ויבמות ע"ב סע"א שבידו לגרשה וברש"י דאם לא נתגרשה תנשא לכתחלה, והארכתי במ"א ובסתירת פרש"י דבעירובין ל"ד ב' דבית שנפחת לא מיתסר וסתמא כר"ש שסותר לפרש"י בביצה דלא הוה רק איסד"ר, ואולם לפ"י ביצה במה שפרש"י דלא אמרינן מוקצה מחמת איסור

דהוצרך לפרש כן אפי' אליבא דר"ש דלא שרי מוקצה אלא בעומד ומצפה, וע"כ דאפ"ה לא מיתסר כיון דליכא איסור דאורייתא דאי בדאורייתא אפילו לר"ש אסור כיון דדחינהו בידים מאתמול מדלא פחתו מעיו"ט כמש"ל פרש"י בא"י שהביא דורון ולא שייך יושב ומצפה כיון דאיסור סתירה עליה. וכ"מ מלשון הרא"ש שאפילו לר"ש לא שרי אלא בסוכה שנפלה, ולכן מפרש דליכא איסורא וממילא דמי להא דלקמן שאם עבר והפרישו מתוקן, וע' בחידושי שמן רוקח לביצה ל"א ב' ברש"י ד"ה נוטל בישוב קושית התו' ורמב"ן על פרש"י ורמב"ם ורז"ה וטור כיון דליכא בסתירה אלא איסור דרבנן לא אמרינן מיגו דאיתקצאי:

ז **ובעיקר** השאלה בעגל שנולד קודם יו"ט ושלמו החג ימים ביו"ט נראה בלא"ה אף כשהבהמה היתה מוקצה מחמת איסור שחיטה הא לדידן קיי"ל כר"ש דאין מוקצה מחמת איסור אלא כשדחאו בידים, ובהה"מ פ"ב משחיטה הלכה ט' בדהרמב"ם שפוסק כרב דימי דהשוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא, וכ"כ הרא"ש חולין מ"ו בדהרי"ף שהביא הא דר"ד והשמיט הא דהשוחט לחולה אסור לבריא דמיירי בחולה שחלה היום דאסור משום מוקצה ואנן קיי"ל כר"ש, וע"ש בחי' רשב"א ובמגיני שלמה, וע' במ"א סי' שי"ח ס"ק וט"ז ס"ק ב', וע' רש"א שבת י"ט ב' תוס' ד"ה הני כרכי ותוס' ביצה ל"ד ב' ד"ה ואומר ולמאי דאמר רב דמתני' דהשוחט בשבת ר"י היא וקאמר ר"י דנרות היא ודחי דלמא ש"ה דדחי ליה בידים ומוקי לה כר"י דמבשל ומסיק כשהיה לו חולה מבעו"י דאל"כ אסור משום מוקצה, וע"כ מוכרח דרב אוסר אפילו היכא דלא דחי בידים כהאי דבהמה דממילא דחיא. ולכן בסוגיא דהכא דקאי לרב דאוסר במוקצה גם במדחה בידים, לכן כתב רש"א לאסור אליביה בכלה יום ח' ביו"ט, משא"כ לדידן דקיי"ל דכיון דלא דחאו בידים מותר, וגם דדבריו קאי רק לרב דמוקצה אסור כר"י אבל לדידן הא קיי"ל כר"ש ביושב ומצפה כדלקמן ל' ע"ב, וע"ש בתוס' ב' ע"ב ד"ה אין מבקעין, ולר"נ ריש ביצה ד"ה הלכך באפרוח שנולד ביו"ט שיש חולקין ומתירין דכיון דאלו אית ליה חולה בתוך ביתו חזי אפילו לבריא באומצא הלכך אפילו ביו"ט שרי וא"כ, לעצמו הכין ובשבת פ"ג כתב דשוחט לחולה בשבת דאסור הבשר לבריא משום מוקצה מחמת איסור, וע"כ דסוברים דבשוחט מכוון מבעו"י באם יזדמן חולה בביתו וע"ש במפרשים. וכן מצאתי כעת בברכת אברהם בהגהותיו למהרש"א לביצה ו' שלזה מורה דהה"מ פ"ב מהיו"ט הלכה א' דעגל שנולד בשבת יש מי שאסרו אותו ביו"ט הסמוכה לו ויש מתירין ואפילו ביומו מותר לחולה וכן עיקר, וע"ש במל"מ שהניח בצ"ע. אבל נראה שכוונתו כמ"ש הר"נ שהוא מכין לעצמו ולכן אפילו השתא ליכא חולה לא מיקרי שבת מכין

ליו"ט הואיל וביומו מותר לחולה שיבס"כ, ולפי זה בנשלם יום ח' ביו"ט ממילא אמרינן הואיל ומתיר עצמו בשחיטה כמו באפרוח, ובזה פשיטא דאין לאסור ואפילו בהיה יום ז' בשבת קודם ליו"ט לא שייך לאסור משום הכנה דלעצמו מכין:

סימן רב

תרל"ח להרב דיאנישאק ר' מיכל

בדבר שאלתו אי חל שבת ויו"ט בהדדי אי מותר מוקצה דלא שייך משום דאתי לזלזולי כיון שיש ג"כ איסור שבת דחמיר:

כבר נשאל כזה בשו"מ תנינא ח"א סי' ס"א שנכפל בח"ג סי' י"ד וראייתו מר"ה י"ט א' דברי קבלה כד"ת, והרי יש כאן ביום ג' תשרי איסור דאורייתא ואפ"ה כיון דיש נמי איסור דרבנן דמגלת תענית הוצרכו חיזוק דלא ליתי לזלזולי, והוא הביא משבת ל' ע"ב אבא מת ומוטל בחמה וכו', והרי לירושלמי שהובא בתוס' חגיגה י"ז א' דבעצרת מת דוד, ולפ"ז ע"כ דחלוקין הם עכ"ל:

וראייתו אין מוכרחת כ"כ לפשוט מזה אם חל יו"ט ושבת בהדדי מהא דאמר הנח נבלה לפני הכלבים דמוקי כר"ש, משום דמפרש מחתכין הנבילה שנתנבלה בשבת וכרש"י ותו' ריש ביצה, ומדתני רי"א אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה, וע"כ דלת"ק מיירי בשבת, והא דאמר הנח נבילה י"ל בנתנבלה מקודם שהיתה עומדת ביהש"מ לאכילת כלבים:

ובעיקר ראיית השואל לא זכר אז שכבר קדמהו בשאג"א סו"ס ק"א שהעיר מרה"ש י"ח ב' דמאי פריך ות"ל דהוה יום שלאחר ר"ח דאף לס"ד דר"ח מד"ס וצריך חיזוק מ"מ בר"ח זה של תשרי כיון דאיכא עליו שם קדושת יו"ט של תורה וע"כ דחמיר יותר דנתוסף איסור ד"ס כש"כ דא"צ חיזוק, ודחה זה יעש"ב ובקו"א ובטו"א לרה"ש ד"ה ות"ל ובקו"א ובט"א תענית י"ז ב' לא נצרכה כו', ושם בפ"ק דתענית י"ב א' ד"ה תבטל גזירתנו, ובקרבן ראשית ר"ה י"ח ד"ה דברי קבלה כד"ת, ואולם בפ"י לר"ה דלא פלוג בתקנת רבנן בסתם על כל הימים הכתובים במג"ת לאחר יום שלפניו ולא חילקו אם איקלע לפעמים שאיזה יום, הכתוב במגלת תענית חל בר"ח או בשבת ויו"ט שלא יאסר היום שלפניו וע"ש בפרחי שושנים, ובחידושי לר"ה הארכתי בזה, וע' בישועות יעקב לאו"ח סי' תק"ע ס"ק א', וע' בחת"ס חא"ח סו"ס י"ד ושו"ת מפרשי הים שבסו"ס ים התלמוד בדה"ס ע"ד ב' אות ד' בהוצאה שניה דפום האלברשטאט והאריך דהיכי דחוזר מחמת ספק אוי"צ דאורייתא בנסתפק אם בירך בהמ"ז שצ"ל גם ברכה ד' דלא לזלזולי בה, וע' בפר"ח סי' ס"ז סוד"ה ועדיין, וכ"כ בלקוטים סו"ס ר"ט בשם רש"א, וע' בתה"ד סי' ל"ט, ובישועות

יעקב אה"ע סי' ס"ו ס"ק ד' דכשיש בענין אחד דאורייתא ודרבנן דלא עשו חיזוק יותר לדבריהם, ושם בסי' קנ"ח ס"ק א' מרדב"ז הובא במ"א הק"ש בספק קרא ק"ש אף דרק פסוק ראשון דאורייתא צריך לקרות כל הג' פרשיות כאחד דלא ליתי לזלזולי בדרבנן, ובפת"ש אה"ע סי' א' ס"ק י"ד שהמ"א בסי' ס"ז ס"ק א' כתב כן טעם אחר כו' אך בסימן קפ"ד ס"ק ז' כתב בספק ברך בהמ"ז בשם ר"י הלוי וע"ש בהגהותי למ"א שהארכתי, אבל באו"ח סי' ס"ז ס"ק א' כתבו בשם רדב"ז הובא במ"א סי' קפ"ד, וכן בסי' כ' ס"ק א' וסי' שכ"ב ס"ק א' ושכ"ה ס"ק ד' ותל"ח ס"ק א' ותק"ט ס"ק ד' ותמ"ב ס"ק ט' ד"ה אם העמוד וע"ש בד"ה והנה לפה"נ ותקנ"ד סוס"ק ג' ותפ"ט ס"ק א' ותצ"ז סוס"ק ד' ותקט"ו ס"ק ב' ויו"ד ספ"ז ס"ק ג', וכנראה זכרונו הטעהו כי לא נמצא מזה בכל חלקי תשובות רדב"ז, וע"ש בסרמ"ד ס"ק א' שהעיר מר"ה י"ט שקדמהו השאג"א, וע' בשו"ת רע"א סי' ס"ד ד"ה ובהיות, ולא העיר מהמ"א סי' קפ"ד, וע' בדברי חיים חיו"ד סי' י"א ובהג"ה מבן המחבר ושו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סו"ס כ', ובשו"ת דברי יעקב סי' ס"ו מע"ג נ"ב סע"א, וכן העיר בשו"מ רביעאה ח"ג סי' ק"מ בדה"ס צ"ח א' לענין ברירה אם בענין אחד דאורייתא ודרבנן, ובחידושי רמב"ן יבמות קכ"ב ע"ב כיון דאיכא כתובה למישקל יעש"ב:

ובזית רענן תנינא חא"ח סי' ז' אות ד' שנשאל ג"כ במוקצה ביו"ט שחל בשבת והוכיח מירושלמי פ"ב דתרומות ופ"ג דשבת סוף הלכה א' ומביצה כ"ז ב' ושם כ"א ב' תינח ביו"ט דקאי כשחל בשבת, יע"ש מש"כ יו"ד סי' שמ"ב ס"ק ז' וע"ש בנקה"כ ס"ק ג' ורש"א כתובות ד' א' ד"ה בועל יעש"ב לדחות זה ובעלי זית, וע"ש עוד בסי' ט' בבאור התו' ע"ג ס"ג ד"ה והא החילוק גבי נתנו לסיטון דחיילי שניהם יחד ע"כ אזלינן בתר הדאורייתא, ובזה נדחה ג"כ ראיית הבאי"צ חא"ח סי' כ"ג בהג"ה שהוכיח מהש"כ כהשאג"א דעשו חיזוק לדבריהם אף ביש איסור דאורייתא ודרבנן ביחד דלא פלוג, ומ"ש עוד לתלות בפלוגתא דאביי ורבא יבמות ל"ו ב' והא בנשא אשת אחיו בתוך ג' חדשים דעבר ג"כ על איסור דרבנן דהבחנה וע"כ דלאביי ביש איסור תורה שמא יהיה הולד בן קיימא לא עשו חיזוק, ונדחק ללא צורך די"ל להיפך דרבא לשיטתו יבמות מ"ב א' דהבחנה דרבנן ולכן ס"ל כהש"א כיון דעשו חיזוק אף היכי שאסור מדאורייתא ג"כ לא פלוג, אבל לאביי דהכא מדאורייתא פרשי ס"ל כר"נ אמר שמואל דהבחנה ג"כ דאורייתא, ובברכת משה קונטרס התשובות סמ"ד העיר ג"כ על הנוב"י קמא חאס"ע סי' י"ח בראייתו מכתובות כ' וש"כ סמ"ב ס"ק ז' שכבר נדחה וגם אינו ענין למינקת שהוא משום קנסא ומה מועיל שיש כאן איסור אחר שאין הטעם משום יחוד והרחקה, וכן י"ל גם ביבם הבא על יבמתו בתוך ג' חדשים ג"כ משום קנסא ואינו ענין לחקירה זו כיון שיש כאן עוד איסור, ובדשו"א

חא"ח סי' כ"א העיר מתוס' שבת מ"ג ב' ד"ה הבא ראשו ות"ל דהוה טבו"י, ובעיקר קושיתו האריכו באמרי צרופה ומועד דוד ולוית חן ליישב לפי דרכם, וא"כ אין הכרח מכח קושיתו:

סימן רג

כ"א מנחם תרמ"ט.

להרב ר' אברהם ברוין

ברגע זו הגיעני מכתבו בקושיתו על המ"א סי' תקט"ו ס"ג דקצץ לו מעות שיביאו לו מעיו"ט והנכרי הביאן ביו"ט דמותר מיד, והוא נגד המשנה דמכשירין פ"ב משנה ו' מצא בה ירק נמכר ואם רוב ישראל ימתין כדי שיבואו ממקום קרוב:

וכבר העיר בבאור הגר"א ממכשירין דבעינן שיעור הבאה וכן בתלושין, וע"ש ס"ק י"ד אבל לערב כו', ושבת קנ"א ב' אם רוב נכרים כו', אלמא דלא בעי בכדי שיעשו ולכן מותר מיד אף להתוס' דיו"ט שני אינו אסור משום בכדי שיעשו, ולר"נ ואף לפי מה שמדמה בשכר לקצץ דלרש"י בעי ג"כ בכדי הבאה וראיה ממכשירין בעיר שרובה ישראל אסור עד כדי שיבאו והיינו למו"ש, יקשה כיון דטעם כדי שלא יהנה די בלקיטה שיעשה איסור, ואפשר דגם כוונת המ"א כדי הבאה רק דלא בעינן שיעור צידה, ואולם בראש יוסף לפרק אין צדין ד"ה ולערב די"ל דלרש"י ג"כ הטעם של יאמר כנוספת אלא דמוסיף ומחמיר ואומר דיש טעם שלישי שלא יהנה ג"כ ונ"מ דלערב א' אסורין כל ישראל כדי שיעשו יעש"ב:

ויותר היה למעלתו להוכיח מהאי סוגיא גופא דעירובין מ' כיון דחזי דקא מפשי ומייתי קאסר להו ומשום דבא בשביל ישראל, והרי המביא למכור ודאי אדעתא דנפשיה למכור פירותיו, ובבית מאיר או"ח סי' תקט"ו הרגיש בזה ועוד כמה ראיות לדחות דהמ"א, וע' בשו"ת הר המור בחלק גדולת מרדכי סי' ד' וזית רענן תנינא חא"ח סי' ז' בעלה זית מהשמטות ובאורים אות י"ח ד"ה ואגב משש"ב ובמשכנות יעקב חא"ח סי' קכ"ה, ובשו"ת הר הכרמל חא"ח סי' ט"ז האריך בצדדי היתר בנ"ד לישראל אחר ואם שרוב דבריו אינם מוכרחים, וע"ש בסו"ס כ"ו ד"ה ודרך אגב, ובצל"ח לביצה ד' ע"ב תוס' ד"ה ולערב שהרגיש ג"כ דלהפוסקים דקצירה וצידה ביו"ט מדרבנן א"כ אמירה לא"י שבות יע"ש באורך:

סימן רד

לחתני הרב דרובינשאק רי"ד ראפפורט

בנידון שאלתו מב"מ ביוט"ר בישוב א' ושכרו עגלון א"י להביאו למקום קבורתו, פשוט דביוט"ר שאין שום חילוק בין מוטל עליו לקברו כיון שאין זה אלא לכבודו ולא נזכר היתר רק בתוך התחום וכב"י סימן תקכ"ו ד"ה כתב רמב"ן בסי' תנ"ה כו' לענין רכיבה ביוט"ר ואף שהוא רק משום שבות לא מיבעיא הבאים משום כבוד שאסור אלא אפילו האבלים שחייבין לקברו אסור, ומ"ש בשע"ת סי' תקכ"ו סוס"ק א' מתשובת ב"ח החדשות שמתיר להוליכו לבה"ק תוך י"ב מיל אפילו ביוט"ר, ואם שאין תשובתו תחת ידי פשוט דרק בדליכא עממין וכן משמעות ריב"ש סי' תפ"ז:

סימן רה

ה' כ' מ"ח תרל"א. להר"נחמ בשוקיאן

בנידון שאלתו שהשלים הסופר כתיבת הת"ת בחה"מ בעבור החברה ונפסל עמוד האחרון מהיריעה מטשטוש דיו הרבה וכתבו על היריעה מעמוד אחד, פשוט דגרע ממגילה לתינוק להתלמד גם לרי"ף ופוסקים שהתירו משום עת לעשות שלא יבא לביטול ק"ש ותפלה, והא בדיעבד כשר ביריעה א' כשהטעות בב' דפין הראשונים דאין לסלק האחרונים שהיו בהכשר, ועכ"פ בנפסל אין לכתוב רק יריעה מג' דפין וכמ"ש האחרונים, וע' בשו"ת פאר הדור סי' ס"ט במ"ש שצריך להחליף היריעה **ולגונזה**:

אמנם **פד** ששואל לחייב הסופר לכתוב שלש יריעות, ובזה פשוט שאין לחייבו כל שאינו מתנה מפורש שלא לכתוב על הטלאי או על יריעות שלשה במקום שצריך לתקן, ובח"מ סו"ס ש"ו דאם הם טעיות שדרך הסופרים לטעות אין הסופר חייב כלום, וע' בשו"ת רשב"א סי' אלף נ"ו ובשב יעקב חיו"ד סי' נ"ט שהמוציא ממנו בע"כ לגזל יחשב, ובגיטין נ"ד ב' דאינו מן המובחר בכתב כל האזכרות שלא לשמה דלא הוה הידור מצוה כשצריך לתקן כ"כ ומ"מ כל שאינו כמנומר אין לחייבו, וע' בבלח"י סי' רע"ו:

ויותר **היה** לו לשאול בתחלה לענין אם להניח סיום הס"ת במועד ולכתוב הגמר דרק באין להם ס"ת אחרת כשרה לקרות בה כא"ח סי' תקמ"ב ס"ב ומצד הסופר אם אין לו מה שיאכל, ואם מתקבצים כולם אז מוטב שיחתום כ"א שמו בכתב שלנו על נייר בפ"ע ולאחר המועד יכתוב הספרים בשליחותם, וגם בזה שב וא"ת עדיף שלא יבא לידי קלקול להקל ביותר, גם במה שנוהגין כ"א לחתום אות א' בסיום הספר יש לחוש למנומר, ואף דהגיה אות א' כאלו כתבו ומצוה בו יותר מבשלוחו, מוטב ליתן להסופר לחתום

בשליחותם. ואף דאין נפ"מ מצד שמצוה לו לכתוב דאם הוא שותף בנתינת המעות לכתיבת ס"ת ממילא הוה של שותפות ותליא במה שפלפלו אם יוצא י"ח כתבו לכם בס"ת של שותפות שהארכתי בזה בתשובה:

סימן רו

להרב דגרויזר ר' משה שפירא

בדבר שאלתו בתינוק שמת תוך ל' וכבר נגמרו צפרניו ושערו שתמה על המ"א סו"ס קכ"ו ס"ק י"ט שדחה ראיית הב"י ממה שמלין בשבת, והרי גם בחי הוה תוך ל' הספק כמו במת תוך ל' או נולד בר קיימא, ולא מלאו לבו לפסוק נגד המ"א עד שישמע דעתי: תמהני **דהרי** סברת המ"א דכיון דנתהוה חזקה דאתרע דלא מוקמינן אחזקת בר קיימא ורק דתיקשי והא בשבת קל"ו ב' גם במת תוך ל' אם אשת כהן היא אינה חולצת דסמכינן אדרבנן דרשב"ג, וע"כ דכונת המ"א רק לדחות ראיית הב"י ממילה דהא בס"ק כ' כתב להדיא דמ"ש ביו"ד סו"ס רס"ג דאין קוברין הנפלים ביו"ט מיירי בנפל ודאי וע"ש מ"ש דמשמע אם הוא אחר המילה או בנקיבה מודה רמ"א דקוברין ביו"ט וליכא מאן דפליג בזה לדידיה. גם מאותו ס"ק י"ט משמע להדיא כן ועוד דהתם דמהלינן ממ"נ והא מ"מ לדידן אפילו אי הוה מחתך בבשר מ"מ איסור מדרבנן איכא וכמ"ש במחצית השקל באורך דמהאי טעמא מלין בנגמרו שעריו וצפרניו דהוה בחזקת חי וסומכין על ממ"נ להתיר איסור דרבנן משא"כ הכא דליכא ממ"נ ואיכא איסור תורה לא סמכינן על מה שנגמרו שעריו וצפרניו וארוב נשים יולדות בר קיימא עכ"ל. ומבואר דהיכא דליכא רק איסור דרבנן כמו במילה דדחינן איסור דרבנן דמחתך בבשר:

שוב **ראיתי** בעמ"א סי' ל"ד שהשיג ג"כ על המ"א כסברת מעלתו וכתב דלצורך גדול יש להתיר לקבור ביו"ט שני ע"י עממין, ולא נחית לכוונת המ"א שגם דעתו מפורש כן להדיא וכמו שנתבאר במחה"ש וכנ"ל, וע' בנוב"י תנינא חח"מ סי' נ"ט בד' התו' נדה מ"ד ב' דמדרבנן חששו למיעוט שאינו מצוי, ובקמא חא"ח סי' ט"ו בקבורת נפל שמת קודם שנימול איך להתנהג בהתנהג ביו"ט וע"ש בחיו"ד סי' צ', ועכ"פ היכי שנימול לכ"ע אין להשהותו, ובתפארת צבי חא"ח סי' כ"ז דבנפל שגמרו סימנין דאורייתא יש לסמוך על הרמב"ם דנוחל יש לו גבול, וע' באש"א סי' תקכ"ו ס"ט בס"ק א' ושע"ת ס"ק ג' וח"ס חא"ח סי' קמ"ד ותשובה מאהבה ח"ג סי' תרס"ג ס"ה ובתשובה שפ"ג וישועות יעקב א"ח סי' תקכ"ו ס"ק ד' ה', ובהגהות הרצ"ח ערכין ז' ב' מחתך בבשר דאין חייב רק בחובל בחי דמוציא דם וע' רש"י שבת קל"ו ב' דזה לא הוה חבורה, ותימא על הגמ"ר שהובא

בהיו"ט סי' תקכ"ז ומ"א ס"ק כ' ונוב"י קמא סט"ז שלא התעוררו דליכא צד איסור במילת נפלים, ובמאורי אור חלק עוד למועד במאורים סי' תקכ"ז בדה"ס פ' ע"ב במ"א ס"ק כ' שתמה עהג"מ וב"י בכ"ד משמע קבורה לנפלים וליתא וכו' רק דבב"י נקט לצרופי טעם דאין חיוב בנפלים כונתו בנפל ודאי ומה"ט גם בספק גרוע מחמיר ביו"ט, וע' באוריין תליתאי סי' כ"א במילה שלא בזמנה ביו"ט שני, ובשו"ת רמ"ע מפאנו סו"ס ט"ז ובנפל אפילו מת ביום ל' ולא קי"ל שכלו חדשיו בקושי גדול התרנו משום עג"נ למסור אותו לגמרי לעממין בין ביו"ט א' ובין בב', בד"א במקום שיש בני תורה וחבר העיר שסומכין עליו באו"ה הא לאו הכי משדרינן להו כבני בשכר שבת קל"ט א' כו' ואף במקום שיש חבר העיר אי חשידי בעיניו דמסרכי ומדמי מלתא למלתא יחמיר עליהם בכל משפטי ההוראה כדרב מנשיא וכו' עכ"ל, וע' בעירובין מ' ע"א:

סימן רז

שנת תרל"ד להרב ריצ"ז הלוי בקעלן

מכתבו מיום ה' וישב הגיעני במה שהעיר בחגיגה ד' א' הא ל"ל קרא דאלפני האדון מכדי כל מצוה כו', ובנוב"י תנינא חח"מ סי' י"א והובא בספרי זכ"י בחידושי שם בדה"ס מ"ז ע"ד ליישב קושית המפרשים מתוס' ב"ק פ"ח א' דהגז"ש לא בא אלא להקל עליו, דהתם רק לענין עדות דמ"מ הוה בכלל איש ואף דאינו בעונש דלא יגיד, אבל לענין ראיה דממילא דפטור מכל המצות וכיון דממעט נשים ליכא ג"ש לחייבם, ותמה מעלתו דהא לעיל קאמר דאי לא נאמר קרא למעט הנשים מראיה היו חייבות מג"ש דהקהל, וא"כ גם העבד שחייב בהקהל ממילא ילפינן לחייב בראיה מג"ש דהקהל ואפילו אי נשים פטורות מראיה דממעטינהו קרא ואתה בא להוציא מכח הלימוד דלה לה ולגורען במצות ראיה כאשה דבלא הג"ש דלה לה היו חייבים מג"ש דהקהל, והא לסברת התוס' דב"ק לא אתי הג"ש לגרוע ול"ל דעבד אינו חייב אלא במצות שאשה חייבת, דהא מצד הדין גם אשה היתה חייבת בראיה ורק משום דקרא מיעטה וממילא אם לא נאמר מיעוטא היו חייבות מג"ש דהקהל:

ולפי הבנתו לא הוה פריך ג"כ כלל ל"ל קרא דאל פני האדון והא כל מצוה שאין האשה חייבת כו', והא י"ל כדלעיל דסד"א דילף ראיה מהקהל והכ"נ לענין עבד דאפילו גר תושב חייב, אבל תמהני על תמיהתו דכיון דצריך למעט נשים מראיה ממילא דמחייבי עבדים והא בהקהל לא מצינו קרא לעבדים לחייבם רק מג"ש רלה לה מאשה, וכיון דסוף סוף דחיוב דהקהל בעבד ילפינן מנשים והכ"נ ילפינן פטורא דראיה דדון מינה

ומינה, ולא שייך למילף ג"ש דלה לה דלא מצינו חיובא בעבדים, ואדרבא איכא למילף הקהל מראיה דלא נילף מלה לה לפוטרן, ואינו ענין להא דדבר הלמד בג"ש אם חוזר ומלמד כמובן, ויומתק כאן יותר הלשון מכדי כו' יותר משאר מקומות וע' בספרי זכ"י לפסחים פ"ח:

שוב מצאתי בסו"ס חקר הלכה שהעיר בן המחבר ותמה על הנוב"י חדא דנשים אינן פטורין מצד מ"ע שהז"ג רק מדכתיב זכורך, והוא כקושית מעלתו, ועוד כיון דמצד הסברא לפטור העבד שהוא כנכרי והא בחגיגה מקשינן ונילף לה לה ודעבד יהיה פטור מראיה, וגם מה ס"ד דמקשה אלא עבדים מנ"ל ולמאי איצטריך מאל פני האדון, וע"כ דמסברא כיון שנימול וטבל יתחייב במצות כישראל רק דמג"ש גמרינן דאינו חייב רק במצות שהנשים חייבות, וכן בתוס' זבחים ק"ג א' ד"ה אין לי כתבו סתם דעדות אין למילף דלאו בנאמנות תליא, וע' רש"י יבמות מ"ז ב' ד"ה אבל דכיון שטבל חייב במצות, וסנהדרין נ"ח ב' מותר באמה דיצא מכלל נכרי ולכלל ישראל לא בא עכ"ד, ובמש"ל נסתר ג"כ עיקר דבריו למעיין:

ובעיקר דהנוב"י כבר הובא בשעה"מ הלכות מילה פ"א מהבתי כהונה יעש"ב, ומה שהקשה על התוס' פרק החובל בדבור שלאח"ז ד"ה שכן אין במילה וע"ש שחקר אם עבד מצווה למול את בנו או גמר לה לה מאשה, ולכאורה הרי ביבמות ס"ב הכל מודים בעבד שאין לו חייס, ומנין לו בן שיתיחס עליו ושיהיה חל מצות האב על הבן, ויבמות כ"ב א' וחייב על מכתו כו' חוץ מבן שפחה, ואף דמשכחת אי לא ילפינן לה לה מאשה שמחוייב למול את עבדו כגון שניתן לו על מנת שאין לרבו רשות בו, מ"מ בעי בנו מיוחס אחריו לענין מילה, ואי בעבד שבא על בת ישראל כיבמות מ"ה דהולד כשר ולרש"י קדושין ס"ח ב' ד"ה לימא דלמ"ד הולד כשר צריך גירות, אלמא דשדינן ליה בתר האב קודם גירות, מ"מ אחר הגירות פשיטא דלא חשיב בנו ואפילו בנכרי שם ס"ב א' נתגיירו לית להו חיים, ואפילו קודם כיון דכשר ע"י גירות פשוט דבתר דידה שדינן ליה ובחמדת שלמה חאה"ע סי' ב' ג' דלא בעי גירות כלל גם לפרש"י ואף להחו"ד רק בגוי ולא בעבד, ואי בהיו לו בנים בעודו נכרי דלר"י ביבמות ס"ב א' קיים פ"ו, וע' בט"א חגיגה ב' ד"ה כאן כמ"ר דבכה"ג בנו מיקרי ומיוחס אחריו אף שנעשה עבד אח"כ ורק לענין פו"ר אבל לחיוב מילה אף בנתגייר הוא ובניו דכקטן שנולד לענין עריות וכה"ג לא נתחדש עתה על האב מצוה למול את בנו שנתגייר עמו, וע' ביבמות צ"ז וצ"ח, ומכש"כ בעבד דמותר באמו ובתו כסנהדרין נ"ח ב' ואין לו שייכות עם בנו שנולד בגיותו אף במה שנאסר מקודם וכש"כ שיתחדש לו חיוב מילה, וע' בשו"מ תליתאה ח"ג סי' ל"ד בהתו' חגיגה

ב' ע"ב ד"ה לא תהו שהאריכו דעבד מצווה על פו"ר, דודאי כל שמל וטבל לשם מצות עבד מחוייב בפ"ו ורק כשנשתחרר לא קיים פ"ו כיון שאין הבן מתיחס אחריו ולא דמי לנכרי שהבנים מתיחסים אחריו וכיבמות מבלאדן בן בלאדן כו' יעש"ב:

והרמב"ם רפ"ב מחגיגה דח"ע וחב"ח פטור מראיה דגמר מאשה דממעט מזכורך ועוד הרי נאמר בבוא כל ישראל להוציא העבדים, ולמה שביק דרשת הגמ' מאל פני האדון ולמה לן ב' דרשות, וגם הראב"ד כתב הא דלא כהלכתא דהיא כמשנה ראשונה וע"ש בכ"מ ולח"מ ובהגהותי לרמב"ם, ובאמרי צרופה ריש חגיגה בישוב הרמב"ם שהוא נגד שיטת הגמ' דח"ע וחב"ח לא יליף לה לה מאשה, דבכריתות י"א מוקי ר"ע האי קרא או חופשה לא ניתן לה בחציה שפחה וחציה ב"ח הנחרפת לע"ע ור' ישמעאל מוקי בשפחה כנענית המאורסת לע"ע (וע' בתוס' חגיגה ד' א' סוה"ד לא נצרכה), וא"כ י"ל דסוגיא דהכא כרי"ש דמוקי בכריתות בשפחה גמורה אבל בחב"ח מחייבא מצד חירות שבה, ורמב"ם לטעמיה פ"ג מאיס"ב כר"ע ולא צריך למילף מאדון אחד דמדינא פטור כאשה וגם למשנה אחרונה יעש"ב, ובאמת דמשנה דחגיגה כולה דלא כר"ע דלא תני ערל במתני' ולכן לא הביא הש"ס המיעוט בישראל, והכ"נ ח"ע וחב"ח כישראל הוא ורק דהוה ממעטינן מקרא דמי שאין לו אלא אדון אחד, וע"כ למשנה אחרונה דהפקיעו זכות האדון חייב בראיה מדינא, ולכן לא הזכירה הגמ' מיעוטא דישראל ולא עבדים דהרי מ"מ חייב מצד ישראל שבו, אבל לר"ע דמוקי שם בח"ש וחב"ח ומ"מ לא בעי לה לחיובי כישראלית דבל"ז הו"א דדינה כשפחה גמורה, וה"ה נמי בח"ע וחצי ב"ח דינו כעבד וכל שלא נגמר שחרורו לא נכנס בכלל חיוב ישראל מצד החירות שבו כח"ש וחב"ח וממעט מכל ישראל דפטור, ועפ"ז יתיישב גם קושית הלח"מ על הרמב"ם רפ"ג מחגיגה דחיוב הקהל רק בנשים וטף וערל ולא הזכיר עבדים, ומש"ש דאימעט מישראל דחוק דהיה לו להזכירו כמש"ל בפ"ב בפטור ראיה לעבדים, והארכתי עוד בחידושי לחגיגה, וי"ל בישוב דהרמב"ם עפ"ד המל"מ דבדבר שהיו גם ב"נ חייבים ומשניתנה התורה אימעט נשים ומ"מ עבדים נשארו בכלל החיוב, ובדבר שנתחייבו אחר מת"ת רק ישראל בעי חיוב עבדים רבויא או לה לה מאשה, ובמל"ת דנשים חייבות ממילא חייבין ג"כ עבדים ואף במל"ת דאימעט נשים מ"מ חזינן דבעי מיעוט ובל"ז מחייבי והיו עבדים ג"כ בכלל אם לא נמעטו ג"כ, ועפ"ז מיושב קושית הלח"מ במה שלא הזכיר הרמב"ם חיוב הקהל בעבדים, דלהמל"מ דהוקש עבד לאשה במה שנתחייבו נשים בכלל ישראל אע"ג דעבדים לא נכללו בזה איתקיש לה לה כיון דגם נשים בכלל, אבל במקום שהתורה פרטה חיוב לנשים וחזינן דלא היו בכלל אזהרה רק ישראל גרידא ואמר אח"כ נשים פשיטא דאין

עבדים בכלל, וכמו בשבת שנאמר בנך ובתך ומ"מ הוצרך לומר עבדך ואמתך, ולכן בפרשת הקהל אלו נאמר הקהל את העם יהיו עבדים ונשים ג"כ בכלל, אבל כיון שפרט נשים וטף וע"כ עבדים נשארו בפטור דהקהל, ומכש"כ מראיה דנשים איפטרו וא"ש ברווחא קושית הגמ' מכדי כל כו', וממילא מסולק גם קושית כ"ת הנ"ל:

והיה מקום להעיר ג"כ בישוב התוס' ב"ק פ"ח ד"ה ויהא עבד מקושית המפרשים מסוגיא דחגיגה, לפ"ד המל"מ הנ"ל דדינים היו גם ב"נ מצווין קודם מ"ת וגם נאמנים לעדות כסנהדרין נ"ז ב' בעד א' וכו' ולאחר מת"ת נתחדש לפסול עו"ג ונשים וממילא י"ל דעבדים נשארו בהכשרן, אבל ראיה מצוה חדשה בישראל ומנ"ל בעבדים, ורק דגבי הל"ת לא יראו פני ריקם לא שייך זה והיה צריך מיעוטא דישראל לעבדים, אך זה ליתא כט"א ריש חגיגה ד"ה לאתויי חגר כו' דהא ע"כ חיובא דידיה תליא בראיית פנים כדכתיב לא יראו פני ריקם, ומאן דליתיה בראיית פנים ליתיה בעולת ראיה התלוי בה וכו' (וע' בספרי זכ"י חגיגה ב' ע"ב תו' ד"ה לישא ולעיל ס"ד וסי' ס"ט אות ו'), וגם דפשטות דרש"י במקומו בסנהדרין נ"ז ב' מפי איש ע"י דיין איש או עד איש, ור"פ שה"ע יליף דפסל"ע מועמדו שני האנשים וכמובא ג"כ בפרש"י דב"ק, וע' בתוס' זבחים ק"ג א', וע"כ דקרא דמיד איש ומיד אשה י"ל דקאי רק לענין דין דהרי לעיל מייתי ג"כ תרי קראי לדין א' ולעד א' ומנ"ל להכריח תרוייהו באשה וכסוגיא דלעיל דמפיק לדיין אחד ואח"כ לעד אחד וכוונת רש"י אינו דקרא מפיק לתרוייהו רק דחדא נקיט דקרא אצטריך לדיין או לעד אבל לקושטא דמלתא דאיכא רק חד קרא מסתמא איירי רק לדיין וממילא דבלא קרא נשאר בהכשרו, ונהי דגם מצד הסברא י"ל כן בנשים שדעתן קלות וכשבת ל"ג ב' וכן בעו"ג להר' יקיר ע' במרדכי והובא בהג"א גיטין פ"ק והכ"נ י"ל לגבי עבדים דחשודים על גזל ועריות כפסחים קי"ב וע' באבות פ"ב משנה ז' וע"ש בתויו"ט אבות פ"א מ"י וע' בש"ך יו"ד סי' א' ס"ק ב' (ועמש"ל סי' ע'), מ"מ אי לא מייתי לא מפיק מסברא לחוד כתוס' שבועות כ"ב סע"ב ואינו ענין להא דפריך בכ"מ ל"ל קרא סברא היא, דכאן הסברא מועיל לגלות הטעם ולא להכריח הדין מעצמנו אי לאו הקרא וע"כ מוכח דנקיט ליה לדרשא גמורה דמסברא לחוד ליכא לחייבינהו בדידעינן שהוא כשר כטבי, ובפרט שכן דרכם בדרשות הכתובים כב"ק ק"ט א' איש ולא אשה אי אורחיה דקרא הכי וע' בשבות יעקב ח"א סמ"א והארכתי בד' הרמב"ם פ"י מעדות ה"ב וגם בקושית התוס' נילף בג"ש דלה לה מזבחים נ' בהלמד בהיקש אי חוזר ומלמד כו', וע' בספרי זכ"י לשבת קי"ח משש"ב. ועכ"פ לפמ"ש בישוב הרמב"ם א"כ גם בהקהל עבדים פטורים ומכש"כ מראיה דנשים ג"כ איפטרו וא"ש קושית הגמ' ברווחא ואין התחלה לקושיתו, וע' במאורי אור ח"א

בחידושיו לחגיגה ב' ע"ב ד"ה לא דהתם כתבו לס"ד אבל למסקנא דיליף ק"ו מאשה כו' יעש"ב:
(**ועל** יתר הקושיות מהרב הנ"ל על תשובת רש"ל סי' ע' ובתוס' תמורה ל' סע"א מבואר באריכות בחיו"ד כי שם מקומם ולא העתקתי אותם כאן לאריכות הענינים):

סימן רח

להרב דליגום ר"מ אייזיק ראבינאווייץ
בדבר שאלתו במכתבו בקריאת ויחל במנחה ועננו בתענית שגזרו הצבור אם רובם התענו:
ע' בסופרים פ"י הלכה ז' ובכ"מ פ"ד מתפלה הלכה ד' (וע"ל סי' נ"ז) וכמבואר בטור סי' תקס"ו בתענית בה"ב שאחר פסח וסוכות ואין ביניהם רק ו' או ז' שמתענין שאין יכולין לומר עננו, ובעה"ג סי' נ"ז דהכ"נ לענין ויחל כו' ואפילו בשחרית דתקנתא לקרות בפרשה דהאי שבוע, ובפמ"ג סו' תצ"ב בט"ז ס"ק א' דמ"מ יש לדון כל שיש עשרה בעיר שמתענין תענית צבור הוה וכו' מיהו הפטרה עם ברכותיה צ"ע קצת גם כשאין עשרה בבהכ"נ שמתענין שאין אומרים ברכה בפ"ע עד שיהיו עשרה, וע"ש סי' תקס"ו במש"ז ס"ק ז' לענין קריאת ויחל צריך עשרה שמתענין בבהכ"נ דוקא ולענין ויחל בשחרית כשחל התענית בב' וה' שדוחין פרשת השבוע לית כאן ברכה לבטלה וא"כ די ששה בבהכ"נ וכו', וע' ביד אפרים סי' תק"י ושע"ת סי' תק"פ ס"ק א', ובעקרי דינים חא"ח סי' כ"ט (אות י) בשם הזרע אמת (ח"א סי' פו) אם בתענית בה"ב אין עשרה בבהכ"נ שמתענין אין לקרות ויחל (אלא) [ולא] לומר עננו אפילו בשומע תפלה, ותמה על הגו"ר [גינת ורדים] דיכולין לקרוא ויחל בצבור אף דליכא בבהכ"נ עשרה שמתענין (ואין גו"ר הספרדי תחת ידי שכנראה משה"ג נזכר קצת משו"ת מהרמב"ח בגו"ר, וכפי שהועתק בשמו בכלל א' מאו"ח בסי' מ"ט בברכ"י (סי' תקסו ס"ב) מירי רק בתענית חובה), וכתב ג"כ הוראת הב"ח דבדאיכא י' מתענים יקראו לעלות לכהן שאינו מתענה, וליתא כמהרי"ק וב"י דאף אם לא יצא מבהכ"נ לא יעלה עכ"ל, ובשו"ת מים רבים חא"ח סי' מ"ח ומ"ט שדחה דהגו"ר, וע' בשו"ת רע"א תנינא סי' א' ומשיב דבר סי' ט"ו, ובשו"ת דברי נחמיה חא"ח סי' מ"א בקריאת ויחל אם יש בבהכ"נ רק (ז') [ג'] מתענים יש לקרות ולא דמי למ"ש באחרונים סי' תקס"ו בבה"ב אך עננו צ"ע:
ובברכ"י סי' תקס"ו ס"ג אין הש"ץ אומר עננו אא"כ יש עשרה בבהכ"נ שמתפללין וע"ש במ"א ס"ק ה' וכתב שאין זה אלא בת"צ שקבלו הקהל אבל בד' צומות אפילו אין שם

אלא ששה או ז' יכולים לקבוע ברכת עננו ויחל מהרמב"ח בתשובה עכ"ל, וע' בתשובה מאהבה ח"א סי' כ"ז וכ"ט ול' וע"ש סי' כ"ה ול"א דלא ניחא ליה בזה שישתקו מדין ת"צ הנוהגין כסדרן יע"ש באריכות ובבנין שלמה חא"ח סי' ל"ה:
כאן חסר הרבה מהתשובה

סימן רט

א' א"ר תרמ"ט.
להרב דקאמינקי רמ"ג ירושלימסקי
בדבר שאלתו במכתבו בשכחה המבשלת ונתנה לקדרה ביום א' של רה"ש ביצה שנולדה באותו היום, דלא מיקרי דשיל"מ כיון דלאחר רה"ש נאסר משום ביצה קלופה שעבר עליה הלילה:
הנה בצ"צ סי' ס"ט חקר לענין ביצת טריפה שנולדה ביו"ט ונתערבה אי מקרי דשיל"מ כיון דאפילו לאחר יו"ט תהיה אסורה מחמת טרפה, ורק דשם העלה דמ"מ ביו"ט איכא תרי איסורי דבאיסור כולל איסור חל על איסור וא"כ למה יאכלנה ביו"ט ע"י תערובות שעדיין חל עליה איסור נולד, וכן בשו"ת רע"א סי' ס"ה באומר קונם עלי אכילת בשר נבילה זו ונתערבה בשוגג בשאר חתיכות במינה אי נימא כיון דאין לה היתר בלא ביטול גם איסור הנדר בטל (ע"ל סי' קע"ה), ובלאו הכי ע' בפמ"ג יו"ד סי' צ"ד במש"ז סוס"ק ט' בהותר מחמת כבוד שבת הואיל ואישתרי אישתרי (וע"ל סי' קל"ג אות ב'):
ובאומר השכחה אות (צ"ב) [צ"א] תמה על הטוש"ע שלא הזכירו החמשה דברים שהעושה מתחייב בנפשו כנדה י"ז א' עכ"ל. ובפר"ח יו"ד סי' קי"ו ד"ה אמר הכותב הביאם דרוח רעה שורה עליהם, ובתו' ביצה י"ד א' ד"ה איכא בינייהו כו' דאמרינן דרו"ר שורה כשנטחנין בלילה כו' ובראש"ש פ"ק אות כ"א ועוד אמר בפרק כל היד השום קלוף שעבר עליו הלילה וכו':
ואף דלענין הקזת דם בששי אמרינן בשבת קכ"ט ב' דכיון דדשו בה רבים כו', ובשו"ת תה"ד שאלה רי"א דצ"ע אי שייך האי טעמא בת"ח שהוא יודע ומכיר ואפילו באינש דעלמא וכפרק אין מעמידין פירוקא לסכנתא יע"ש. ואף שפשטות לשון הגמרא כפרש"י הורגלו מפני דוחקן שהיו קרובים לסעודת שבת, וי"ל דהתם הטעם כפרש"י משום שמזל מאדים משמש בו, מ"מ הא אמר התם מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה וכיון דרבים לא נזהרו בזה ליכא חששא, ותוס' יומא ע"ז ב' סוה"ד ומשום שיבתא כו', ואולם ביבמות ע"ב א' יומא דעיבא לא מהלינן והאידנא דשו רבים, ואף דהוא ג"כ חשש סכנה, וע"כ דדבר

המצוי שנראה לעין שהוא בלי נזק ליכא חשש מיעוטא דמיעוטא כיון שנתברר שאין בזה רק על צד הזהירות, ויבמות י"ב א' וחכ"א כו', ואף שהחמירו להרחיק מהמזיקו לקיים ושמרתם לנפשותיכם, ולשון דמו בראשו נמצא גם על חולשת הלב בעלמא, ובאוכלין ומשקין תחת המטה דבפסחים קי"ב משום רו"ר שכתב בשבות יעקב ח"ב סי' ק"ה דמותר בדיעבד מב"י יו"ד סי' ו' מהעיטור דבהני דמשום רו"ר אין חשש בדיעבד, וב"ב נ"ח א' ובפרש"י דכל הני רק אזהרה לכתחלה, ובחי"א כלל ב' אות ב' הביא ראיה זו מהב"י בשם נכדו, וכבר הקדימו השבו"י, ובבנין עולם חא"ח סי' ל"ג האריך באתרוג שהיה בתיבה וישן עליה אם ראוי לאכילה ולבסוף כתב בנו לרמז על הב"י ושכמדומה שראה באיזה ס' שלמד מזה שאם נוגע בגיגית וכי"ב כשקם ממטתו בלא נט"י בדיעבד מותר, וכונתו על החי"א הנ"ל, וע' בציוני ח"ב ושם אריה חיו"ד סכ"ח ועי"צ חא"ח סי' כ"ד אות ט', וע"ש מהמ"ר איכה פרשה א' אות כ"ב וילקוט רמז שנ"א, וע' בבית שלמה (א"ח ח"ב) [יו"ד ח"א] סי' קפ"ט שתמה ג"כ על הטוש"ע שלא חשבו הני ה' דברים שבפע"פ, וע"ש דבמבושל לא איכפת לן רק בחיין ממה שמבשלים בצלים ומשיירים ליום המחרת:

ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' קצ"ד לאסור המאכל שליבנו בביצת יו"ט משום דשיל"מ וכן פוסק ראבי"ה, ובב"י טוי"ד סו"ס קט"ז ואף שרמב"ם לא פירש תבשילא תותי ערסא מפני רו"ר מ"מ צריך לחוש וכד' הר"נ וכו', וכונתו על הירושלמי תרומות פרק ח' צריכין חששין למה דברייתא חששין איסור וכו' ותבשילא תותי ערסא, ובפי' הרא"פ מפני רו"ר הראב"ד, וע' ראב"ד פ"ב מרוצח ה"ה במ"ש הרמב"ם ולא יתן התבשיל תחת המטה שמא יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואה, ובראב"ד וגם זה בירושלמי ובמפרשים משום רו"ר ובכ"מ ואין הכרח פי' זה יותר מזה וירא שמים יוצא את כולם, ומדבריו שקאי על תחלת דבריו שלשון הירו' שסתם דבריו אין הכרח מאיזה טעם חוששין הבריות לכתחלה, דלטעם הרמב"ם אף שעוסק בתוך הסעודה אסור, ודחיית המג"ע קשה מאד למעיין, ועכ"פ גם לש"ס דילן מחמת רו"ר בדיעבד אין חשש, וע' בשו"מ תנינא ח"ד סי' פ"ז ונחלה לישראל בקונטרס הלכה למשה הכ"ט, ומ"ש מהתו"ח שבועות ט"ו ד"ה ריב"ל דדוקא בשעה שישן עליו שהשינה א' מס' ממיתה ורוח מסאבא שרי עליה:

ועכ"פ בנ"ד בביצה קלופה שנתנו לתוך התבשיל ע"י תערובות אין לחוש לכ"ע כיון דבטל הטעם, ולרוב אחרונים דבחשש סכנה מותר ג"כ להוסיף לכתחלה ולבטל, ומ"ש הט"ז יו"ד ר"ס קט"ז ממהרי"ל השיגו בנקה"כ ופר"ח וכנה"ג וחוט השני סי' ס"ז וחו"י סי' ס"ד, ובפרט לאחר שכבר נתבטל מקודם משום איסור נולד ולומר שאחר יו"ט יהיה בזה חשש רו"ר:

ובבניו עולם חא"ח סו"ס ל"ג דביו"ד סי' קט"ז משמע דדבר שאינו מבושל ונאכל כמו שהוא חי לית לן בה, וכן לשון הירו' תבשילא תותי ערסא, ובע"פ קי"ב א' קרוב לומר דאפילו מה שאינו נאכל כמו שהוא חי כל שעומד לאכילה, ומ"ש בירו' תבשילא שכל האוכלים שדרכם להתבשל נקראים תבשיל, ובבינת אדם שער או"ה כלל ס"ג סי' פ"ב שכולם כתבו זה ע"פ הירו' שהביא רי"ף פרק אין מעמידין תבשילי תותי ערסא ש"מ דלא גרסי בגמ' דידן אוכלין כו' ואין לנו אלא מה שחידשו דוקא תבשיל ולא דברים חיין יע"ש:

גם בנידון שאלתו במטה שאין אדם ישן עליה, ודאי דאין רו"ר שורה רק כשאדם ישן וכמש"ל ואין לחוש ג"כ לכתחלה, אלא דמ"מ לרמב"ם בהלכות רוצח היה להחמיר גם כשהוא בשעת הסעודה, ולזה כוון הכ"מ וי"ש יוצא את כולם, היינו לחוש לכתחלה לד' הרמב"ם, ואין רשאים אם ישן עליה וכנ"ל, וע' באו"ח סי' תנ"ה לענין מים שלנו הלילה דשו"מ לא ידע רע:

שוב מצאתי ביד מאיר סי' י"ט דמלשון הש"ס וביצה קלופה ובחיה שייך לשון גמיעה כביצה ד' א' וכ"מ, ורפ"ב במתני' ושוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין, ופרש"י שהיו טחין ביצה על הדג, והרי מערבין עיו"ט על שבת שאחר יו"ט ועבר עליו הלילה, ודחה זה שראוי לאכול ע"י הביטול ברוב שנתערבו יתד והאריך עוד בצדדי היתר:

ומה שהקשה עוד על הר"נ שברי"ף פ"ג דשבועות מנדרים ט"ו, לא היה לו להרחיק עדותו שכ"מ גם בר"נ נדרים ע"ט ב' דכל שתולה נדרו באם אין במשמע שיחול הנדר אלא לאחר שיעבור ההנאה, ואם כי בשבועות מבואר יותר וה"ר מגיטין ע"ט, ובח"ס חיו"ד סי' רכ"ד הרגיש ג"כ בקושיתו על הר"נ ד"ה אילימא ונדחק, וע' ביד שאול סי' ריי"ג ס"ק ג', ולמש"ש לחלק לגיטין שנמשך כל ימיה באיסור נדחה ג"כ קושיתו, ובנזיר כ"ח דאפילו בשעה פורתא הוה עינוי ומפר לה וע' רמב"ם פ"ב מנדרים הלכה ד' ומל"מ, וע' בתוספות רע"א למשניות וע"ש בתפארת ירושלים מ"ש לחלק בזה ובשו"מ רביעאה ח"ג סי' יו"ד, ובבית מאיר אה"ע ר"ס קמ"ה הניח בצ"ע משבועות כ"ח והדר אכליה לתנאי פלוגתא דר"י ור"ל, וכבר הרגיש הר"נ שם ומחלק להיכא שלא נשבע אלא על ככר אחד:

(**ולאחר** ימים רבים הגיע לידי בשאלה קונטרס יו"ד מיגדיל תורה שהובא ג"כ הספק הנ"ל מהשואל והאריך בזה מכמה מקומות):

סימן רי

ג' בשלח תרנ"ח

להרב דפיקעלין ר' יעקב מחבר דלתי תשובה

על דבר מכתבו שטרח ברמז רחוק שאין לו יסוד על לה שאומרים ביהי רצון לתקיעות ישוע שר הפנים אשר הרגיש בעצמו כמה רחקו דבריו, ובסוף מכתבו מסיים שמחכה לתשובתי איך להתנהג בזה הלכה למעשה:

הנה מה יתרון למכתב על המדבר אשר כבר שמע ממני מפורש בהיותו בביתי על אמירת היהי רצון בכלל שאני מונע ומזהיר שלא לאומרם, וכפי שסיפר בעצמו שגם הוא הנהיג בעירו למנוע אמירתם, וכמו שכבר ביטלו כמה רבנים מפורסמים בכמה קהלות מנהג אמירתם שנתפשט רק ע"י מה שנדפס במחזורים, גם במעשה רב אות ר"ו אין אומרים שום מזמור קודם תקיעת שופר ולא היהי רצון הנדפס במחזורים ולא ובכן יהי רצון בין כל סדר וסדר כו' עכ"ל, ואם כי בענין המזמור ע' בסופרים פרק י"ט הלכה ב' וברה"ש אומרים כל העמים תקעו כף, ושם היה רק בשיר של יום, וע' בתוס' רה"ש ד' ב' סוה"ד פז"ר ושמא היו הלוים אומרים כן בבהמ"ק, ולדעת המעשה רב מהשיר של יום לומר הרנינו, ואפשר כונתו רק קודם התקיעות, וע' בירו' רה"ש פרק ד' הלכה ד' שירו של ה' הרנינו וברה"ש הסירותי מסבל שכמו יע"ש, ועכ"פ לומר ז' פעמים לא נזכר בשום מקום, והתו' ברכות ל"ד א' הזכירו רק לומר ה' הוא האלהים ז' פעמים שהוא למעלה משבעה רקיעים, ואין לו התיחסות למאמר זה וע' בתוס' פסחים קט"ז השייך לע"ב ד"ה לפיכך, ואולי הוא זכר ליריחו שהקיפו העיר ז' פעמים ותקעו בשופרות, ומ"מ אני מניח להעם כהרגלם לומר הלמנצח ז' פעמים קודם התקיעות מאחר שאין חשש בזה עכ"פ ואולי נהגו לאמרו להתעוררות לתשובה, ואולם היהי רצון בין התקיעות שלפניו ראוי למחות וגם לא ובכן:

ובשו"ת עולת שמואל חא"ח סי' פ"ח נשאל על התחנות שבין תקיעה לתקיעה דלמ"א סי' תקצ"ב ס"ק ה' דבין ברכה לתקיעה הוה הפסק (והוא מוכח מסי' תקס"ז ויו"ד סי' י"ט ס"ד), וכפי מה שתיקן ר"א לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת מספיקא אי תרועה דאורייתא היא שברים תרועה יחד או שברים לחוד או תרועה לחוד, וכשאומרים התחנה בין תשר"ת לתש"ת הוה הפסק בין הברכה להתקיעה, ואף דמצד תקיעת תשר"ת גופא אין התקיעה שאינה מענינא הפסק כמ"א וט"ז, ולסוכה זו יש למנוע מנהג ההמון כאשר רבים רצו לבטל הנך תחנות ונחזיק טובה למדפיסים שבדורנו שעזבו שמות המלאכים שנדפסו מקדם והעם היו חושבים אשר אליהם אנו מתפללים ע' תשובת ריב"ש סי' קנ"ז והוא מי"ג יסודי הדת וכו', וטרח ליישב שהתחנות נחשבו לצורך התקיעה להתעוררות התשובה להתודות בין התקיעות כמ"א סי' תקפ"ד ס"ק ב', ראה כמה נתלבט ליישב המנהג ולא עלתה בידו כלום לדחות אף בקש שהתחנות למלאכים הוה כוידוי, וכנראה

לא כתבו רק להפיס דעת ההמון הבלתי שומע לקול מוכיח על מנהג משובש שהנהיגו מעצמם בהיותו נדפס במחזורים שהכניסו המדפיסים אשר המשכילים יבינו מעצמם למנוע אמירתם שראוי לבטלם:

ובסידור דרך חיים בדין הפסק בין ברכה לתקיעות בין התוקע ובין הצבור לא יסיחו בין ברכה עד סוף התקיעות דמיושב אסור להפסיק אפילו בתפלות לכן לא יאמר היהי רצון בסוף התקיעות דמיושב וכו', גם בקצור ש"ע א"ח סי' קכ"ט אות ט"ו שצריכין ליזהר מאד שלא להוציא בפה שמות המלאכים ובהרבה קהלות אין אומרים כלל אחר היהי רצון וכן נכון יותר, והעיקר להתעורר אז בתשובה בלב שלם וכרמב"ם הלכות תשובה פ"ג הלכה ד', גם בסידור הרי"ע הזכיר שלא להוציא השמות מפיו, ואני אומר בכגון זה אסור לבצוע ואפילו להרהר בלבו הרי מעלה במחשבתו להתפלל דרך אמצעי, ובמאורי אור חלק עוד למועד לרה"ש כ"ט תוס' ד"ה שמא בא"ד וכל המבין ירחיק כונת הסידורים בתקיעות שהתפיסו כקטן כגדול וכגון אנו בינונים מי בקש זאת מאתנו קלקולו יתר מתיקונו, ונוסף תחנות למלאכים שיקבלו התקיעות וכו' וכאלו דברים שלא נמצאו בתלמוד ומדרשים מכבידים עול המלעיגים וכו', ובתשובה מאהבה ח"א סי' א' שהועתקה תשובתו בדבר הפיוטים ברוב המחזורים אם כי אין כל חידוש בדבריו רק בציוני איזה מקומות מזכרון הפיוטים ברש"י ותוס' אשר מזה אין שום ראיה על ההסכם באמירתם (וכמש"ל סי' י"ט), והמדפיסים להפיס דעת ההמון שהורגלו באמירת היהי רצון שבתקיעות השמיטו מה שהזכיר בסוף התשובה אות ס' שמתרעם בהזכרת שמות המלאכים והממונים וכו' כמו יהי רצון בין התקיעות והעם ההולכים בחשך ומתפללים אל המדות ולמלאכים אשר לה' לבדו ראוי להתפלל אף לא ע"י אמצעי, התפלה במקום קרבן וכתיב זובח לאלהים יחרם בלתי לה', ובספרי מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו ולא למדותיו, ואמרו (בסנהדרין ל"ח ב') הימנותא בידן דאפילו בפרוונקא נמי לא קבילניה, ובירו' ברכות (פרק הרואה) בו"ד יש לו פטרון אם באת לו צרה עומד על פתחו וקורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר איש פלוני עומד על הפתח שמא מכניסו ושמא מניחו אבל הקב"ה אינו כן לא למיכאל ולא לגבריאל צווח אלא לי צווח ואני עונה לו מיד הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט (יואל סי' ג') וע' רמב"ם בעיקר ה' מי"ג עקרים פ"י מסנהדרין וראש אמנה לאברבנאל ועקרים מאמר ג' פרק י"ח וב"י טא"ח סי' ק"א ורש"י סוטה ל"ג א' ד"ה יחיד, וכל עשרה נקראים רבים וא"צ מלאך מליץ וכרש"י שבת י"ב ע"ב ד"ה דשכינה עמו וכו' עכ"ל:

והרבה טרחו לצדד על נוסח מלאכי רחמים וכן בפזמון מדה"ר עלינו התגלגלי ולפני קונך תחנתך הפילי, שכתב הק"נ סופ"ק דרה"ש חרוז זה לא יושלם אצלי שנראה כמתפלל

לאמצעי וכו', והאריך בסידור עיון תפלה באיסור אמירתם וע"ש שתיקן הלשון, וע' בשמש צדקה חא"ח סי' כ"ג וכ"ד משש"ב ובחת"ס חא"ח סי' קי"א שמפקפק באמירת מלאכי רחמים, וע' רש"י מגילה ט"ו ב' ד"ה נדדו עליונים כו' כדי שירבו בתחנונים לבקש וע"ש בהגהותי ורש"י סנהדרין מ"ד ב' ד"ה הכל מאמצין ובראש יוסף ריש ברכות בפי' הפסוק שמע ישראל ובמאור עינים באמרי בינה פרק ו' דף נ"ה ע"ב ודברי שאול פרשת ואתחנן בפסוק כי מי גוי כו' ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' כ"א, ובשו"ת מהר"י מברונא סי' רע"ד נדחק ליישב:

וכן השמיטו המדפיסים בהעתקתם מהתש"מ מה שהעיד מהנוב"י שאחד היה רוצה לברך על אתרוג המהודר שלו וכשראה שאומר היהי רצון קודם נטילת לולב הנדפס במחזורים ובלקוטי צבי אמר בקצף גדול האומר והר"צ איני מניחו לברך על אתרוג שלי ולא הניחו לברך וע"ל סי' צ' וכנזכר גם בנוב"י קמא חיו"ד סי' צ"ג ותנינא חא"ח סי' ק"ז באמירת הלש"י, וע' בשו"ת חו"י סי' ר"י דף קצ"ב ע"ב ובסידור הרי"ע אות א' בכוונת השם המיוחד וד"ה נחזור לראשונות בעדותו מהחכ"צ ובמגדל עוז בית מדות עליית הגלגול גנזיך כ"א, ואם כי הוכחת הנוב"י מריש זבחים אתנו ב"ד דלא לימא לשמו וכו', ע' במעון הברכות לסוף פרק ה' בדה"ס ע' ע"ד שדחה ראייתו, וע' בלקוטי תורה בפסוק ששים המה מלכות אות ג' דף מ"א ע"א להבין ענין יחוד קוב"ה ושכינתיה שהוא התגלות השגחתו ששוכן בתחתונים ואכמ"ל:

והנה במ"ש במחזורים תפלה להתוקע מהאר"י, היא הוספה שהמציאו המדפיסים על שמו לשבח מקחם וכמו שנתברר שלא נמצא כלל בסידור האר"י גם במחזור כל בו שהכניסו משם תפלה זו לא נזכר בשמו, והיא המצאה מאוחרת לקרוא שמו עליו מאומדן דעתם, ומ"ש במחזורים רמז על הממונים מתקיעות כל זה מ"כ בס' ישן הועתק משל"ה, ושם הוא דבור חדש ומוסב על שלאחר זה שמקודם מתחיל צריך התוקע לכסות השופר בשעת ברכה ובין כל סימן וסימן ב"ח, וההוספה מיוחדת שלא נמצא בשל"ה ולא בב"ח רק שבבאה"ט סי' תקצ"ג הביאו בשם הב"ח, וכמדומה שנמשך אחר מחזור הכל בו שהובא בשמו בטעות, וכן הובא בקיצור של"ה בשם הב"ח, וגם מצד הזמן מהדורות בלתי אפשרי שיזכיר השל"ה להב"ח, ובסידור שער השמים משל"ה שהוציא לאור בן נכדו נדפס הסכמת הב"ח משנת שצ"ו, ורק מוסב על מ"ש לאחר זה צריך לומר קודם התקיעה דמיושב אלו הפסוקים כדי למתק הדינים ויכוון באלו שמות וכו' ואח"כ יאמר אלו הפסוקים שר"ת שלהם קרע שטן, והועתק ג"כ במחזורים, ואדרבא בשל"ה הלכות רה"ש לא נזכר שום רמז מהיהי רצון ולא שמות המלאכים והגימטריאות אם שהאריך

שם ברמזים בקבלה וכן בקצור של"ה מר' מיכל עפשטיין במסכת רה"ש הזכיר שצ"ל קודם התקיעות דמיושב. גם בסידור היר"צ שנדפס במחזורים ובסידורם וגם איזה תחנות שיאמר התוקע קודם התקיעה יש שינוי במחזור הכל בו ששם נאמר על תקיעות קשר"ק ע"י הממונה טרטי כשם שקבלת ע"י אליהו וישוע שר הפנים ומט"ט, ולפנינו במחזורים נאמר על תש"ת שתהא מרוקמת ע"י הממונה טרטי כשם שקבלת כו', ועל תשר"ת ע"י הממונה שרשיה כו', הנה החליפו שמות הממונים מהדפסה הראשונה, ובס' שם קטן הנדפס בזאלקווא שנת תקנ"ה מהמלקט בנימין בינש הכהן בר"י ליב מקראטשין נדפס ג"כ מקודם מתקיעת קשר"ק ע"י הממונה שרשיה ואח"כ מסיים ותמלא עלינו ברחמים ברוך בעל הרחמים, ואח"כ מתקיעת תש"ת ע"י הממונה טרטי כו', וזהו כנוסח המחזור כל בו ורק שכאן נשמט תיבת אתה, ובזה הדין עמו כמ"ש בס' מיני תרגימא, ועכ"פ נראה שעדיין לא נתפשט בשנת תקנ"ה אמירת היהי רצון שהוצרך להעתיקו בספרו לענין מחודש:

והנה מעלתו טרח לבאר מה שאומרים ביהר"צ ישוע שר הפנים עפמ"ש בס' קרנים מהמלאך ששמו יהושע שכותב במצחו של הצדיק השם אתה יעש"ב, ושלזה רומז אתה בעל הרחמים. הנה כל המאמר בשם הר"ש מאוסטרפאליא נמצא ג"כ בראש ס' לקוטים מכתבי הר"ש הנ"ל שנדפס בהוראדנא בשנת תקנ"א מכת"י נושן ושם בסופי הלשון והאל יבחר צעדי במקום הנדפס יכפר בעדי, ועל זה א"צ תשובה ברמז דחוק כזה לכוון במלת אתה מצד שנזכר השם יהושע ביהר"צ זה, ואשר חתימת הברכה כזה נאמר גם ביהר"צ של הממונה שרשיה וכמורגל נוסח זה בכל מטבע הברכות, ויותר יתיחס לעורר מדת רחמים כמ"ש בתורה שמות ל"ד רק אל רחום וחנון כו', ובמחזור כל בו הנוסח בא"י בעל הרחמים, ולפנינו נשמט היו"ד מתיבת בא"י והניחו בטעות תיבת אתה, ובירושלמי ר"פ הרואה רב אמר צ"ל אתה ושמואל אמר אינו נ"ל אתה, ובמיני תרגימא ואתחנן סי' ו' פי"ג מתום ברכות כ"ט א' ד"ה מפני וט"ז א"ח סי' קל"א ס"ק ט"ו דיש למחות האומרים תחנות שמסיימין בא"י שומע תפלה אלא מלמדין אותו שיאמר ברוך שומע תפלה, ובכן מצוה למחות גם הכא ולהורות להעם שיאמרו ברוך בעל הרחמים עכ"ל, וזה תשובה ג"כ למ"ש מעלתו על הנוסח ברוך אתה, וע' בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי מארלא סי' יו"ד אות ח' משש"ב, ובזוהר פנחס דף רל"ב תרועה ותקיעה דינא קשיא ברחמי ושברים דינא קשיא בלא רחמי כו' לאתער בבא דא בדא:

ומ"ש עוד עפ"ד המ"מ סו"פ מקץ והיינו רזא דיהושע כו' דהא איהו מע"ט כו' והאי איהי נמי רזא דאליהו וכו' והוא הוה מט"ט וכו' יעש"ב, וגם לפי דרכו לא נאמר שם רק

שיהושע גלגול חנוך דהוא מט"ט שנהפך מבשר לאש ומה התיחסות לתקיעות בשביל שהיו שלשתם מנצוץ נשמה אחת. ויותר יתכן לרמז על כיבוש יריחו שהיה בתקיעת שופרות, אבל למה הוצרך להרחיק לדברי רמז וקבלה במה שמפורש בתוס' חולין ס' ע"א ד"ה פסוק זה שר העולם אמרו לפ"מ שמפורש דחנוך זה מט"ט כמו שיסד הפייט וכו' וקשה מכאן משמע דשר העולם היה בששת ימי בראשית ושמא אגדות חלוקות הם ומי שסובר דמט"ט הוא שר העולם לית ליה דחנוך זה מט"ט א"נ מה שקרא הפייט למט"ט נער וכו' יע"ש ובתוס' יבמות סופ"ק ט"ז ב' ד"ה פסוק זה וע' במו"נ ח"ב פרק ו' בפירוש שרו של עולם שזכרוהו ובעקרים מאמר ב' פרק י"א, וע' רשב"ם ב"ב קכ"א ב' ד"ה קפלו כו' והאי תנא לא ס"ל חנוך זה מט"ט דהולל"מ שנים קפלו את כל העולם כו', וגם שלפי דרכו היה למט"ט עוד שם יהושע ואף שהתוס' כתבו שם מהפסקתא בח' שמות של מט"ט מונה נער ולא חשיב נמי הא, ובערוך ערך מטט מהילמדנו סוף תשא אני הולך לפניהם ממטור כו', ובמוסף בלשון רומי ממונה הולך לפני הצבא לתור מנוחה בית ומלון, וע' במבוא הפסקתא להרש"ב סי' ח' אות א', ואולי מזה נגזר שם המלאך מט"ט וכן מצאתי שהאריך בזה רמ"ל עכ"ל, ולפ"ז מטטרון הוא רק שם התואר, ובהקדמת הרר"א בן הגר"א לאגדת בראשית שהיה ביד בעלי התוס' שבעים שמות למט"ט וישנו תחת ידו וקראו אותו בשם פסקתא, ובחולין ס"א ב' ד"ה פסוק זה יש לו שבע שמות, וצ"ל לפמ"ש בפרקי ר"י של מט"ט שיש לו שבעים שמות, וכן בתוס' יבמות ט"ז ב' בשם פסקתא בח' שמות של מט"ט צ"ל בע' שמות, ובתקוני זהר תקונא נ"ז דמטטרון קרא ליה הב"ה שמהן סגיאין ולזמנין איתקרי וכו':

ובברכות נ"א סוריאל שר הפנים, ויתכן שצ"ל ספריאל למ"ש בכתבים על שם המלאך הממונה להכניס התפלות ושהוא אחד משבעים שמות של מט"ט וכמ"ש בשער השמים מבעלי הסודות טעם החתימה עושה השלום גימטריא ספריאל וכו' וגימט' החסד והרחמים יעש"ב, ובת"י ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו בראשית כ"ד ט"ז וסליק לרקיע וקרא שמו מט"ט ספרא רבא, וביוצר לשמח"ת מט"ט שר לאש מבשר, וע' רש"י ישעיה סי' ס"ג מיכאל שר הפנים, וידוע מספרי המקובלים ששר הפנים הוא מט"ט ומט"ט הוא מיכאל שר הגדול וכדניאל סי' ט' י"ג וכ"א י"ב א' ובערכי הכינויין ערכי מיכאל ומטטרון שר, וע' בירח למועדים אות י"ג בדף נ"א ע"א, ועכ"פ הלשון על יד אליהו ז"ל וישוע שר הפנים ומט"ט מבואר שהמה שמות מלאכים מובדלים זה מזה ועדיין למה קרא ליהושע בשם שר הפנים ולא למט"ט, וע' בכל בו אות ס"ז מס' מורה חטאים תשובה אמר לי מטטרון שר הפנים ומיכאל וכו' ואליהו וכו', ועכ"פ מי חכם ויבין הקשר אשר לישוע

שר הפנים עם אליהו ועם מט"ט שלקצת מדרשים שהוא חנוך שאמרו בב"ר פרשה כ"ה המינין שאלו לר' אבהו אין אנו מוצאים מיתה לחנוך שנאמר כי לקחו אלהים, (שהמינין הקדישו את חנוך שלא מת כמו באליהו והשתמשו בזה לראיה שעלה לשמים בחייו וכמו שנאמר באליהו לקיחה על הלקחו בגוף ונפש), א"ל אם ללקיחה אתם דורשים הרי נאמר כו' ונאמר להלן כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך כו', ואם ידעת סוד המאמר ומי המה השואלים אז תבא גם על חסרון ה' שבשם יושע על מי רומז ושהיה משותף לחנוך שהוא מט"ט לפי הדרש ולאליהו, ובאבן ספיר ח"א סי' נ"ה בחדרי תימן מהשבעה בלשון ערבי בשם פב"פ אשר עודנו ניכר למי שישים עינו היטב לקרוא מהמחק השם של פלוני שנכתב כאן ישוע, וע' בערכין ל"ב א' דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע כו':

ואעתיק בזה מ"ש במחזור כל בו ברמזים שנשמט העתקתו במחזורים שלנו מצד שינוי הסדר, קש"ק גימט' ש"ד וזהו שם של שרשיה נקרא והוא מעלה את הקש"ק, קר"ק בגימט' אליהו הנביא זכור לטוב והוא מעלה קר"ק ובגימט' ישעיה ה' רק שמו של שר הפנים מטטרון עכ"ל מה שמ"כ בספר ישן, ובסידור שער השמים משל"ה בסדר תקיעות שהדפיס בן נכדו הרבני מ' אברהם מפוזנן שישנו בידי מהוצאה ראשונה הנוסח מיהו רצון בתקיעות קשר"ק ע"י הממונה שר של שר שוריה נקרא וזהו יהי שר כמו סריס השר ויעלה השר ויתן העטרה בראש אלהי צבאות וכו', ובתש"ת שתקיעות קר"ק תהא מרוקמת על ידי הממונה על היראה וע"י אליהו הנביא זכור לטובה בגימ' קר"ק ובגימ' ישעיהו שר הפנימי מטטרון והמלאכים האלו יעשו עטרה וכו', וכאן נתחלף ג"כ שם שרשיה, ומש"כ במחזור הכל בו בגימ' ישעיה ה' שאין לו מובן ברמז הה"א רק על ר"ת הנביא, ורק שבכאן כתוב ישעיהו שהמנין יתיר אחד וכדרך בעלי הגימט' המאוחרים לחשוב קר"ק במנין הכולל, וכל חיך יטעם הנועם שבגימט' כאלו בתיבות קר"ק שהוא הסימן מתקיעה שברים תקיעה להקל על הזכרון באמירת אות באמצע מכל תיבה ובכח הרמז הזה נוצרו לממוני התקיעות אליהו וישעיה, ולפי דרכו היה יותר נאות לרמז על ישעי' מצד המקרא ישעיה נ"ח כשופר הרם קולך, ועכ"פ באמרו שר הפנימי סובב על מט"ט ולא על ישעיה ומה גם לנוסח שלפנינו ישוע, וביוצר לש"ת יסוד עולם הנקרא בשמו צדיק ובמעשה אורג שהוא שר העולם הנקרא בשמו צדיק כדכתיב מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק ישעיה סי' כ"ד ט"ז ופסוק זה שר העולם אמרו כסנהדרין צ"ד א' ואף שלפי הדרש עשה צביונו של צדיק קאי על חזקיה ושביקש לעשות צביונו על הגאולה, ולתו' יבמות ט"ז ב' ד"ה פסוק זה שר העולם אמרו דאי אפשר לומר שיהיה שר

העולם כו', אבל יותר נראה שהוא מיכאל השר הגדול העומד לימין בקץ הימים, והוא מ"ש בסנהדרין צ"ד שבקש לעשות צביונו של צדיק על הגאולה וכפרש"י בישעיה ס"ג הנ"ל שר הפנים על מיכאל:

וביותר על הלשון הזר שלפנינו במחזורים כשם שקבלת על ידי אליהו וישוע שר הפנים ומט"ט וכנראה שמפרש שהרקימה נעשה טרטיאל, והמעלים היריעה היו אליהו וישוע ומט"ט שמורה מפורש שהמה אינם הממונים על התקיעות, ועל מה רומז שקבלת היכן הוזכר שנתקבלו התקיעות מהם אחר שיש ממונים אחרים מיוחדים עליהם, אשר על אמיתת המכוון הוא על ענין קבלה הנמסר מאחר לזולתו וכאלו כביכול קבל מהם הסדר וחלילה לאמרו. ויותר היה ראוי כאשר קבלנו מאליהו וכו' ושבאה המסורת על ידיהם, וכתוס' ב"ב ע"ה פליגי תרי מלאכי ברקיע ואליהו אמר להם כעירובין מ"ג אליהו אמרינהו, וע' רש"י קדושין ע"א א' אליהו כותב לאו אליהו דכתיב במקרא דא"כ מקמי דהוה אתי מאן כפתיה אלא שם מלאך הוא שהוא סופר למעלה, אבל אין לזה התיחסות לישוע שר הפנים ומט"ט:

ובכלל צא נמצא שום מקור ממציאות מלאך מיוחד בשום מצוה שיהיה ממונה עליה ואיך יצאה התקיעה מהכלל, ואם שמורגל המאמר שמכל עשיית מצוה נברא מלאך מליץ טוב, וכשבת ל"ב א' ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומע"ט כו' שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ וכו', וכמו שביאר במו"נ ח"ג פרק כ"ג וע"ש ח"ב פרק ו', ובאבות פרק ד' העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד וכו'. וקרובים לזה דברי הכל בו והובא בא"ר א"ח סו"ס ס"ב במאמר אל ישאל צרכיו בלשון ארמית וכו' שצריך כל בעל שכל להתבונן ולא יטעה לומר שדעת ר"י שיכוון השואל לשאול צרכיו למלאך שיקריב תפלתו ולהשמיעה לפני השי"ת, כמו שאמרו לא למיכאל וגבריאל אלא לי צווח ועני לך, אלא שבא להעיר האדם לכוון בתפלתו ולפי שלשון ארמי זר ואינו שגור בפי האדם וטבע הנפש להתערבב בו ואין הכונה מצויה להתפלל בלשון ההוא כי הכחות הטובות אשר מהם נמשכו המעלות הטובות הם נקראים מה"ש וזה פי' אם יש עליו מלאך מליץ וכו' עכ"ל, וכבר בא מפורש כן באבות ובשבת ל"ב א' וע' בחגיגה י"ד א' ואכמ"ל מענין לענין, ובפרט איך יצוייר שיהיה מלאך מיוחד על כל אחד ממיני התקיעות דאתקין ר' אבהו בקיסרי תקיעה שלש שברים תרועה ותקיעה כר"ה ל"ד א' שתוקעים מספק לצאת ידי כולם, וע' בזוהר פרשת פנחס דף רל"א ע"ב ועל דא לא ידעין הני בבלאי וכו' ובתקונים תקונא תליסר חמישאה כו' שהוזכר רמזים בתשר"ת, אדמה כי מי אשר לא יחפוץ בעלילות דברים לא יתלונן עלי בגלותי המסכה מעל פני המלאכים אשר לא נקראו בשם

רק ע"י מאן דהוא שהכניסם במחזורים ולא נמצא רמז לזה בשום ספר מהמקובלים, ומהראוי להשים עין בספרי הביבליטיק במחזורי הכל בו מזמן המוקדם בהדפסתו וכן במחזורים הקודמים מהתחלת הזמן שנתפשט אמירת היהי רצון. וכבר ראיתי בהצופה משנת תר"כ שהביא המקור על שמות המלאכים שנתגלגלו בשיר המעלות של יולדת, אשר הדברים נאמנים בעצמם מלבד האיסור להתרפאות בד"ת, והמונע מהם יזכה להכנס במחיצת הב"ה אשר אין עמו אל נכר, יאסיים בדברי הבשמים ראש סו"ס י"ט וכשם שאנו סומכין על מ"ש ודגלו עלי אהבה אל תקרא ודגלו אלא ולגלוגו כו' באו ונסמוך ג"כ על הדרש כמו שהוא על הדרך שהוא נראה יותר בפירוש הכתוב ודילוגו דילוג ממש עלי אהבה, וע' רמב"ם רפ"ב משופר ובלח"מ ומ"ע, וה' ישפוך עלינו רוח ממרום לטהר לבבנו לעבוד אליו לבדו ולא לשום אמצעי ויקויים בנו הבטחת המשורר קרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת:

סימן ריא

יום א' עיו"כ תרנ"ב.

להר"ר העשיל מווילאן

בדבר שאלתו בנוסח התרת נדרים שנוהגין לומר בערה"ש וכל מיני נזירות שקבלתי עלי ואפילו נזירות שמשון, והרי נז ש אין לו התרה כלל וכמכות כ"ב דליתא בשאלה וכרמב"ם פ"ג מנזירות והובא בש"כ יו"ד סי' רל"ט, ושוב מצא בפת"ש יו"ד שם ס"ק י' שנוסחא מוטעת היא:

א **הנה** גם בשל"ה ריש עמוד התשובה הביא נוסחא זו, ולפי' ריב"ן מכות כ"ב וריטב"א דע"י מלאך קיבל עליו נזירות דההיא אין לו שאלה דצווי שלמעלה הוא, וע' בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' ד' וע"ש ח"ב סי' כ"ד שהקשה עליו מנזיר י"ד א' אמר הריני נזיר כ' יום ומעכשיו נזיר סתם דלא אפשר לאיתשולי מי חיילא, ועוד כמה קושיות דאף במתפיס עליו מעצמו ליתא בשאלה, וגם ריב"נ עצמו סותר לזה ממ"ש ד"ה נ"ש בר טמויי למתים הוא, ובתוס' נזיר ד' מה בין נזיר עולם לנ"ש, והא התם מירי בקבל ע"י עצמו שאמר הריני כשמשון בן מנוח וא"כ יכול לשאול עליו וע' בזכר ישעיה סי' כ' שכ"כ מסברתו דבמכות מירי בנזירות ממש כשמשון שנדר אותו מלאך, וניחא ג"כ ביבמות ה' נזיר איתא בשאלה, והקשה ג"כ מנזיר י"ד א', גם מהר"נ יפה חיו"ד סי' י"ב הרגיש בזה וטרח לדחות זה בדרך פלפול:

ומ"ש מעלתו לדחוק דמ"ש אי נ"ש לא קאי על מה שקבל עליו רק על נזירות בנו מבטן לרש"י מכות כ"ב א' בנזיר מהבטן, ולדבריו אי מיירי נמי הכא רק על מי שמדיר בנו בנזיר היה לו לומר רק שקבלתי על עצמי או על אחרים אפילו בנ"ש וכמו באיסור הנאה שקבלתי על עצמי או על אחרים:

ובנודע בשערים להלכות גיטין סי' ב' אות ד' ד"ה ואם קושית התוס' בתשובת הר"ש איגר אם ההלכה דאב מדיר את בנו בנזיר רק לנזיר סתם אבל בנ"ש אין יכול להדיר את בנו, וע"ש בסוף אות ה' שהרגיש בד' רש"י מכות כ"ב א' ד"ה נזיר כו' ואית דפרשי כו' דגם בנ"ש יכול האב להדיר והעלה דרש"י לשיטתו סוטה כ"ג א' במתני' ד"ה האיש מדיר דגם כשיגדל חייב בנזירותו, אבל לתוס' נזיר ל' ע"א ד"ה ה"ג אי אייתי (ושם כ"ח ב' ד"ה ואין ט"ס) דנזירות אביו מתבטל ע"י הבאת סימנין ולרמב"ם דלא ס"ל הכי וכתויו"ט סוטה פ"ג מ"ח וי"ל דבנ"ש אין האב יכול להדירו, וע"ש עוד דמה דמשמע מרש"י מכות דגם בבטן יכול להדירו לא מצא בשום מקום, ורע"ב סוטה פ"ג מ"ח ונזיר פ"ד מ"ו כשהוא קטן וכ"כ רש"י בסוטה שם, אך לכ"מ פ"ג דנזירות סוף הי"ג האי מן הבטן מנוח דקאמר ולא כמ"ש תויו"ט לדייק דרמב"ם ס"ל כהתוס' וגם לא הביא מרש"י דסוטה וכן מרש"י דמכות דהא מתני' במלקות מיירי ועכ"פ כבר הוא גדול ומיירי לאד"מ בנ"ש שהדירו אביו, וגם להכ"מ למה לא כתב הרמב"ם דגם מבטן מדירו כרש"י דמכות וכו' יעש"ב:

אמנם כבר נשאל הנוב"י תנינא חיו"ד סי' ק"נ בד' הכ"מ ותויו"ט פ"א דנזיר מ"ב הביאו שמנוח הזיר את שמשון והרי בתויו"ט רפ"ז שאין האב יכול להזירו רק כשהגיע לחינוך, וע"ש בכונת הכ"מ שמנוח הזירו כשיגיע לחינוך ואף שהמלאך אמר מן הבטן וע"ש עוד בישוב זה:

וליתא להא"דאמ ברש"י מכות כ"ב דמהבטן וכן בירו' נזיר רפ"ז הגע בעצמך שהקדישו אביו מרחם ומשני זו אינה תורה, והיינו דנזיר שאינו מחוייב מהתורה להיות נזיר מהבטן רק כשהאב רוצה להדירו ולכן כהן חמיר שחיובו מהתורה, וע' בנחל אשכול הלכות טומאת כהנים צד קע"ג ס"ק י' וי"א, ובזה נדחה גם ד' הש"א סי' ס' דאמאי חל נזיר על כהן והא קדושת כהן מרחם והא כולל לית ליה, ואביו אין מדירו עד שיגדיל עש"ב, ובלא"ה ע' בתויו"ט סוטה פ"ג ד"ה האיש מדיר שעליו להשלים נזירותו אף שהביא ב' שערות. שוב מצאתי באורי וישעי סו"ס קכ"ב ד"ה ובהיותי שתמה על הש"א מרש"י סוטה כ"ג וכן על התויו"ט ספ"ג דסוטה, וע' בח"ס חא"ח סי' קכ"ב ד"ה הא להו ואורח מישור נזיר פ"ז ובית אל חדר פ"ז וע' ר"נ נדרים י"ד א' סוה"ד אמר הריני וש"ך יו"ד סי' רל"ט ס"ק ב' ח' וט"ז אה"ע סו"ס קנ"ד:

אמנם גם לפי הבנתו ודאי שייך הביטול מתנאי נ"ש לגבי עיקר התנאי בער"ה במודעא במה שחוזר להבא דכשאינו זוכר בשעת הנדר מהתנאי ואם בשעה שזכר לא קיימו בלבו לא חל הנדר כלל כשהתנה מקודם, ולט"ז יו"ד סי' רי"א ס"ק ג' שלדעתו אף הרמב"ם שוה בדעה זו לסברת הראב"ד שא"צ שיזכיר התנאי תכ"ד לנדר וע"ש בנקה"כ שהשיגו, ולא העירו מהכ"מ גופיה שמפרש הכי דהרמב"ם פ"ב מנדרים ה"ד, וע' בעולת שמואל סו"ס צ"ו שתמה דלמה שפי' דהרמב"ם אין מקום להי"א שמביא בש"ע ואף דבלשון הרמב"ם יש לפרש כן משום דסמיך אתחלת דבריו, וע' בשו"ת רדב"ז ח"א סי' תק"ו וקס"א ומהר"ם אלשיך סי' ק"ג ומהר"א ששון סי' קנ"ד ומים עמוקים לראנ"ח סי' ע"ב ומהרי"ט ח"א סי' י"ט וכ"א וכ"ב וסו"ס קי"א וקצ"ד ומים רבים חיו"ד סמ"ה בתשובה מבן המחבר דאם אינו זוכר הביטול בשעת הנדר א"צ התרה כלל יע"ש בסמ"ו, ולפ"ז יפה עשו שסידרו ההתרה מנז"ש ואפילו ע"י מה שקבל עליו מקודם כיון דמדינא מהני תנאי הביטול שעשה מקודם בער"ה על מה שעתיד לנדור ואפילו על נז"ש ומ"מ צריך לחוש שישאל ג"כ לצאת ידי ספק להאומר דלא מהני תנאי בשבועה:

וראיתי בשו"ת ראש יוסף מהר"י אשקאפה רב דאיזמיר בסי' ו' דף י"ג ע"ב בא' שקבל בנ"ש שלא ידבר עם פלוני שאין הנדר חל בדבר שאין בו ממש הוא כרמב"ם פ"א מנזירות, ואף דמ"מ מדרבנן חל וצריך התרה והנזירות אין לו התרה בזמן הזה כרמב"ם פ"ב מנדרים, היינו נזירות דאורייתא שתלה עד שיביא קרבנותיו, ובנ"ד אי הוה נדר בזמן שבהמ"ק קיים הוא פטור מקרבן א"כ יש לו התרה עכ"ל, וכונתו עמ"ש פ"ב מנזירות הלכה כ' לפיכך מי שנדר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שיביאו קרבנותיו במלאת ימי נזרו, וא"כ לא נשמע מדבריו רק שבזמן הזה הוא נזיר עולם אבל מ"מ כששואל על נזירותו הוא בטל מעיקרו, ורק מצד דנז"ש אין לו התרה ולא מהני שאלה כמכות כ"ב א' ונזיר י"ד א', ומ"מ כיון שעיקר חלות הנזירות בדבר שאין בו ממש רק מדרבנן לא מסתבר דשוי' רבנן במה שתלה בנז"ש שהיה צווי של מעלה להחמיר לענין דלא ליהני ליה ג"כ התרה, ואף דעיקר הדבר צריך מובן למה יהיה אלים קבלת נזירותו ואף שהוא נזיר עולם שיהיה חמיר כצווי של מעלה דלא ליהני ליה התרה, והא בגמ' מדמה התפסה בבכור להתפסה בנז"ש ואף דבבכור מצוה להקדישו וקדושת פה ישנו בשאלה, מ"מ בשמשון היה ג"כ הדרת אביו:

ומצאתי בחו"י סי' ט"ו דף כ"ג סוע"א שהאריך דלא גרע מאומר בשר זה עלי כקרבן או כקדשים או כשאומר בפירוש בלא התרה וכמו בנדר עד"ר ושמע חבירו ואמר תכ"ד אני כמותך דתליא אי קאי אכולי מלתא כנזיר י"א ב', וטרח ליישבו וכתב שלא הרגיש בזה

שום אדם בספרים שבאו לידינו, ולא ראה בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קל"ד ד"ה ובר מן דין דמה טעם הנודר בשמשון ליתא בשאלה נהי דשמשון גופיה לא היה יכול להשאל שהיתה נזירותו ע"פ מלאך אבל התולה נדרו בשמשון כיון שנשאל ע"פ תלייתו חכם עוקר הנדר מעיקרו ואפילו תימא דנז"ש נמי אם קבל עליו מן היין ולא מן התגלחת דכל דקדוקי נז"ש עליו מ"מ לענין התרה אין זה כתוב בתורה, וע"ש עוד בסי' פ"ט בקבל בנז"ש שלא לדבר עם אשתו ועד א' מעיד שעשה לו הפרה ביו"כ דלא מהימן כיון דאתחזק איסורא בנדרו:

גם י"ל בעיקר קושיתו על נוסח נז"ש בהתרת נדרים למ"ש בחו"י דהא דנז"ש אין לו היתר היינו כשקבל עליו סתם להיות כבעל דלילה וחביריו השנויים במשנה, משא"כ מי שמקבל נדר ושבועה בנז"ש אין לו משמעות כלל ואת"ל שמקבל נזירותו אם יעבור ודאי ר"ל בלי התרה אבל מי ימנע ממנו היתר גוף הנדר ולא יבא לכלל נז"ש ואפילו אמר אם ישאל עליו יהיה נז"ש יש היתר כסי' רכ"ט, וע' במנחת חינוך בקומץ מנחה למצוה שס"ח שהביא דאם עדיין לא נהג נזירות והב"ד מוצאים לו פתח מתירין לו:

ובשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כ"ו דבפתח גם בנז"ש הוה כנדר טעות שעל דעת כן לא נדר, וע"ש בח"א סי' ד' שהוכיח כן מפרק השולח דנשאת אין מתירין שמא יפר לה בעלה, ואכתי נדירנה בנז"ש, וע"כ כיון דבעל מיגז גייז יכול להפר, מה שא"כ לגבי חכם דהא עיקרו לא בא ע"י עצמו יעש"ב, ולש"ך סי' רל"ט ס"ק כ"ח בשם המבי"ט דאין יכול להפר וע' בכתב סופר חא"ח סי' ט"ז בישוב דבריו:

ובח"א סי' נ"ג משיג על מהריב"ל שצידד להתיר בנז"ש שלא אעשה דבר פלוני דאיכא רבוותא שנחלקו בענין נדר בלשון שבועה כו' ושהיה עושה טעם זה לסניף להתיר בנז"ש, ובשו"ת מהר"ם אלשיך סו"ס מ' שמסיים אי איכא טעמא אחרינא שלא אמר אלא אני מקבל נז"ש בן מנוח ונפל זה במחלוקת אם חל הנזירות הלכך נעשה סניף אל הקודם להתיר לו ע"י שאלה לחכם כשאר נזירות, וע' שו"ת רדב"ז ח"א סי' קל"ג וקל"ו ומ"ב, ורלב"ח סי' נ"ו במה שהורגלו להתיר נז"ש כשאין מזכירין סימן אחר וכתוס' שאינו נדר אלא צריך שיאמר שמשון בעל מנוח בעל דלילה, מ"מ מרמב"ם וסמ"ג דרק אם יאמר הנודר דלשמשון אחר נתכוון אבל בסתם הוה נדר גמור כאילו פירש, וכה"ג בתשובות אחרונים שהורגלו להתיר נז"ש ע"י סניפין אחרים וע"י שאלה:

(**ואחרי** כתבי כל זה מזמן רב מצאתי ביגדיל תורה קונטרס ח' סי' ק"ט אות ג' שבא לידי בשאלה וראיתי שנתעורר ג"כ בענין נז"ש דקאי רק אמסירת מודעא שאחרי' דמהני אם

יבטלנו מקודם שעבר, גם בקונטרס ה' סי' ס"ג אוה א' טרח ליישב בדברים שאין בהם ממש למעיין, וע"ש בקונטרס ח' סי' ק' דף קס"ו ע"ב בביטול דבריו:

ב **וע"ד** קושיתו בירושלמי רפ"ב דרה"ש דר' ביטל המשואות, ואיך יתכן שיהיו השלוחים יוצאים בזמן שבהמ"ק קיים ומשנה מפורשת ברה"ש פ"ק על ששה חדשים השלוחים יוצאים כו'

כבר נשאלתי כזה מכמה שנים מא' שעבר דרך פה וחפשתי ומצאתי הרשום אצלי שהשבתי לו די"ל שלא ביטלו לגמרי המשואות רק שהיו ג"כ שלוחים יוצאים ונפ"מ במקום דליכא רק עד אחד וכהא דרה"ש שצירפו אב ובנו, וי"ל משום דעבידא לגלויי וע' בזית רענן תניינא סו"ס כ"ב כהירו' יומא פ"ג משנה א' הרואה אומר ברקאי הא דמהימן עד אחד שהאיר המזרח יעש"ב, ולכן בדליכא משואות מחזיקין ריעותא שלא לסמוך רק על עדים כשרים, גם אפשר שביטלו רק באותו זמן שאירע זה ואח"כ ראוי לחוש להם תמיד מקלקולי מעשיהם וכפ"ק דחולין בכותים שמצאו להם דמות יונה, וכריש מגילה שכחום וחזרו ויסדום, ובפ"מ הלכה ב' כיצד היו משיאין אע"פ שבימי ר' בטלו מ"מ מפרש כיצד היו נוהגין בהם ונפ"מ שאם יבטלו המינין שיחזרו למנהג שלהם, וכה"ג בכ"מ ששנה ר' משנה שנסדרה כבר וכמ"ש בכ"מ שהיה סדר משניות קודם ר', ובפשוטו דלא נחית להשמיענו רק שמד"ת הותר לחלל לגביה היכי שאירע אונס כגון בשעת חירום שלא היו יכולין להעלות משואות שהיה מחנה האויב מתפשט שם או ע"י סבה משכחה וכה"ג:

ומיהו בלאו הכי אין זה כלל מוחלט דאשכחן כמה סתם ר' וכן מצינו כמה אמוראים בתואר רב לבד ומורגל בירו' ומדרשים, וכמ"ש המא"ע באמרי בינה פרק כ"ב דתרי סתם ר' הוה והעיר מהמכילתא פרשת השירה אמר ר"ע דבר זה הסיח לי רבינו הקדוש, והא ר' נולד ביום שמת ר"ע כקידושין ע"ב, וע"ש עוד פי"ב. אך בשמות רבה סו"פ כ"ד נזכר במאמר זה ר' אבא הסיח לפני רבינו, ובפסקתא זוטרתא שמות סי' ט"ו כ"ב א"ר אבא דבר זה הסיח לי רבינו הקדוש, וע"ש בהערות אות קס"א שהאריך קצת, ולא זכר מהמא"ע הנ"ל וע' בתולדות רש"י הערה כ', ובמאורי אור חלק בן נון לקידושין ע"ב ד"ה כשמת ר"ע שאין לדחוק כלום מתוך ספרים ישנים שאמר ר"ע בשם רבי חזותא מוכח שחסר השם בשכחה או בהעתק והוא איזה קדמון לר"ע יעש"ב, ובשבת קכ"א ב' אמר רבי פגע היוצא בו וע"ש במהד"ב לשבת בדה"ס קנ"ג ע"א ואיננו רבינו הקדוש דר"א בר כהנא אמורא בדורות שאחריו וגם ר' בא"י פשיטא שפיר עביד דנחש בא"י נהרג וכדלעיל,

ועמ"ש בחולין נ"א וכן בע"ג ל"א ב' רבי אסר ומנו לוי, ובירו' פיאה סופ"ק לא נחלקו ר' ור' יהודה הנשיא וכן בסו"פ ב', ובירו' ב"מ פ"ק הלכה א' ר' עאל לפרקא דר' יודן,

אך נראה שהוא ר' יהודה וע' במנחות ק"ד א' ריב"א מוריינא דבי נשיאה ובתוס' שם וירו' שבת פ"ח הלכה א' ושקלים פ"ז הלכה ב' ופ"ח הלכה ה', וע' תוס' יבמות ק"ה ע"ב אבא יודן בירו' וכן בערוך ערך אבדן אבא יודן שמו ולישנא קלילא קרי ליה אבדן, ושם נראה שהיה תלמידו של ר', ובמש"ל שנזכר שאמר ר"ע בשם רבי מזה אין הכרח שהיו תרי סתם ר' דאשכחן נמי ברכות נ"ה ב' שהיה ג"כ איזה אמורא ר"ע, וזבחים ס"ג א' א"ל ר"ע לר' ירמיה בר תחליפא, ובהגהות ריי"ב ר' יעקב, וכ"ה במנחות ח' ב' וכן בע"ג מ"ב ע"ב וע"ש ל"ד א' תוס' ד"ה ר"ע ורש"י תענית י"א ב', ובב"ב ס' ע"ב ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא, ובירו' יבמות פט"ו הלכה ה' ר' עקיבא בר' אחא בשם ר' ייסא, והיינו ר' יעקב בר אחא, וברכות כ"ב א' כי אתא רב דימי אמר ר"ע ור"י גלוסטרא, וירו' סוטה פ"ג הלכה א' אמר ר' עקיבא מן דקיימינון קם ר"א בר ממל עם ר' ירמיה, וכתובות פ"ו הלכה ה' אמר ר"ע קומי ר' מנא לית הדא פליגי, וערכין ט"ז א' הרבה פעמים לקה עקיבא בן יוסף על ידי שהייתי קובל עליו לפני ר"ג ברבי. ובכפתור ופרח פרק ה' דהיינו בנו של רבי, וע' בשו"ת רצ"ה חיות סי' ס"ט והרי ביום שמת ר"ע נולד רבי, אך נראה שהוא ר"ג דיבנה כקידושין ל"ג ב', וכבר השיגו בשה"ג ח"א ושאילת יעב"ץ ח"א סי' פ"ז, וע' בבן יוחאי שער ז' מענה קכ"ג שהוכיח דתרי רשב"י הוה מהברית מנוחה בפתיחתו שר"ע מסר ידיעת שם המפורש לר"י הנשיא וממנו נשתלשל עד שבא לרשב"י, ובמטפחת ח"ב פ"ה שהרי ר"י הנשיא למד אצל ר"ש בתקוע, וע' בסה"ד ערך ר' טרפון משש"ב בדברי היוחסין מרפ"ק דבכורות שהביא רבי פטר חמור לר"ט, ואולי הוא ר"ג דיבנה שנקרא ג"כ רבי וע"ש דנקרא ברבי ולא רבי, ולפנינו בבכורות ר"ד י"א ר' יהודה נשיאה הביאו לר"ט יעש"ב:

וביוחסין מאמר א' בשם ר"א בר' צדוק מהתוספתא סוכה פ"ב אמר רבי פ"א היינו אני ור"א בר"צ אצל ריב"נ, כי בתוספתא וירו' קורא לר"ג סתמא ר' וכן בפרק כל כתבי ר"ג בר' ובפרש"י ופ"ק דקידושין ל"ב ע"ב בר' צדוק כו' ור"ג ברבי עומד ומשקה גם במדרש ואבות דר"נ קורא לפעמים ר' סתם לריב"ז עכ"ל. ובלקוטי מרדכי על ס' הכריתות מהירו' פ"ק דסנהדרין מריב"ב דנציבין שהיה בימי ר' יעש"ב, ובתבואות הארץ במעשה הארץ מהב"ר תולדות כי מטא סידריה דר' נחית ר' שמואל בר נחמן וכבר מת ר' נ' שנים וע"כ לא היה זה רבינו הקדוש וע' ב"ר פי"ב יעש"ב:

ומדרש שמואל רבתא סו"פ ט"ו רבי בשם רבי שמואל בר רב יצחק ופי"א ט"ו ר' יונה בר ר' אמר וע"ש עוד יהודה בר ר' אמר ופרק כ"א גריס כאן ר' יהודה בר רבי, ואולי הוא ר' יהודה בריבי ומלשון חשיבות כמורגל בלשון בריבי, ופרשה ב' אמר רבי בר' אבין, אך נראה שצ"ל ר' יוסי בר"א וכדלקמן פ"ג ופ"ד, וע"ש פי"א א"ר ירמיה בשם רבי בר רב יצחק, אך בפי"ג נזכר ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק וכן בפכ"ח ופרשה ג' וכה"ג בכ"מ במדרשים שנזכר עוד סתם ר' ורחוק לתלות בכל המקומות שנשמט שם העצם:

סימן ריב

להרב ר' אברהם ברוין

בדבר שאלתו באשה שהשכיבה אצלה תינוקת בת ג' שבועות רחוק מעט ממנה ואחר חצי שעה הקיצה משנתה ומצאה מתה והיתה ג"כ מרוחקת מעט ואינה יודעת אם נתהפכו עליה בשינה:

יעיין במ"ב סי' כ"ו שמחמיר בסו"פ כיצד הרגל אדם מועד בין ער ובין ישן ואף שהשפחה הניחה אצלה בעת שינתה ובירו' וטח"מ סתכ"א שאם הניח כלים בצד הישן ושברן פטור, מ"מ הרי דהמע"ה שנתגלגל על ידו ענין נוב עיר הכהנים בדרך רחוקה ומ"מ אמרו בפרק חלק שעל ידך נהרג נוב עיר הכהנים ושאול עכ"ל, וכן הרגיש בראיה זו בשו"ת מהרי"ו סי' קכ"ה ומהרי"ל סמ"ד והובא במ"א סו"ס תר"נ בדיני תשובה ס"ק א' גם מהבא"ש סנהדרין צ"ה, וע' בצ"צ סי' ו' וצ"ג ובנוב"י קמא חא"ח סל"ד, ובצ"צ דחה דמהרי"ו וכן באבן השהם סי' מ' ומ"ה ושו"מ קמא ח"א סי' קע"ב וקע"ג ושו"ת רמ"ץ חא"ח סמ"ו אות ו', והרי דוד בעצמו אמר סבותי כו' דהו"ל לאסוקי אדעתיה בהיות דואג עצור שם שיגיד לשאול, ולכן לא חשב רק מעשה דנוב ומיתת שאול ובניו שנמשך ג"כ ממעשה נוב, משא"כ בסתם שליחות לא גרע ממ"ש המרדכי בשבועות ויו"ד סי' קפ"ז בהג"ה בשימש שלא בשעת וסתה ואח"כ בדקה ומצאה דם דאנוסים המה:

ובתשובה העליתי כה"ג ברופא א"י שמבלי הכירו את החולי נתן בבהלותו רפואות מתנגדות והאביד את החולה שאין השוכרו צריך כפרה דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה כיון דעביד ברשות ומצוה ורפא ירפא, ושו"ת בשמים ראש סי' שפ"ו דלא דמי למ"ש רמב"ן מהתוספתא רופא אומן שריפא והרג כו' [ולא]הזיד פטור ובשוגג נמי אינו גולה וכה"ג בת"ס סי' קע"ז, וזה היה הענין שהתנחם דוד במות הילד שאמר בעוד הילד חי צמתי וכו', ובמיתת אבשלום הרבה לבכות בהיותו הסבה לזה במלחמתו ואף שהזהיר את יואב עליו, ובסוטה י' סע"ב שאמר שבע פעמים בני לאסוקי משבע מדורות, שמצד טבעו

שהאב מזכה לבנו היה ראוי שיחזירנו למוטב אם היה נשאר בחיים ולזה אמר לו יואב הובשת את עבדיך הממלטים אותך, שאחרי שהיה ח"מ כדין רודף ובמה שאתה מצטער שנהרג בגרמא דידך וכאלו היה מיתתו בחירית ושלא כדין וכזוהר בפסוק וישמע ראובן ויצילהו מידם שמהאי טעמא צוה להשליך את יוסף אל הבור שהיו בו נחשים ועקרבים, שנס הצלה מבעלי בחירה צריך זכות יותר גדול וע' בספרי זכ"י ברכות ג' א', ובברכת משה סו"ס ל"ב הביא כזה בשם אוה"ח בראשית ל"ז כ"א בפסוק ויצילהו מידם, וכבר מפורש החילוק מבעלי בחירה בזוהר הנ"ל:

ובנחלי"ש סל"ת העיר מזוהר פרשת ויגש ר"י ע"ב במ"ש ואתה צוית דיעקב שלחו בלא לויה וגם ידע דאחיו שונאים אותו ע"כ אמר כי ארד אל בני כו' דאנא גרימנא ליה, וביבין שמועה פרשת וישב מחודש ק"ד וימאן להתנחם העיר מרש"י פרשת ויגש בפסוק אמותה הפעם סבור הייתי למות שתי מיתות שמזה ראיה להבאר שבע בשלח שליח בדרך ונהרג שהמשלח צריך תשובה, גם בבית שמואל אחרון פרשת ויחי הביא ראיה זו למהרי"ו ממ"ש ויתבעו ממני על מיתתך יעש"ב:

ובעיקר הדין שלמד בנו של הצ"צ במת מגירי דיליה מב"ב כ"ב א' אנא ענישתיה ובתוס' לפי שחבירו נענש על ידו כו', והיינו שהיו מצטערים שאירע מכשול על ידם, וע' במכות י' וזה שהרג בשוגג כו', ומ"מ מצינו שהיו מענישים בעצמם כברכות ל"א בעובדא דעלי לשמואל מצד שח"מ בי"ש ואף שרב שמחל על כבודו מחול, וברכות נ"ח ב' חכימת כולי האי יהבי עינייהו ושם ע"א ברב ששת לגבי הצדוקי וב"ב ט' ב' ברב אחדבוי בר אמי וחגיגה ג' ב' פשוט ידך וקבל עיניך ע"ש ברש"י, ומעילה י"ז ב' אל יחזור הבן אצל אביו, וב"ק קי"ז סע"א בר"י ורב כהנא, גם לא אשכחן להצריך סיגופין על מיתת הבנים ובשבת ל"ב ע"ב בעון נדרים בנים מתים ושם ק"ה ב' מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, וספרי תצא ורמב"ם ריש הלכות תשובה שהבנים מתים כשהם קטנים בעון האבות, וברכות ה' ב' בהיו לו בנים ומתו הו"ל יסורין של אהבה שהאבלות מכפרת:

שוב ראיתי במשיבת נפש תנינא סנ"ג שכתב ג"כ שד' התוס' צ"ע אם יחשב כה"ג חבירו נענש על ידו דבכמה דוכתי שהיו מענישין ממש גבי רשב"י בשבת ל"ד וכן בב"ק קי"ז וכן בר"ל בפרק הפועלים ובדריב"ל ברכות ז' א' שלא ביקש לענוש זה המין משום ענוש לצדיק לא טוב וצריך לחלק בסברות עכ"ל, וברכות י' ע"א הוה קאי בעי ר"מ כו' וע"ש דקבל תשובת ברוריה:

ובעה"ג בסברת המ"ב דאם חטפתה שינה אין קרוב לפשיעה, וכניזקין בשיברן תוך שנתו וראיה מנמ"י (ותיבת ר"נ אגב שיגרא דלישנא כמורגל במחברים), והסכים לזה בזכרון

יוסף חח"מ סי' ה', ובצ"צ סי' ה' הקיל באונס גמור היכי דלא הו"ל ידיעה מעיקרא ואף דבניזקין חייב כב"ק כ"ו ב', ובמקום שמואל סו"ס פ"ו השיג עליו מתשובת מהרי"ו בנהרג בדרך וכנ"ל ומרמב"ם פ"ד מרוצח מדמי נבות, ואין מזה דיחוי דמ"מ היה בציווי דאחאב ובפרט דאין שלד"ע ומחייב שולחו, ובגבעת שאול סמ"ה דחה דמ"מ מתחלה היה לה להזהר דמה"ט חייב אפילו ישן וכמ"ש בעצמו מהתוס' והוא מהירו' דמה דמרבה אונס בנזק דוקא הקרוב לפשיעה יעש"ב ובפכ"ו מאישות הי"ח ד"ה אמנם, וע"ש סי' פ"ו ושו"מ קמא ח"א סו"ס קע"ב:

אמנם מ"ש להקל כיון שהולד לא יצא עדיין מספק נפל ולא קים ליה שכלו חדשיו וכמכות ז' ב' דלאו בר גלות הוא ולזה סידר לה תשובה קלה, וכעין זה הרגיש גם בעה"ג הנ"ל דאף דלהה"מ בד' הרמב"ם שאם גמרו שערו וצפרניו אפילו נולד לא' אמרינן אישתהי מ"מ מרמב"ן ותוס' לא משמע כן עכ"ל:

ואולם נהי דמספק אין לחייבו גלות דאפילו שחט בו שנים או רוב ב' פטור כגיטין ע' ע"ב, ומ"מ כיון דאיכא למיתלי בגרמא דידה אין לפוטרה מכפרה מספק בר קיימא וכצ"ל סי' נ"ג וכתר"י ריש ברכות דספק עבירה צריך יותר תשובה מודאי עבירה שמתחרט יותר וראיה מאשם תלוי, ומכש"כ הכא דתלינן במצוי ואפילו בודאי לאו בר קיימא לא מסתבר לפטרו לגמרי מכפרה בי"ש:

ובלב אריה לחולין י"ב א' תוס' ד"ה לר"מ באמצע הדביר והא דרשב"ג כל ששהה שלשים יום באדם שתמה על הגב"ש שפטר מתשובה בספק נפל, דלענין תשובה אזלינן בתר רובא דאינם נפלים והמיתה ולד קיימא מדאורייתא ומסברא דאפילו בספק השקול צריכה תשובה, ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' י' אי הוה ס"ס שמא הולד פיהק ומת אחר שלא מצאתו כ"א שוכב קצת רחוק ממאה ושמא נפל הוה, ודחה דספק המצוי אינו מצרף לס"ס כיו"ד סנ"ז ומ"א סתס"ז מהמ"ב, ועוד דקיי"ל רובא ולד מעליא ילדן כשבת קל"ו וכתוס' כתובות ט' א' ד"ה ואב"א דבדאיכא רובא מדאורייתא לא הוה ס"ס כו' ואיכות תשובה בזמננו הנשים חלושי כח ויוכל לבוא לידי סכנה גבי צנועות, ולפעמים מרוב עינוי תמנע מלעשות תשובה וכמ"ש גבי גזלן שאם אין הגזלה קיימת אין מקבלין הימנו כח"מ סשפ"ו ותכלית הדבר לשוב בלב שלם ולקיים וחטאתי נגדי תמיד עכ"ל:

ובשבת צ"ג א' ממתני' דזבים דישן ספק מתהפך וע"ש בתו', ולמדקיי"ל כרב אחא דאזלינן בתר אומדנא דמוכח מ"מ צריכה כפרה מספק דשכיח יותר בדידה דנתהפכה עליה בגופה או שדחפה התינוק ע"י משיכת הכר כסנהדרין ע"ו ב' בדחפו לתוך אמת המים, ואף דבאשם תלוי לא חייב בחתיכת חלב ונאבדה דאין לתלות מספק שאכל רק

באינו יודע מה אכל אם חלב או שומן, והכא שכיח בגרמא דידה ולא דמי לאיני יודע אם נתחייבתי דפטור גם לצאת י"ש כיון שיש לו חזקת פטור דהתם איתרע חזקתו:

ובמשיבת נפש תנינא סנ"ג בשכבה במטה עם שתי בנותיה שמצאה שהגדולה שוכבת כל גופה על הילדה הקטנה שנמצאת מתה, שמדמה החכם השואל לקורבא דעגלה ערופה דאזלינן בתר קרוב (והנה בספרו אין דרכו להזכיר שמות השואלים וכבר היה נמצא תחת ידי תשובתו בכתב לאבא מארי ז"ל בענין הזה) ומסיק דעכ"פ גורם הוה דהו"ל לאסוקי אדעתה שהתנוקת הגדולה תפול עליה. וגדולה מזו החמיר בצ"צ סצ"ח (צ"ל צ"ג) ומ"מ בדורות הללו שהדורות חלושים יש להקל כפי ראות עיני המורה דתיהני לה כפרה ואם ידה משגת תתן פדיון נפשה כפי התענית כרמ"א סי' של"ד ואם לאו תתענה עכ"פ בה"ב יעש"ב:

ואם כי המחברים החמירו הרבה לפי חומר החטא מש"ד כתשובת מהרי"ל ומ"ב ובקונטרס שו"ת רמ"א מהר"מ איגרא שנדפס בטשמרנאוויק בשנת ברכ"ת ונזכר בו עשרה אזהרות, גם באבני צדק בהתחלת ח"ב, ומהם שנמשכו אחר ספרי הקודמים להתענות מ' יום רצופים וגם ב' וה' כל השנה ועשי"ת וכדומה וכ"א נשען על חבירו לגרוע או להוסיף, וע' שו"ת דברי יעקב סי' ס' שבזה לא שייך תשובת המשקל והגדר שהזכיר הרוקח, ורק להוסיף מצות ומיי"ט ולהזהר בדבור שיש בו משום סרך מצוה דהוה כנדר ולגדל יתום ויתומה בביתם, ועיקר התשובה החרטה והעזיבה להבא כרמב"ם בהלכות תשובה, ושמהלאה תניק הולד במקום משכבו עד שיהיה לו ב' שנים כמ"כ סי' ק"ו, וראוי לקבוע יום א' בתענית המאורע וכפמ"א ח"א סי' פ"ה וח"ס חא"ח סי' קע"ג, אם לא יהיה המניעה מצד הנקה ועיבורה וכשו"ת מהרי"ל סי' מ"ה כי יש שמפסידים ההריון בתעניתם, ובשנה הראשונה תמעט בכרים תחת ראשה יותר מהרגלה וכי"ב ולהתודות בכל יום ולהזהר מנדרים ושבועות וכשבת ל"ב שבעון נדרים וכו', ובאו"ז ח"א סי' קי"ב שהתשובה להקל עונש הנקצב משמים שלא יהיה שם רשע עליו ולזה מהני החרטה בלב, וע' בתה"ד כשו"ת סי' קצ"ח ובנר תמיד לכריתות כ"ו בדה"ס נ' ע"ב ד"ה ונראה ובנוב"י קמא חא"ח סל"ה ד"ה וגם זה אין ספק כו' שחקר במהות התשובה שהרי גם השוגג צריך כפרה כו' ובח"ס חא"ח סקע"ה ושו"ת רמ"ץ חא"ח סו"ס מ"ו, וע' בהשיב משה חיו"ד סמ"ט ושו"ת ר"ח הכהן חא"ח סי' י"ז י"ח י"ט:

ב **ובדבר** שאלתו בחק תוכות במגילה מבואר במ"א וכנה"ג והק"נ רפ"ב דמגילה החמיר דגרע מהשמיט הסופר תיבות והביא דהת"ו בשם רש"י מגילה ט' א' והועתק גם בשע"ת, ובפר"ח א"ח סי' תרצ"א דבמגילה כשריחק אלו התיבות כשר דהא אף בהחסיר לגמרי

כשר, וע' בשו"ת פרי תבואה סי' ס"ב, ויש לפקפק מתוס' מגילה ט' א' ד"ה בשלמא בשם רש"י דשלא כהוגן גרע מלא נכתב כלל וכ"מ מס' הזכרונות שהביא הפר"ח, ואף דרש"י לא כתב רק בס"ת דאף אם נקוד פסול אבל בגט ומגילה דאם כתב הברכות בראשה ג"כ אינו נפסל, וז"א דהתו' לא הביאו רק ששינוי גרע מלא נכתב וממילא אין חילוק וכן בגיטין בחסרון מקום עמידה ושינוי פוסל:

סימן ריג

לפרשת וילך תרל"ג. להרב דפרנאווא ר' יחיאל מיכל האוושא

בדבר שאלתו איך להתנהג בתענית יו"כ הבע"ל אשר החאלירע שוררת בעירו, הנה המ"א סי' תקע"ו ס"ק ב' לא מיירי רק שבעתים הללו אין לגזור ת"צ, וגם בזה אין כונתו שנשתנו הטבעיים וכתוס' מ"ק י"א ע"א וע"ש בספרי זכ"י ובמהד"ת אלא שמצד החולשה בדורינו יש לחוש שלפעמים בעת שיכבד עליו התענית יוכל להזיק להחולה קצת השתנות בעת שינוי האויר, ואין כונתו דוקא כשילך בחוץ רק מצד שהאויר נתעפש ונתקלקל יפעל על מי שירגיש חולשה בנפשו שבא לו מצד האויר כמו שרואים בנסיון שבעידנא דריתחא שולט ביותר שינוי האויר על הדרים במקומות המגועלים ובדירות בלתי נקיים שעלולים להפסד, ולכן אין מהראוי להשתמש בתרופה זו בדורינו לגזור תענית בימי הדבר לחולשת בני אדם בדורים נגד מצות התורה ושמרתם לנפשותיכם, ואין ספק אצלי אשר בימי חז"ל היה אדרבא התענית מסוגל להריק את המעיים ולגרום עיכול המזון אשר הוא תמיד מהלכות הרופאים כי התענית לעתים מועיל לבריאות, וכאשר הורה הנסיון כי לא הזיק התענית גם בימים כאלה רק בהעדר הזהירות לאחר התענית לבלי למלאות נפשו, ואשר מרבבות אנשים לא הזיק לשום אחד מהמתענים, רק מי שיש לו איזה חולשה שמוטל עליו למהר לטעום מאומה, ואין להקל בזה רק לחולה או זקן וחלוש כשירגיש איזה השתנות לשתות מים חמין וגם אם אולי יהיה מוכרח לטעום בשיעור אכילת פרס, ובאיזה אופן שיהיה אנו רואים שאין העדר אכילה מזיק בשעת הדבר גם בזמנינו, ואדרבא אם נזהרו יותר באכילתם הועיל יותר להסיר הסכנה שזה גרם שלא ניזק שום אדם מצד התענית, והעיקר לתת הרוחה לצאת לרוח היום ולמעט במנהג אמירת הפיוטים רק אותן שהמה תפלות ושיוכלו לנוח בין תפלה לתפלה ובפרט להשמר מקרירות מצד הליכת יחף, ואין הגרם מהעדר אכילה מזיק לשום אדם אם יהיה נזהר בסדר אכילתו קודם התענית או לאחריו, ותיכף כשירגיש איזה השתנות וחלישות הלב למהר לבוא לשאול כרו בשאר חולה שלא יבא לכלל סכנה, והמורה יהיה זריז להורות

לו כהלכה, ועיקר ההשגחה צריך שיהיה רק שלא יפעל עליהם ביותר קלקול האויר כשיעמדו צפופים כל היום מבלי לצאת לפרקים לרוח היום, דהא חזינן שהחולי בא רק מצד קלקול האויר וכמו שאנו רואים תמיד עקבות המשחית אחר שנות המלחמות הגדולות וכדומה הממהר להשים שמות בארץ, ונכלל במאמרם ברכות ד' ב' ובשעת המגפה באחת, ואחרי אשר עוד לא השכילו עד כה להשיג בכלי הבטה את המלאך המלא עינים והמשחיתים התלוים באויר, עלינו לשאול רק הנסיון המורה הנאמן אשר אין עלינו להשגיח על איומי קצתם מצד התענית, וכדברים האלה עניתי לאחד הרופאים המומחים אשר נשלח לפתות אותי בבואו אלי לדבר על לבבי לשמוע בעצתו כדת של תורה, אך כאשר שאלתי אותו האם יודעים מאומה מהו החאלירע, וכאשר לא היה בפיו מענה, אמרתי לו כי הרפואה היא כתובה על התלמוד יותר מאלף שנים, והודה לדברי ככל אשר הצעתי לפניו הדברים בארוכה ממנהגם לגזור אז תענית וכנ"ל:

ובלקוטי ח"ס סי' כ"ג שלפי לשון השאלה משמע שכשהם סגורים בביתם אין התענית מזיק להם, א"כ יהיו סגורים ויתפללו ביחידות וכו' יעש"ב, וכנראה היה מאמין שהדברים כפשטן שהתענית יזיק ביותר למי שיוצא מפתח ביתו, אבל אזהרת הרופאים בזה ביותר על שמירת הגוף כענין הפלגת חז"ל שהעובר על דברי חכמים ח"מ שהוא רק להפליג הזהירות שלא יביאנו להיותר חמור להכשל בעון מיתה בי"ש, וע' בח"ס חלק ו' בחידושיו לפרק א"ע ל"א ד"ה איידי דאכלו, ושם אזיל בתר איפכא, וע' בדברי נחמיה חא"ח סי' מ"א בענין התענית מט"ב בעת הדבר, ובמאירת עינים שורש רביעי ענף שלישי ס"ק י"ח שהאריך בתשובה בשנת תקצ"א אשר הרופאים הגידו שלא להתענות בט"ב משו"ת ב"ח החדשות סי' ל"ו דאף להקל הצריך ב' רופאים בני ברית והאריך אי נאמנים באיש בריא לומר שיחלה וע"י החולה יסתכן, וכבר האריכו בכמה תשובות בענין נאמנות הרופאים באיסורים וכ"א הולך לדרכו, ובפרט בענין זה שכבר נתברר בנסיון ושבאים רק ע"י בקשת החותרים לבטל התענית לגמרי וכמו שהזכרתי קצת מזה למעלה (וכעת נדפס שו"ת רמ"ץ בחא"ח סי' ל"ט בענין התענית של י"ז בתמוז וט"ב ששלטה מחלת החולירע באיזה מקומות בשנת תזר"ח, והאריך להקל באלו התעניות שהם מדרבנן, ורק לענין תענית ביו"כ כתב בענין שאלת הרופאים דבזמן הזה צ"ע לסמוך ואף דמהרי"ק שורש קנ"ט כתב דגם עכומ"ז נאמנין ונדה כ"ב ששאלו לרופאים מ"מ י"ל הטעם דלא מרע אומנתו ע' בש"ך יו"ד סי' קכ"ז ודוקא היכי דכשיתברר היפך מדבריו איתרע אמונתו, ובענין חילה ביו"כ די באמירתו שיש חשש סכנה ונודע לו שנסמוך על דבריו, ואפילו אם לא יאכל ויחיה לא יתפס בשקרו וע' ביו"ד סי' קפ"ט מסה"ת וריצב"א

וגם בישראלים ע' ביו"ד סי' קכ"ז ובש"כ יעש"ב], וע' בתפארת ישראל ליומא פרק ח' משנה ה' אות כ"ו שכתב האידנא יש להתיישב בדבר דבעיני ראיתי דשבקי להימנותייהו דלכל חולי קל אומרים תמיד שכשיתענה יסתכן, וע"ש בהלכתא גבירתא כללא דפ"ח במ"ש ואני מוסיף עוד וכו', ובראשית בכורים ח"א סו"ס יו"ד ד"ה וראיתי להזכיר כו' אשר בתלת זימני הוה חזקה מאלפים ורבבות אנשים ונשים אשר התענו כולם ביוה"כ תקנ"ב תר"ט תרכ"ז בכל מדינתינו ולא קרה להם כל רע, וכנודע ביחוד מכל האנשים שעסקו אז במצות פק"נ שביוה"כ לא נחלה שום אדם ע"י הצום רק לאותם שלא נזהרו בנפשותם באכילה ושתיה ומלאו כריסם בעיו"כ בדברים הקשים לגוף וכש"כ במוצאי יו"כ שאז צריך שמירה ביותר וע' סתרי"ח ס"ו עכ"ל, וע' בשד"ח מערכת בין המצרים סי' ב' אות א', וע' במנחת קנאות מהרצ"ה חיות בסוה"ס בהערה מש"ש ובזכרוני שגם במאמר מרדכי סי' ס"ז מקיל בימי החולי רע ר"ל בת"ב ואיננו כעת לפני לעיין עליו, ובשו"ת מים חיים חא"ח סי' כ"ב אות ט' כתב על המ"א והאידנא כו', וע' בברכ"י שהובא בשע"ת דקאי רק לענין שאין לגזור תענית, אבל ממה דמייתי המ"א מיו"ד קע"ד מבואר ג"כ למילי דחיובא וכן נעשה מעשה בשנת תר"ח בצווי הדאקטורים וע"פ גדולי הדור, וכמדומה שהוא חרחור האמור בתורה דברים כ"ח ע' רש"י ומוזכר בא"ח סי' תקע"ו ואינו תלוי באויר כלל כמבואר בהג"ה שם וע' בשו"ת דברי ריבות סי' שע"ג עכ"ל, ומלשון המ"א אין דיוק כלל שכונתו שלא לבד שלא לגזור תענית אלא שאפילו יחיד א"צ להחמיר על עצמו וליטול אח השם כיון דאי אפשר לעשותו ת"צ מיחזי כיוהרא למי שמחמיר על עצמו, ובבה"ט שמטעם זה כתב ביו"ד סו"ס שע"ד שאין מתאבלין בשעת הדבר, ושם לא נזכר רק משום בעתותא, ובמ"א לא הזכירו רק לרמז על הדין הנזכר שם, ומ"ש שאין זה תלוי באויר כלל, וידוע שזה נתהוה רק לאחר שנתקלקל האויר במלחמות ארוכות וכדומה, ואין זה ענין לחרחר לפרש"י וכן פי' ראב"ע מגזרת וחרה נחושתה, וכן ברשב"ם קדחת ודלקת וחרחור מיני חמימות הם וכפרש"י ובדלקת חמה יותר מקדחת כו', וכן דרך הכתובים לאחוז הקשה יותר באחרונה וכב"ב ח' כל המאוחר בפסוק קשה יותר מחבירו, ולזה נקט בש"ע חרחור הנזכר באחרונה שהוא מין פיבער ולא הזכיר קדחת ודלקת, וכידוע ג"כ שדרך סימני הקדחת הוא ג"כ מחולי המתהלכת, ומה שציין על שו"ת דברי ריבות, ושם לא נזכר רק שמתה אחת מחולי רע ושבתוך שמנה ימים מת בעלה יע"ש לענין שאלתו. והנה בהדפסה הראשונה בקושטנטינא בשנת שמ"ז ולא נודע בצמצום הזמן משאלה הנזכרת, ובצמ"ד ח"ב נזכר ג"כ שבשנת שמ"ב אלף ותקפ"ב למספרם היה דבר כבד מאד בכל עיר ופלך בכל שטח מלכות ביהם אשר כמוהו לא היה בדורותינו כו'

יע"ש, ובערך שנת שמ"א כבש גבור הקאזאקין ולכד ערים הרבה במדינת התוגר מהם הרג אשר בקרבה ומהם שרף באש וכו', גם בשנת של"ח ושל"ט היו מלחמות גדולות וכנזכר שם, אשר מסתמא שהיה החולי רע אחר משך ימי המלחמות כמורגל, ואין כדאי לבוא בהשערות דברים אשר אין נפ"מ לעיקר השאלה:

ולעיקר הדין אף דבפק"נ חיישינן למיעוטא דמיעוטא כספ"ק דערכין ביושבת על המשבר, וע' במ"א סי' ש"ל ס"ק י' וחולין ט' ע"ב, מ"מ מלבד דלרמב"ם דבג' ספיקות אין מחללין השבת וע' בשו"ת מוהר"צ חיות והארכתי במק"א, אבל כאן הוה חזקה מצד המציאות בטבע העולם שבמניעת האכילה לא נזדמן שום היזק, ולא מצד חזקה דמעיקרא דבכה"ג רובא עדיף, ואינו ענין להא דחזקה הפוסקת כתה"ד סי' ר"ז מכח הרוב כמו חזקה אין אדם פורע תוך זמנו וכה"ג ואפילו בד"נ סמכינן אחזקה בכה"ג כגון אשה זו בחזקת פנויה עומדת או בחזקת א"א וכו', ובתשובת מהרי"ט חאה"ע סכ"ז ומהרי"ק שורש ע"א דחזקה מכח סברא כהא חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו וכמו חזקה דאין אדם מעיז וכדומה עדיף מרוב דהוה חזקה דאינה פוסקת וכו', ובסנהדרין ע"ב א' דחזקה אין אדם מעמיד כו' ואף דרובא דעדיף מחזקה מ"מ אין נהרג מצד רובא, ורק שזה מכח סברא ובירור וכהא דשורפין על החזקות ובתוס' גיטין ל"ג א' דאזלינן בתר רובא דאין מגרשין, ואיך משכחת הא דנאמנת לומר גרשתני משום חזקה דאינה מעיזה כו' וע"כ דחזקה כהאי עדיף מרובא, ובשו"ת הרשב"א ח"ד סי' י"ט דחזקה דהכא דמרע לשטרא אלימא אף דאית ליה מיגו לא אמרינן במקום חזקה זו ככתובות ק"י ע"א יע"ש, וע' בשער משפט ח"מ סמ"ו ס"ק י"ד ובח"ס אה"ע ח"ב סי' נ"ב ושו"ת שמן רוקח ח"ב סל"ו, ובפסחים ט' ע"א דודאי מעשרי דחזקה על חבר כו' ורש"י ד"ה התם ודאי הוא כי היכי דפשיטא לן דטבילא מעיקרא הכ"נ פשיטא לן דעשרינהו ואין גמגום והילוך אחר הרוב אלא חזקה ודאי על כל החברים יע"ש בחידושי שהארכתי, והרי גם באיתחזק בתלתא זימני הוה חזקה גם לענין שבת וכה"ג, ולא שייך כאן משום חזקה שלא נתבררה כפ"ק דחולין ולומר על כל אותן שהתענו שלא היו עלולים למחלה זו, וע' בזוהר יתרו בפ' ותגיד לבני ישראל, וגם לא שייך בכה"ג משום חזקה העשויה להשתנות בשינוי העתים והמקומות במקום שהמכה מתהלכת שלא ניזוקו מצד התענית:

אמנם נידון השיעור של אכילת פרס שהביא הח"ס חלק ו' סי' ט"ז וכ"ג שלכל היותר הוא ט' מינוט, מכריתות י"ג שאפשר לירד ולטבול בתוך שיעור הזה ופסקו הרמב"ם בפ"ח מאה"ט, ומשמע דשיעור טבילה פחות מפרס, והמציא פי' חדש בשבת ל"ה ב' ר' נחמיה אומר שיעור ביהש"מ כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל (והיינו ט' מינוט)

אר"ח הרוצה לידע שיעורו של ר"נ יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול ביום ויעלה, פרש"י ובכדי שיעלה ויטבול הוה לילה, וכתב דהאי ויעלה לראש ההר היינו שהניח החמה בראש ההר, ולא כפשוטו שהאדם עומד על ראש ההר אלא מהים ליבשה כי האדם עומד על שפת הים וירד לטבול ושיהיה ט' מינוט בצירוף העליה והירידה מראש הכרמל שהאדם עומד בראשו ואם רואה החמה בשקיעתה מה שאינו רואה בעומד בעמק השוה וע"ש רש"י ד"ה כרמל:

ולפירושו הול"מ יניח חמה בשקיעתה וירד ויטבול ול"ל דכשיניח החמה בראש הכרמל הוא קודם השקיעה וא"כ יהיה מוכרח דשיעור הטבילה הוא יותר מט' מינוט, ולפ"ז שיעור טבילה שהוא פרס הוה חצי מיל שהוא ט' מינוטין, ורק לפי' התוס' ד"ה וירד דעד התחלת בהש"מ קאי שכל אותו הזמן עדיין לא שקעה החמה אין ראיה מכאן, דלפירושם לא מיירי כלל בשיעור בהש"מ, ואף דלר"נ שיעור בהש"מ הוא ט' מינוט, מ"מ שיעור טבילה הוא מלתא אחרינא, וצ"ע מ"ט לא הקשו התוס' אפרש"י מהמבואר. בתוספתא פ"א דזבים דב' טבילות וד' סיפוגים הוא ק' אמה וא"כ הטבילה עם הסיפוגים נ' אמה שהוא פחות ממינוט, א"כ טבילה בלי סיפוג הוא חצי מינוט, ואולם י"ל דגם לפרש"י אין הכונה דשיעור טבילה הוה חצי מיל אלא בכדי שיניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול לים ויחזור ויעלה ממזרח לראש ההר זהו שיעור חצי מיל החזרה לראש ההר מהים ואף שאין בגובהו חצי מיל מיהו לראש ההר דהילוכו קשה נמשך הזמן כחצי מיל במקום שוה ואז כבר הוא למעלה ונשלם בהש"מ דר"נ וטבילתו עדיין הוה ביום קודם שהתחיל בהש"מ ועלתה לו הערב שמש, משום שהירידה מההר לים מהטבילה בים משעה שהניח החמה בראש ההר עדיין הוא קודם שתשקע החמה והעליה מהים לראש ההר זהו שיעור בהש"מ, וא"כ ר"ח קמ"ל תרתי שיעור הירידה והטבילה הוה קודם בהש"מ, וא"כ שפיר טבל ועלה קודם הערב שמש ומש"ה נקט לה סימנא בטבילה, ומיושב קושית התוס' דקמ"ל דטבילה מעליא היא וגם דהעליה מהים לראש ההר ונמשך כשיעור חצי מיל ואז נשלם בהש"מ דר' נחמיה והוה לילה. ומיושב ג"כ הא דנקיט לה אליבא דר' נחמיה דוקא ולא אליבא דר"י, דשיעור הירידה והטבילה הוה קודם לבהש"מ וטבילתו עדיין ביום קודם שהתחיל בהש"מ ועלתה לו הערב שמש, ומשעה שהניח החמה בראש ההר עדיין הוא יום קודם שתשקע החמה והעליה מים לראש ההר זהו בהש"מ, ומסולק קושית התוס' אמאי לא נקיט לה אליבא דר' יהודה ונקיט לה אליבא דר' נחמיה דוקא, דקמ"ל דטבילה מעליא היא ושהעליה מים לראש ההר נמשך כחצי מיל ואז נשלם ביהש"מ דר' נחמיה והוה ודאי לילה, ומ"ש הח"ס דהאי ויעלה לאו לראש

ההר קאי שהאדם לא עמד על ראש ההר אלא שהניח החמה בראש ההר וכו', ואין לו הכרח כמובן, ולפ"ז אין לנו שיעור טבילה לרש"י כמה הוא אלא שהירידה מראש הכרמל דזוטר מהטבילה היה עדיין קודם שקה"ח, משעה שהניח החמה בראש ההר ואין מקום גם לקושית הח"ס ממסכת זבים, ובלאו הכי אינו מוכרח דשיעור הירידה והטבילה הוה קודם ביהש"מ וטבילתו הוה עדיין ביום קודם שהתחיל ביהש"מ ועלתה לו הערב שמש ומשעה שהניח החמה בראש ההר עדיין הוא קודם שתשקע החמה והעליה מים לראש ההר זהו שיעור ביהש"מ, ובעלייתו כבר הוה לילה, וזהו שיעור חצי מיל החזרה לראש ההר מהים כיון דקשה הילוכו ונמשך הזמן וכנ"ל, וקמ"ל דטבילה מעליא היא ושהעליה מים לראש ההר נמשך כנ"ל:

ובירושלמי ריש ברכות ר' חנינא התחיל גלגל חמה לשקוע אדם עומד בראש הר הכרמל כו' הד"א בההוא דאזיל בקפנדריא ברם ההוא, דאזיל ליה באוסטריא כו', וע' רשב"א ור"נ ויעלה דקאמר אין פירושו ויעלה מטבילתו אלא יעלה דומיא דירד, כלומר ירד מראש ההר ויטבול ויעלה אל ראש ההר ויאכל שם וזהו שיעורו של ביהש"מ דר' נחמיה, וקושית הרא"פ על שיטת רש"י מהירו' פ"ק דברכות הארכתי במק"א בתשובה:

ובלאו הכי מהא דכריתות אין להוכיח דאף אי נימא דשיעור טבילה ט' מינוט הוא דוקא בטבילה בינונית ולא בדידיה משערינן, וע' רמב"ם פ"ד ממא"ס הלכה ט' דשיעור שתיה רביעית ונמשך הזמן כדי שתיית רביעית, וא"כ אי הפסיק בשתיית רביעית ממילא יעלה הזמן יותר משתיית רביעית וע"כ דהשיעור בשתיה בינונית ומיירי דבלע הרבה בבת אחת, וע' בפר"ח או"ח סימן תדי"ר, וא"כ גבי טבילה דכריתות מיירי שחטף וטבל וממילא אין ראיה לשיעור פרס:

גם מ"ש הח"ס דשיעור טבילה וסיפוג נ' אמה דהוא מינוט א' וא"כ טבילה הוה סיפוג דהוא תמיד המחצה והוה חצי מינוט, וזה אינו דמיל הוא אלפים אמה ועולה על זה א' מינוט וא"כ עולה על מינוט יותר מקי"א אמה וא"כ נ' אמה הוא הרבה פחות וחצי מינוט, וא"כ טבילה בלי סיפוג דהוא המחצה הוה פחות מרביעית מינוט:

גם יש להסתפק דגבי שהיה בבית המנוגע שיעורו בפת חטים ולא בפת שעורים, אבל באוכל אוכלין טמאים משמע במה דאכל השיעורים, ואולי תלוי השיעור במהות דבר הנאכל וכן בכל דבר כגון פירות וכה"ג, ועכ"פ גם אי נימא דהטבילה בעצמה ט' מינוט א"כ מוכח להיפך דלכה"פ שיעור אכילת פרס הוא י"ח מינוט, וברמב"ם פ"ח מאה"ט הלכה י"א אינו מתטמא עד שיאכל מאכלים טמאים בחצי פרס כו' אבל בפחות מכשיעור וטבל יעלה ויאכל מיד מעט אם לא שהה ביניהן, והרי בין אכילה שלפני

טבילה ושלאחר טבילה בכדי אכ"פ הרי אלו מצטרפין, וא"כ להח"ס כיון שטבל ואכל חצי פרס בתוך שיעור פרס עלה לו משך אכילתו חצי פרס והטבילה ביחד בתוך שיעור פרס והוה לכה"פ משך פרס י"ח מינוט:

שוב ראיתי בראשית בכורים מהרר"ב בדפי הס' ל"ג ע"ב בהערה ד"ה והן יובן שהניח דהח"ס בצע"ג דהרי בכריתות מיירי שאכל תחלה אוכלין טמאין כמו רביעית פרס וטובל בינתים ואוכל עוד רביעית פרס, ואם שיעור הטבילה עצמה בט' מינוט א"כ כי מצרכית ליה בהאי שיעור עוד חצי פרס ע"כ לפ"ז דשיעור יוה"כ לא פחות מט' מינוט ועכ"פ דשיעור הטבילה לא הוה יותר מחצי פרס, ומ"מ הסכים למעשה ששיעור אכילת פרס ט' מינוט ושלא לבוא להקל יותר מדאי בגוף הענין, ועכ"פ ראיית הח"ס אין לו יסוד ומכש"כ דהרר"ב, ובשם הבכורי יעקב סי' תרל"ט ס"ק י"ג דאכילת פרס כמו זמן שמינית שעה והיינו ז' מינוט וחצי, ומש"כ שהיה ראוי להחמיר י"ב מינוט לרמב"ם בשיעור מיל שהוא ב' חומשי שעה ולפ"ז חצי מיל הוא י"ב מינוט, ולדעתו לתפוס שיעור פרס ט' מינוטין כשיעור טבילה שהוא חצי מיל וא"כ הוא לשיטת רש"י שבת ל"ה ב' המובא בח"ס דטבילה הוה חצי מיל ורש"י ס"ל דפרס ט' ביצים, והא לרמב"ם דפרס ג' ביצים כמו שהזכיר בעצמו וכ"כ בפי"ח משאה"ט דחצי פרס דשם ביצה ומחצה, א"כ הגם דשיעור דחצי מיל הוא זמן יותר לרמב"ם אבל זמן אכילת פרס גופא יתמעט לדבריו דרק ג' ביצים, וצ"ע על המקילים להעמיד שא"צ לשבות רק שיעור מועט דג' ביצים של הרמב"ם כמ"א סי' תרי"ח ס"ק ז', ובודאי לרמב"ם הוא שיעור פרס עם הטבילה שבינתים לגבי דין טומאת אוכלין בפי"א הנ"ל הוא פחות או לכל היותר שוה עם שיעור ט' מינוטין הנ"ל, אפילו אם יסבור הרמב"ם כרש"י שבת ל"ה שהטבילה גופא שיעור בהש"מ שהוא חצי מיל ולדידיה חצי מיל י"ב מינוט, אבל לדידיה הפרס גופא פחות מפרס דרש"י וזמן אכילתו פחות מזמן אכילת פרס דרש"י שהוא ד' ביצים, ובאמת לא נודע בבירור דהרמב"ם בפירוש הגמ' דשבת ל"ה אם כפרש"י שהטבילה היא סימנא דביהש"מ גופא שהוא חצי מיל ולרמב"ם דחצי מיל הוא י"ב מינוט א"כ שיעור פרס דיש טבילה בינתים וכמ"ש בהו"א הנ"ל אפשר הוא יותר מן ט' מינוט אף דפרס ג' ביצים לדבריו, אבל אם יסבור הרמב"ם כהתו' בשבת שם שהאכילה הוא ענין אחר וכמ"ש ג"כ בח"ס ע"פ התוספתא דזבים, ולפ"ז דלרמב"ם חצי מיל י"ב מינוט אבל הא הפרס לדידיה ג' ביצים ושיעור האכילה לא ידעינן לדידיה דאולי ס"ל כתוס' בשבת שם, א"כ איך שייך לרמב"ם דפרס יהיה י"ב מינוט כרש"י ורמב"ם דרש הכא ודרש הכא ומיושב הצ"ע שלו, והוא נתפס מד"ע שה"ר מכריתות דשיעור טבילה פחות מפרס כמו שדקדק מלשון הרמב"ם

ואף דלא מיעט מיד, ואח"כ כשהביא שיטת רש"י בשבת סיים א"כ שיעור טבילה שהוא פרס ט' מינוטין והוא היפך מדבריו דלעיל, וע"כ שהוא ט"ס שבסיום ראייתו א"כ שיעור טבילה שהוא פרס, צ"ל פחות מפרס, וכמו שנדפס בטעות ויעשה שצ"ל ויעלה, ובתחלת דבריו והיינו ט' מינוטין, והיינו דהתחיל לעורר בהאי ענינא והביא מכריתות ומלשון הרמב"ם ומשבת לרש"י דשיעור טבילה ט' מינוטין והוא פחות מפרס שלם, דהא משכחת טבילה בתוך שיעור אכילת פרס שלם וכסוגיא דכריתות שם, א"כ י"ל דשיעור פרס שלם הוא יותר מן ט' מינוט, וכמה הוא בצמצום לא ידעינן עדיין דהא גם בהו"א ע"כ אין הזמן שוה לכל, או בלי פרס שלם כי לפעמים יש אוכל אכילת פרס שלם של ג' ביצים לרמב"ם שהוא בודאי זמן פחות מן אכילת פרס שלם שהוא ד' ביצים לרש"י וכנ"ל, רק דמתחלה מעורר הענין בכלל דזה תליא בכריתות ובשבת, ולפ"ז לכאורה נראה דטבילה פחות מפרס הוא ט' מינוט ופרס שלם עדיין לא ידענו כמה מינוט, ועי"ז נהרס כל יסוד ראייתו דשבת כי להתוס' דשבת הטבילה הנזכרת שם מלתא אחריתא ואינו ענין לשיעור בהש"מ, וא"כ אכתי לא נודע לנו שיעור הטבילה דסוגיא דכריתות הנ"ל, וי"ל דשיעור פרס שלם הוא ט' מינוט או גם יותר או פחות, ומצדד ע"פ התוספתא דזבים והגהת הגר"א וסיים דהכל לשיטת התוס' כמש"ש בד"ה וע"כ היה ראוי לומר, ואין הכרעה משבת על שיעור הטבילה רק לפי' התוס' וכש"כ בהתוספתא, וכיון שקשה לומר שיכול לאכול ח' זיתים בזה אחר זה דהיינו ד' ביצים שהוא פרס שלם דרש"י הנ"ל צידד להסכים על ט' מינוט שהוא גם לפי חשבון דהתוס' הנ"ל, ועם האכילה גופיה יהיה בסה"כ ט' מינוט דוגמא לדבר דחצי מיל שהוא לרש"י ט' מינוט, ואף גם זה אינו מבואר בדבריו על איזה פרס כונתו אם על ד' ביצים כרש"י או על ג' ביצים כרמב"ם, רק דלסברתו די לומר דהוה ט' מינוט אבל זה ברור כי לא סמך לעיקר הראיה מכריתות ושבת שלא כתב בתחלת דבריו להה"א:

והיה מקום להעיר מסוטה ד' בשיעור הראה דריב"א כדי לגמוע שלשה ביצים זה אחר זה, ורמי אהדדי דר"ע אומר כדי לצלות ביצה ריב"ב אומר כדי לגומעה ומשני לדבריו דר"ע קאמר דמשעת צליה וגמיעה דחדא, וידוע שיטת הרמב"ם ורשב"א והה"מ דשיעור פרס הוא ג' ביצים, וע' בהה"מ פ"ב משביתת עשור וב"י א"ח סי' תרב"י, ואיך יתכן דהראה בלי ארצותה יהיה ט' מינוטין, אך נראה פשוט דיש חילוק בין גמיעה לאכילה, ואף דהא בביצה צלויה איירי התם כי גמיעה ממוצע בין שתיה לאכילה וצלייה מש"ש היינו מגולגלת ולשון גמיעה מורה על זה, ובירושלמי מפורש מגולגלת, וגם בבבלי מוכח כן דאל"כ לשיטת הרמב"ם ודעמיה דכדי אכ"פ היינו ב' ביצים למה נקט שיעור חדש

והול"ל כדי אכילת פרס הרגיל בלשון חכמים, ובאמת גמיעה לא משמע רק בשתיה ממש וכביצה מגולגלת עירובין מ"א, ובאכילה לא מצינו כן רק בהמחהו וגמעו, ובענין השתנות שיעור הביצים שהמציא הנוב"י הארכתי בתשובה לענין מקוה, וע' בתשובה מאהבה ח"ג סי' שכ"ד ס"א בתשובה ז' ח' ובח"ס חא"ח סי' צ"ג וגידולי טהרה בשו"ת סי' א' במ"ש ע"ד הצל"ח, וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא תא"ח סי' כ"ז ובית שלמה א"ח ח"ב סי' ק"ז משש"ב, ובאמרי ברוך ליו"ד סי' מ"ד ש"כ ס"ק י"ב:

סימן ריד

להרב ר' שמחה זיסיל ברודא מקעלם

בדבר שאלתו במכתבו בגדר תוכחה המפורש בתורה וכא"ח סי' תר"ח, ומ"מ מבואר בח"מ ר"ס י"ב בהגה"ה דנוהגין עכשיו שלא למחות בעוברי עבירה אם יש לחוש שיוזק בגופו או בממונו, ונסתפק בעובדא דידיה המבואר במכתבו מה שנעשה בקהלתו בפרסום ברבים שיש חה"ש בדבר כשכובשין פניהם בקרקע כאלו הותרה רצועה לגמרי: **בתשובת** מהרי"ו סי' קנ"ז (ובהג"ה בחו"מ סי' י"ב נרשם בטעות קכ"ו) והביאו גם ביו"ד ר"ם קנ"ז וסו"ס של"ד וראייתו מקידושין ע"א ובדקו עד שהגיעו לסכנה ופירשו, ונראה דאינו מחוייב להוציא ממונו בעשה דתוכחה מדמצריך קרא יתירה דלא תעמוד על דם רעך אפילו להציל נפש חבירו בפרק בן סורר דמקרא והשבות לו לא ידעינן למיטרח ואגורי, ועוד מדאיצטריך בכל מאודך שמחוייב למסור כל ממונו בשביל קה"ש כיון שיהיה חייב להוציא ממון ואפילו להציל חבירו מן העבירה עכ"ד, וע' בתוס' סוטה מ"א סע"ב וע' במנוה"מ ח"א פ"ב כלל ג':

ואף דמחוייב לבזבז כל ממונו שלא יעבור על ל"ת, אבל אין לחייבו מצד קיום המצוה דתוכח כדי שלא יעבור אחר על הלאו, ומהא דשמעון בן שטח בסנהדרין י"ט א' שלא חש לסכנה כשכבשו פניהם בקרקע, ואף שרק הוא בעצמו היה המוחה, אין מזה ראיה מצד שהיה ברבים, דמלבד דלש"כ יו"ד סי' קנ"ז דאדם חשוב רשאי להחמיר על עצמו בכה"ג, וע' בכ"מ ומל"מ פ"ד מיס"ת הלכה ד', וכברכות ל"ב בחסיד אחד דאין זה מעשה לסתור, וע' במ"א ר"ס ק"ד וט"ז סי' ס"ו ס"ק א' ותיבת גומא פרשת וישב אות ב' ובס"ח סי' ת"צ ודברי שאול בדרוש לשה"ג תרכ"ה וע' בשבות יעקב ח"ב סי' ק"ו, ובמהרי"ק שורש קל"ז דבאיסור דרבנן בצנעא במתכוין להנאת עצמו ליכא אפילו מדת חסידות כו' וע' בארעא דרבנן מערכת ק' אות תקמ"ה קידוש ה' וב"ח טא"ח סרנ"ו וזכ"י לברכות ל"ג, אך א"צ לזה כמ"ש בבכור שור ליו"ד סי' של"ז דמהרי"ו רק בברי הזיקא

דאל"כ בטלת לא תגורו וכנדה ס"א דאין אומרים אל תירא אלא במקום שיש לירא וכב"י ר"ס י"ב מתשובת הרשב"א וראיה מסנהדרין י"ט ומגיטין י"ד להם סוסים ופרדים כו' יעש"ב, ועכ"פ בעובדא הנעשה בעירו אין לו דמיון כלל להא דמהרי"ו דמיירי רק בפריצי עמנו המלעיבים בתורה ולומדיה וגם רמ"א מיירי רק בעוברי עבירה דע"כ בעוברין על האיסורין בפרהסיא וכחולין ד' סע"א חמצן של עוברי עבירה וכה"ג, משא"כ כאן שהמה בני תורה ובחזקת יראי ה' ושומרי מצותיו ודאי שמחוייב להוכיח כשיעור דין תוכחה, ואין לדמותם לעוברי עבירה כיון דסברי דמצוה קא עבדי וצריך להודיע ולהתוכח ועכ"פ ימנעו מכאלה להבא, ועכ"פ צריך למימרינהו בניחותא, וע' בתיבת גומא מהפמ"ג בסוה"ס בחקירה ה' (ונדפס בקונטרס בפ"ע בשם מתן שכרן של מצית) בד"ה ע' לבוש יו"ד סי' קנ"ד ס"א מי שיש בידו למחות א"צ להוציא ממונו על זה, והשמיט הגהת רבו במקום שיש סכנה כו' וכטעמא דעבד ואמה שיקניטנו ונמצא מחייבו מאה מנה בכל יום, אבל ודאי בנחת ובטוב יראה להתאמץ ולהחזיר חבירו למוטב, וע"ש בחקירה ד' ד"ה ואפילו רשע גמור מצוה להוכיח כמ"ש אם אין חבירך עמיתך הוא יעש"ב, ובילקוט סי' תרי"ג שעמך בתורה ובמצות אתה מוכיח ואי אתה מוכיח לרשע שנאמר יוסר לץ כו', וע"כ דהיינו במתלוצץ ובמבעט בתוכחה וכח"א בערכין מי שמקבל תוכחה נקרא עמית בתורה וכו', ועכ"פ גם למהרי"ו לא קאמר רק שנהגו שלא למחות כדבעי ומ"מ צריך למימרינהו בניחותא ובמענה רך להודיע מחומר האיסור אם ישמעו ואם יחדלו, וממילא ליכא חששא דחה"ש כיון שאינו נושא פנים ולמוכיחים יונעם וכו', ובנמ"י סו"פ הבע"י דביחיד חייב להוכיחו עד הכאה וקללה (והובא בא"ח סי' תר"ח ס"ב בהג"ה בשם הר"נ וכמורגל בשיטפא דלישנא על הנמ"י), והא דבי ריש גלותא שלא היה מוכיחם כלל שהיה מכיר בהם שלא ישמעו ושמ"מ היה מחויב להוכיחם לפחות פעם א', ובפי' רש"ל לסמ"ג דמה שאמר עד מאה פעמים היינו באינו כובש יצרו וחוזר לסורו אבל במבעט אין להוכיחו רק בפעם הראשון עד שיעור תוכחה לכל מר כדאית ליה וכיבמות ס"ה וע' ברמב"ם פ"ו מדעות הלכה ז', ולזה השיב בשבת נ"ה דמ"מ לוכחינהו מר דלא שייך מבעט עד שיוכיחם בפעם הראשון ויודיעם וכמו ברשעי יחזקאל בסי' ח' שהיו עושים כל אחד בחדרי משכיתו אף שעברו על כל התורה מ"מ היה מחוייב להוכיחם כשיעור תוכחה, וכן ברבו איכה בפסוק ולא זכר הדום רגליו הלואי יהיו מהנאנחים והנאנקים שהיו מוחזקים שאינם מקבלים תוכחה כשאר עבירות, ולז"כ התוס' דבידוע שלא יקבלו היינו דלאחר שכבר הוכיחם פעם ראשונה לא היה מחוייב יותר, והא דר"פ המביא דמוטב שיהיו שוגגין כיון שעשו תמיד בפרהסיא הוה כידוע שלא יחזרו מהרגלם

כעבר ושנה וכו', ולכן נקטו התוס' ומיהו אם ידוע דמקבלין חייב להוכיחם, וכן במהרי"ו דמשמע דבסתמא מחזקינן להו שלא ישמעו מ"מ אף דנעשה בפרסום כשבא רק מהעדר ידיעתו צריך להוכיחו, אבל במה שהורגלו כולם דלא משמע לאינשי איסורא מחזקינן להו לידוע שלא יקבלו וכרא"ש בפסקיו ובתשובה כלל ו' סי' ג' דאם מסופק אפילו על השוגג ולא ידעינן אם ישמעו מחוייב להציל נפשו, אלא שד' הרא"ש בפרק המביא בשם העיטור דלא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין רק באתיא מדרשה כתוספת עינוי ביו"כ אבל במאי דכתיב באורייתא מחינן עד דפרשי, וע' בא"ח סי' שס"ה בא"ר אות ט' שמפקפק ג"כ בזה, ובשמ"ק פרק המביא החמיר במזיד אף באינו מפורש בתורה וידוע שלא יקבלו וכריטב"א דמ"מ נתפשו בעבורם שכ"י ערבים זה לזה, וע' בשו"ת מעיל צדקה סי' י"ט ובבל"ע דרוש מ"ט והוא כהרא"מ בס' יראים דבמזידין צריך להוכיח אף בבירור שלא יקבלו, ומ"מ נענשו משום ביטול מ"ע דתוכחה וכמנחות מ"א דבעידנא דריתחא מענשינן אעשה, אך בסמ"ג עשין י"א השיג שמ"ש שלא יהיו מזידין הוא רק עצה טובה שאינו מחוייב להוכיח אבל גם במזיד צריך לשתוק במבעט ואינו מקבל חוכחה:

ובעיקר הוכחת מהרי"ו מהא דקידושין כיון שהגיעו לסכנה פירשו, אין ראיה כ"כ כיון דאיטמעו איטמעו ע' בב"ש אה"ע סי' ב' ס"ק י"ט וכמ"ש הר"נ, וכיון שאין אליהו עתיד לגלותן אף היודעים בהם עכשיו אין מגלין אותם, ועכ"פ י"ל שגם אז לא היה מועיל אם יכניס עצמו להכנה וכן בהא דגיטין י"ד, וע' בתו' שבת נ"ה ד"ה אע"ג דלא מקבלי ובע"ג ד' א' וב"ב ס' ע"א ד"ה מוטב דהיינו בספק כדאמר לפניהם מי גלוי, והיינו דבי ר"ג שהיה נעשה להם כהיתר ברגילות והוה כודאי שלא יקבלו, או משום דהנהו דבי ר"ג לא הוו מעלי שלא צייתו לחכמים בכל מילי כדאמר בכ"מ, וביבמות ס"ה מקרא דאל תוכח לץ דפשוטו גם במזיד ומתלונץ ממוכיחו דגם במזיד צריך לשתוק בידוע שלא יקבלו, ובחו"י סו"ס קס"ד דבמועד לכל עבירות שלא לקבל שום תוכחה עליו אחז"ל מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע מקרא דאל תוכח לץ, ובמאורי אור חלק בן נון לב"מ ל"א הוכח אפילו מאה פעמים כונתו כשלא הגיע להכאה או נזיפה כפ"ג דערכין, וגם צ"ל שיש תקוה אבל בידוע שאינו מקבל משמע (מיבמות ס"ה) כשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו' וכדאמר ר"ט תמהני אם יש מי שמקבל תוכחה ומשמע אף בלא נזיפה סגי ביודע שמתלוצץ בתוכחתו עכ"ד וע' בהקדמת השל"ה דף ג' ע"א ד"ה תוכחה משש"ב ובעיר הצדק מ"ע י"א, ובסח סי' תי"ג דשיעור הכאה נזיפה וקללה במי שלבו גם בו ואוהבו רק דברים קשים אינו יכול לסבול, אבל אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו ואם

התכוון להכעיסו יעשה רע וגם ינקום שיבא לידי רע יותר אין להוכיחו, וע' במ"א סתר"ח ס"ק ג' והוא כמהרי"ו הנ"ל באיכא למיחש לסכנה, וע' בשו"ת מוהרמ"ל סי' י"ג:

ומ"ש מעלתו דבדבר הנעשה ברבים אפשר דאין לחוש שמסתמא ימצא מסייעים כסמ"ע סוס"ק ה', ולהבנתו דכיון שהשני ג"כ חזק ליכא הא דנהגו שלא למחות כו', והרי למסקנא הרמ"א כמו שהבין הסמ"ע דעכשיו נהגו שלא למחות אפילו בשניהם חזקים וכמ"ש בע"ש דבזמן הזה שגברו המסירות יכול הדיין להשמט אפילו שניהם חזקים ואפילו הממונה לרבים, ובפרט למש"כ דמסידור לשון הד"מ נראה שהמה דינים מחולקים שמתחלה כתב שנהגו שלא למחות בעוברי עבירה ומ"מ אם שניהם חזקים מחוייב להזקק שהשני מסייעו ולא שייך הא דנהגו שלא למחות, אבל בעוברי עבירה אין חילוק כלל דלא שייך שהשני מסייעו רק כשיתחייב בדין שיסייעו להוציא ההוצאה ולהצילו מהיזק, אבל למחות בעוברי עבירה לא שייך שהאחרים יסייעוהו כיון שאין מוטל על האחרים למחות ולהפסיד ממון, ובפרט לבכור שור הנ"ל דברי היזיקא, ואפ"ל ג"כ דכשימחה למי שאינם עוברי עבירה איכא ממון לחוד רק במה שמחייב לחבירו ע"פ דין דאפשר שיתבע ממנו הממון שהוציאו מידו ויחייבוהו לשלם, והב"ח הבין מדברי הרב דלהג"א אם שניהם חזקים אף בדאיכא סכ"נ חייב להזקק, וליתא דבמקום סכנה אינו מחוייב ואפילו שניהם חזקים, ובדבריו אין הכרת רק שהבין דלהג"א ליכא חשש בשניהם חזקים משום סכ"נ להי"א דבזמן הזה איכא ג"כ חשש סכ"נ, ובלא"ה ע' בב"ח דהחילוק דבשניהם חזקים השני יסייעו זהו לפרש"י שר"ל להפך הדין אבל להתוס' שפירשו רודף אחר הדיין אפילו שניהם חזקים לא יזקק להם, וכן פי' הסמ"ע דברי הרב דאפילו בשניהם חזקים לא ימלט מסכנה, ובתומים סוס"ק א' דלרש"י שירדוף להפך הדין ושהוא בעל מריבה ולכך כשיודע היכן הדין נוטה ליכא חשש זה ובשניהם חזקים אין חשש גם קודם שיודע איך הדין נוטה, אבל באיש זרוע שיעליל עליו אינו מועיל מה דהשני חזק לסלק היזיקו ולכן בזמנינו שגברו המוסרים יכול לסלק עצמו אפילו שניהם אלמים עכ"ד, וע' בשו"מ תנינא ת"ג סי' ק"י ד"ה והנה בשנת תרכ"ד במש"ש עוד ע"ד הב"ח, ובשבות יעקב ח"א סי' קמ"ג השיג על הב"ח דפרש"י עיקר דבדאיכא סכ"נ והיזק ממון לא איירי קרא דלא תגורו ומותר להסתלק אף שיודע להיכן הדין נוטה, והארכתי בתשובה לאח"מ יע"ש לתמוה דלמעיין במהרי"ו שנא למחות בעוברי עבירה דוקא במ"ע דתוכחה ולא במל"ת דלא תגורו, וע"ש עוד בב"ח דלא כתב מהרי"ו שלא נהגו למחות אלא דוקא במה שבין אדם למקום, ולכאורה היינו דוקא לגבי עצמו דאין יו"כ מכפר עד שירצה חבירו אבל לא לסכן עצמו בעבור חבירו ואדרבא חייו קודמין, ומיהו לגבי דיין

לאחר שידע היכן הדין נוטה אינו יכול לומר איני נזקק לכם, ומ"ש א"נ אפילו בדין אדם לחבירו אין יכול למחות דאיכא חושש סכנה ע"י מסירות, ואפשר דמיירי שאינו מחוייב רק להגיד הדין ולא להכניס עצמו לסכנה על ענין הכפייה לקיים הפס"ד, ובחת"ס אה"ע ח"ב סי' קמ"ה עמ"ש הט"ז יו"ד סשל"ד דלא קאמר אלא במה שכבר עבר שלא להענישו אבל בעבירה הנמשכת והוא עובר בכל יום להיות עם סוטה וכו' יעש"ב בסי' קנ"א, ועכ"פ בעובדא דידיה דלא ברי היזיקא ובפרט במה שבין אדם לחבירו וכמש"ל מהב"ח דאין לחוש ומחוייב להוכיחו:

סימן רטו

להרב דליגום ר' צבי יהודה ראבינאוויץ

מכתבו מיום ג' דסליחות הגיעני במה שנתפשט בסדר הוידוי ביו"כ לומר עחשא"ח אשם ודאי שלא יצוייר כלל כי אשם גזילות הוא אחרי הודאה כשנשבע אצל ב"ד סמוכין, אשם מעילה אין לנו עתה דיני קדשים, אשם שפחה חרופה אינו נוהג שאין לנו עבד עברי, וכן אשם נזיר ומצורע לא יתכן עכ"ד:

כבר העיר המג"א סי' תרט"ז ס"ק ט' מהב"י והביא ג"כ מתשובת רלב"ח בענין הסמיכה והמלקות ולכ"ע בחו"ל ליכא סמוכין, וע' רמב"ם וסנהדרין פ"א משנה ג' וכסא דהרסנא סי' רי"ב, וע' בסמ"ג סי' רי"ג ובפר"ד בדרך מצותיך ח"ב שתמה דדוקא ד"נ אין נוהג אלא בזמן הבית אבל להלקות בזמן הסמיכה בימי מהר"י בי רב היו מלקין המחוייב מלקות מה"ת, ואולם בשו"ת דברי יעקב סי' פ"ד הביא מתשובת הגאונים בשם חמדה גנוזה בסי' כ' דמלקות דאורייתא ודאי דליכא בידן האידנא דבעי אומדנא דב"ד אם יכול לקבל דלא נהגו אלא בזמן שבהמ"ק קיים ועוד במלקות דאורייתא קתני הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה והא ליכא גלות וכו', וע' בשאילת שמואל חא"ח סי' מ"א ד"ה והנה הטור כו' משש"ב במ"ש מוהר"י בי רב דלתשובה יכולין ללקות אף בלא סמיכה ומכפרת:

ועכ"פ כל חקירתם לענין מלקות לתשובה אי נוהג בזמן שאין סמוכין, אבל מצד האמירה שאנו חייבים לא תיקשי להו כרא"ש פ"ג דשבועות אכלה כולה נשאל עליה אי במזיד מחוסר מלקות ואפילו לא התרו בו למלקות מיהו עונש מלקות איכא, ובתו' שבועות י"ז א' ד"ה או א"צ וכה"ג בכ"מ:

ולפי דרכו היה לו לשאול גם במ"ש על חשא"ח"ע מיתת ב"ד, ואף דבזה יש לדחות ככתובות ל' אע"פ שבטלה סנהדרין דין ח"מ לא בטל כו', מ"מ למה תלה קושיתו על הוידוי ולא על עיקר הדין מאמירת יהי רצון על אשם ודאי שבכל יום לכמה פוסקים,

ובטויו"ד סי' ה' בשוחט לשם קרבן נזיר דחשיב דבר הבא בנדר ובנדבה, וע' במ"א סי' א' ס"ק י"א ובט"ז ס"ק ז' ואמונת שמואל סנ"ג, ולב"ח דאחר אשם תלוי ונזיר גם הטור מודה דיאמר והר"צ וכ"כ בלבוש דיאמר אחר אשם ויכוין לשם נזיר, ובישועות יעקב סי' א' ס"ק ח' שלא יאמר והר"צ בין בחטאת ובין באשם ודלא כמ"א ורמז לעיין במ"ש בסדר וידוי יו"כ, ולא נמצא שם הנוגע לענין, וע' בכני"ח סוף חא"ח סו"ס כ"ג בישוב קושית המ"א, ומה שתמה עליו באה"ח קדמוהו במאיר נתיבים סי' א' ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' קס"ג, וע' בת"ש ובקונטרס עשרים גרה שבסו"ס מגן האלף ח"ב אות ב' וברכת דוד לא"ח ושו"מ תנינא ח"ב סי' כ"א ד"ה ובגוף וחסד לאברהם חא"ח סי' ו' ד"ה ומה שהתפלא:

גם היה לו להעיר דהרי אשם מצורע ואשם נזיר באו להכשיר ולא לכפרה כמנחות ד' ב' וצ"א ב', ובכריתות כ"ו דגם לראה"ק לא מייתי קרבן לכפרה אלא לאשתרויי בקדשים, וע' בח"ס חא"ח סי' קע"ד במה שנשאל משבועות ח' א' יעש"ב, וברמב"ם הלכות תשובה פ"א שבזמן הזה שאין לנו מזבח כפרה אין לנו אלא תשובה ויו"כ עבר על כריתות ומב"ד תשובה ויו"כ תולה וכו':

סימן רטז

לתשלום התשובה על שאלת השואל

בסי' קפ"א (ד) ומש"כ בישוב דהרמב"ם פ"א מביאת מקדש הלכה ח' שתמה הכ"מ שפוסק דאינו על מצחו אינו מרצה ופוסק דחויה בצבור ותיקשי ליה קושית ר"ש כה"ג ביו"כ יוכיח, והעלה ע"פ קושית התוס' שם ד"ה מכלל דמאי מייתי ר"ש ראיה מיו"כ דאי אפשר להיות על מצחו, דר"י לשיטתו יבמות מ"ו ב' דדנין אפשר משאי אפשר, והרמב"ם לשיטתו פי"ג מאיס"ב הלכה א' דסובר אין דנין וא"כ לדידיה לא קשה קושית ר"ש מכה"ג ביו"כ עכ"ד:

כבר ראיתי לאיזה מהאחרונים שהעירו כזה, וכן בפרי יהושע לפסחים ע"ד א' שתירץ ממש כתירוצו וע' בכרם יהושע לסנהדרין י"ג ב' ד"ה א"ל ר"ש כה"ג ביו"כ כו', וכבר הארכתי בתשובה בשנת תרמ"ד לחכם א' על קושיתו בגיטין נ"ד ב' שהקשה ג"כ מהא דאין דנין אפשר משאי אפשר והעליתי ליישב בכמה אופנים וגם בישוב הרמב"ם הנ"ל (ע"ל סי' ריז):

ולפי דרכו מאי פריך ר"ש דיומא מכה"ג ביו"כ, והא במנחות י"ט א' קאי לר"ש דיליף שחיטה מזריקה וכ"ת אין דנין אפשר משאי אפשר, ומנחות מ"ה ב' בתוס' ד"ה קרבו כבשים בלא לחם הביאו פי הקונטרס שהרי במדבר לא היה להם אלא מן, ולכאורה

דר"ע לשיטתו לקמן פ"ב א' לגבי מעשר דאין דנין אפשר משאי אפשר, ורק ר"ש דפליג ע"כ דסובר דנין, וע"כ דהתוס' לא ניחא להו בהכי שהוא נגד משמעות סוגיא דלעיל י"ט א', ולזה הוכרחו לדחוק ביומא ז' ב' בישוב קושיתם דמאי מייתי ר"ש ראיה מיו"כ דאי אפשר להיות על מצחו, דהא לר"ש לשיטתו במנחות דאין למדין, ולפי' הקונטרס צריך לדחות דעדיפא ליה לדחויי גם לשאר מ"ד דס"ל בהא כר"ש לגבי וא"ו מוסיף על ענין ראשון וס"ל ג"כ דאין דנין אפשר משאי אפשר:

ובעיקר דברי מעלתו יעיין בבאר שבע הוריות ו' ע"ב בהא דפריך שם ותמורה ט"ז ב' ור"י דנין אפשר משאי אפשר דהיכא דיליף במ"מ לכ"ע אין דנין אפשר משאי אפשר, וממילא דליכא למיתלי בפלוגתא דר"י ור"ש וכנ"ל, וריטב"א מכות ה' דלאביי אין דנין אפשר משאי אפשר בגז"ש אלא במה מצינו, וזה נגד התוס' דיבמות, וגם חזינן דאף בק"ו אין דנין ואף לשיטתו דגז"ש עדיף דיש לו קבלה מרבותיו משא"כ בק"ו דשמא יש לו פירכא, וע' בשו"ת יהודה יעלה חאה"ע סי' ע"ד ובהג"ה בענין אין דנין אפשר משאא"פ וע"ש בחיו"ד סי קפ"ב, ובלאו הכי אין לו דמיון ליבמות מ"ו דלא יליף מאמהות וכפרש"י ואמהות אי אפשר למול וע' בתוס' ב"ק פ"ח א' ד"ה שכן, וכן בפסח דורות שבא מן החולין דאין דנין וכפרש"י דאכתי מעשר לא הוה, וכן בהא דלא ילפי ב"ש בפו"ר מברייתו של עולם ביבמות ס"ב וכפרש"י אבל בציץ לגבי כה"ג ביו"כ דמעכב מלבוא בבגדי זהב מצד הצווי ומ"מ מרצה וא"כ אדרבא ניליף מיניה מדלא התירה התורה לבוא בפנים בציץ ואף שבא לרצות, אלא דבמנחות י"ט א' בעי לדחויי הק"ו דשחיטה מזריקה וכפרש"י דלא אפשר זריקה בבעלים דכתיב וזרקו בני אהרן:

ואולם בירו' יומא פ"ק סוף הלכה ב' אית תניי תני ואפילו בזאת וע"ש במה"פ בישוב הרמב"ם דבטומאה דחויה פוסק כר' יוסי דלקמן כו' והא דמקשה ר"ש כה"ג ביו"כ יוכיח ע"כ דבלא"ה לאו קושיא דשאני כה"ג ביו"כ שאי אפשר להיות על מצחו וכמו שדקדקו התוס' ד"ה מכלל דר"ש ושאני יו"כ דאי אפשר בענין אחר אלא למאי דאית ליה לר"י דהותרה בצבור הלכך משני ליה הנח כי', ובזה אין הלכה כר"י דר"מ ור' יוסי פליגי וס"ל דחויה, וע' במה"פ ירושלמי חגיגה פ"ב סוף הלכה ד' מש"כ בד' הרמב"ם ובחידושי לחגיגה י"ח א' והארכתי עוד בתשובה לחיו"ד בישוב דהרמב"ם:

ובהשמטות לטו"ט ודעת תנינא סו"ס א' ד"ה והנה העיר דפלוגתא דר"א ור"י במנחות פ"ב אי דנין אפשר משאי אפשר תליא בפלוגתא דר"י ור"ש אי דרשינן טעמא דקרא וא"כ מוכח דר"א ס"ל כר"י דלא דריש טעמא דקרא עכ"ל. ולפ"ז הוה ניחא ג"כ דדריש טעמא

דקרא לשיטתו במנחות י"ט א' דסובר ג"כ אין דנין אפשר משאי אפשר, ור' יהודה דלא דריש טעמא דקרא לשיטתו ביבמות מ"ו ב' דדנין:

ואולם בטוטו"ד מסיים אך הראשונים כתבו דאף לר"מ היכא דמסתבר דרשינן טעמא דקרא יעש"ב, ולפי זה קשה מיבמות מ"ו ב' דלר"י אין דנין אפשר משאי אפשר וע"כ דלא תליא פלוגתייהו בהכי, והנה סתם בשם הראשונים. אמנם במרדכי ר"פ הגוזל קמא אות קל"ח מפני מה אמרה תורה מב"מ ישבע תימא והא רבנן דר"ש לא דרשי טעמא דקרא, י"ל דהכא דדבר תמוה הוא אפילו רבנן דרשי כריש סוטה מפני מה האמינה תורה עד אחד בעדות סוטה מהו, ור"פ הנשרפין מפני מה לא נאמר יד בברזל יעש"ב, ובתוס' קידושין ס"ח סע"ב הניחא לר"ש ובמקום שמואל סי' ל"ב ע"פ התוס' סוטה י"ד ד"ה כדי ליגעה דקרא סתמא כתיב וכולל ואין דורשין טעמו וכו', והיינו דלר"ש דריש טעמא דקרא לסתור פשטות המקרא ולהראות שאינו דוקא כו' אבל ר"י דורש טעם שמחזק סתימת המקרא דמשום חשד וכו', וכ"כ בשיבת ציון סי' צ"ח ד"ה ומה שכתב, וע' בבשמים ראש סי' מ"ד וכסד"הר סו"ס ס"ד וחו"י סי' קל"ט ובהשמטות לסי' ק"צ ובהגהות נחלת יעקב ח"ב לשבת ד' וחסד לאברהם חיו"ד סי' פ"ה וסו"ס קכ"ז דף כ"ח ע"א וחאה"ע סי' קכ"ה, וכן העלה בח"ס חיו"ד סי' רנ"ד וע"ש בחא"ח סי' קמ"ד דלא פסקינן כר"ש רק להקל וע"ש בסי' ס"ח ובתפארת יוסף חא"ח סי' י"ב בכליל תפארת בדה"ס י"א ע"א, ולא משמע כן בקידושין ס"ח ב' הניחא לר"ש דדריש אלא להקל, גם בס' איל המלואים סי' ע"ד אות ד' הניחו בצ"ע, ובסתירת הרמב"ם פי"ב מאיס"ב ונדרים פי"ב דפוסק כר"ש וזה היפך ממ"ש בהלכות מלוה ופ"ד מע"ג ופ"ג ממלכים כרבנן, וע"ש במל"מ רפ"ג דמלוה ובלח"מ ותויו"ט יבמות פ"ב מ"ה ובארעא דרבנן אות א' סו"ס ב' ובקשות מיושב לכריתות כ"ז ונוב"י קמא חאה"ע סי' ע"ח ופ"א אות ה' ושו"מ רביעאה ח"ג סי' ע' ותפארת אריה הלכות תפילין סי' כ"ט ר"פ י"ד ועמ"א סי' ע"ד אות ט' וראשית בכורים ח"א דף י"ח ע"א:

וע' בשירי טהרה סי' קפ"ז דף כ"ג ע"ב ד"ה אך נראה כו' לתו' רפ"ק דגיטין דעד א' נאמן באיסורין מוספרה לה לעצמה, וע' רש"א יבמות (ס"א ב') דהכא אפילו ר"ע מודה דדנין דהסבהא כן דצריך לישובו של עולם, וא"כ הכא מאי ראיה מוספרה לה דאי אפשר לדעת רגע ראייתה וכפ"ק דחולין ודילמא היכא דאפשר יעש"ב בישובו, ובעמודי אש ח"א דף כ"א ע"ג אות קפ"א מנדה ס"ג ב' דהלכתא כמרימר דהיכא דלא אפשר לא אפשר ואף רב יימר מודה בלא אפשר גמור עש"ב:

(ה) **ומה** שהאריך בישוב קושית הטו"א בחגיגה ו' השיב ר' לדברי ב"ש, והא שמואל יכול לרכוב על כתפו של אביו הוה, וקשה מדר' אמי בפסחים ח' ב' כל שאין לו קרקע

אינו עולה לרגל, וממילא בקטן פטור לחנכו מדרבנן כמו בקטן חגר או סומא, וכתב דהא קושית הגמ' וכי מאחר דאפילו בחזרה כו' י"ל דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא, וא"כ לא מייתר קרא למי שאין לו קרקע, וקשר חבל בחבל בדרך פלפול דלמ"ד דלא אמרינן דברה תורה כלשון ב"א יסבור כמ"ד מלתא דאתיא בק"ו וכו' וכחולין קל"ב א' דלר"א צריך קרא לחלק וע"כ כמ"ד דלא אמרינן דברה תורה כלשון ב"א וממילא ס"ל ג"כ מלתא דאתיא בק"ו וכו' וליכא יתורא למידרש דר' אמי, ובזה יפלפל ג"כ בישוב קושית הנוב"י וצל"ח וט"א במה שהשמיט הרמב"ם הדין דמי שאין לו קרקע פטור לעלות לרגל עכת"ד בקצרה:

וכבר קדמהו בבאר אברהם לחגיגה ו' לדחות קושית הטו"א דהא דאמר וכי מאחר דאפילו בחזרה בהליכה למה לי לא אתיא לר"א בפרק כיצד צולין במלתא דאתיא בק"ו, והכ"נ לב"ש דהא ר"א שמותי הוא, וע"ש מה שפלפל בביצה ב' בטעמא דב"ש לכתוב חמץ ולא בעי שאור יעש"ב ובחידושיו לביצה שם:

ובאור חדש בפתיחה לקידושין אות י"ח העיר על מ"ש הרשב"א מה שמקשים אליבא דר' דיליף ביאה מובעלה נימא עד דמקדש והדר בעיל דר' סובר כר' יונתן דאי לא כתיב יחדו הו"א או הא או הא אמר קרא, א"כ מאי מספק"ל לר"א בחולין ע"ט ב' אי חוששין לזרע האב, והא ר"א שמותי מתלמידי ב"ש, ע' רש"י נדה ו' ע"ב ותוס' ביצה ל"ד ב' ד"ה ואומר, וכיון דב"ש סברי כר"י וממילא דהלכה כחנניא דחוששין לזרע האב וע"ש באות כ"ה, ולא העיר מלקמן קל"ב א' דלר"א גופיה צריך קרא לחלק וכיון דמיותר אותו לחלק לא צריך קרא:

ואמנם בכל אריכות פלפולו לא הוצרך מעלתו לטרוח לפי דרכו דלר"א אמרינן מלתא דאתיא בק"ו כו' ממה דמצריך קרא לחלק וע"כ דס"ל דלא אמרינן דברה תורה כלשון ב"א ולדידיה אמרינן מלתא דאתיא בק"ו וכו', דהא ר"א אית ליה להדיא בפסחים ע"ז ב' דאמרינן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא, ובענ"י לשבת קל"א ב' דחה בזה קושית ח"ס חא"ח סי' קכ"ד ובספרו פר"י לפסחים ח' ב' דחה ג"כ בזה קושיתם שהשמיט הרמב"ם הא דר' אמי, דלר"א מלתא דאתיא בק"ו טרח וכל"ק ואפילו בדאיכא למידרש לא מייתר הך קרא לכדר"א:

ומה שהבין מעלתו דסברא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא תליא בפלוגתא דדברה תורה כלשון ב"א, וזה נגד מה שמפורש בכל הש"ס בלי חולק דטרח וכל"ק, ורק ר"י דפליג התם בדאיכא למידרש, ועכ"פ גם לפי דרכו לא היה לו לתלות בהא דדברה תורה כלשון ב"א רק בדאיכא למידרש, ועיקר יסודו מב"מ צ"ד ב' דלמ"ד דברה תורה כלשון ב"א לא

ידעינן רק מק"ו ואידך דלא ס"ל דברה תורה כלשון ב"א סובר אף דאתיא בק"ו טוכל"ק, וע"ש בתוס' ד"ה אלא דאף דגם למ"ד דברה תורה כלשון ב"א דרשינן בכל מקום לבר מהכא דלא מסתבר הכ"נ לא מסתבר לרבות אבדה כיון דכתיב בלשון גנבה וכו', וא"כ כיון דלא מסתבר וממילא ניחא טפי לדידיה לומר בהא דברה תורה כלשון ב"א וגנבה ידעינן מק"ו ולא לאוקמי קרא באבידה ולומר דטרח וכל"ק כיון דאינו במשמעות הפסוק, ואינו ענין להא דפסחים וכי מאחר דאפילו בחזרה בהליכה למה לי ומפיק לדר' אמי, והא בזה י"ל גם למ"ד דברה תורה כלשון ב"א דטרח וכל"ק כיון דהוא במשמעות הפסוק, וע' בח"א ברכות מ' ע"א ד"ה אם שמוע בישן דבדאיכא למידרש דרשינן וכתוס' ב"מ (ל"א ב' וצ"ד ב' וכתובות ס"ז ב'), ובח"א תענית ט' א' עשר תעשר, ותוס' סוטה כ"ה ב' דמאן דס"ל דברה תורה כלשון ב"א מודה בדאיכא למידרש ומאן דל"ל דברה תורה כלשון ב"א אין כח להוציא יתור הלשון ממשמעות, וריטב"א יבמות ע"א ב' ד"ה דברה תורה כלב"א פי' דסובר דאע"ג דאיכא למידרש כי הכא לא דרשינן כפל לשון, ור"נ נדרים ג' א' ד"ה הניחא אע"ג דאיכא למידרש כי הכא, וע' רא"מ פרשת לך משש"ב, והרי להתו' דר"א לא פליג רק בהני תרתי הענקה ועבוט דמוכחי קראי דדברה תורה כלב"א, ומ"מ פוסק הרמב"ם פ"ז ממתנות עניים הלכה י"ג ופ"ג מעבדים הלכה י"ד דדריש להני קראי וע' רמב"ם פ"ו מדעות הלכה ז' ומל"מ שהאריך, וסנהדרין פ"ה ב' דלר' יונתן לא דרשינן איש איש דדברה תורה כלב"א, היינו כיון דבלא"ה מרבינן מקרא ממקלל אביו דמשפטים לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס א"כ ממילא לא שייך לדרוש קרא דאיש איש, ומסולק קושית המל"מ רפ"ה מממרים דבסוטה כ"ד אף ר' יונתן דריש איש איש אשת חרש ולא אמרינן דברה תורה כלב"א דהתם דלא מפקי ליה מקרא אחר איכא למידרש, וע' בחו"י סי' קל"ט וח"ס חא"ח סי' ס"ח ושם אריה חיו"ד סי' ס"א ובית אפרים חיו"ד סי' כ"ג, וממילא נסתר ג"כ מה שתלה מעלתו דלמאן דס"ל לחלק לא אמרינן דברה תורה כלב"א, דהא גם למ"ד דצריך קרא אחרינא לחלק סובר דברה תורה כלב"א רק דמ"מ לדידיה לא מוכחי קראי כיון דאיכא למידרש וליכא פלוגתא בהא דר' יאשיה ור' יונתן סנהדרין פ"ה ב' לגבי האי דרשה דדברה תורה כלב"א רק אי מייתר קרא לדרשו להכי דלר' יונתן לא מסתבר לרבות דידעינן בלאו הכי:

ובזה נסתר ג"כ מ"ש להוכיח לפי דרכו דרמב"ם סובר כאביי דאי עביד מהני למאי דפוסק כר' יאשיה בלקח מדם הפר והשעיר שיהיו מעורבין וכמובא במל"מ פ"ו מגירושין, וע"כ דסובר דצריך קרא לחלק ולדבריו לא אמרינן דברה תורה כלב"א, דלפמש"ל ע"כ גם לר' יאשיה י"ל דדברה תורה כלשון ב"א היכי דמייתר קרא לדרשו להכי, ובלאו הכי ע' בדו"ח

מערכה י"א במסכת סוכה דהוה ספיקא דדינא באי עביד לא מהני למאי דקיי"ל דאו"ב בזכרים וע"כ דמספקינן אי הלכה כר' יאשיה או כר' יונתן והאריך בישוב פסקי הרמב"ם: **ובעיקר** הנחתו בישוב הרמב"ם שהשמיט הא דר' אמי במי שאין לו קרקע לב"ש דלא אמרינן דברה תורה כלשון ב"א, ע' בנדה ל"ד ב' דס"ל כדלעיל ל"ב ב' א"כ מה ת"ל איש איש דברה תורה כלשון ב"א, ובמה"ר ח"ב ערך דברה תורה כלב"א ואפילו בדאיכא למידרש, וע"ש בסי' י' וח"א ערך כל מילי דא"ר לא תעביד בסי' ו', והארכתי מכבר בישוב דהרמב"ם (גם בכתבי בני המנוח זצ"ל נמצא תשובה על כמה דפין וקשה עלי להאריך יותר במה שדשו בהם רבים):

ואולם בצל"ח לפסחים ע"ז ב' דגם ר"א מודה דבכולי קרא לא אמרינן טרח וכל"ק בדאיכא למידרש אלא הכא דבלא"ה איצטריך להאי דוהדם ישפך דדם אע"פ שאין בשר כתב ג"כ והבשר תאכל להורות אף שאין ניתר הכשר ואף דאתיא בק"ו, אבל לומר דכולי קרא רק לדבר דאתיא בק"ו גם לר"א לא אמרינן, וממילא נסתר ג"כ תירוץ הבאר אברהם דלר"א לא שמעינן הא דר' אמי, דהא לדבריו לא סבר ר"א דלא אמרינן טרח וכל"ק גם בדאיכא למידרש רק בהאי פלוגתא דר"א ור"י ולא אמרינן דכולי קרא כתיב היכא דאתיא בק"ו, ובלאו הכי י"ל דהש"ס נקט לקושטא דמלתא דהוה ידעינן בק"ו דחזרה אבל באמת י"ל דר' אמי מפיק ליה מפשטיה דקרא דארצך גם אי לא מייתר כלל, וע"ש בפרי יהושע שתמה מזה על הרשב"א שבת קל"ב, ולהצל"ח ניחא ודחה ג"כ מביצה ז' ב' דב"ש ס"ל כר"א במלתא דאתיא בק"ו טרח וכל"ק, ואף דבלא"ה אין כלל מוחלט למירמי מדב"ש אדר"א דהא בפלוגתא דדנין אפשר משאי אפשר יבמית ס"ב דלב"ש לא היו כלל במציאות בברייתו של עולם להיכי דלא שכיח או מצד שלי היה הצווי עדיין, ועכ"פ אין מקום לדחיית הבאר אברהם דכיון דאיכא למידרש לכ"ע לא אמרינן טרח וכל"ק וע"כ דהתורה סמכה על הק"ו שיש פירכא כל דהו וכמ"ש במדות אהרן פ"ב בטעם דאין עמה"ד הואיל ואדם דן ק"ו מעצמו ולכך לא ניתן מידת קי למידן ממנו ד"נ אולי יש איזה פירכא לסתור הק"ו, וע' בנוב" תנינא חח"מ סי' ט' בהג"ה מבן המחבר, ור"א ג"כ לא פלי אדר"י היכא דכולי קרא מיותר וכצל"ח, וגם התם י"ל דלא פלי רק דטפי מסתבר ליה דפשטיה דקרא דדם זבחיך ישפך בכל גוו, ואם יש בשר הבשר תאכל משיזרק הדם, וכן בקידושין ד' ב' למ בר ר"א דאמר ולאו ק"ו הוא וכו' ה"מ היכא דאיכא לשנויי וכ בחולין קי"ח ב', וכה"ג בפסחים כ"ד ב' דהיכי דאיכא למידרב לא מוקמינן בלאוי יתירי וכן בבכורות ו' ע"ב, וע' בתו' חגיגה י' ע"ב ותו' סוטה ג' א' ד"ה לא נשנית, וי"ל ג"כ דר"א דשמותי קאי בשיטת ב"ש דב' כתובים הבכ"א מלמדין ולכן ס"ל דטרח וכל"ק וע'

בחו"י חדש באור החוזר מבן המחבר דף ק"ג ע"א דב' כתובים הבכ"א אין מלמדין לכ"ע דכשבא יתור דרשא י"ל דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכל"ק, משא"כ בב' כתובים וכרש"ל בסוגיא דמ"ע שהזג דגבי ב' כתובים צריך שני יתורים (והכ"נ שמא יש לסתור הלימוד וכדקיי"ל לגבי אין עמה"ד), וע' רש"י סנהדרין מ' דאיך שייך באם אינו ענין טרח וכל"ק כיון שזה ג"כ א' ממדות הנדרשות וע' בספרי זכ"י שבת קל"א בהג"ה משש"ב ומל"מ פ"ד ממלוה הלכה א' בסוף הענין ד"ה גרסינן ובערוך לנר לסנהדרין מ"א ע"א:

(ו) **ומה** שתמה על באור הגר"א א"ח סי' קצ"ז ס"ב והא גרוגרת פחות מכזית כדמוכח פ"י דשבת, והא משם מוכח דגרוגרת יותר מכזית, וכ"כ התוס' עירובין פ' ע"ב ד"ה אגב וחולין ק"ג ב', כבר קדמהו הרצ"ה חיות בהגהותיו לברכות מ"ח ב' שהניח בצע"ג, אבל בהקדמה לתקלין חדתין שהוא טעות הדפוס דמוכח וצ"ל יותר מכזית, וכונתו להקשות על המרדכי דדייק מדתני וא' אכל ירק משמע דשוה כדגן, והלא מדאיתא בברייתא אפילו אכל גרוגרת א' משמע יותר מכזית ומדאר"ח אפי' עלה של ירק משמע אפילו כל שהוא ועכ"פ אין שיעור כזית ודייק זה מהא דשבת והובא גם בפאת השולחן הלכות שביעית סד"ר ס"ק י"ח וגם בעליית אליהו עליית קיר ציון א', ולדמשק אליעזר סי' קצ"ד שנתהפך הסידור וכצ"ל אחר ד"ה אבל בשיעורן שוין וג"כ אמרו שם גרוגרת אחת והוא יותר מכזית יעש"ב, וע' בשו"ת יד אליהו סי' כ"ו וכ"ז בישוב הסתירות דפעמים משמע דזית גדול מגרוגרת יע"ש באריכות:

ז **ומ"ש** בבאור הגר"א יו"ד סי' ס"א במצא טריפה דפטור, וע' בחולין קל"ו, ותמה שלא הזכיר ג"כ מנדה נ"א דמפורש דאינו חייב במתנות, וכבר נדפס בכבוד הלבנון שנה ז' גליון ד' מא' מאגוסטאו במאמר טורי אבן שקדמהו בזה, אבל אין כדאי להאריך בדקדוקים כאלו כיון שהביא עיקר מקומו לגבי מתנות ומפורש ג"כ להדיא שמתנות אינו נוהג בטריפות, ומאי אולמיה האי דנדה שהוזכר אגב גררא דליחשב כי ריכלא, ואולם בתו' ר"פ הזרוע ק"ל ע"א ד"ה תיתי דהומ"ל כלאים וטריפה כו שחייב במתנות, ובתוספת רע"א דטריפה בשיגרא דלישנא נקטו וע' בשו"ת בנין ציון החדשות סי' ק' דודאי טריפה פטור ממתנות כדלקמן קל"ו והרמב"ם השמיטו יעש"ב, וכן הקשה בס' לב אריה על חולין גם בתפארת ישראל למשניות ובתשובה מאהבה ח"ג סימן שכ"ז יע"ש בישוב זה:

(ח) **ומה** שהעיר בחו"מ סי' ק"צ ס"ק ה' דרי"ף השמיט מ"ש וכן לענין ממונא דס"ל דאתי' דאדם חשוב אמרה, והא רבא ס"ל בהדיא בע"ג ס"ג ב' תן מנה לפלוני ויקנו כל נכסי לך קנה מדין ערב, הנה גם לרמב"ם לא קאי וכן לענין ממונא אלא אדין הראשון, ובבאור הגר"א ס"ק ו' דב' בבות האחרונות מדין עבד אין ענין לאשה דאיתקש קנינם אהדדי יע"ש,

וכיון דאין לנו הכרע בזה לא העתיקו הרי"ף כלל, דגם הר"ן בסוגיין דלא מסתבר ליה דקאי אתירוץ דאדם חשוב משום דרבא מספקא ליה, מ"מ י"ל בהא דאבע"ל לרבא בהילך מנה ואקדש אני לך ע"כ דמיירי ג"כ באדם חשוב ושייך ג"כ על מה דאתמר נמי משמיה דרבא לענין ממונא, היינו ההיא דרבא ב"מ מ"ז ב' א"ל ר"ה מדסקרתא כו' ואתירוץ דמר זוטרא קאי, ובע"ג מ"ז ב' אביי אמר כו' שלא בטובת ר"ג כטובת אחרים ע' רש"י שהיה חשוב וטובה להם כשהוא נהנה מהם (ועמש"ל סי' רמ"א), ובשאילת יעבץ ח"ב סי' מ"ז דאדם חשוב אסור לקבל מתנה ממי שהלוהו, וע"ש דשיעור אדם חשוב כל שאינו מקבל מתנה מחבירו, וזה נגד משמעות כל הפוסקים וע' בב"ש וח"מ סי' כ"ז, וגם דעדיין ניתן לשיעורין כשמקבל ג"כ לפעמים כשהוא לפי חשיבותו ובדבר מועט הרבה ב"א נמנעים לקבל וישתנה הדין לפי שיוי מעות הקידושין, וע' במ"א סי ש"ז ס"ק כ"ט ואה"ע ר"ס כ"ז ובאבני מלואים ובמ"א סי' רכ"ג ס"ק ח'. וע' בקצה"ח סי' ק"צ ס"ו וע"ש בשער משפט סי' קכ"ט ס"ק ב' שהשיג על רשד"ם וש"כ מקידושין י"ט ואכמ"ל:

סימן ריז

ר"ח ח' כ"ו ניסן תרמ"ד.

להר"ר שלמה אברהם רזעכטא באזערקאוו

בדבר קושיתו בגיטין נ"ד ב' כה"ג כיו"כ יוכיח, למ"ד אין למדין אפשר משאי אפשר, וחזינא לדעתיה דזה חשיב לא אפשר אם דלא מתקיים מצות פיגול ביו' וכסברת התוס' דמנ"ל דמהימן דפשיטא דבכל הקרבנות שייך פיגול וע' ריט"א יבמות פ"ח דמנדה לא מצי למילף דעד א' נאמן באתחזק איסורא מדכתיב וספרה לה לעצמה, דהתם אי אפשר בענין אחר, וע' בשו"ת חמדת שלמה חלק אה"ע סי' כ"ג ד"ה ובמה שכתבתי. ואולם הפ"י הרגיש ג"כ בזה דהא לא מצינו בפירוש דמהימן לומר שנתפגל בפנים, ולא זכר מד' התו', וע"ש שהעלה דכיון דכל העבודות אינם כשרים אלא בו בכל ד' עבודות וא"כ הוה כאלו כתבה התורה בפירוש שיהיה שייך פיגול בכל יום מדכתבה התורה בסתמא ולגבי דנפשיה שוי' חד"א להקריב קרבנות שכבר נתפגלו וכל העבודות נפסלו א"כ כה"ג מהימן יעש"ב ובס' בית עיני בהשמטה לגיטין נ"ד ב' אחר חידושי הלכות נדה בדה"ס ס"ו כ' משש"ב על דבריו:

ובהא דפריך דאע"ג דשמעיניה נמי לא מהימן דדלמא לבתר הכי קאמר, ואף דכיון דהיה ספק באמירתו א"כ הוה ספיקא דאורייתא אי חבע"ז לר' יוחנן חאבע"ז דאורייתא וכדמשמע בקידושין נ"ז ב' ובתו' ב"ק ע"ב א' וכרא"ש פרק גה"נ סי' י"ז וע' בנזיר כ"ט

א', מ"מ הכא קאי לר' יוחנן בשם ר' יוסי דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא לטעמיה בכריתות כ"ג דלא בעינן באשם תלוי חתיכה מב' חתיכות, ומאן דסובר דלא בעינן איקבע איסורא ס"ל דספד"א לחומרא כמהרי"ט חיו"ד סי' א' דמחלקותם באשם תלוי אי בעינן חתיכה מב' חתיכות תליא אי ספד"א לחומרא מה"ת וכמו שהאריך בשב שמעתא א' פרק ה' יע"ש, והנר תמיד לכריתות בדה"ס מ' ע"ב ד"ה ולפ"ז גם ראייתם מר' יוסי לשיטתו יעש"ב, ואף שכבר דחו האחרונים דבריו מר"ע ור"ש דס"ל כר' יוסי דזה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי דע"כ דסובר ספד"א מה"ת לקולא, והכ"נ לר' יוסי דהיכא דלא היה מתחלה ב' חתיכות מודה דפטור כיון דלא איקבע איסורא ספק מה"ת לקולא ופטור מאשם, אבל כשהיה מתחלה ב' חתיכות ואכל אחד את הראשונה וב' את השניה ס"ל לר' יוסי שזה מביא אשם תלוי וזה מביא כיון דמתחלה היה ב' חתיכות ואיקבע איסורא יעש"ב ובשו"ת רמ"ץ חיו"ד סי' י"א אות ב' ד', ויש לפלפל להכ"מ פרק ט' מהט"מ דבספק כרת מודה הרמב"ם דמה"ת לחומרא והארכתי בד' מהרי"ט והאחרונים שהשיגו עליו, ויבמות קי"ט א' פריך רבא מכדי הא והא דאורייתא מה לי איסור כרת, ולא מחלק רישא דאיסור כרת חששו על ספיקו, וע"כ כיון שספק לאו מותר מה"ת ה"ה בספק כרת וע' בספרי זכ"י בחידושי ליומא בדה"ס נ"ו ע"ב בישוב זה, ורק דכל זה ליתא דאי לא מהימן ממילא אוקמינן אחזקת כשרות שלא היה פיגול כלל ושהיה אמירתו אח"כ, דאף שבאותה שעה אמר שמפגל מ"מ אם הוא לאחר ההקרבה אינו עושה איסור בזה, והארכתי במה"ב לספרי וע' בשו"ת יוסף דעת מהשו"מ סי' מ"ת משש"ב:

ובעיקר קושיתו נראה לכאורה בפשטות דאף אי נימא דחשיב לא אכשר מצד זה, הא משכחת פיגול ביו"כ דלא מצינו בדאורייתא לחלק לענין נאמנות בדלא אפשר רק לענין חיוב העשייה כיון דחזינן דהתורה האמינתו אין חילוק בין היכי דלא אפשר דלא חששה תורה לעכב על פעולה זו, וע' במגילה כ"ו ומ"א סי' קנ"ג ס"ק ב' ובמ"א סי' י"ב ס"ק ז' היכא דלא אפשר היינו שיתבטל ממצות ציצית, וע' ר"נ פרק אלו עוברין מ"ו בסוגיא דהואיל בדה"ס קמ"ו ע"ב וכתב האלפסי כו' ורב עמרם סבר להצריכו טבילה מה"ת דאין דנין אפשר משאי אפשר, וע' בשיורי טהרה תשובה ב' סי' קפ"ז בדה"ס כ"ג ע"ב ד"ה אך נראה ליישב משש"ב, ובתו' חולין קל"ז א' ד"ה אתיא ובאו"ה כלל ל"ד וב"ש אה"ע סו"ס ו' דבתליא בסברא ילפינן איסור מטומאה, אך בחידושי רמב"ן ריש גיטין לגבי עד א' נאמן באיסורין דאי אפשר שתביא עדים לפסיקת זיבתה וליכא למידן לשאר עדות דאין דנין אפשר משאי אפשר וע"כ דנקט שיגרא דלישנא דהיינו רק משום דאי אפשר בלאו הכי להתירה לבעלה וכדמשני בחולין י"ב א היכי דאפשר וכו' וכן בפסחים פ' ע"א ונדה

ס"ז ב' ובפרש"י ד"ה שכן דהא אינה יכולה לחוף בשבת ודנין אפשר משאי אפשר, וע"כ דלא תליא בהך פלוגתא דהוא רק תקנת חכמים בדאפשר, וע' בתוס' בכורות ר"ד כ"א וע' בפרק המביא ל' ע"א ואם אי אפשר לשנות מותר וכהני נשי דמליין חצבי מיא ביו"ט ולא קא משנינן משום דלא אפשר, וע"ש ל"ב א' א' ואם אי אפשר לאפות אא"כ גרפו מותר וכה"ג בכ"מ, וע' בב"י או"ח סי' ש"ו בהגהת מרדכי ה"מ היכי דאפשר בלא הזכרת סכום המקח וע"ש באותות למועדים משש"ב ובשו"ת מ"ב סי' מ"ד מהה"מ, וע' בחידושי אנשי השם סי' קל"א דף ק"ח סע"ב ד"ה הנה דבריו כו' מש"ש בשיגרא דלישנא קיי"ל אין דנין אפשר משאי אפשר, וע' בנוב"י קמא חאה"ע סי' נ' ד"ה והנה מ"ש מעלתו. והא דיבמות ס"א ב' דילפי מברייתו של עולם ר"ל שכן מציאות קיום העולם דאי אפשר בלעדו וע"כ התירה התורה ואף דבכ"מ אין למדין אפשר משאי אפשר, וכ"כ רש"א שם ד"ה וב"ש כו' אף דרבי עקיבא סבר דאין דנין דקיי"ל בעלמא הלכה כר' עקיבא מחבירו והכא קיי"ל כב"ה, דהכא אפילו ר"ע מודה דמסתברא כיון דמצות פ"ו הוא לקיום עולם צריך נקבה וזכר כמו תחלת ברייתו, (ובלא"ה להירו' והובא בתוס' מ"ק כ' ע"א ד"ה מה חג דאין למדין מקודם מת"ת וע"ש בהגהותי ואכמ"ל), וע' בקהלת יעקב לאלגזי בהא דאין עושין מצות חבילות ובלא אפשר מותר ואף אי נימא דהוה דאורייתא וע' בס' מציב לו יד משש"ב ובשו"ת רמ"ץ חיו"ד סי' א' אות ב' ד', ובח"ס חיו"ד סי' קע"ז ד"ה וכ"כ הרשב"א וכו' וכי"ב בחידושי הר"נ כיון דאי אפשר למיבדק טהורה כו' דא"כ תאסר לעולם וכו', ונדרים ל"ו א' אלא מעתה יביא חטאת חלב על חבירו אלמה א"ר אלעזר כו' לא עשה ולא כלום, וע"ש בר"נ דאין דנין אפשר משאי אפשר, ובגיטין כ"ח ב' דאי אשמועינן גט משום דלא אפשר, ונדה ס"ח א' הא דאפשר וכו', וע' בחומת ירושלים סי' כ"ט מיהו צ"ל דאין דנין אפשר משאי אפשר דאיטר אי אפשר מבלי שמאל עולם וכו'. שוב ראיתי בעטרת חכמים לחולין י"א ודלמא היכא דאפשר דתליא בפלוגתא, אי דנין אפשר משאי אפשר, ומדר"ה בריה דר"י קידושין כ"ג מי איכא מידי דאנן לא עבדינן ואינהו מצו עבדי נראה שסובר דנין אפשר משאי אפשר יעש"ב, ותמוה דאטו נימא דתליא לר"מ בפלוגתא דדנין אפשר משאי אפשר דהיינו רק היכי שיתבטל לגמרי פסח וקדשים, וע' באורח מישור לנזיר ס"ו על התויו"ט פ"ב דזבין משנה ג':

ותו קאמינא דהרי ר' יוחנן לשיטתו בירו' רפ"ק דתרומות וזה אע"פ שאפשר אין דנין אפשר משאי אפשר, ואף דהכא בשם ר' יוסי דסובר ביבמות מ"ו ב' דפוסל לגבי גר בטבל וכו' וס"ל דאין דנין מאמהות משום דלא אפשר וכדלעיל [ולסתירה זו על דברי העירני בני הנעלה המנוח כמ' חיים נתן דוד זצ"ל בעת שהשבתי תשובה זאת], אין זה סתירה

וכסוף יומא פ"ח א' חדא ר' יוסי בר"י אמרה, והתו' יומא ח' א' ד"ה וסבר ר' יוסי הקשו הא דלא משני ההיא דלעיל ר' יוסי בר"י אמרה ותירצו כיון דפליג בהדיא ר"מ ש"מ ר' יוסי בר חלפתא הוא שהיה בר פלוגתיה והכ"נ אשכחן בסוכה נ' ע"ב דבעי למימר לר' יוסי בר"י דמכשיר בכלי שרת של עץ דסובר דנין אפשר משאי אפשר ויליף מאבוב של משה, והא דריש מגילה ב' ע"ב ומשום דקשיא ליה דר"י אדר"י מוקמינן לה כר' יוסי בר' יהודה ומשני לה, והתם הוא דאיצטריך לשבושי מר' יהודה על ר' יוסי בר' יהודה, אבל ממה דתני ר' יוסי סתמא אין הכרח כ"כ בכל מקום, ואשכחן נמי בסוף סדר תענית קמא ובפרש"י שסתם ר' יוסי דהכא הוא אמורא, וכ"מ בכ"מ ומורגל בירו', ורק שאינו נוגע לכאן שאמר ר' יוחנן בשמו וכירו' שביעית פרק ז' וסוטה פ"ג ואית דאמר שמעתתא משמיה דזעיר מיניה וע' בירו' פ"ב דסנהדרין, ואם שאין זה רק על הרוב שמצינו ג"כ שאמר הרב בשם תלמידו. וכן הרב שואל מתלמידו כהוריות י"א בעא מיניה ר' מר' חייא וברכות נ"ג ב' וכתובות כ"ב סע"א בעא מיניה שמואל מרב, וע' במהרי"ק שורש קס"ט וע' בשבת קי"ג סע"ב וקי"ט א' בעא מיניה ר' מר' ישמעאל בר' יוסי אף שהיה תלמידו, ובפרק ר' ישמעאל בעא מיניה ר' ינאי מר' יוחנן וכריתות ה' א' וע"ש בנר תמיד משש"ב, ובפרק אלו מציאות ר' אמי כו' אתא לקמיה דרב אסי, ואף דבגיטין נ"ד ב' אמר לפניו ר' אסי רבי אתה אומר כן כו', ופסחים ק"ז א' בעא רב הונא מרב חסדא ואף שהיה תלמיד חבר מר"ה כב"מ ל"ג, ונדחה ראיית התו' בכורות י"ד א' ורא"ש פרק הזהב דבעא שמואל מרב הונא, וע' רא"ש פרק ב' מבכורות ס"ב ומעיו"ט פ"ה דברכות ס"א ויוחסין סוף מאמר ב' מ"ש על הליכות עולם, וירו' פרק בתרא דכלאים הלכה א' אמר ר' יוחנן משום ר' זעירא וע' בירו' פרק נערה שנתפתתה ופרק אע"פ ובבכורות מ"א סע"א ר' יונה ור' זעירא תלמיד ר' יוחנן וכן בכ"מ, ושבת ל"א ב' ר' יוחנן משום ר' אלעזר, אך נראה דהיינו ר"א בן שמוע ולא ר"א האמורא תלמידו דר' יוחנן וכן בתשובת הגאונים הנדפס ע"י ר' יעקב מוספיא סי' ב' משום ר"א בן שמוע, ובילקוט פרשת עקב ר"א בר' שמעון, וכנראה בא החילוף מצד הר"ת ב"ש, וע' בהקדמת סה"ד אות ב' מכ"מ דאין ראיה ממה שאמר הרב בשם תלמידו וע"ש באות ג', וע' בויק"ר פרשה כ"ב ר"ח שאל את ר"א ואפשר כן רבה שאיל לתלמידא אלא למיבדקיה, וע' במא"ע אמרי בינה פ"א וכפ"ק דתענית ופרק הגולין ומתלמידי יותר מכולם, ובשאג"א למכות בההיא דאר"י השונא נהרג ע"כ דלאו היינו ר' יוסי סתמא כמו שהקשו התוס' דהא ר' יוסי גופיה בזבחים מ"ד איתי ליה בדבר הנעשה בפנים דיליף משלמים ומה שנדחקו דפסול מיהו הוה ואכתי תיקשי קושית התו' זבחים

י"ד א' ד"ה ומה שלא לשמן כו' יעש"ב, ובאמת שגם בזבחים הגירסא ר' יוסי הגלילי וע' בהגהות הרי"ב וע"ש בתו' שהקשו מהקומץ דהוה בר פלוגתיה דר"ה:

וכבר נתעוררתי כעין קושיתו ביומא ז' ב' דקאמר כה"ג ביו"כ יוכיח, דלא דחי וכי דנין אפשר משאי אפשר, ובמנחות י"ט א' משמע דבעי למימר לר"ש לשיטתיה דאין דנין (וע"ל סרט"ז):

גם י"ל קושיא הנ"ל דר"ש פריך לדבריו דר"י יבמות מ"ו ב' דגר סגי בטבילה וע"כ דיליף מאמהות ודנין אפשר משאי אפשר ור"י אהדר ליה ג"כ בשיטת עצמו משום דהיתרה בצבור, וזה דחוק בלשון הגמ' ויש לפלפל בדהרמב"ם שתמהו עליו שפוסק כר' יהודה דאין עודהו על מצחו ומרצה ופוסק הותרה בצבור, די"ל דסובר אין דנין אפשר משאי אפשר וממילא ליכא הוכחת ר"ש דמקשה לר"י ונשאר הכלל דר"ש ור"י פסקינן כר"י כיון דליכא קושיא על ר"י רק לשיטתו דר"ש:

ושוב בא לידי שו"ת מהר"מ מינץ מהגר"מ מינץ מאובן ישן בסי' י"ג אות ב' בדף ל"ב ע"ד שהעיר ג"כ בהא דגיטין נ"ד ב' יעש"ב מה שהעיר לפי דרכו):

סימן ריח

להו"ל

בדבר קושיתו בשם תלמידו האברך ר' יוסף זאבנער על ריטב"א מכות י"ד א' והלא דברים ק"ו כו' והוכיח דלקרבן עונשין מהדין א"נ כדפריש הראב"ד דכיון דלחלק בעלמא הוא דילפינן מק"ו גילוי מלתא בעלמא הוא והא בסנהדרין נ"ד א' דאר"י כותי הבא על אביו חייב שתים וקאמר רבא בישראל בשוגג ולענין קרבן דזה תלוי אי עונשין מהדין, הרי דמאן דס"ל עומה"ד גם בקרבן כן עכ"ד:

בפשוטו אין זה קושיא כ"כ הא דניחא ליה טפי לשנויי בפשטות בפלוגתא דאביי ורבא אי עומה"ד בגילוי מלתא, כיון דהא דעומה"ד בקרבן רק מכח קושיא בשקלא וטריא בסוגיא דמכות אי עומה"ד אף היכא דהוא גילוי מלתא בעלמא במה דילפינן בק"ו ואף דאין זה נוגע לפלוגתא דאביי ורבא בגילוי מלתא דבתו ובת בתו, הא גילוי מלתא כהאי דיליף בק"ו מסתבר דגרע טפי מהך גילוי מילתא וממילא למ"ד עומה"ד גם במה דנכלל בו מכש"כ בגילוי מלתא כי האי דחלוק:

ולכאורה להר"ר ישעיה ראשון שהביא הרא"מ בפרשת שמיני דאין כח ביד הק"ו לפעול ב' מדריגות איסור ומלקות, משא"כ אם האיסור מפורש בתורה, ולכן גבי ממון עומה"ד דאם לא ישלם לא מהני הק"ו מידי, וממילא ה"ה לגבי קרבן בשוגג דלא שייך דאהני

הק"ו לענין איסור כיון דבלאו הכי באיסור קאי שלא לעשות הדבר ורק להרבות בלאוין ואין דנין רק לענין הכפרה בלבד:

ואולם לרש"א סנהדרין ס"ד ב' בטעם דאין עמה"ד כיון דחמיר דלמד בק"ו ה"ה לגבי כפרה אין עומה"ד די"ל דלא סגי ליה בהא, ולכן בסנהדרין קאי לסברת רש"א דהיא הנותנת כיון דחמיר דלמד בק"ו וממילא דאין עומה"ד גם בכפרה, אבל במכות קאי לסברת הר"ר ישעיה בטעם דאין עמה"ד דאין כח ביד הק"ו להעלות ב' מדריגות וממילא דגם בקרבן.

אבל כל זה רק לפלפולא וכיבמות ל"ג ב' דנפ"מ לאפושי בלאוי לקוברו בין רש"ג יע"ש, ובלאו הכי דסוגיא דמכות קאי לר' ינתק ובירו' ערלה פ"ג לא יאכל חמץ לעשות המאכיל כאוכל ר' יצחק אמר א"צ ומה אם שרצים קלים עשה בהן המאכיל כאוכל חמץ גמור אינו דין וכו', ובמה"ר ערך קטן סי' כ"ב הגיה במכילתא בא וילקוט ר' יונתן דהוא תמיד בר פלוגתיה דר' יאשיה אך בפסחים ס"ד ס"ל לר' יונתן אף לא יאכל משמע איס"הנ, לא ראה שכן מפורש בירו' ר' יצחק, וכה"ג בנזיר מ"ה א' ר' יאשיה אמר כו' ר' יצחק אומר א"צ כו', ובת"כ והובא בילקוט פרשת שמיני ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו לחייב המאכיל כאוכל וע"ש ברא"מ דמלשון התו"כ דהמאכיל לאחרים משרצים איכא ג"כ עונש מלקות, ולפ"ז איך יליף ר' יצחק בק"ו לחייבו וע"כ דר' יצחק סובר הטעם דאין עומה"ד דלא מתכפר כיון שעשה עבירה חמורה ופשיטא דלא חמיר המאכיל חמץ מהאוכלו דמתכפר במלקות, אם לא דנימא דר' יצחק פליג רק לענין איסור וע' בתוס' מכות י"ד א' ד"ה ואידך או דר' יצחק ס"ל עומה"ד, ולכאורה להמאור סוף מכות כ"ג ב' דאמר רחב"ג כל ח"כ שלקו נפטרו מידי כריתתן וקאמר חלוקין עליו חביריו כו', דלא פשיט מהא דאמר ר"ע ת"כ ישנו בכלל מלקות שאם עשה תשובה כו', וע"כ דבלא עשה תשובה לא מיפטר מכרת, ותירץ רמב"ן במלחמות דהכ"ק אמאי ישנו בכלל מלקות ולא אמרינן שיעמוד בח"כ שבו ככל ח"כ שנידון בחמורה ולזה אמר שכרת קיל ממנו שאפשר שלא יתחייב כלל שהב"ד של מעלה מוחלין לו, ובזה מסולק קושית רש"א מכות י"ג ב' רבא אמר אתרו ביה לקטלא כ"ע לא פליגי, דממילא לא הוה ב' רשעיות לר"ע דאי לא לקי נפטר מכרת, וע' בחו"י חדש באור היקר שהאריך בזה, דע"כ דלרבא מלקות חמיר דעל עונש בי"ש מהני תשובה, וע"כ דרבא לא ס"ל הטעם דאין עומה"ד דלא ניתן לכפר רק משום שאין הק"ו עושה שני פעולות על איסור ומלקות, וע' בכתובות ל"ג א' וממאי דמיתה חמיר ודלמא מלקות חמיר, וע"כ דבסנהדרין קאי לסברת הררי"ש בטעם דאין עומה"ד דאין כח ביד הק"ו להעלות ב' מדריגות, וממילא דגם בקרבן אין עומה"ד, וא"כ

בסנהדרין י"ל דקאי התם אמימרא דרבא דמסתברא מלתא דר"י כו' וא"כ ל"ל הטעם דאין עומה"ד משום דהיא הנותנת:

ואולם מלבד דכל זה לפלפולא, דהא דלא מהני חשובה על מלקות רק משום דלא סגי בלאו הכי שאי אפשר שיתברר לב"ד רק בצד רחוק שעשה תשובה מעליא כמו בטבח שהוציא טריפה שילך למקום שאין מכירין וכו', וע' בנוב"י קמא חא"ח סי' ל"ה שגזה"כ שלא תועיל התשובה להציל ממיתת ב"ד כדי שיהא כל אחד ירא מלעבור (וע"ל סי' רי"א), ומ"מ זה מוכח דרבא לא ס"ל הטעם דאין עומה"ד דהיא הנותנת למאי דסובר בסנהדרין ע"ו א' דבגילוי מלתא ג"כ אין עומה"ד, וממילא דלהאי סברא גם בקרבן אין עומה"ד:

אבל זה בטל מעיקרו דהא בסנהדרין משני דפליגי בפלוגתא דאביי ורבא, והיינו במאי דפליגי לקמן ע"ו א' בגילוי מלתא, וכדפליגי נמי בהכי בתמורה ט' א' ואביי הא לאו דינא הוא מי גרע טוב מרע וע' בבאר יעקב בכללי הסוגיות כלל מ"ז, והרי הכא הוה ג"כ גילוי מלתא דהא מפיק בק"ו ומה אחי אביו דקורבא דאביו הוא, ורבא דאוקי לעיל מלתיה דר"י בישראל בשוגג כו', ואף דלרבא אין עומה"ד בגילוי מלתא, וע"כ דסבר כא"ד ודלא כר' יהודה וא"ד דאפילו תימא כר"י ומפיק בק"ו ס"ל כאן דאין עומה"ד, וא"כ שפיר י"ל כתירוצי דבסנהדרין דפריך והא אין עומה"ד גם בגילוי מלתא וע"כ דס"ל כרש"א דהיא הנותנת, וע' בנר תמיד לכריתות כ"ו בדה"ס נ"א ד"ה רבא ונ' ע"א ד"ה ולפ"ז, ובחו"י חדש הנ"ל ובאו"ח בסוגיא דמשרת תוס' ד"ה ורבא מבב"ח האריך ג"כ מתמורה ט' א' ואביי מי גרע טוב מרע דהכ"פ דגבי טוב ברע ל"ל דאין עמה"ד כיון דהטעם שלא יהיה לו כפרה וכו', וכ"כ בקו"א מהפלאה לכתובות בסוגיא דתמורה מבנו יעש"ב, וביסוד קושיתו דלא מצריך ק"ו על טוב בטוב י"ל דכתב רע דחולין בטוב דקודש דהוה יותר כש"כ בלא"ה י"ל דצריך משום סיפא ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו קודש וע' בתו' בכורות י"ד ב' ואכמ"ל, ועכ"פ היה לו להזכיר מסנהדרין ע"ו א' דסובר רבא להדיא דבגילוי מלתא דבתו ובת אשתו ג"כ אין עומה"ד וע"כ דלא ס"ל הסברא דהיא הנותנת, וממילא מבואר בפשטות הסוגיא דתמורה דפלוגתייהו דהתם בגילוי מלתא, וע' בשאג"א החדשות סי' ג' בדה"ס כ"ט ע"א מחמורה ט' דאפילו לרבא אפשר דמיגרע כו' ומסנהדרין ע"ו י"ל דבכה"ג לא מיקרי גילוי מלתא יעש"ב:

ועלה עוד בדעתי דתליא במש"כ במדות אהרן פ"ב חי"ג דהואיל ואדם דן ק"ו מעצמו ולכך לא ניתן מדת ק"ו למידן מיניה ד"נ שמא יש צד פירכא לסתור הק"ו, וע' בנוב"י תנינא חח"מ סי' ס"א בהגה"ה וזכרון יוסף חיו"ד סי' כ"ה ד"ה אך הקשיתי ובפמ"ג לא"ח

בפתיחה כוללת אות י"א ושושנת העמקים כלל י"א ד"ה שאלני וחיבת גומא פרשת ויחי אות ג' ומקץ אות ד' ותשא אות ב' ואחרי אות ב', ואפ"ל דבמכות דעומה"ד לא נחית לתירוץ קמא דהוה כגילוי מלתא וממילא מוכרח דאין הטעם כרש"א דהיא הנותנת רק דשמא יש צד פירכא ולכן גם בקרבן אין עומה"ד, ואף אי הוה חובע"דא ולהסוברים דספד"א מה"ת לחומרא, מ"מ תליא בחקירת האחרונים בספק עשה אי דחי לספק ל"ת וע' בספרי זכ"י בתשובה לסוכה ט' בדה"ס ס"א ע"ב, אבל בסנהדרין למאי דלא ידע פלוגתא דאביי ורבא י"ל הטעם דהיא הנותנת וא"כ לענין קרבן ג"כ אין עומה"ד למ"ד חובע"דא דממילא הוה ספיקא דאורייתא, ולכן בסנהדרין דפריך והא אין עומה"ד וע"כ דגם בגילוי מלחא דהיא הנותנת וממילא דאין חילוק ולמאי דמשני דהכא אתיא כאביי דבגילוי מלתא עומה"ד וע"כ דלא ס"ל היא הנותנת רק שמא יש פירכא, דלשיטתו בקידושין נ"ז ב' דחוב"ע דאורייתא וכחגיגה ד' א' תוס' ד"ה אלא ושם ו' ע"א עד הכא אמו כו' דמוכח דאמו ג"כ חייבת בחינוך וע"כ דחוב"ע דאורייתא וכנזיר כ"ט א' דלר"ל דאין האשה חייבת בחינוך סובר חוב"ע לאו דאורייתא וע' בספרי זכ"י פסחים פ"ח א' ובשאג"א סי' ק"ד בדהרמב"ם שלא הביא אוקימתא דאביי, ואף דהכא בסנהדרין מתוקמי לר' יהודה ולשיטתו בפסחים כ"ב א' וקידושין נ"ח דחובע"ז לאו דאורייתא ושפיר יש למילף לענין קרבן, מ"מ אין הכרח למיתלי ג"כ דס"ל כוותיה בהא דחוב"ע לאו דאורייתא וכדמשני בכ"מ דס"ל כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא וכחולין ק"ד א' ר' היא ונסיב לה אליבא דתנאי וש"נ, וע' בפסחים פ"ח ב' ליתי כו' חד כי מייתי חבע"ז, ואף דהוה ספק חבע"ז וע"ש פ"ט א' ד"ה ה"מ וע"ש באהל יוסף, ועכ"פ אי גם בגילוי מלתא אין עומה"ד ממילא מוכח הטעם דהיא הנותנת ולכן אפילו בקרבן אין עומה"ד, דאף אי חוב"ע לאו דאורייתא מ"מ כיון דמספק מחוייב כפרה ממילא דחי לל"ת דחבעד"א דהוה מספק להקריב להסוברים דספיקא דאורייתא לחומרא:

אמנם ראיתי במכתבו שרמז ע"ד הקובץ הלכות עכומ"ז מתוספתא שביעית פ"ג וראיתי בדבריו שהבין כן בפשטות דלא איכפת לן אם מביא קרבן, אבל למאן דס"ל חבע"ז דאורייתא אין בין קרבן לשאר עונשין, ולא הזכיר סברת הר"ר ישעיה ראשון שנתברר בדברינו, ולא הועיל לדעת קצת אחרונים דספק עשה דוחה לספק איסור דרבנן, ומעלתו סתר דבריו מקידושין נ"ח דלר"י חב"ע לאו דאורייתא ושפיר יש למילף לענין קרבן, ומלבד מש"ל די"ל דס"ל כוותיה בחדא וכו' וגם לכאורה תלוי במחלוקת רש"י פסחים כ"ב א' דאיסה"נ לחוד ולא שחיטתו ולתוס' לגמרי לאו דאורייתא, ובסתירת פרש"י

מקידושין נ"ח א' דלא שחיטתו ולא הנאתו הארכתי בחידושי ובערכין ד' א' ואכמ"ל וע' בשו"מ תליתאה ח"א סו"ס תע"ג:

וי"ל ג"כ בטעם הסוברים דבב"נ עמה"ד כיון דלא צריך התראה וע' בשיורי כנה"ג לא"ח בשם תוספת הרא"ש וע' בפר"ד דרך דוד מספרי מטות ועש"ב, ואולי י"ל ג"כ בהא דסנהדרין נ"ד א' דנקיט בעכומ"ז הבא כו' חייב שתים, ואף דאין נפ"מ במה שח"מ שתים וע' ביבמות צ"ז ב' ובפרש"י ומכות י"ד א' די"ל ג"כ דבישראל לא פסיקא ליה אי אתיא בק"ו למ"ד אין עומה"ד משא"כ בב"נ דלא שנא, וגם משום דלא שייך ב' מדרגות איסור ועונש כהר"ר ישעיה ראשון ולא שייך לגבי ב"נ, ורק משום הטעם דהיא הנותנת דלא מהני ליה כפרה אפשר דלא מסתבר לחלק בב"נ, ובשבת ל"א ב' חייב חטאת מבעיא ליה כו', ואולי כיון דנקיט לישנא בעכומ"ז מוכרח למיתני סתמא חייב:

ועיין בס' בית אל חלק א' חדר קי"ב שהביא ראיה לריטב"א דבקרבנות עומה"ד ובזכרון יעקב מבעל באי"ע בפרשת צו מיישב דהרא"מ דהיכא דהוא בי"ש בכרת ומיתה מזהירין אבל לא במלקות וקרבן ודלא כריטב"א, ובבאר יעקב בכללי הסוגיות כלל י"ח תמה ממכות ה' ב' ותוס' חולין קט"ו ב' דעומה"ד בי"ש יעש"ב, וכ"מ בפרש"י בפסוק הנוגע במת לכל נפש אדם דאין עמה"ד ובפסוק וכי ימות באהל וכל אשר באהל זה הבא וכו', ובשאג"א למכות בישוב דהרא"מ ובסו"ס שבת אחים בקונטרס מנכד המחבר ובשבילי דוד בהלכות טומאת כהנים בזמן הזה אות ז' דף קמ"ו ע"ג ובשו"ת מוצל מאש סי' כ' ובמפתחות והערות ושו"מ קמא ח"ב סימן קע"ו מ"ש על הרא"מ פרשת אמור דבי"ש עונשין ובארעא דרבנן מהד"ב בהשמטות אות ה' ובעפרא דארעא, ובשעה"מ הלכות שחיטה פ"ב הלכה א' ד"ה ודרך אגב בשם הליכות אלי מזבחים כ"ג אי מה זר כו' ויליף במה מצינו כיון דהוה מידי דקרבן פעמה"ד, והארכתי בחי' לסנהדרין נ"א ע"א רש"י ד"ה אתיא, וראיתי בשם מהרי"ק (ולא מצאתי זה בתשובותיו) ממנחות כ"ז ב' אי ס"ד כדא"ר יהודה לכתוב כו' ואנא אמינא מה היכל מחייב מבית לפרוכת מיבעיא, וע"כ דלענין חיוב קרבן חטאת עומה"ד, וי"ל ג"כ דבכל דיני עבודת המקדש אמרינן עומה"ד גם לענין מזיד, וקשה כיון דסברא זו לכל הטעמים בהא דאין עמה"ד, וכן ה"ר מזבחים ק"ו ב' דמשמע דלמ"ד עומה"ד גם לגבי קרבן לא היו עונשין וע"ש בתו' ד"ה מכולהו, ובמה"ר ח"ב אות ע' ס"ק י"ג דלר' יהודה בסנהדרין נ"ד לחד דעה עומה"ד, וליתא דרק בגילוי מלתא וכדמייתי מפלוגתא דאביי ורבא לקמן ע"ו:

סימן ריט

ער"ח מג"א תרנ"ה. להרב דסמיר ר' אליה דוד ראבינאוויץ

בדבר קושיתו בא"ח סי' תרל"ד ס"ג יש בה ז' על ז' ונתן בגדים לנאותה וממעטים אותה מז' על ז' פסולה, ובחידושי רע"א בשם הב"ח שהטעם מפני שאי אפשר ליטלם משם, ולכן אם התנה מקודם שאינו בודל מהם כל ביהש"מ שמותרים ליטלם אינם ממעטים, והא אין הסוכה נאסרת מצד הנוי רק כשישב בה בחג דמקודם לזה לא הו"ל רק הזמנה בעלמא וכמ"א סי' תרל"ח ס"ק ב' שגם בסוכה בנויה משנה לשנה הדין כן דכשעבר החג בטלה קדושתה וצריך מעשה אחרת שתחול קדושתה, והרי אי אפשר שתאסר בלא ישיבה בליל החג ואז כשיתלה הבגדים לנאותה לא נאסרו דאין מוקצה לחצי שבת, ויוכל ליטלם ממילא ואינם ממעטים והדרא הסוכה לכשרותה ותתהפך כחומר חותם ואין זה דומה לענינים רבים כי"ב שביאר בתשובה כשלשים מקומות בכה"ג עכ"ל:

וכנראה עיקר כונתו להתוס' ב"מ ל' ע"ב דאם היתה כשרה הוה ניחא ליה ולכך אין להכשיר וכ"כ הרע"ב פרה פ"ב משנה ד', והרבה בתשובות האחרונים בסגנון זה בישוב כמה קושיות וכה"ג בסוכה ל"ג א' עבר ולקטן פסול דברי ר"א בר"צ וחכמים מכשירין, והא כל עיקר האיסור דאין ממעטין דמתקן מנא וכיון דפסול בעבר ומיעטן שוב לא הוה מתקן מנא, וע"כ דאי נימא דמותר למעט שוב הוה בידו ויהא כשר:

ומה שהביא מהמ"א דכשכבר החג צריך מעשה אחרת, אין דבריו מוסכמים לפמ"ש הברכ"י סי' תרל"ח ס"ק ג' בשם מהר"י מולכו בתשובותיו סי' ח' דאסור ליהנות ממנה אף בשאר ימות השנה, ועיקר הדבר תמוה מאד מצד עצמו דמה צריך לטעם מפני שאינו יכול ליטלם משם והא בעינן שתהא מחזקת שיעור ראשו ורובו ושולחנו שהוא שבעה טפחים על שבעה טפחים וכרש"י סוכה י' ע"ב ד"ה ומן הצד ממעטינן ליה משיעור ז' טפחים דהא אינה מחזקת רו"ר חק וע' רש"י לעיל ג' א' ד"ה ור"י סבר וט"ז א' ד"ה אלא שאין שם חלל טפח וע"ש ז' א' רש"י ד"ה ומעמידו וד"ה עושה פס כו', וכרי"ף פרק הישן על משנת כל שהוא רו"ר בסוכה וכו' וכרא"ש רפ"ק בהא דהלכה צריכה שתהא מחזקת רו"ר ושולחנו, והיינו ז"ט על ז"ט דגברא באמתא יתיב ושולחנו טפח, כירו' פרק הישן הלכה ח' כדי שולחן טפח, ובסוכה י' ע"ב הא קמ"ל שיעור סוכה קטנה שבעה, וא"כ פשוט דיש בה רק ז' על ז' ונתן בגדים לנאותה שממעטין אותה וממילא דכל נו נוטלם משם אין כאן מקום שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו:

ולכאורה היה נראה לדחות שכונת הב"ח רק לדקדק על הלשון פסולה דלא הי"ל למיתני רק ממעטין אותה וכלישנא דגמ' סוכה י"א ב', וממילא ידעינן ג"כ דפסולה ושמעינן נמי

דאית לה תקנתא שאם רוצה להכשירה צריך להסיר הבגדים משם, ואף ללישנא קמא דריש עירובין וסוכה דסוכה דאורייתא לא תני תקנת מ"מ גם אמורא צריך לפרש דבריו ולא לסתום, אבל מהוספת הלשון פסולה מורה כאלו נפסלה הסוכה לגמרי בכל אופן, ולזה פירש הב"ח דכיון שאי אפשר ליטלו משם ממילא שייך לישנא דפסולה כיון דלית לה תקנתא, ומה שפירש אח"כ ולכן אם התנה מקודם שאינו בודל שמותר ליטלם אינו ממעט, כנראה הוא מה שניתוסף על דבריו בחי' רע"א שהוציא מזה דין מחודש, ואולי פלטה הקולמוס שלא בכונה תיבת אינו ממעט במקום אינו פוסל כיון דמותר להסירו, ואפשר לדחוק בלשונו בלא ט"ס דכיון שמותר ליטלו וא"צ להסירו לגמרי רק לעשותו לנוי סוכה למעלה וכדאמר בנוי סוכה דאין ממעטין ומן הצד ממעטין, ולכן מה שבדברי המחבר נקט לשון פסולה לאשמועינן דבסתמא אם לא התנה מקודם פסולה הסוכה כיון שאי אפשר ליטלו משם, אבל אם היה מותר ליטלו היה מותר לנאותו בהסכך גם בהסוכה, וכט"ז ס"ק יו"ד דאם יורדין לתוך עשרה אין פוסלין כמו בהוצין לתוך עשרה בסוכה ד' א' דהוה דירה סרוחה, דהנויין לה לא יזיק הדירה, ויש לדון הרבה בהפמ"ג ר"ס תרל"ד באש"א לדידן דיושבים זקופים וע"ש בדברי צבי ואכמ"ל, ולתו' שבת מ"ד דנר לא מיקרי מוקצה למצותו שאין המצוה מתבטלת ע"י הטלטול, וא"כ בנוי סוכה דלתשובת הרא"ש וכמובא בא"ח סי' רל"ח דאין מוקצה אלא ביו"ט ולא בחה"מ שאין הסוכה מתבטלת בחסרון הנוי, ולסברת התו' למה לא נימא כן גם ביו"ט שאין המצוה מתבטלת, ובפ"י סוכה י' ע"ב נוטה להמציא דין מחודש דאם עיטר הדפנות קודם שסיכך הסכך לא חייל על נוי הדפנות שם איסור מוקצה והניח בצ"ע:

שוב מצאתי בפמ"ג סי' תרל"ט ס"ק ג' במש"ז מדהב"ח בס"ג יראה דנוי סוכה דממעטינן מהצד היינו בהוקצה כל ז' דאסור ליטלו משם משא"כ כשהתנה דרשאי ליטול אין ממעטין בסוכה קטנה ע' בסי' תרל"ח ותרל"ד וצ"ע, וכנראה היה זה ג"כ לדבר תימה בעיניו על הב"ח, וע"כ דמדמה להא דקידושין ס"ב א' דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה, ומלבד שיש לדון בעיקר הדמיון דגם בסתמא מצד עצמו לא מהני כיון שבידו במה דלא הוה מחוסר מעשה רק היכי דעומד להעשות וכחולין ר"ד ע"ג וע' ב"ש וחמ"ח (וע"ל סי' א' ד"ה אך לכאורה וסי' ב' ד"ה מה שהקשה), ועכ"פ לסברתו א"כ אף היכא דאיסורא רביע עליה נימא ג"כ דחשיב בידו וכקידושין ס"ד א' והרי בידו להשיאה לחלל ולממזר וע"ש ע"ב בתו' ד"ה מה לי לשקר מהתוי"ש וכן בנמ"י כיון דדיעבד מהני חשיב מיגו (וע"ל סי' א' ד"ה וראיתי וסי' ר"א אות ה'), ועכ"פ אלו היה מצד בידו היה מקום לדון כן גם באיסור:

ואולם למעיין בלשון הב"ח סי' תרל"ט ס"ק ג' דקאי על הטור ונר אפילו כשדולק והוא צריך לו אין להניחה בסוכה קטנה, וכן יקשה לכוון בלשונו כהשערתי שדייק מלשון פסולה ממ"ש דלא שייך מיעוט אחר שיוכל להוציאם מסוכה כל שעה שירצה, ולדחוק דסמיך אדלעיל ר"ם תל"ד דנקיט לשון פסולה, וזה לשונו ונר וכו' בפרק הישן ושרגא במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בס"ק והא בס"ג, כתבו התוס' והרא"ש דאפילו בעודו דולק אין להניחו בסוכה שמא תשרף סוכתו ומתוך חששא זו מבעית ונפיק מינה, ובמרדכי האריך בשם ראבי"ה וגם ממעט בשיעוריה, וק"ל דמשמע דדוקא בתלה בה בגדים לנוי מן הצד כיון שאסור ליטלם כל ז' ימי החג נחשבין כדופני הסוכה וממעטין אותה משיעורא בס"ק, אבל כלים שמשתמשין בסוכה לא שייך מיעוט מאחר שיכול להוציאן כל שעה שרוצה, דאל"כ אף קערות וכוסות הי"ל לאסור להשתמש בס"ק דממעט בשיעורא, ודוחק דמיירי בנר שקבעוה בדופן הסוכה או בסכך שאינו יכול ליטלו, דא"כ אכתי הא אף בקבע בה בגדים לנוי ממעטינן מצד כפ"ק דסוכה, ואפ"ל דאורחא דמלתא נקט דסתם נר קובעין אותו בענין שאינו ניטל וכיון דאי אפשר בלא נר לכך נקיט נר, אבל שאר הפוסקים לא הזכירו טעם זה אלא שמא תשרף סוכתו, דלפ"ז אף בסוכה שאין שיעור מצומצם כל כך אם נראה שיש לחוד דמבע ונפיק אסור עכ"ל. ומדבריו למדנו שדעת המרדכי בשם ראבי"ה כמובא בדבריו דפשיטא ליה נמי דשייך בכה"ג משום ממעט בשיעורא ושאין לכוון המציאות בענין אחר, ומ"ש הב"ח דא"כ אף קערות וכו', אינו מובן דהא שיעור שלחנו דבעי בסוכה קטנה ע"כ דמיירי בכה"ג להניח עליה זע"ז קערה וכוס כל מה שיצטרך לאכילתו, אבל אינו מחזיק כ"כ להניח מנורה עם נר דולק שבודאי אינו מחזיק כולם בשיעור שולחנו שהוא טפח, ועוד דראבי"ה ע"כ דסובר ג"כ הטעם דמבעית ונפיק מינה ולהכי אין להניחה על שולחנו, מדמסיים וגם ממעט בשיעורא היינו שלהניחה במקום אחר בסוכה שלא על שולחנו וזה אי אפשר דיפחות משיעורו, גם מ"ש הב"ח ודוחק דמיירי כו' או בסכך שאינו יכול ליטלו, וכנראה שכתבו בשיטפא דלישנא דהא לראבי"ה משום ממעט בשיעורא אינו פוסל רק בדופן הסוכה ולא למעלה בגובה הסכך דאינו ממעט אף אם אינו יכול ליטלו דלא בעי רק ז' על ז' באורך וברוחב:

וגם בעיקר סברתו דאפ"ל דסתם נר קובעין אותו בענין שאינו נוטל וכו', וגם זה אינו ברור כיון שאין איסור לסותרו ביו"ט עכ"פ ע"י נכרי רק מצד איסור שבות דאמירה לנכרי במקום מצוה היכי שאין לו סוכה אחרת, דלמ"א סי' רע"ו ס"ק ח' דיש מתירין אפילו מלאכה דאורייתא ע"י אמירה לנכרי כל שהגוף נהנה ממנה, ובאשל אברהם מצדד

להתיר אפילו אין הגוף נהנה וע' בתפארת ישראל בכלכלת שבת באמירה לא"י אות ו' ס"ק ט' יעש"ב, ולחו"י סו"ס מ"ו ונ"ג אם אומר לא"י ומצוה לו לומר לא"י אחר לעשות מלאכה ואפילו דאורייתא וכש"כ אם היא מלאכה בשבות די"ל דבכה"ג ודאי לא גזרו רבנן אפילו שלא במקום מצוה, וע"ש בסי' נ"ג שדחה דעת האוסר, וע' בתה"ד סי' רצ"א הובא באה"ע סו"ס ה' בהג"ה אם אין הא"י מסרס רק אומר לא"י אחר יע"ש, ולהבאי"צ חא"ח סי' י"ד האריך אם מותר לומר בשבת לשני נכרים שיעשו ביחד מלאכה דאורייתא בזה יכול וזה יכול במקום מצוה כיון דבשנים שעשו ביחד שפטרה התורה בפירוש אין בו איסור דאורייתא כלל, ואם כי כל דבריו בלי יסוד ונסתרים מעצמן, ומ"מ בסוף תשובתו העלה בעצמו שחלילה להקל בזה ושאין זה אלא שבות א' ושאח"כ מצא במק"ח סי' תס"ו דבשנים שעשו דפטורים מחטאת אבל לא יצאו מאיסור תורה, ובפרט לפ"י שבת צ"ג דבשאר איסורין אף שנים שעשו חייבין, ועכ"פ משכחת בגווני דלעיל שיהיה מותר במקום מצוה ע"י נכרי, ולא שייך מי יימר דמזדקק ליה כיון דא"צ אומן לזה ורק לגבי יחיד מומחה כשבת מ"ו ב' או היכי דמצריך תלתא וכקידושין ס"ב ע"ב ואף דסגי בתלתא מהשוק, וכבר האריכו האחרונים בישוב סתירת הסוגיית, ולא חשיב מחוסר רק היכי דצריך מעשה גדול ואכמ"ל, ובפרט דאם הפרידו אפילו באיסור מהני מעשיו כדמוכח בכ"מ דחשיב בידו אפילו בדעביד איסור דאורייתא וכש"כ לגבי איסור שבית דאמירה לנכרי, ובפרט היכי שהאיסור רק מצד שהיום גורם וכירו' פסחים פ"ו הלכה א' אם עבר והביא שמא אינו כשר וע"ש בשיורי קרבן דהכא אין הפסול מחמת הזבח אלא מחמת שהוא שבת, וכה"ג משני בירו' רה"ש פ"ק הלכה א' ע"ש בשיורי קרבן (וע"ל סי' ב' אות ו' ד"ה ובלא"ה):

ועכ"פ גם להב"ח בקבעוה בדופן הסוכה בענין שאינו ניטל וכנהוג לא מהני מה שהתנה שיהיה מותר להשתמש, ומשאר הפוסקים שלא הזכירו טעם זה אלא שמא תשרף, דאף בסוכה שאינה מצומצמת כ"כ אם נראה שיש לחוש שמא תשרף סוכתו ומבעית ונפיק אסור, וא"כ גם לדעתו אין חולק בכה"ג על מרדכי וראבי"ה ונפל בבירא כל החילוק שהביא הפמ"ג בשמו, כפי הנהוג לעשות באופן שאין יכול ליטלו רק ע"י נכרי וכה"ג אין היתר גם לסברא שלו, מלבד שעיקר סברתו אין לה מקום כלל וכמש"ל דפשוט כיון שצריך ליטלו משם אף שהסוכה נעשה בפסול מ"מ הוא ממעט ואין כאן הכשר סוכה וכפשטות לשון ראבי"ה וכנ"ל:

סימן רכ

ג' מ"ח הברכות לפ"ק.

להרב דראסיין **רא"מ לפידות**

מה שהעלה במכתבו דהא דסגי בז' טפחים על ז"ט מיירי שיש לו חדר מיוחד לשינה וחדר לטייל וע"ד שאמר בקיטוניות שבה, ובהג"ה שאם עשה סוכתו בתחלה במקום הראוי להצטער דלא חזי לשינה לא יצא כלל אף באכילה, וע"כ דמיירי בשאין לו רק סוכה אחת שצריכה שתהא ראויה לכולהו, דהא הטיול חיוב בסוכה ואיך יוצא בסוכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו, והא מפיק לה מתשבו כעין תדורו, וא"כ לדידן שאין לנו רק סוכה אחת צריכה שתהיה גדולה בכדי שיוכל לישן ולטייל בה, והעושים סוכה בביתם צריכים להסיר התקרה ולסכך חלק גדול שיהיה ראוי לכל מילי במקום המסוכך עכ"ל:

בעיקר סברתו נגד המרדכי ותה"ד ורמ"א בסי' ר"מ וכל הפוסקים דכל שאינו יכול לישן בפישוט ידיו ורגליו לא הוה מצטער, כדמוכח משיעור סוכה דהוא ז' טפחים וע"ש במ"א ס"ק ט' וט"ז ס"ק ה', ואף דמפיק מתשבו כעין תדורו על הטיול, לא מפיק שתהא עשויה כדירה ממש, ובירו' סופ"ב דסוכה ואין תשבו אלא תדורו כמ"ש וירשתם וישבתם ובחו' כ"ו א' ד"ה הולכי דרכים ושם כ"ח ב' ד"ה והיינו, ומ"מ הטיול אינו חיוב רק כשרוצה לטייל צריך שתהיה בסוכה ולכן השמיטו המחבר תיבת ומטייל בהעתקת לשון רש"י וטור שנכלל בדבריו רק על הדירה ביום ובלילה, וכן הרי"ף העתיק שאדם עושה סוכתו דירת קבע וכו', וכן דקדק הק"ע בלשונו ר"פ הישן ועיקר ישיבת הסוכה אכילה ושתיה ושינה וכ"מ קצת בלשון המרדכי והג"א פ"ב דסוכה אבל אם עשה מתחלתו במקום הראוי להצטער באכילתו ושתייתו או בשינה כגון שירא מגנבים וכו':

וגוף חידושו הקדימו החכ"צ בתשובה סי' צ"ד שמשיג על המרדכי דתשבו כעין תדורו לא על אופן הסוכה קאי שתהא עשויה אלא על אופן הישיבה, וה"ה אם עושה ב' סוכות אחת לאכילה והשניה לשינה אף שאותה של אכילה אינה ראויה לשינה מ"מ נפיק י"ח באכילה, ובשו"ת מים רבים חא"ח סי' נ"ג האריך השואל להשיג על הח"צ וע"ש בסי' נ"ד שמסכים המחבר לדבריו דאף דמסברא י"ל דזה חשיב נמי כעין תדורו שהרי כמה ב"א מיחדים החדרים שבבתיהם זו לאכילה וזו הגונה לשינה, מ"מ סברת הח"צ יחידאה היא נגד כל הפוסקים, והמרדכי הביא בשם ס' יראים עמוד זמנים סי' קכ"ג אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער אפילו באכילה לא יצא דלא הוה כעין דירה כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו, וכן דעת רמב"ן במלחמות ות"ה ואגודה ומהרי"ל וב"י

בטא"ח ולבוש וב"ח ורע"ב וכל הפוסקים. ומה שהוכיח הח"צ מהא דר"ע בסוכה כ"ג שעשה סוכה בראש הספינה כו', ואין ראיה דר"ע רצה לישן על הספינה והדפנות סביב לו והסכך על גבה וכו'. וכן העלה במשיבת נפש תנינא חיו"ד סו"ס כ' וע"ש באריכות בדחיית כל דבריו וע"ש במחצית השקל, ובישועות יעקב סי' תר"מ ס"ק ג' ובשו"מ רביעאה ח"א סי' כ"ט שדחה קושיתו, ובכנף רננה חא"ח סי' ס"ו האריך ג"כ בסתירת הח"צ מכמה קושיות ובהר הכרמל חא"ח סי' ט"ו ושו"מ תנינא ח"ג סי' ל"ו מרש"י סוכה כ' ע"ב:

ובגבעת שאול סי' כ"ד תמה על המ"א סי' תרל"ט מערכין ג' סע"א, אך לשערי אפרים סי' ל"ד דהא דאבל חייב בסוכה אף דלא הוה תשבו כעין תדורו לדידן דנוהג שבצנעא ביו"ט ואבל חייב בסוכה ונדחק דלפי האמת קמ"ל דאף בעידן עבודה חייבים, ולפ"ז לק"מ קושית המ"א וע"ש עוד דאם יאסר האבל בסוכה יהיה פרהסיא, וכה"ג ברא"ש פרק אלו מגלחין סי' כ"ח מר"ת שהיו קוראים אותו בכל שבת שלישי ואירע בו אבילות ועלה מעצמו דאם ימנע מלעלות בשבת הוה פרהסיא, ובישועות יעקב סי' תקמ"ח אות ה' מיישב דהרמב"ם וע"ש בסי' תר"מ אות ד', ובהעמק שאלה אחר ס' שמות בהשמטות אות ח' לשאלתא ט"ו אות ז' והקדימו בגב"ש הנ"ל וכתב דלדינא דנוהג ביו"ט שבצנעא ואבל חייב בסוכה א"כ סתרי אהדדי, ובבית מאיר בחידושיו לערכין ג' וע' בברכ"י סי' תר"מ דין ט' אות ח' בשם נימוקי ר"ב אשכנזי כ"י דמייתי הגירסא מגמרא של קלף יע"ש שהאריך, והרמב"ם השמיטו ואפשר דפשיט ליה מסברא דחייב שלא בשעת עבודה כיון שכבר הביא הדין בהולכי דרכים שחייבים בלילה, ומה"ט השמיטו בציצית שכבר הזכיר שחייבין שלא בשעת עבודה וכן בתפילין מאחר שכבר הזכיר שאינן מעכבות זא"ז, וכן בתקיעת שופר מאחר שהוא פשוט דאינהו בהשמטת כספים ובשילוח עבדים, וע' בשם אהרן לערכין ג' מ"ש על קושית השע"פ ובארחות חיים ברמזי א"ח:

סימן רכא

מוש"ק לסדר "והיה ברכה" תרכ"ז. להרב ר' **יהודה ליב מקעלים**

בנידון שאלתו בקניית עצים מא"י שמסתמא גנובים הם מהשר, אם מותר לסכך בהם הסוכה ולברך, ע' רדב"ז סימן תקי"ד ובא"ח סי' תרס"ז ס"ד ע"ש בט"ז ובמש"ז אותם שלוקחים מאריס שלא בידיעת בעל הגן לענין ערבה דידע ומחיל דלא נחשב להו, ולכן מהני אף בלא ידעו הבעלים שגנבו דהוה רק שינוי רשות, וע' בשע"ת סי' תרמ"ט וע' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' מ"ד ובמאורי אור בחלק בן נון סי' תרס"ד בהג"ה בדפי הס'

קס"ז א' במהד"ב (וע"ל סי' קפ"ד שהובא דבריו), ובשו"ת ר"ח או"ז סי' קל"א וע' בחסד לאברהם חא"ח סי' נ"א ואור לי סו"ס קל"א וח"ס חא"ח סי' קכ"ח, ובמ"א סי' תרל"ז ס"ק ז' ונוב"י תנינא חא"ח סי' קל"ג בישוב דרש"י ובשמים ראש החדש סי' ב' שהאריך. ואולם להה"מ פ"ד מגזילה בספק גזל מעו"ג דמהני שינוי החוזר לברייתו כב"ק קי"ט ב' ותמה הריב"ש מסוכה ל' בהני אוונכרי וכן הקשה בכפ"ת ומחלק דבענין מצוה החמירו בספק, ובישועות יעקב א"ח סי' תרמ"ט ס"ק א' וע"ש ס"ק ה' בדה"ס תס"ח ע"א ד"ה ולענין משש"ב בישוב שיטת רש"י וע"ש דף תס"ז סע"ב ד"ה והנה בחידושי, והארכתי בחי' לסוכה ל"א ובלא"ה מפורש בסוכה ל"א ע"א ובש"ע הלכות סוכה אין לו אלא דמי עצים וכעובדא דההיא סבתא וע"ש ברש"י ד"ה אבל גזל עצים, וע' בעמק הלכה חא"ח סי' קנ"ט בסכך וערבה מהא דסו"פ מרובה בעשרה תנאים בהיזמי והיגי ואפילו בחו"ל, והאריך בישוב תמיהת הט"ז סי' תרס"ד על הרי"ף ורמב"ם שהשמיטו הך דר"ה:

סימן רכב

שנת תרמ"ט. להרב דקאמינקי דוואלין רמ"נ ירושלימסקי

מ"ש מעלתו בברכת סוכה וזמן בליל ב' שנחלקו האחרונים וכן הכריע הנוב"י קמא חא"ח סי' ל"ט דלעולם יברך סוכה ואח"כ זמן דלא ליתי לזלזולי, ואדרבא בליל ב' סוכה דאורייתא וזמן דרבנן ועוד דסוכה ודאי ושהחיינו ספק, וכ"ה בסידור הרב מלאדייא], וכתב להכריע מהירו' ברכות פ"ח ה"א יו"ט שחל במו"ש כו' לענין סדר הבדלה חנן בר אבא בשם רב יקנהס"ז והיינו דרב לשיטתיה בבבלי דסוכה ואח"כ זמן מ"מ הא הבדלה לא משכחת אלא בליל יו"ט שני דיום א' לא איקלע בשבת ואפילו בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה בסוכה מ"ג ב' וממילא לא איקלע יוט"ר של חג בשבת, וע"כ מה דנקיט רב בסדר הקידוש גם הבדלה מיירי ביו"ט שני ועכ"ז נקיט סוכה ואח"כ זמן בשיטתו, ובירו' שם סוף הלכה א' והובא ג"כ בתו' שם ד"ה לא איקלע ר' סימון מפקד לאלין דמחשבין יהבון דעתיכון דלא תעבדון תקיעתא וערבתא בשבת וכו', וע' בירו' ע"ג סוף הלכה א' ובמה"פ ירו' רה"ש רפ"ד שהאריך והביא ג"כ פלוגתת רש"י ותוס' ריש פרק תמיד נשחט]: **ועיין** בעמ"א סי' ל"ו ובאור רש"ה בתניא פרק פ"ד אות ו' שהעירו ג"כ בראיה זו והקדימם בס' נחלת יהושע, גם בשו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סי' ט"ו נשאל בזה ודחה דהירו' נקיט סידריה ואזיל היכא דחל ערבא בשבתא והיינו קודם התקנה בגוונא דאיירי מתני' דר"פ לולב וערבה דלא נתקנה עדיין דלא ליקלע ערבה בשבתא, ומ"מ מחלק דדבר שהיה נוהג בזמן המקדש כמו בזמנינו בשני יו"ט של רה"ש דשניהם קדש לאיסור מלאכה אבל

לענין קרבן לא היו יכולין להקריב של רה"ש ביום השני וכרש"י ביצה ה' א'. והנה ברכת המצות היה נוהג גם בזמן המקדש דודאי לא היו מברכים ברכת הזמן על יו"ט שני של רה"ש כיון שאינו מקריב קרבן, אבל בשאר יו"ט שיו"ט שני אינו נוהג רק שלא בזמן המקדש שייך ביוט"ש מתקנתא דרבנן:

אמנם לפמ"ש האחרונים דהלכתא כרב ולא מטעמיה בלאו הכי אין הכרח מזה דרב לשיטתיה דחיובא דיומא עדיף א"כ אין לחלק בין ליל א' לליל ב', משא"כ לסברת הרא"ש דזמן קאי אסוכה, וכן העלה בתשובת רדב"ז ח"א סי' מ"ו הלכה למעשה דלעולם יש להקדים סוכה לזמן, ובמנחת עני חא"ח סימן כ"ד הא דהוצרך הרא"ש לחדש בקדימת סוכה לזמן משום דזמן קאי גם אסוכה ומש"ה מחלק בין ליל א' לליל ב', והא בגמרא מפורש דטעמא דרב דחיובא דיומא עדיף, וכבר הקשה כן גם הב"ח על הטוש"ע, ומ"ש דהרא"ש הכריח כן ממ"ש הלכתא סיכה ואח"כ זמן ואף דאיתותב מסתם מתני' דהילך מצה והילך חמץ ורב דחי משום דמוקי כיחידאה וכמו שתמה הנוב"י על תירוץ התו' דלא חש לסתם מתני' כו' וע"כ דהלכתא כותיה דרב ולא מטעמיה [וכה"ג בב"ב קנ"ה ע"ב ע"ש], ורק משום דזמן קאי גם אסוכה ולא קשה כלל ממתני', וכבר הקדימו ג"כ בזה בק"נ על הרא"ש דהוכחתו ממ"ש סוכה ואח"כ זמן ולא אמר סתם הלכתא כרב, ומלשון רש"י בסוגיין מי שהיתה לו סוכה עשויה כבר, ילמ"א ר"ס תרמ"ג בשם הב"ח דאם היתה עשויה ועומדת עם הסכך מברך זמן ואח"כ סוכה כסי' תרס"א דאז לא שייך סברת הרא"ש דזמן חוזר על סוכה, ולכן הוצרך לומר משום דחיובא דיימא עדיף מתדיר, ולפ"ז למאי דמסיק והלכתא סוכה ואח"כ זמן היינו אפילו בעשויה ועומדת דהא קאי אפלוגתא דרב וע"כ דפוסק משים חייבא דיומא ומטעמיה דרב ג"כ, דהא כאן לא שייך הטעם דזמן קרי גם אסוכה, וממילא מוכרח דהש"ס ס"ל כסברת התוס' וכנ"ל:

ואולם למעיין בב"ח דמ"ש סוכה ואח"כ זמן היינו כשלא בירך זמן בשעת עשייה ודלא כפרש"י, ומ"ש בגמ' דחיובא דיומא עדיף אינו אלא לומר דאי לאו האי טעמא הו"ל להקדים הזמן סמוך לקידוש והוה קאי אסוכה דבתריה אבל עיקר הטעם משום שלא בירך בשעת עשייה, וע"ש ביד אפרים דע"כ לא אמרינן דחובת היום עדיף אלא בברכת הזמן דקאי עליו כגון אם עשה סוכה ולא בירך, משא"כ בעשויה ועומדת דהזמן קאי על מצות הרגל ויכול לאומרה אפילו חוץ לסוכה ולא איכפת לן הי מינייהו קדים, ויש שם ט"ס במ"ש ולכן כתב הב"ח כפרש"י וצ"ל דלא כפרש"י:

ומה שהקשה עוד במנ"ע הנ"ל מתוס' לקמן מ"ו א' ד"ה נכנס לישב בה ושמא כיון דסוכה מחמת חג קאתי סברא היא דזמן דידה אף שבירך בחול פטור בחג, והרא"ש העתיק

ג"כ תירוצם וי"ל כו', וע"כ דזמן קאי רק ארגל ומש"ה מכח מנהג אבותינו דמספקינן שמא הוא חול ולכך מברכין גם בליל ב' כשאר יו"ט, וכבר הרגיש בזה ג"כ הק"נ יע"ש בישוב זה, ובלאו הכי אין זה ברור דבירך ביום ראשון אף אי קאי אסוכה דנפיק ידי זמן דרגל אפילו הוא חול, דהתו' ורא"ש לא כתבו רק היכי שמברך בשעת עשיית בנין הסוכה והסכך שעוסק בעיקר עשיית המצוה, אבל שלא בשעת עשייתה הוה כשאר רגלים שאינו פוטר כשמברך מקודם, וממילא נדחו דבריו ע"פ יסוד זה:

ומ"ש עוד בישוב תמיהת המל"מ פ"ד מכלי מקדש הלכה ה' שלא הביא הרמב"ם הך דהילך מצה והילך חמץ להודיע איזה קודם בחלוקת שתי הלחם ולחה"פ, שמסופק אי נפיק בברכת שהחיינו במה שבירך בשעת עשייה בחול וממילא ליכא למימר דזמן קאי אסוכה דא"כ לא היה לו לברך בליל ב' זמן כלל וע"כ משום חיובא דיומא ואידחי סתמא דהילך מצה, או דנימא דלא נפיק חובת זמן דרגל במה שבירך בחול. ובריייתא דנקט נכנס לישב מברך לישב והכ"נ מברך זמן משום הרגל וי"ל משום דזמן קאי גם אסוכה ולא אידחי הך סתמא והלכתא כרב ולא מטעמיה, וכיון שלא היה לרמב"ם הכרעה בזה השמיטו לגמרי, ולפ"ז אנן דמברכין זמן בליל ב' ליכא למימר דמספק"ל בזה דהא ספק ברכות להקל, וע"כ דבריירא לן דלא נפיק בזמן דחול או דזמן קאי רק, ארגל, וע"כ הא דמקדמינן סוכה בליל א' מטעמא דחיובא דיומא עדיף ומוכרח כראבי"ה דאין לחלק בין ליל א' לליל ב' להקדים סוכה ואח"כ זמן עכת"ד:

ואין לדבריו באור דהרי גם לרמב"ם פ"ו מסוכה הלכה י"ב ובלילי יו"ט ראשון מברך על הסוכה ואח"כ על הזמן, ומ"מ ס"ל דמסופק בסברת התוס' אי נפיק בזמן דחול או משום דזמן קאי ארגל ובריייתא נקט ל"ד וה"ה שהחיינו נמי מברך, ואין לזה ענין הא דספק ברכות כיון דזה פשיטא לן בגמ' דמברך זמן גם בליל ב' ורק לדידן דמספק"ל אם החיוב לברך בליל ב' משום דקאי ארגל או משום דלא נפיק בזמן דחול, דהא לדידן לא משכחת שהחיינו על עשיית הסעודה קודם הרגל דנקטינן כר"כ דמסדר להו כולהו אכסא דקידושא וכמו שפוסק ג"כ הרמב"ם ומסדר כל הברכות על הכוס, ועכ"פ הא דמברך זמן ביו"ט ב' אכתי י"ל דהוא מספיקא אי קאי רק ארגל או דלא נפיק בזמן דחול ובריייתא דנכנס לישב כו' ל"ד דה"ה זמן בעי לברוכי משום הרגל, ואין מקים לקושיתו רק מצד שהרא"ש העתיק דהת"ו בפשיטות ולא כתב לשון ושמא, אם שגם הוא לא כתב בתחלת דבריו רק בלשון משמע דברישא כשבירך וכו' ומכח זה הכריח לדחות בסברא זו ולפ"ז כש"כ כשבירך זמן על הלולב כו', וע"ש בסי' ב' שהביא ג"כ בזה. דעות חלוקות וע"כ דמסוגיא זו לא פסיקא ליה להכריח כיון שאינו רק מצד משמעות הלשון אי נימא

דברישא כשבירך שהחיינו בעשייתה אינו מברך שתים בכניסתה, ובלאו הכי אין זה ברור בס"ס דאסור לברך וכמ"ש הלבוש בסי' י"ז ס"ב בטומטום ואנדרוגינום י"א שמברכין דהו"ל ס"ס שמא זכרים ושמא קיי"ל כמ"ד נשים מברכות, וכאן הוה נמי ס"ס לחייב בברכה שמא נפיק בזמן דחול ושמא קאי זמן ארגל, ואם שלדינא הכריעו רוב הפוסקים דלא מהני ס"ס גם בברכות, ובלאו הכי יש לחלק בכה"ג בכמה חילוקים, ובכתנות יוסף בסוף הס' בדרוש לשבועות וסוכות בדף כ"ח ע"א בשם הגרא"ב משכ"כ בהתו' ורמב"ם ובחיצי יונתן בדפי הס' ל"ח ע"א בישוב דהרמב"ם:

אולם דעת הנוב"י חא"ח סי' ל"ט בישוב תמיהת המל"מ הנ"ל שהרמב"ם מספקא ליה בב' תירוצים של התוס' אם נדחה הסתם מהלכה או הטעם שגם לחה"פ חשיב חובת היום ונשאר הסתם להלכה ולכך השמיט כל הפלוגתא שלא היה לו הכרעה בזה אלא שגוף ד' התו' תמוה שאם אפשר לומר דגם לחה"ע מיקרי חובת היום למה מוקי דרב כיחידאה ונגד סתם משנה והו"ל לשנויי שאני לחה"פ שגם חובת היום מיקרי,. וכבר קדמהו רש"א שצ"ע ולימא דמלתיה דרב כדברי הכל אלא דבלחה"פ פליגי דחשיב ליה תנא דמתני' נמי חובת היום וי"ל דקושטא דמלתא קאמר דבהך מלתא גופא דלחה"פ איכא תנאי עכ"ל, וא"כ אין להרחיק גם בשיטת הרמב"ם שניתא ליה כן לשנויי הסוגיא דפוסק כרב ולאוקמי כדברי הכל רק דרב קאמר קושטא דמלתא דתנאי פליגי בהא, אלא דמ"מ כיון שאינו מפורש בפשטות הסוגיא אין דרכו להמציא הכרעה מסברתו, ולהלן יבואר עוד דרכים שונים בישוב קושיתו ובתמיהת המל"מ על הרמב"ם:

ומה שהקשה עוד הנוב"י דבאיזה ענין מיקרי לחה"פ חובת היום בעצרת אי משום שמתחלקים בשבת זה א"כ גם זמן מיקרי חובת היום בסוכות כיון שאמרו היום, ולק"מ דהבאת הבזיכין משום לחה"פ ואם נאבד לחה"פ אינו מביא בזיכין וחשיב לחה"פ שמתחלק בשבת זה לחובת היום, ואי דגם זמן הוה חובת היום לגבי רגל וסוכה, זה אינו דהרי ברכת זמן אינו הגורם חובת היום ולא תליא חיוב ברכת הרגל וסוכה מצד הזמן, דהא זמן נוהג בכל הרגלים והחיוב משום דאתיא מזמן לזמן ולא מצד הרגל דהרגל והסוכה גורמין חובת היום, ובפרט להתוס' לעיל מרו א' ובראש דמיפטר גם בשהחיינו דחג אם בירך שהחיינו קודם החג בעשיית הסוכה, ועכ"פ אין לדמות שהחיינו שמברכין בכל רגלים דחובת היום קודמת שמבררת הזמן בפרטות משא"כ בלחה"פ שמבררת ג"כ זמן חיובו שהוא בשבת, ואפשר לומר ג"כ הא דדחי רב כתנאי וגם לגירסת הרא"ש בסוגיין רב יהודה אמר שמואל, והרי בעירובין מ' ע"ב רב ושמואל דאמרי תרווייהו אין חיוב זמן אלא ברגלים ולא ברה"ש ויו"כ, וא"כ י"ל דלא מהני ג"כ כשאומרים זמן

בחול, וממילא י"ל לרב ושמואל לשיטתייהו דאין לחלק כ"כ בין רגלים ללחה"פ כיון דגם בזמן אין תלוי החיוב תמיד רק בבא מזמן לזמן ברגל, ובשו"מ תליתאה ח"ב סי' קנ"ג מפלפל בדהנוב"י ובמחלוקת ראבי"ה דמפשטות לשון רש"י בהיתה עשויה כבר ועומדת משמע דלא כרא"ש וכן עיקר וכן אני נוהג יעש"ב ומ"ש בענין סעודת יו"ט קובע ע' בשו"מ רביעאה ח"ג סי' י"א ואכמ"ל, ובגור אריה יהודה חא"ח סי' נ"ט העלה דלמנהג דידן אפשר גם הרא"ש מודה דגם בליל ב' מברך סוכה ואח"כ זמן כיון דבעשויה ועומדת צריך זמן על הסוכה גם בליל ב' וא"כ הזמן חוזר גם על הסוכה כמו בליל א', ולמרדכי ומביאו הב"י סי' תרמ"א דהאידנא דבעה"ב א' עושה סוכתו ויושבים בה כמה ב"א דאינו מברך בשעת העשיה כדי שיברך בשוה עם אחרים היושבים בסוכתו זמן על הסוכה, ומכש"כ בליל ב' דאחרים היושבים בסוכה צריכין לברך סוכה ואח"כ זמן ואף דלדידיה שייך דיצא בזמן של אתמול דלא גרע משעת העשייה מ"מ גם הבעה"ב צריך שלא יהיה נפרד בברכת הזמן מאחרים היושבים בסוכתו, גם בבגדי ישע סי' י"ב העלה כט"ז ומ"א וכמרדכי וראבי"ה ורוב גדולי אחרונים שמסכימים להשוות ב' הלילות לברך זמן באחרונה וגם לסברת בני אייברא שהביא הרא"ש קאי נמי בליל שני זמן הסוכה הכי נקטינן:

ובעיקר דהנוב"י דבליל שני שהזמן דרבנן והסוכה מדאורייתא כל הז' ימים, ועכ"פ נקרא מקודש נגד דרבנן ותדיר ומקודש הכריע הרמב"ם פ"ט מתומ"ס הלכה ב' דשוין נינהו וממילא סוכה דהוה ג"כ חיובא דיומא ומקודש קדים לענין ברכה לזמן דתדיר לחוד:

ובפר"ח א"ח סי' ס"ז דיש להקדים מצוה דאורייתא לדרבנן מברכות י"ד ב' למה קדמה שמע לוהיה א"ש וע"ש בתוס"ח פ"ב דברכות משנה ב', וגם דמדאורייתא יוצא בפרשה ראשונה ה"ה אי קרא מקודם פרשה והיה אם שמוע דכתיב ביה נמי שכיבה וקימה, ואולם בשאג"א סי' ב' וכ"ב האריך דמצוה דאורייתא לא חשיב מקודש נגד דרבנן דהא ב"ה מקדימין ברכת היין לברכת היום משום שהוא תדיר ואף שברכת היין דרבנן דהא ב"ה פסקי למלתייהו אפילו לא התפלל עדיין ערבית ולא הזכיר נמי בשום דבר מקדושת היום, וע"כ דהא דכל התדיר ומקודש דקדמו אינו אלא בב' מצות כגון בהיו לפניו ב' תפלות דמתפלל של מנחה קודם לשל מוסף, אבל באינו רוצה עדיין להתפלל הרשות בידו כיון דאכתי לא יעבור זמן התפלה, והכי נמי לענין קדשים דוקא ברוצה להקריב, וכיון דשל סופרים קלין משל תורה הו"ל נגד ד"ת כדבר הרשות שמקדים לשל מצוה דאין כאן זילותא לשל תורה, וע' בשו"מ רביעאה ח"ב סי' רי"ט משש"ב. ובקובץ פרק כ"ט משבת הלכה ו' דחה דהצל"ח ר"פ ו' דברכות שדאורייתא נקרא מקודש נגד דרבנן

וע' בשם ישראל לברכות פ"ב משנה ב' ונחלה לישראל סי' ל"א סוד"ה ומעתה, וע' במעון הברכות ושמן רוקח ר"פ אלו דברים נ"א ד"ה שהיין גורם כו' ובספרו שב שמעתא שער השמיני אות ט"ז דלמ"א סי' רע"א ס"ק א' דמדאורייתא יוצא י"ח קידוש בתפלה ונסתר ראיית השאג"א, ולא ראה רק בסי' ב' אבל בסי' כ"ב דחה ג"כ השגה זו וכנ"ל, וע' במשנת חכמים הלכות וס"ת מל"ת ב' ד"ה ומנא תימרא דמקדימנן כו', ומ"מ אינו מוכרח כיון דמצות צריכות כונה וצריך שיכוון לצאת ידי קידוש היינו במה שאמר מקדש השבת ולא היכי שמכוון רק לצאת י"ח תפלה ודעתו לקדש על הכוס או בפת, וע' בישועות יעקב א"ח סי' רע"א ס"ק ב' ושמן רוקח לברכות י"ב בתו' ד"ה לאו לאתויי נהמא, ומ"ש עוד בש"ש הנ"ל דמצוה דאורייתא לא נקרא מקודש נגד דרבנן דכולהו כדאורייתא דייניו להו בלאו דלא תסור, וכ"מ בא"ח סי' תפ"ט ס"ב יעש"ב ובספרי זכ"י ברכות ד' ב' מסייע לר"י, וע' בחסד לאברהם חא"ח סי' א' ד"ה עוד ראיתי, ובעמ"א הנ"ל דחה דהנוב"י מהא דמקדמינן ברכת היין לברכת היום בברכות נ"א אף דקידוש הוה ד"ת וברכת היין דרבנן, ולא הרגיש בכל הנ"ל ולא ראה בפ"י וצל"ח ר"פ אלו דברים בד"ה שהיין גורם שהאריכו בישוב זה, ובירו' יומא פרק ז' דברכת היין דקדים לברכת היום דתדיר עדיף ממקודש:

ובזה ניחא ג"כ דהא כי היכי דאמרי ב"ש שברכת היום קודם שכבר קידש היום ועדיין יין לא בא וב"ה פליגי דהיין גורם לקידוש, והיינו שלא נתחייב עדיין מקודם בקידוש, והכי נמי מוקדם הזמן לסוכה דזמן אומרו אפילו בשוק וגם הוא תדיר וראוי להקדימו לסוכה שהיא חובת היום רק כשיכנס לסוכה וכמו בקידוש היום שקדים ליין בקידוש חל החיוב בלי שום עשיה משא"כ ביין אף שחל עליו מצותו מ"מ כיון שעדיין לא בא ומחוסר הלקיחה, ומוכרח כסברת הרא"ש דזמן קאי על הסוכה ולכן בהדדי קאתי, וע' בלחמי תודה בחידושיו לסוכה נ"ו א' ד"ה אמנם כו' דבהכי ניחא הא דלא מקדימין סוכה לקידוש כמו דמקדמינן לגבי זמן שהוא תדיר משום דסוכה חובת היום יותר וע"כ משום שכבר קדש היום ועדיין לא נכנס בסוכה, ורק לרב לשיטתו בפסחים ק' דיש קידוש שלא במקום סעודה אבל לדידן דאין קידוש אלא במקום סעודה וע"כ מוכרח לחלק ג"כ שהזמן קאי על קה"י ועל מצות סוכה, אלא דמ"מ הוצרך רב משום חובת היום דאכתי היה לאקדומי זמן דתדיר ברישא גם לקידוש ששניהם באים משקה"י כרא"ש שיהיה זמן סמוך לקידוש וקאי נמי אסוכה דבתריה וע"כ הוצרך להקדים קידוש לזמן דחובת היום עדיף מתדיר וממילא מוכרח להקדים ג"כ סוכה לזמן שיהיה קאי על שניהם לשעבר ולא להפסיק בזמן בין קידוש לסוכה, וע"ע בישועות יעקב סי' תרמ"ג ובאמרי צרופה וחסד לאברהם חא"ח סי' ב' ובסי' ס"ג שהעירו קצת בעיקר הענין דאבא שאול דאמר

הילך מצה לשיטתו ביומא ל"ד דמוספין קודמין לבזיכין וכו' וע' רש"י פסחים נ"ח א' ד"ה בזיכין, וא"כ הא דחשיב לחה"פ חובת היום משום דמוספין קודמין לבזיכין דתליא נמי בפלוגתא דהתם, ורק דמתחלה דפריך מסתם מתני' סבר לאוקמי לרב אליבא דהלכתא כאבא שאול דמוספין קודמין לבזיכין וכדס"ל לר' ישמעאל ור"ע בר"פ תמיד נשחט וכיון דלכ"ע מצה קדים אף דחמץ הוה חיובא דיומא וגם שחל מצות אכילתן מקודם דמוספין קדמי, וע"כ משום דתדיר עדיף ומכש"כ שהיה להקדים זמן לסוכה שאינו רק חיובא דיומא וכיון דמשני תנאי היא ות"ק ואבא שאול לשיטתייהו אי חיובא דיומא עדיף מתדיר, [וכיומא ל"ג עבורי דרעא אטוטפתא אסור דאין מעבירין ואף דשל ראש מקודש משל יד, והכ"נ דוחה לתדיר דלרמב"ם תדיר ומקודש איזה שירצה יקדימו, וצריך לחלק להה"א דמנחות מ"ט דמבע"ל בתדיר ומקודש כמוספין דהאידנא ותמידין דלמחר, ואף דבלא"ה אין מעבירין וע' בחכ"צ סי' ק"ו, וע"כ צריך לחלק להיכי שאי אפשר לקיים המצוה האחרת וכתו' ברכות כ"ח ד"ה הלכה, ובלאו הכי מבואר בטא"ח סי' כ"ה דאף דתדיר קודם לאין מעבירין מ"מ כיון דתפילין מקודש ג"כ לגבי טלית דוחה לתדיר דאין מעבירין], ומסולק קושית רש"א ונוב"י הנ"ל וע' בשו"מ תנינא ח"ד סי' קע"ג ד"ה והנה בגוף וע"ש דף ס"ב ע"ב ד"ה ובזה אמרתי ובעפרא דארעא ערך אין מעבירין במ"ש והנה מקום כו' וחומת ירושלים סי' קמ"ד וקמ"ה בדהש"א בתדיר ומקודש ובאה"ח הלכות תפילין סכ"ו אות א' ובמשכנות יעקב חלק או"ח סי' כ"ה ובדרך אניה ובהשמטות מ"ש על הדגמ"ר, וע' ביומא נ"ח ב' מדינא בהאי קרן דפגע ברישא עביד ברישא ואמאי לא עביד משום דכתיב ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה וכו', ומבואר דלא כט"ז סי' תע"ה ס"ק ג' דאם הניח הפרוסה מהשלימה בידו ונשאר בידו הפרוסה מהפרוסה לא יניח אותה ולוקח הפרוסה מהשלימה שבזה מעביר ג"כ על המצות, וז"א כמבואר כאן דאף שעבר ממצוה ובאה לידו אחרת מחוייב למיהדר להאי דאיתחייב ברישא, ולכן הוי ס"ל לב"ש שכבר קה"י ועדיין כו' וס"ל דאין מעבירין דוחה לתדיר:

וי"ל עוד בישוב קושית רש"א בהא דמוקי מלתיה דרב כתנאי ולא קאמר דפליגי בלחה"פ אי חשיב חובת היום, די"ל דסברת התוס' רק למאי דקיי"ל נו"ן אין קרבין ביו"ט אבל לאבא שאול דקריבין כביצה י"ז וא"כ יש לאוקמי מתני' דהילך מצה גם כשחל שבועות בחול שהיו מקריבין ג"כ נו"ן להך לישנא בזבחים צ"א דמצוי חשיב ליה תדיר וע' בצמח השדה לא"ח סי' תרמ"ג וע' בשו"ת שאג"א סי' כ"ח ותפארת אריה הלכות תפילין סי' כ"ה אות ב' ושו"מ רביעאה ח"ב סי' ס"א ותה"ד סי' רס"ו ואכמ"ל, ולכן ניחא ליה טפי למיתלי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן. ומלשון רש"י ד"ה סוכה זמן כו' שהיתה עשויה ועומדת,

משמע דאלו נתחייב בזמן תחלה פשיטא דזמן קדים לכ"ע דבעי למימר רב כב"ש והא ס"ל כבר קידש היום כו' והכ"נ כבר הגיע ברכת הזמן כו', וא"כ בשכבר מחוייב בזמן מעיו"ט דאז אפילו ליל א' הוה לן לאקדומי לזמן לכ"ע, וכיון דמסתמא עושין בכל שנה סכך מחודש חל עליו לברך זמן תחלה והדר סוכה, ותמוה על הני רבוותא שהביאו ראיה דליל ב' זמן מאוחר דסוכה דאורייתא עדיף, והא בליל ב' דעיקר שהחיינו בשביל הקידוש ולישב בסוכה כבר בירך פשיטא דלא גרע מבירך בעת עשיה, ול"ל להפסיק בין ברכה לקידוש ושהחיינו בענין סוכה ורב דאמר חובת היום עדיף י"ל דקאי אמצות סוכה לחוד וכפשטא דברייתא נכנס לישב מברך (ואף דבע"פ ס"ל יקנה"ז היינו בתחלה לאו אהכל אבל בסוף י"ל דקאי טפי אאחרון), אבל זמן ביו"ט וקידוש משמע דבעידן דאכל מברך לה, דאף דלרב יש קידוש שלא במקום סעודה ה"מ לאיזה צורך או י"ל דתרווייהו איירי בקידש בבהכ"נ דלרב יוצא ידי קידוש ולר' יוחנן אף ידי יין והלכך פליגי איזה קדים, ודין סוכה התחיל משנכנס לישב אבל קידוש היום פעמים קודם ופעמים מאוחר אם קידש בבהכ"נ דס"ל לרב ידי קידוש יצא שלא במקום סעודה ולר' יוחנן אף ידי יין יצא, א"כ יש פעמים שכבר קידש בבהכ"נ וגם זמן דיומא או להיפך פעמים קידוש זמן רב אחר שנכנס לסוכה ומיבעי לברוכי ברכה דסוכה מיד כשנכנס לישב, ועל זה פסק הגמ' גם לדידן כרב דחובת היום עדיף, ואם יזדמן שאין לו יין בכניסתו לסוכה מיד וכש"כ דקיי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה. והסעודה עדיין אינה מוכנת וכי בשביל כך יפטר מלברך אסוכה מיד ולהמתין על הקידוש, וא"כ לדידן דנוהגין כמו שדעביד רב כהנה שהתחיל לסדרן כולהו על הכוס א"כ מסתמא ליל א' סידר ג"כ סוכה ברישא והדר זמן ולא חוששין ליתן הזמן בינתים, ולהני דס"ל בע"פ ק"ג א' ליתן ברכת היין בין קידושא ואבדלתא, והיינו דבעי לסדרו כמו אלו ברכו בפ"ע דהלכתא כרב ואין חוששין דשמא יחזור רק אסוכה אלא חוזר גם אקידוש היום, ואע"ג דהלכתא כר יהודה דמברך על כל מצוה בפ"ע היינו בב' מיני מצות שאין ברכותיהן שוות בפרט משא"כ במצוה אחת שמחוייב בה על כמה אופנים פשיטא דברכה אחת עולה לכולהו לכ"ע (והלכך לא פליג הך ת"ר דהביא בתר הא דרב כהנא), וכל זה בעשוייה ועומדת משא"כ בעושה עכשיו דמחוייב בזמן תחלה מברך זמן אף ביום א קודם סוכה דעכשיו יוצא בזמן אסוכה ג"כ אלא שהקדים ועדיף טפי. וכן נראה מפסחים ק"ג דמשני יין בין קידוש להבדלה דאז נראה טפי דקאי אתרווייהו, ומי שנכנס לסוכה ואין סעודתו מוכנת מיבעי לברוכי בשביל סוכה הוי ב' ברכות דאפילו למנהגנו דמתני' אשעת אכילה בכל יומא היינו משום שאי אפשר לסמוך אברכה דאתמול דהרי יש מ"ד דסובר דסוכה דלא מפסקי לילות מימים מברך פעם א'

לכולם, משא"כ זימנא קמייתא דברייתא מפורש נכנס לישב בה ולא אמר ישב בה דמזה ס"ל לרמב"ם דתומ:
מברך בעמידתו פשיטא דאי אפשר להמתין אקידוש ואי אפשר לבטל מצות סוכה, וע"כ נראה דאם ירדו גשמים או לא היה בביתו רק בדרך היסח הדעת גמיר ע"כ אי אפשר לו להמתין על שעת אכילה הכל בזימנא קמייתא, אבל במה שעוסק בענינים כדרכו בכל השנה לענין זה יכול להמתין מעט מעת אכילה עד עת אכילה, וע' במאורי אור חלק עוד למועד בסוכה נ"ו א' בדיוק הלשון לא כדברי רב סוכה ואח"כ זמן אלא זמן ואח"כ סוכה כו' ובחלק בן נון במהד"ב לסוכה נ"ו בדפי הס' קס"ו ע"א משש"ב ובחלק קן מפורש במהד"ב לא"ח סי' תרס"א בדפי הס' קע"א ע"א שמביא דהא"ר שמחליט כהש"ע בשם רוב ראשונים ואחרונים וגם במהרי"ל ודלא כבאה"ט שהעתיק רוב אחרונים בטלה דעתם בפרט שהם רוב מנין ובנין עכ"ל, וכבר נתבאר בדברינו שאין לזוז מהכרעת כל גדולי האחרונים ובתראי בראיות חזקות וברורות לומר גם בליל שני סוכה ואח"כ זמן ושכן דעת שאר ראשונים וגם הרא"ש מודה בזה לפי מנהגינו:

סימן רכג

יום א עיו"ט חח"ס אמר"ת לפ"ק. להרב דפאניוועז ר' אלי' דוד ראבינאוויץ
מכתבו הגיעני במוש"ק בהיותי טרוד באמצע תשובה כו' ונידון שאלתו במה שנוהגין להמתין בביהמ"ד אחד על חבירו באמירת הלל מנר האתרוגים מהשותפים ומפסיקים הרבה לפעמים שעה ומחנה, ידעתו נוטה לצדד ולומר הלל אחר תפלת המוספין כיין שהטעם רק משום זריזין מקדימין והא בלאו הכי ממתינין באותו זמן על האתרוגים עכ"ד:
ולכאורה היה לדין בעיקר המנהג להמתין על האתרוגים לנענועים שאינו אלא מכשירי מצוה ולא מעכב וכתוס' סוכה ל"ט א' ד"ה עובר וכו' ומנחות ס"ב א' תנופה שירי מצוה כו' לולב יע"ש בפרש"י וכן הסכימו כל הפוסקים ובמ"א סי' תרנ"א ס"ק כ"ב, והא קיי"ל דאין מעבירין על מצוה קלה כמו שהיא כדי לעשות לאחר זה מצוה יותר גדולה דשיהוי מצוה לא משהינן כיבמות ל"ט ב' בקטן עד שיגדיל כו' וביומא נ"ח ב' דמשום אין מעבירין מבטל הקפה דרך ימין וע' בעמק הלכה חא"ח סי' כ"ה סוד"ה וצ"ע, ובשו"ת רדב"ז ח"א סי' י"ג והחזיק אחריו בתשובת בית יעקב סי' כ"ו דהיכי דאין הגדול רוצה לחלוץ ובא באמצע הסדר דאין מפסיר, ילציין מהקטן וע"ש בסי' קמ"ב וע' בשבות יעקב ח"א סי' ל"ז ויז ב סי' ל' ומ"ה ופרי תבואה סימן ס"ח ובמ"א סי' כ"ה ס"ק ב' דאם תפילין מצויין בידו א"צ להמתין על הציצית משים מניה מן המובחר וע"ש באומץ יוסף שהקשה

עליו מהחה"ד שהובא בסי' תכ"ו ס"ב, ובמכלתא והובא בפרש"י פרשת בא ושמרתם את המצות תני ר' יאשיה אל תקרא המצות אלא המצוות כשם כו' כך אין מחמיצין את המצוה אלא עשה אותה מיד, והיינו דומיא דמצה ששהייתה קרוב להפסד משא"כ אם לא תעבור המצוה מוטב שתעשה בהכשר יותר וכמ"ש בצמח השדה אה"ע סי' קס"א, וכ"כ ביד אליהו סי מ"ב במ"ש רדב"ז בחבוש בבית האסורין וניתן לו רשות להתפלל פעם אחד במנין עשרה דיבחור יום ראשון ולא יעכב עד יוה"כ כו', דהתם הוא זמן גדול ויש לחוש לאונסין ומיתה אבל ביומא חדא לית לן בהכי, ובעולת שמואל חא"א סו"ס ק"ט דלכ"ע לא דחינן מצוה בשעתה משום מצוה הבאה אח"כ אף שהיא חמורה ממנה, ובס"ח סי' תתע"ח שלא יעכב את המצוה שלא ימתין על סופר היותר מהודר וע"ש בברית עולם דדיקא כהא דהחולץ דיש להסתפק בדבר לא משהינן אבל היכי שקרוב שיקיים יותר בהידור מבואר בשו"ת תה"ד סי' ל"ה דמשהינן, ואולם בנשמת אדם כלל ס"ח הלכות זהירת המצוה סי' א' הביא מהס"ח דפליג על התה"ד דמיירי שלא יקיים המצוה בשלימות כדמייתי משום א"כ אין ראיה לקידוש לבנה במו"ש דגם בחול עושה עיקר המצוה, ומ"ש בענין אין מעבירין אי הוה דאורייתא הארכתי בספרי זכ"י בהשמטות לברכות ט"ו, ובתו"כ פרשת ויקרא ר' יהודה אומר חביבה מצוה בשעתה שהרי הוא מביא עשירית האיפה ואינו ממתין עד שיעשר וע"ש בק"א ובנר תמיד לכריתות כ"ז ב' בד"ה בגמ' כתיב מחטאתו משס"ב, ובשו"ת זכרון יוסף בחידושים ודרשות דף ק"ו ע"ב ד"ה והיה עקב כו' מ"ש על הרדב"ז, ובשו"ת עטרת צבי מהרצ"ה חיות במטבע הברכות סי' ב' ובהגהותיו למ"ק ט' מרש"י סוכה כ"ה ב' ד"ה שחל שמבואר להדיא כרדב"ז דמצוה קלה שבאה לידך א"צ לדחותה מפני חמירה העתידה לביא וגם מוכח דאין מעבירין היא מה"ת שטמאו עצמם למת מקודם אף שנמנעו עי"ז מעשיית הפסח משום אין מעבירין, וע' בשאילת יעבץ ח"א סי' י"ח ומשנת חכמים בקונטרס מעלת המדות בהלכות תפלה קל"ד ב', ובשו"מ רביעאה ח"ב סי' רי"ט בדפי הס' ע"ה ע"ד במ"ש החו' יימא ל"ג דבחדא מצוה לא שייך אין מעבירין דרק היכי דיהיה שינוי בהמצוה גופא, ובמל"מ הלכות מגילה פ"א הלכה י"א ד"ה ויש לדקדק דבמצוה אחת פשיטא דאמרי' שיקיימנה היום ולא יניחנה למחר, ובחכ"צ סי' ק"ו דדוקא בחדא מצוה כמו תמידין ומוספין דתרוייהו בחדא בהמה אבל במצות שוות אין מעבירין קלה מפני החמורה כמ"ק ט' א', ובשבת כ"ג ב' נר חנוכה וקה"י מהו, והא בנ"ח צריך להדליק מבעו"י, ובא החיוב קודם קה"י דהחיוב משחשיכה, ואולי דעיקר החיוב מנ"ח בלילה ורק העיכוב מצד איסור שבת וע' בלשון הזהב, ובדברי ירמיה פ"ד מחנוכה הלכה ב' בישוב קושית הישועות יעקב סי'

תרע"א ס"ב דהיאך נאמר כמ"ש בתו' שידליק רק נר איש וביתו ויבטל מעשי המהדרין כדי שיעשה למחר כמהדרין מן המהדרין ושמא יאנס ע"ש בישובו, ורש"י פסחים ק"ה סע"א ד"ה כבוד יום כו' ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה, ובשו"ת מנחת עני סי' מ"ט דף ל"ג ע"א שמחלק דהתם החליצה בעצמה אינה משובחת יותר דבדיעבד אם חלץ הקטן חליצתו כשרה משא"כ כשהפסול בעצם כמו באחיות וצרות כו', וזה נסתר למעיין מכ"מ ואכמ"ל, ובעה"ג סי' י"ב דעתו נוטה דמ"ש הרמב"ם והטור במדינה אחרת היינו דמרחקא שיש לחוש שתעבור המצוה, וע' בשו"ת שמן רוקח ח"א סי' מ"ח אות י"ד וט"ו שהביא ראיה להד"מ סי' רל"ב, גם בשבות יעקב ח"א סי' ל"ד שדחה דהמ"א ומהא דהחולץ, ובלא"ה החכ"צ סימן ק"ו האריך לחלוק על רדב"ז, [וע' במלבושי יו"ט חיו"ד בקונטרס הפלפולים סי' ב' ובכורת הברית דף קמ"ד ע"ד באבי הנחל אות ד"], וע' בצ"צ סי' קכ"ז דאף היכא דאיכא למיחש שיעבור הזמן לא משהינן, ובשו"ת יוסף דעת מהשו"מ סו"ס י"ח תמה עליו מפסחים ק"ה ומחלק בזה וע' בעדות ביהוסף חיו"ד סי' ל"ד ענף ג', וע' ביד אליהו סי' מ"א ד"ה ועי"ל דשהוי מצוה לא משהינן כיבמות ל"ט ומ"א סי' כ"ה אף שי"ל שיעשה אח"כ מצוה היותר מובחרת ולא דמי לזבחים צ"א כו' דהתם אי מקריב התדיר תיכף ג"כ לא משהי למצותו דהא עוסק במצוה דהאי תדיר, וכ"מ מרמב"ם פ"ד ממעה"ק באימורין שיש להקריבו ביום אפילו בשבת יע"ש, ולפ"ז אף דנימא דבשעה מועטת אין לחוש שתעבור המצוה לא חשיב שיהוי כשממחין שיעשה בהידור יותר אבל כשיושב בטל לגמרי מעשיית המצוה להמ"א ודעמיה דמדמי להא דיבמות דלא משהינן מצוה בכה"ג, ואף שזה תליא באשלי רברבי שכמה מהאחרונים לא חילקו בזה וכנ"ל:

ולכאורה יש להוכיח כהמ"א דלא משהינן אף שיעשה אח"כ מצוה מן המובחר מהא דרה"ש ל"ב ע"ב גבי הלל הראשון קודם דמשום זריזין מקדימין דחינן להאי דברוב עם הדרת מלך [ולאחר זמן רב שהשבתי תשובה זאת מצאתי באה"ח בהלכות תפילין סי' כ"ה בהמל"א אות י"ג שהעיר ג"כ מרה"ש ל"ב יעש"ב, ובנחל משה סי' א' דף ד' ע"ג, ובנחלה לישראל סי' יו"ד דף י"ז ע"ג ד"ה גם כו' במ"ש הח"צ דהיכי שתעשה יותר בהכשר לא שייך אין מעבירין מרה"ש ל"ב אף דבמוסף יהיה ברוב עם הד"מ מ"מ עדיף לתקוע בשחרית משום זריזין מקדימין ומכש"כ היכי דשייך אין מעבירין ע"ש סוף אות מ"ה], וע"כ דשאני הכא דהראשון זכה בקריאת הלל ואם יזכור אח"כ בשל מוסף יזכה אחר בזה, ולכן אמרינן כיון דזריזין מקדימין וא"כ זכה הראשון שיזכיר של הלל, ולא שייך משום ברוב עם הד"מ כיומא כ"ו א' המעלה אברים לכבש במאי קמיפלגי מר סבר ברב עם הד"מ ומר סבר במקום שכינה לאו אורח ארעא, וא"כ הטעם דזריזין מקדימין היינו

נמי משום דלאו אורח ארעא לעכב המצוה דמיתחזי כמאן דטריחא ליה מלתא, אבל היכי שהמצוה תעשה יותר בהכשר ומן המובחר בזה לא שייך זריזין מקדימין וצריך להמתין עד שיביאו לו, ובטו"א רה"ש ל"ב ד"ה מה השני מתקיע משום ברוב עם איני יודע מה ענין רוב עם אם השני מתקיע יותר מאם הא' מתקיע וכו' ועש"ב ולפמש"ל מבואר בפשיטות דבעשיית המצוה כששנים עושין כל אחד הידור יותר, ובמנחות ס"ב א' והא קמ"ל דבעינן שלשה כהנים משום ברב עם הד"מ ע' רש"י, וכן בפסחים ס"ד ב' דחשיב הדרת מלך שכולם עסוקים בעבודה וע"ש בהגהותי ובתפארת ישראל ברכות פרק ד' אות כ"ה בהגהת בנו משש"ב, ובשו"ת בנין שלמה חא"ח סי ל"ז, וממילא יש לצדד ג"כ דלא שייך הטעם דמיתחזי כמאן דטריחא ליה כיון דע"כ הוא מוכרח להמתין ולישב בטל ושיוכל להתפלל של מוספין:

אלא דלפ"ז יש להסתפק דלאח"כ יקרא הראשון את הלל מי שזכה בו מקודם או דנימא דאם יניח האחרון מיתחזי כמאן דטריח ליה גבי הראשון הואיל ואידחי אידחי כהוריות י"א א' וכ"מ ויש לחלק וע' ביומא י"ד א', ובירושלמי בכורים פ"ק ליקטן ושלחן ביד אחר לא ישלח ביד אחר שמא ימלך הוא להביאן (וע"ל סימן ע"ד על השמטת הרמב"ם דין זה), וממילא י"ל דתליא במחלוקת רז"ה ורמב"ן בהא דריש ביצה אם יחפור בדקר ויכסה שאמרינן אין למצות אלא שעתן וכיון שאם יתפלל השני ממילא יודחה הראשון, וכיון שמהדין מחויב להמתין שתעשה המצוה בהידור יותר, ואם יקדימו של מוספין ממילא תתבטל קריאת הלל מהראשון אם נימא דעכשיו הוה לגבי השני מתחזי כמאן דטריח ליה וממילא מחוייב להמתין על של מוספין:

גם יש לחקור אי דמיא להא דמגילה ו' ע"ב דהא דמיסמך גאולה לגאולה עדיף מהא דאין מעבירין על המצות, והכי נמי לגבי קריאת הלל כמגילה י"ד א' הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, דהוה ג"כ מיסמך גאולה לגאולה, וממילא חל החייב על הראשון להסמיך גאולה לגאולה משים זריזין מקדימין, ואם שהמה סברות בלי יסוד נכון מ"מ יש ליתן סמוכין קצת להמנהג, וע' במ"א סי' תרפ"ז ס"ק ג' וע' ב"ח וא"ר אע"פ שיכולין לקראה אח"כ בעשרה אפ"ה מבטלין כדי לקרות בצבור משום ברוב עם, וע' במ"א סי' צ' ס"ק ל"ב ואע"ג דבבהכ"נ איכא משום ברוב עם כו' יע"ש ובתו מנחות ס' ע"א ד"ה יכול בב' כהנים, ובלאו הכי נראה דקריאת הלל נגד קריאת המוספין דרגל אף אי נימא דלא הוה תדיר, מ"מ להסוברים דהלל הוה דאורייתא והוה מקודש למה שנחלקו הפר"ח והשאג"א אי דאורייתא נגד דרבנן הוה מקודש יותר לענין קדימה, וגם לענין קריאת התירה דהוה תקנת עזרא וע' בירו' מגילה פ"ק סוף הלכה א' ובשיורי קרבן:

גם למה שחקר השבות יעקב ח"א סי' י"ז במדביק נרות של שעוה בכותל כדי להדליק נר חניכה ובתוך שעסק הביאו לו שמן זית, מיומא ו' מודינא היכי דאיכא שירים לאכילה, וע"כ דלא שייך מצוה מן המובחר היכי שכבר התחיל עומד ומקריב, והכ"נ כיון דההלל שייך לתפלה הוה כאלו התחיל, ואף שהח"צ סי' מ"ה השיג עליו כיון דלא הוה אלא הכנה בעלמא, ע' בשבות יעקב ח"ב סי' ל' מחולין ק"א דטומאת הגוף בכרת וטומאת בשר בלאו, וזה ליתא מזבחים מ"ג בבשר שלמים דלא חזי להקריב, גם עיקר ראייתו ליתא למעיין במנחות ע"ב הא ראבר"ש כו' אם יש אחרת כו' יע"ש, ומ"ש הח"צ מיומא ס"ב בשלשה קופות, וע' במתני' שקלים פ"ג משנה ד' ובירו' הלכה ה', ומוכח דאין לעשות מנוה מן המובחר במקום שיש לאחד זכות על חבירו וכירו' פרק הבונה וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה כו' ואלין דר' אילעאי ודבר פזי וכו', וע' באמרי גרופה לשבת כ"א ע"ב בדפי הס' ל' ע"א על חקירת השבו"י יעש"ב, ויומא ע' ע"א מהד"ת כדר"ל אין מעבירין ומאי מצוה משום ברב עם הד"מ קמ"ל ופרש"י דלאו מעביר הוא מאחר שאינו עוסק בה, והכ"נ י"ל כיון שלא הגיע עדיין זמן המוספין לא שייך אין מעבירין:

ומ"מ אף שקשה לחדש נגד המנהג כמאמר המורגל עושה חדשות בעל מלחמות, מ"מ אם משתהא זמן הרבה ואיכא טרחא דצבורא טפי, ע' בט"ז א"ח סי' י"ג ס"ק ג' בענין בדיקת ציצית כשרוצה ללבוש טלית בעת שקראוהו לס"ת כו' וכדאשכחן בכה"ג שהיה קורא ע"פ בעשור לחודש משום טורח צבור, וע' בתשובת הגאונים קדמונים סי' י"ט ובהערה (וע' בתשובותי לעיל סו"ס ל"ו), מאן דעביד מעשה להקדים תפלת המוספין ג"כ לא משתבש, ולא שייך כאן הא דב"מ י"ב ע"ב פועלים גופייהו ניחא להו כי היכי דכי אגרו לדידהו כו', וכה"ג לקמן כ"ז ב' יע"ש, והכ"נ נימא דניחא להצבור כדי שימתינו גם עליהם כשיהיה להם אתרוגים, וגם משום מצוה דנענועין שמעכבין הפורטייות מטללים רעים וכו', מ"מ הרי אנו דנין גם מצד טורח של אותן שיש להם אתרוגים שיצטרכו להמתין על אתרוגיהם אף אי נימא דביחיד ליכא משום אין מעבירין כשתעשה המצוה יותר בהכשר בזמן מועט שבודאי לא תתבטל המצוה ודלא כמ"א וסייעתו, מ"מ בטרחא דצבורא יש לחוש ושיתפללו מקודם מוספין ואח"כ יאמרו ההלל עם הנענועים כד"ת, ואף דמצד שאינו עוסק בה לא חשיב מעבירין על המצות וכלעיל מיומא ע', ולולא טרחא דצבורא מותר להעביר, מ"מ כשמפסיק באמצע כשכולם מתקבצין בבהכ"נ וממתין על האתרוגים, מוכחא מלתא טפי בצבור שמעכב בשביל זה גם תפלת המוספין שכולם רואים שיושבים וממתינים מצד העיכוב מהאתרוגים בשביל הנענועים וגם איכא חשש מניעת שמחת יו"ט וכמגילה כ"ג א' ביו"ט מאחרין לבוא וממהרין לצאת ערש"י, והיה

יותר טוב לעכב אמירת הפיוטים ביו"ט ולאמרן אח"כ שלא יצטרכו להמתין ולבטל שמחת יו"ט וכפר"ח בא"ח סי' קי"ב דהרי ביטלו י"ח ברכות מפני כבוד שבת ויו"ט דלא אטרחינהו רבנן וכיון דאין חוששין לתקנתם יותר היה ראוי להתפלל י"ח שלימות כתקנת כנה"ג, ועכ"פ אין מקום קפידא לעכב אמירתן אח"כ משום טורח הצבור וכדי שיוכלו לקיים הנענועים בזמנו ולא יצטרכו להמתין:

סימן רכד

להרב דקליקאל ר' יקותיאל זיסל

בדבר קושיתו במכתבו דמאי משני בסוכה ט' א' דב"ש ס"ל כר"א דאין עושין סוכה בחוש"מ, והא ר"א גופיה יליף מהאי קרא לקמן כ"ז ב' דאין עושין סוכה בחוש"מ דאמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה, וא"כ מנ"ל דבעי סוכה לשמה, והביא מתשובת בר ליואי שהקשה כן וניחא ליה מדממעט גזולה מלך ת"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולא חל שם שמים, וע"כ דמיירי בגזל בחוה"מ וכבר חל שם שמים, אבל לר"א דאין עושין סוכה בחוש"מ מיותר קרא דלך לשם חובך, ומזה ראיה לרמב"ם דגם בדפנות חל מדלא איצטריך לך למעט דפנות, וכפי שהביא בשמו יפה השיגו דמנ"ל דאם לא חל שם שמים דפסולה הסוכה ולא דמי לקרבן שאינו יכול להקדיש דהוה חולין ופסול להקרבה, ועוד דבחולין דאפילו במעשה כל דהו יכול לאסור דבר שאינו שלו, ובלאו הכי פשטא דסוגיא סליק בטעמא דב"ש דס"ל כר"א דאין עושין סוכה בחוש"מ לכך אייתר קרא דחג הסוכות תעשה לשם חג ולא מלך:

ואולם מה שנדחק מעלתו דבקרא דראה שינה מפרשת פנחס דלא כתיב שם חג הסוכות וס"ל דאין עושין בחג, וע"כ דמקודם החג עושין לשבעה ולמה לי קרא חג דאז לאו חג הוא ומיותר דלשם חג יעשה עכ"ד:

אבל בפרש"י לקמן דקדק עשה סוכה לשם חג של שבעת הימים כו', הרי דלר"א דאין עושין הלימוד נמי מדכתיב חג הסוכות שיהיה הסוכה לשם חג של ז' ימים, וכבר הרגיש ברשב"א סוכה כ"ז ב' וגם בחידושי ריטב"א בהא דבפ"ק אמרינן דב"ש אית להו הא דר"א שאין עושין סוכה בחוש"מ ומפיק לדרשא אחרינא דבעי לשם חג, וי"ל לב"ש תרתי ש"מ דמחג הסוכות דרשי לשם חג ומשבעת ימים דרשי סוכה לשבעה עכ"ל, וא"כ מפורש דהלימוד מתיבת חג וכנ"ל, ואולם בלאו הכי אי מדרשא דתרתי ש"מ ע"כ דהוה רק מדרבנן ולא מיפסל מדאורייתא וכרש"י יומא פ' ע"ב ד"ה אלא אסמכתא בעלמא ורש"י חולין ע"ז סע"א ד"ה אסמכתא ולדרשא אחריתא אתיא עיקר קרא ותוס' חולין קי"ב ד"ה

ורוטבן דעיקר קרא לצירן ושאר הוה אסמכתא, ורש"י סוכה כ"ח ע"א ד"ה אמר רבה הלכתא ובתוס' רה"ש ה' ב' ומנחות ב' ע"ב ד"ה מנחת חוטא ותויו"ט נדה פ"ו משנה א' ד"ה והשרץ, וכה"ג במג"ש לפסחים כ"ב ד"ה כל שעה בישוב קושית התוס' ד"ה חולין שנשחטו בעזרה מהתו"כ, ובתוס' ערכין כ"ח סע"א אין זה עיקר דרש דהא איצטריך וכו' יע"ש:

וכבר האריכו ליישב קושיית הרשב"א באור חדש על התורה פרשת הברכה ובספרו חו"י חדש באור תורה דף ס"א ע"ג ובקידושין ע"ג באו"ח לקידושין ד"ה ר' זירא ובמנחת עני על סדר הש"ס בחידושיו לסוכה כ"ז ב' מחודש ל' דף ד' ע"ג ובמשיב דבר חא"ח סי' ל"ט (ושוב נדפס ס' חסדי יהונתן בחידושיו לסוכה ט' אות י"ז וי"ח שהאריך ג"כ בישוב זה]:

ובפשוטו לק"מ דודאי למ"ד דעושין סוכה בחוש"מ דריש כפשטיה דקרא סוכות תעשה לך שבעת ימים וממילא לא בעי לשמה, אבל לר"א דאין עושין בחוש"מ וכפרש"י עשה סוכה לשם חג של הז' ימים, וממילא מוכח דבעינן לשמה שיהיו לשבעת ימי החג, וכן בפרש"י בדף ט' עשה סוכה לשם חג סרס המקרא ודרשהו, והיינו כדרשא דר"א:

ובזה מסולק קושית השעה"מ פ"ד מלולב הלכה יו"ד דבסוכה כ"ג א' בעושה סוכה על גבי הגמל ור"מ מ"ט הא מדאורייתא מיחזי חזי, ולימא דר"מ כרבנן דר"א דלא בעינן ראוי לשבעה, ובמנחת עני הנ"ל בחידושיו לסוכה אות ל"א האריך בדרך פלפול, ואינו ענין לזה דר"א בעי שיהא קודם החג לשם סוכה ואף כשעושה אותה בחוה"מ דירת קבע, אבל ר"י דבעי ראוי לשבעה לשיטתו לעיל ז' ב' דבעי דירת קבע וממילא צריך לזמן הראוי לסוכה, ולזה פריך מ"ט דר"מ לשיטתו דדירת קבע בעינן וכתוס' לעיל ז' ב' ד"ה אחרים, וע' בתשובה מאהבה ח"ג סימן שצ"ז בשיטת רש"י סוכה ח' ב' ד"ה וחייבת במזוזה לעולם וד"ה ופטורה מן המזוזה לעולם דלא נימא דבחג חייבת ורש"י סובר אחרים לאו ר"מ דלר"מ דירת עראי בעינן כיומא י' ע"ב דבר פלוגתיה דר"י ר"מ ע"ש י"ב א' תוס' ד"ה הא דכרכים יעש"ב, ובפ"י שם כ"ג ב' דהא למסקנא לעיל י"ט ב' העושה סוכתו כמין צריף איפכא תניא וע"כ מדבעי ר"א סוכה הראויה לשבעה אף דסובר דירת עראי בעינן יעש"ב וברא"ש ריש מכלתין דלמסקנא לר"א דירת עראי בעינן, ובמנחת עני הנ"ל אות ל' מיישב בשני אופנים דרש"י לעיל ח' ב' דר"מ לא בעי לשמה והא בדף כ"ג פריך לר"מ והא בעי הראוי לשבעה, וא"צ כלל לפלפולים שאינו תלוי כלל בפלוגתא דר"מ דראוי לשבעה בהא דר"א אי בעי לשמה אלא משום דירת קבע (שוב נדפס שו"מ חמישאה ביוסף דעת סו"ס נ"ג שהאריך ג"כ בסגנון זה], ובישועות יעקב א"ח סי' תר"ל ס"ז סוס"ק א' האריך בסיכך על גבי מבוי שיש לו לחי דכשר כיון דהוה דופן לשבת ע"ש בד"ה והנה זה זמן רב

כו', ובעמ"א חא"ח סי' ל"ה מפלפל בישוב קושית הר"נ על הרי"ף שסתם דבריו דמשמע כל ימי החג, ומ"ש ליישב לרבה. דאין איסור הוצאה ביו"ט וליכא מיגו לדידיה אלא בשבת שבתוך החג וניחא לשיטתו לגירסת הק"נ, וכבר נכלל זה בדברי הישועות יעקב שהאריך וע' במגן האלף, ובארץ צבי חא"ח סי' מ"ט מפלפל בזה בישוב קושית התוס' סוכה ט' א' למה לי לך למעוטי גזולה, ולפ"ז ניחא הכל בפשטות דכאן יתקיים כל שבעה רק שאינו דופן שלם ולא בעינן ג"כ שתהיה הסוכה לשם חג כל ז' דקיי"ל כרבנן דר"א, וע' בשו"מ רביעאה ח"א סי' כ"ט בדפי הס' כ"א סוע"א במ"ש על דברי החכ"צ:

ובשו"ת ברית אברהם חא"ח סי' ה' אות ב' פלפל ג"כ בישוב קושית הרשב"א הנ"ל וכתב דצריך באור בסוכה כ"ז דהיאך הסברא החיצונה וע"כ דפליגי בסברות הפוכות ולר"א בעי קרא לאפוקי מסברא כו':

בתו' ערכין כ"ה סוע"ב ד"ה ור"ש מ"ט שבתחלה שואל מ"ט דר"ש אלמא דמסתבר טפי וכו', ובאור חדש פרשת הברכה הביא ליישב דלר"א הסברא החיצונה דעושין בחוש"מ לטעמיה דחייב לאכול י"ד סעודות בסוכה, אבל לחכמים אין חיוב כי אם סעודה הראשונה וא"כ מסברא אין עושין בחוש"מ ואיצטריך קרא דעושין, ולמאי דמשני ב"ש ס"ל כר"א דאין עושין מסברא חיצונה כיון דלב"ש אינו חייב לאכול י"ד סעודות, ובראשי בשמים חא"ח סי' ל"א סוף אות כ' כוון ג"כ לזה דר"א לשיטתו וע"ש באות כ"ה וסי' י"ב אות ז' ח' ט' משש"ב:

וע"ש בברית אברהם דלהסוברים דמלאכת חוה"מ דאורייתא והיאך כתב תעשה ז' ימים על עשיית סוכה בחוש"מ והא הוה מלאכה דעושה אהל (והיינו דלב"ש בסוכה ז' דדירת קבע בעינן וממילא מוכח דאין עושין סוכה בחוש"מ ולא משכחת רק כשעושה דרך עראי, וע' באו"ח סי' תק"מ ס"א דאפילו לצורך המועד אסור מעשה אומן], וא"כ ע"כ ע"י נכרים [וכסוכה ח' ב' דסוכת נכרים כשרה], והא אדעתא דנפשיה קא עביד וממילא מוכח דלא בעי לשמה, אבל לב"ש י"ל דס"ל כר"א כו' איצטריך דאין עושין בחוה"מ לענין דיעבד אם בנאו בחוש"מ אינו יוצא דאינו ראוי לשבעה לתו' סוכה ט' א' דמצוה הבב"ע מדרבנן עכ"ד:

וזה תליא בסתירת התו' ר"פ לולב הגזול ד"ה משום מהא דגזל סאה של חטים כו', ויש לפלפל דר"א לטעמיה בסנהדרין ז' ב' דדריש להכי, ולכן סובר דאינו יוצא בסוכתו של חברו, להכי פריך בברכות מ"ז ב' לר"א והא מצוה הבב"ט היא, אבל לרבנן דלא ס"ל הדרש וס"ל דיוצא בסוכה שאולה וא"כ איצטריך לך לגזולה:

וע"ש עוד לדחות להרא"ש דציצית נטוין ע"י נכרי וישראל עומד על גביו כשר וכו', והא לב"י גם בדיעבד פסול בלא סיוע ישראל ואיך אפשר שיסייע במלאכת חווה"מ, וי"ל דתלוי בפלוגתת הט"ז יו"ד סי' קצ"ח ס"ק כ"א וע"ש בנקה"כ יעש"ב וע' בתשובתי לעיל סי' ק"ד]. ולמש"ל אין מקום לכל זה וע' במעין גנים ח"ב מעצי לבונה לא"ח סי' תק"מ ס"א ותרל"ו וע' בלחמי תודה ד"ר ע"ד ובמנחת עני על חידושים מלוקטים דף כ' ע"ב וע"ד ודף כ"ה ע"ג ומקור ברוך האחרון דף ל"ד ע"ד ד"ה ובזה:

סימן רכה

יום ב' לסדר והיה ברכה תר"ס. להרב דדינאוויץ ר' ישראל שבח זאב לערנר

הגיעני היום מכתבו על דבר אם לאגוד הלולב בלילה למה שנסתפק הפמ"ג בא"ח ר"ס י"ח לענין ציצית אם עושין בלילה והעיר מיומא כ"ט ב' ובתו' ד"ה שסידרו הקוף, יעיין בטו"א חגיגה ט' ע"ב ד"ה לדברי האומר לילה מחוסר זמן דבזבחים י"ב מסיק ר"פ גופיה דלילה אינו מחו"ז כו' וי"ל דהתם דמיירי לענין דיחוי וכיון דביום חזי להקרבה הלילה כמאן דליתא אבל וכו' יעש"ב, ואולם בשו"ת משיבת נפש קמא סי' א' נשאל על רש"י יומא כ"ט ד"ה פסולה וד"ה נעשה שצריך לסדרו מחדש, וכתב דע"כ רש"י לא ס"ל כרמב"ם פ"ה מתמידין הלכה ג' דהכא פשטא דקרא ביום השבת יערכנו כו' עש"ב, ובשו"מ תנינא ח"ד סי' נ"ו נשאל בסתירת דהרמב"ם ומסלק תמיהת הכ"מ פ"ז מבכורות הלכה י"ג שהשמיט הא דזבחים י"ב וכמש"ש התוס' דקאי למ"ד לילה אין מחוסר זמן, ופסק פ"ג מפסוהמ"ק הלכה כ"א כר' אבין במנחות ק' דס"ל למסקנא נדחה רק דכאן לא נתקדש כלל כו' ומסיק דרמב"ם לא פירש כרש"י דצריך לחזור ולסדרו וסובר דכל שנעשה כמו שסידרו הקוף מתקדשין מאליהם כשמגיע זמנם וכו', ובעמ"י סי' כ' ד"ה ואע"ג דמסיק כו' דהא בזבחים י"ב דוקא לענין שתהא הקדושה נתפסת ולא הוה דיחוי ותדע דבמנחות ה' משמע דר"פ סובר יש מחוסר זמן לבו ביום וכן הקשו התוס' שם, והעיר ג"כ על הכ"מ פ"ו מבכורות הלכה י"ד דכיון שפוסק דלילה מחוסר זמן ולכן לא הביא הא דר' ישמעאל יעש"ב:

ב **ובענין** שנסתפק איך יוצאין בלולב דאשתקד שהיה ביד הקטנים מסוכה מ"ו דלא ליקני הושענא לינוקא ביומא קמא ומבואר באו"ח סי' תרנ"ו ס"ז:

כבר נשאל בשו"מ תליתאה ח"ג סי' קל"ז ע"ש ובשו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סי' י"ב ובאוריין תליתאי סי' כ' יע"ש באריכות, וע' בתנא תוספאה בעטור בכורים לסוף מנחות בהשמטה השייך לפ"י הלכה ד' ובאבני מלואים סי' כ"ח ס"ק ל"ג וקצה"ח ונתה"מ

סו"ס רל"ה, והארכתי בדין אמירה לגבוה ול"ד להושענא דתשמישי מצוה וע' במק"ח סי' תמ"ח, וע' בקהלת יעקב אה"ע סי' כ"ח ס"ק י"ג ובית אפרים חח"מ סי' ח' ד"ה ובהכי ובעמק הלכה חא"ח סי' ק"ס האריך דלא איכפת לר"ז בחינוכו של קטן שיהיה בהקנאה גמורה כדין גדול דעיקר חינוכו כדי שיצא כדין כשיגדיל דמועיל מתנה ע"מ להחזיר וכו' וגם דביש צו אב מקנין לו כח"מ סי' רע"א ולר"נ דבהגיע לעונת הפעוטות יכול להחזיר אף דאינו רק דרבנן ה"ה דחזרה דאב מהני כו' ואפילו הקטן יוצא כדין בנתן לו אביו על מנת להחזיר בדעת אחרת מקנה ובנותן לו ע"מ להחזיר דליכא איבה ליכא תקנת חכמים שיהיה של אב יעש"ב:

ג **ומ"ש** בנידון הזכרת שמות המתים ביו"ט דהנהוג דמי שיש לו אב ואם יוצאין בעת אזכרה, אפשר כדי שלא יהיו אלו מתפללין והשאר יושבים ובטלים ומפני מראית עין, או מפני עמא דבר שלא יטעו להזכיר שמות אבותיהם בחייהם:

סימן רכו

ועש"ק משפטים בחרתיו לפ"ק לחותני הרב דראוינאי רמ"ג יפה

מה שהעיר במכתבו מאחד מהבני חבורה במי שהיה אוחז בלולב ואתרוג בטרם אור היום של חה"ס וימשך על היום אם יוצא חובת נטילה:

לכאורה אינני רואה בזה מקום ספק ושכן בכל הקרבנות דכתיב לקיחה ואף שהיה אוחזם בידו בשעה שאין ראוי להקרבה, והרי בקידושין דכתיב קיחה בכסף דלא מהני במקדש במלוה דלהוצאה ניתנה רק בהנאת מלוה כקידושין ו' ע"ב, דלאו מידי שקלה מיניה דהמעות מהמלוה כבר היו שלה, אבל פשוט היכי שהמעות מונחים בידה מקודם שלא בתורת הלואה וכשנותן לה המעות שאוחזת בידיה, וכן כשהיה משכון בידו קודם המו"מ כשמכוון להקנותו כפי מעותיו ע' בח"מ סי' ק"צ סעיף ט', וכן כשהמעות בידו בתורת הלואה וא"ל הבע"ד שיהיה בידו בתורת שוחד לזכות את הזכאי ככתובות ק"ג א' ואטו ליכא בזה משום אקרובי דעתא ואף דאפקה התורה בלשון לקיחה, וחייב להחזיר משום כל מילי דא"ר לא תעביד כנה"מ סי' ט' ס"ק א' ומה שהקשה עליו בכפות זהב ברישא דדהבא אות ז' מר"פ שני דייני כבר הארכתי בישוב זה, ויש לדון גם לרמב"ם פי"א מברכות הלכה ו' אם שחט בלא ברכה ואפילו הפריש תומ"ע או שטבל ולא בירך אינו חוזר ומברך אחר עשייה וע' בש"ך יו"ד סי' י"ט ס"ק ב', ולפ"ז אי נימא דמיחשב לקיחה במה שנטל הלולב בלילה ויוצא חובת לקיחת לולב כשאוחזו בבוקר א"כ תיכף

כשהגיע שעת חיובו ולא בירך, הרי לרמב"ם אמרינן הואיל ואידחי אידחי ולא משכחת בזה חיוב ברכה תיכף כשהגיע שעת חיובו:

ובעיקר הספק היכי דעביד מעשה הלקיחה שלא בזמנה, כבר נסתפק המל"מ פ"ג מביאת מקדש הלכה כ"א אם תחלת המעשה היה בהיתר בפושט ולובש כלאים שיכול לפשוט וללבוש אם נחשב אח"כ השהיה כמעשה, וע' במשנת חכמים על הרמב"ם פ"א מיס"ת ביבין שמועה אות א' ד"ה והנה המל"מ ובזכרון יצחק ח"ב סו"פ תצוה ובהר המור חלק חכמת שלמה סו"ס ה' ובשו"מ קמא ח"ב סי' כ"ט בהג"ה בדף כ' ע"ג ובאה"ח הלכות ציצית סי' ח' ס"ק ג' וסי' י"ג ס"ק ג' משש"ב:

ומה שהעיר ממנחות ל"ו א' היה משכים ומניחו וכשמגיע זמן ממשמש כו' ומכש"כ כאן, ויותר היה לו להעיר מסוכה מ"ו א' רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי בהו הוי מברכי, א"כ להדיא דהחיוב כשמשמש ולא מצד ההנחה וע"ש בר"ן דהפוסקים השמיטו דאינהו ידעי שיעור להיסח הדעת אבל לדידן וכו' וע' בשאג"א סי' מ':

ומ"ש בשם הרב מבריסק מסוכה מ"ב והא מדאגביה נפיק ביה ומזמנו בהול, ולכאורה מאי נפ"מ שהוא בבוקר כיון דהוא רק באותו יום הוה זמנו בהול, וכבר העיר הלח"מ על הרמב"ם גבי תינוקות דפטור דזמנו בהול דזה הטעם נאמר בגמ' לדחות דר' יוחנן אבל לפי האמת קיי"ל כר"י דאפילו ביבמה דאין זמנו בהול נמי פטור, ומה שתי' הלח"מ ע' בחמדת שלמה חא"ח סי' א' שהניחו בצ"ע וע"ש בסי' כ', ומהא דלא מוקי כשהעבירו בלילה דלא הוה זמן חיובו אין הכרח משום שאין זמנו בהול כיון דקיי"ל דאז לא הוה טעה בדבר מצוה דעכ"פ בעינן שיהיה זמן חיובו, וע' במ"א סי' תרנ"א ס"ק ט' ולא ידעתי דהא משכחת כשנטלו בכסותו וכסי' תרנ"א ס"ז להי"א דאם כרך סודר ונטלו דלא יצא, וגם להאחרונים שאם הלולב לח מחמת המים הוה חציצה כמו לענין בגדי כהונה למל"מ פ"ב מעבודת יוה"כ הלכה ב', והא דסוכה ל"ו שהאתרוג מתכשר ע"י מי לולב, ומשמע שהמים עודן עליו בשעת נטילה, מ"מ אפשר במקום אחיזתו נגוב הוא שמנטפין מלמעלה כמש"ש בתוס' ואולי כיון דבשעה שנוטל הלולב אינו ראוי לצאת לא מיקרי טעה בדבר מצוה ואף שהגיע זמן חיובו בשביל מה שיהיה ראוי אח"כ כשיתנגב, ובלא"ה דחו האחרונים דהמל"מ מזבחים ל"ה שאפילו דבר דסמיך לח לא הוה חציצה ע' בעמ"א סי' ל"ז וע' בבית שלמה ח"ב מא"ח סי' ק"ו:

וראיתי בצל"ח ברכות י"א דלר"ת דקודם עהש"ח פטור מבה"ת דאתמול ונסתפק אם בירך קודם עהש"ס שאינו מחוייב בדבר לר"ת שיפטור עצמו לאח"כ דכיון דפטור חשוב כאינו מחוייב בדבר, או כיון דברכתו לצורך שעה שיתחייב יע"ש, וצ"ל דלא דמי לתפלה וק"ש

שלא בזמנו וכן בכל המצות שלא בשעת חיובן, כיון דמ"מ מחוייב גם עכשיו בברכת התורה רק שנפטר מצד שבירך אתמול, ולא ידעתי דמה מהני שמ"מ בר חיובא מקרי כמו דלא מהני בשאר ברכות לברך להוציא א"ע לכשיתחייב או לחזור ולהתפלל להוציא א"ע למחרתו, והא כיון שאין עליו עכשיו חיוב לברך דמי לתפלה כנ"ל והא דברה"ש כ"ט א' כל הברכות אע"פ שיצא מוציא דכל ישראל ערבין זה לזה, והיינו כיון שכבר הגיע חיובו של האחר אבל מה נפ"מ שאם לא בירך היה יכול לפטור בבה"ת של עכשיו למחרתו כיון דעכשיו אין עליו שום חיוב ויש עוד כמה סתירות ואין כדאי ללחום את המושל בסברא בעלמא, וכתבתי רק העולה על תעופת רעיוני בלי פתיחת ספר רק בעת הביטי במכתבו:

ואחר משך זמן בא לידי חוברת פליטת סופרים שהביא ג"כ עיקר הספק שנשאל מזבחים י"ד א' הואיל וכתיב ולקח הכהן מדם ואי אתי קוף וכו', והכ"נ באחז קודם עהש"ח אם יוצא אחר עהש"ח צריך להניחו תחלה ולחזור וליטלו, וכן במתנה ע"מ להחזיר צריך להניח מידו ואח"כ לקיחה, וע' בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' קפ"ט דלא ממעט אלא הנחת קוף שאינו בר כוונה, וע' בשד"ח באסיפת דינים מערכת ארבעה מינין סי' ג' אות כ' בשם שו"ת דברי מרדכי סי' ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז שקיים דבריו, ובנין שלמה על א"ח סי' מ"ח בדף נ"ז ע"ב ד"ה ואגב וד"ה ומיהו ובמפתחות לסמ"ח ובמשיב דבר חא"ח סי' מ' משש"ב:

סימן רכז

להרב ר' יהודה ליב מקעלים (א)

מ"ש בענין הטבעות שאין חוששין להסיר בשעת נטילת לולב וכסי' תרנ"א בהג"ה שנהגו להחמיר:

ועיין בכפות תמרים לסוכה ל"ז א' תוס' ד"ה כי היכי דלא ליהוי חציצה כו' ואע"ג דהכ"נ הוי חוצץ לאגד וכו', מהב"י מ"כ בשם אגודה בפרק מקום שנהגו וכו' וכדמוכח מתוס' דשמעתין דהוכיחו דלרבה הוי חציצה אגדו של לולב, ואף דהלכתה כרבא דאין האגד חוצץ משום דכל לנאותו אינו חוצץ ולא פליג מטעמא דאינו חוצץ כל היד, וכ"כ בסדר הגט סעיף פ"א ואה"ע סי' קל"ט סי"ד בהג"ה ותמה על רמ"א בא"ח סי' תרנ"א דמדינא אין לחוש, ומסוגיא דידן דיש לחוש בחציצה דמקצת היד כו' וכן בזבחים י"ט ועירובין ק"ג כו' יע"ש באריכות בדפי הס' כ"ג ע"ג:

ב **ובנידון** השאלה מאתרוג מחמת משמוש היד עד שיש בו שינוי מראה אם הוא כשר לכתחלה:

הנה מה שאינו מתולדה ליכא משום מנומר כמו בס"ת דקפיד קרא ואנוהו ומנומר פסול, מ"מ אם נתקלקלו הרבה יריעות ממשמוש היד ושנראה הכתב מנומר הרבה ושינוי מראה בכמה מקומות אין חשש כלל, ומשש"כ הכא דלא גרע מאם דכשקלפו חוזר למראה אתרוג כשר, והכא פשיטא שיהיה חוזר למראה אתרוג גם באין בו חסרון כשניקו אותו היטב ולא גרע מחזזית שאינו גבוה משאר אתרוג, (וכן מצאתי כעת בשו"ת נפש חיה חא"ח סו"ס ד' בדף י"ג ע"ב על אתרוגים מאה"ק אשר לפעמים יתקלקלו ע"י משמוש היד ורבים אומרים שזה ראיה שאינו מורכב כמאמרם שאתרוג קשה משמוש היד, והעיר מהח"ס חלק ו' בחידושי פרק לולב הגזול דף ל"ו ע"א דרוב פעמים ע"י משמוש היד ורוב הנענועים נולדו בו נמורים וגם נקלף קצת מקומות מהעור העליון הקליפה החיצונה ונעשה מקומות כמנומר, וכ"מ לעיל ל"ה ב' בפרש"י ד"ה מפני שמפסידה קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים, ואי אפשר שיהיה כל פעם מראה אתרוג באותן הכתמים והבהרות שנולדו מזיעת הידים, נ"ל כיון שבאו ע"י מצותן זה הידורו וקצת ראיה מפסחים ס"ה ב' שבח הוא לזרעו של אהרן שילכו עד ארכבותיהם בדם, ובודאי בעלמא כי"ב הקריבהו לפתחך והכ"נ דכותיה וכעין גרדומים דאתיין משירי מצוה וכענין מים משירי טהרה וע' לקמן גבי נקיבת העכברים עכ"ל):

אך ע' בשבות יעקב חיו"ד סי' ס"ט ומ"ש מתשובת הק"ט סי' כ' דמוהל שנתיבש דם המילה על ידו אינו חוצץ בנטילה מהא דשבח לבני אהרן כו', הלא במקומו דגם בבני אהרן הוה חציצה אם הוא יבש וע' רמב"ם פ"ה מביאת מקדש וטור וב"י יו"ד סי' קצ"ח יעש"ב, וע' במפרש רפ"ב דתמיד כ"ה סע"ב ד"ה מפני שהוא נוי למזבח כשיש עליו דשן הרבה כפסחים ס"ה שבח הוא יכו' וע' בבית שלמה קמא ח"ב מא"ח סי' ק"ו מש"ש על השבו"י:

ג **ונידון** אתרוג גדול ואתרוג קטן ממנו ומהודר יותר הי מינייהו עדיף, נ"ל שנלמד מירושלמי יומא פ"ו הלכה א' לענין קרבן משובח בגופו ומשובח במראה מי קודם ולמד מעומר דמציתי לקצור מן הלח והוא אביב ואם לא מנא יביא מן היבש ואם יש כאן אביב שהיא כבר קצור ויבש לקצור הקצור קודם ואף כמצוה לקצור מ"מ הואיל וזה משובח בגופו שעודנו לח:

ואמנם לענין הידור מצוה עד שליש הוה גדלו ג"כ בכלל הידור שאם מצא אתרוג יותר גדיל משליש מהכשירו כביצה וכתוס' ב"ק ט' ע"ב וזה ג"כ חשיבות בגופו, אבל משובח

במראה עדיף טפי ממשובח בגודל האתרוג דהתורה קפדה מפורש במצוה זו אהידור ולא דמי לקרבן דמצותו יותר בשמן וכן בעומר כשהוא משובח בגופו שהוא אביב עדיף וכשיש לקצור מכל מקום הקצור קודם דהיה משובח בגופו שעיקר חשיבות המצוה בהכי אבל הכא עיקר חשיבות המניה היא ההידור, וכן אם יש אתרוג הדיר אף על פי שאינו מתקיים זמן הרבה מהרקבון וכה"ג, ובס' מאיל המלואים על הס"ת בפרק ח' סי' רע"א אות ב' בדפי הס' י"ד ע"ב ד"ה ודע העיר מהירו' הנ"ל על המ"א סי' ל"ב ס"ק ו' וע"ש עוד בדף כ"ו ע בד"ה והרמ"א בס"ג, וע' בבכורות מ"א ע"א ואי ב"ר כו' ואי למעוטי מזוהם דמאיס וכו', וע' בבית שלמה קמא ח"ב מאו"ח סו"ס ק"ז כשיש שני אתרוגים א' גדיל מעט יותר מכביצה והוא נקי לגמרי יא' הוא גדול הרבה ואינו נקי לגמרי וכשר ע"פ דין אם צריך לבזבז שליש על הנקי, דברור דאם הגדיל מהודר וגם עליו אין שום פקפוק ודאי א"צ לבזבז כלום אמנם אם יש עליו שום פקפוק ודאי דנקי לגמרי עדיף מהידור מצוה עכ"ל:

סימן רכח

וע"ד השאלה בסוכה שעל הגג מונח באמצע דף אחד רחב הרבה אפילו מהופך על צדו: **ועויין** בפמ"א ח"א סו"ס ס"א דאותן השינדלין המחוברים על הקנים ותלויין באמצע הסיכה למעלה מסכך ושתורת פסול עליהן והוי כמו ששוכבין ברוחב ולא יצא ידי סוכה וה"ר מסוכה י"ד ב' מאי לאו כגון שהפכן כו', ודבריו נפלאים דהכא מיירי בנסרין הרבה דאיכא גזירת תקרה, וכרש"י ד"ה דאנחא למסקנא, ובעמק הלכה חא"א סי' קנ"ז דלא דק דהא ברש"י דף י"ח ד"ה לא פחות דאינו פסול כ"א היכא דאיכא ארבעה בהדדי, וכן ממקום שהביא דייק רש"י שהפכה על צדיהן וסיככה כולה בהם וכן ברש"י ד"ה אפומא דטפח מאבראי וברש"א וע"ש עוד, אבל מצאתי בפמ"א בקו"א אות כ' שהודה ששגגה היתה לפניו שבש"ס שלפניו היו שני הדבורים ברש"י ד"ה לא שהפכן כו' אבל באמת דלמסקנא נסר אחד דוקא ולס"ד אינו פוסל בנסר אחד אף בסוכה של ג' דפנות והיה מונח נגד דופן האמצעי דטעמא משום גזירת תקרה ובנסר אחד על צדו ליכא למיחש כ"כ עכ"ל, וע' בחומת ירושלים סי' קמ"ב וכנף רננה סי' ס"ה ומים חיים חא"ח סי' כ"ב אות י"ג מבן המחבר משש"ב ובשע"ת סי' תרכ"ו ס"ק ג':

סימן רכט

ב' ג' מרחשון תר"ג. להרב דקאמינקי רמ"ג ירושלימסקי

בדבר שאלתו על הבית יעקב שהובא בבה"ט לענין חיברו במחט מתוספתא אהלות פ"ד ופ"א דעוקצין שהובא בתו' זבחים ק"ה ב' ד"ה חבור:

ועיין בבית מאיר אה"ע סי' ק"ל ס"ז בדיבק ב' עורות שהביא ג"כ מהתוספתא שהובא בתוס' זבחים הנ"ל וכן בפ"ג דאהלות משנה ד' שחבורי אדם אינו חיבור, ושזה היה בהעלם מן תשובת ב"י שמביא הב"ח (צ"ל הבה"ט) א"ח סי' תרמ"ח ס"ק ט"ו להלכה וליתא, ומה שהביא מלחם אינו דשאני אתרוג דעיקרו מחובר בידי שמים וכו', וע' בתו' מנחות כ"ה סע"א שהביא ג"כ מהתוספתא רפ"ק דטבו"י ובאהלות פ"ב משנה ז' ברע"ב ותויו"ט מהתוספתא:

ובשו"ת הר המור בחלק גדולת מרדכי סי' א' במה שהבין השואל שתוספתא זו שנויה לגבי אתרוג של מצוה וזה שגגה שתוספתא זו בפ"ג דטבו"י לענין אם נטמא במגע טבו"י וכו' יע"ש באריכות:

אמנם הר"ש פ"ב דאהלות כתב בפשיטות אתרוג אינו חיבור לצאת ידי חובתו, ונראה דמשמע ליה מדנקיט גבי אתרוג ובפרט מדנקיט ברישא נמי גבי חלב ומהכ"ת לחלק וע"כ לאשמועינן דאינו יוצא ג"כ ידי חובה של מצוה ואף דעיקרו שנוי לענין טומאה מ"מ י"ל דלא מהני לגביה חיבור דלא שייך במידי דאכילה וכנ"ל, גם בס' מצמיח ישועה ח"ב הנקרא ישועות יעקב באות ו' האריך בדברי השבות יעקב סי' ל"ה שהשיג על הבי"ע באתרוג שניטל ממקומו דאם חיברו ע"י מחט הוה לקיחה תמה שנשאל מתוספתא אהלות פ"ד וע' בנזיר נ' ע"ב וברש"י ותו' והאריך ג"כ דאין ראיה מטומאה למצות אתרוג, גם בס' מורה צדק על הלכות בציעת הפת סי' קס"ח ס"ג בדה"ס כ"ה ע"א האריך ג"כ דהא דחבורי אדם לא הוה חיבור היינו לענין טומאה דהא אפילו רק אם עומד לחתוך כחתוך דמי אמנם לגבי ברכה דאינו אלא משום כבוד הברכה אף שנראה כשלם נמי סגי ועוד דלכ"מ פ"ו מטומאת אוכלין רק לענין הכשר לא הוי חיבור, וע' בחת"ס חא"ח סי' מ"ו ובית אריה הלכות מזוזה סי' רפ"ח ס"ק ו' בדה"ס כ"ג ע"א ובית אפרים חא"ח סי' א' משש"ב, ובס' אפ"ד סו"ס ב' הביא ג"כ דהב"מ והעיר מפי' הר"ש באהלות דלענין לצאת בו, אבל לא נחית לעיקר הדברים, ובשאילת שלום תנינא סי' רל"ב דהתוספתא מיירי דאין בכל חלק כשיעור אתרוג דפסול אף ביו"ט שני כמ"ש אח"כ שנילושה במ"פ דמיירי ג"כ מחיבורי אוכלין להיות בו כשיעור משא"כ באתרוג שניטלה פטמתו, וע"ש דכיון שחיברו מיחשב ג"כ הדר, ובשו"מ קמא ח"א סו"ס קל"א שבא לפניו בחוהה"ס שניטל השושנתא והקיל כמ"ש הבי"ע ואף דלהשבו"י דכשאינו מחובר בתולדתו לא חשיב חיבור וי"ל דכל שאינו מגוף האתרוג רק שהוא ענין הידור וכמה אתרוגים נמצאו

בלא שושנתא בכה"ג ודאי כשר עכ"ל, ומ"ש ת"ד ס"ק מ"ב וצ"ל תרמ"ח ס"ק יו"ד ס"א מתשובת המבי"ט כשחסר מתולדה וע"ש בט"ז ס"ק י"ב וע"ש במ"א סי תרמ"ט סוס"ק י"ז וסי' תרמ"ה ס"ק ו' דכיון דהפסול משום הדר פסול כל ז' ולא ידעתי מקום הפשרה שלו: **ובלקוטי** ח"ס סי' ל"ו בנשבר עליונו של לולב בפחות מכשיעור ונשאר דבוק כשיעור המפורש בפ"ג דעוקצין גבי תאנה שנפשח, שכתב בפשיטות דאין לו תקנה לא ביום א' ולא בשאר הימים דהתחתון הנשאר אין לו דין לולב ולא הוזכר קשירה אלא להשלים השיעור והארכתי מכמה שנים בתשובה לענין דיבוק אי מהני בלולב, ורק שהשבות יעקב כתב בפשיטות ונחלקה התיומת דפסול ולא מהני לדבק התיומת והוא דבר קל לתקן בכל מידי דמדבק עכ"ל, וע' ט"ז סי' תרמ"ח ס"ק ט' ולפ"מ שדימו הפוסקים אתרוג לטריפה וע' בתב"ש וכו"פ וחו"ד סי' ל"ט סוס"ק ה' בלקוטים ובעמק הברכה בהקדמתו על הרי"ף שהשמיט הא דנולד סימני טריפות באתרוג, ומ"ש לענין איסור מטומאה ע' בספרי זכ"י ליבמות ק"ג שהארכתי יע"ש בדה"ס צ"ג ע"א ד"ה ומ"ש שהבאתי מהאו"ה כלל ל"ד, וט"ס שם בגדי כהונה חא"ח סי' א' וב' שהאריך וצ"ל דף ב' ע"ג, והבאתי ג"כ מהב"ש סו"ס ו' ס"ק ל"ד, ומש"ש ס"ק ד' ט"ס, והזכירו ג"כ בספרו מנחת משה חאה"ע סי' א' אות ה' בהג"ה וע' בברכת משה סכ"ד דף ל"ה ע"ד:

סימן רל

ג' פרשת נצבים תרמ"ט.

להרב ר' שלמה אברהם רזעכטא מיאזערקאוו

ע"ד השאלה שהעיר הרב הגאבד"ק סאכצאוו ר' אברהם שנולד לו ספק במסחר אה"ק באתרוגים שעשה שליח לאחד לטובת אה"ק ונתן א' רו"כ לערבון כדי לצאת ידי הפוסקים דקנין משיכה דרבנן אינו מועיל לדאורייתא, וברו"כ אחד לערבון יצא דקיי"ל ערבון כנגד כולו הוא קונה, וביו"ט נפל ספק בלבו דידוע דנכסי עניים דינו כנכסי יתומים שדינו כהקדש דלא מיקני אלא בכסף כר"ג פ"ק דקידושין ורמ"א ח"מ סי' קצ"ט ובהקדש בעינן נתינת כל המעות דוקא רק החומש אינו מעכב, ובקושי עשה עצה לפי שעה לפרוע הכל ע"י חפצים באופן שלא יהיה איסור יו"ט, ועתה נסתפק במסחור אתרוגי אה"ק במקומם שהכל נעשה בהקפה וגובים המעות אחר החג, והרי הם יוצאים באתרוג שאינו שלהם וצריך לחפש עצה לזה, וכ"ת תלה במחלוקת הקצה"ח שדחה דהרמ"א מהלכה וכן הלבוש השמיטו לגמרי ואף שנתה"מ השיג עליו הביא דעות הרבה ראשונים תשובת הרשב"א רא"ש ותשב"ץ דמעות עניים אין להם קדושה וכהקצה"ח, וע' בשו"מ קמא ח"ב

סי' צ"ח משש"ב לענין אמירה לגבוה ושו"ת פני אריה סי' מ"א, ובסוף דבריו הביא עוד לצדד להיתר ומסיק בעצמו שזה רק אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא, והרי כל עיקר הספק אי נימא כהסוברים דלא מהני קנין דרבנן לדאורייתא:

ולכאורה הא משכחת באודיתא כב"ב קמ"ט א' וכמ"ש התוס' ב"מ מ"ו א' ד"ה וניקנינהו וכנתה"ק סי' ס' אות י"ז דגם המחבר סובר דאודיתא קנין גמור מדאורייתא דאלו משום הודאת בע"ד לא היה מועיל לפדות בו את המעשר, ומ"ש הט"ז ביו"ד סי' קע"ג ס"ק ט' לענין היתר זקוקים ברבית דמה מהני הודאה בשקר להפקיע איסור דאורייתא דנהי דיש כח בהודאה לחייב ממון שאינו חייב אבל חלק גבוה מי ימחול, וע' ביריעות האהל סי' ל"ח בישוב דהט"ז, והיינו רק לענין רבית שמשקר שיש לו אותו הסך כסף ידוע שמקנה לו ואינו ענין לנ"ד שמודה שקבל המעות דממילא קונה החפץ להיות שלו שזה הוה דרך קנין, וע"ע בט"ז יו"ד סי' קס"ח ס"ק י"ד ובשו"ת הר הכרמל חח"מ סי' כ"ג משש"ב וע"ש סו"ס כ"ב, וע' בקצה"ח סי' קצ"ד אות ד' ובח"ס חיו"ד סי' שי"ד ד"ה והנה גם ד' התו' ובמגן האלף סי' תמ"ח ס"ק ה' ד"ה ולענין אודיתא אי מהני בחמץ ובישועות יעקב לא"ח שם ס"ק ה' בדף ט"ו ע"ב ד"ה והנה הט"ז ובאה"ע סי' קנ"ד ס"ק י"א, ושו"ת תשב"ץ ח"א סי' קנ"ח דהודאה אינו קונה בבריא רק בשכ"מ דככתובין ומסורין דמי דאל"כ למה לא תני לה בהדי הקנאות, ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' י"א שזה דהט"ז דאין הודאה מועיל לענין רבית ודחה ג"כ דהקצה"ח, ובשו"ת ח"צ סי' ט"ז ברוצה לצוות על נכסיו בבריא בדרך הקנאה והפירות לאחר מותו והזוכה יחייב עצמו שהמקנה יאכל הפירות בחייו, ובשאילת יעב"ץ ח"ב סי' כ"ב מפקפק דבבריא ליכא למימר דקניא יעש"ב, וע' בנוב"י קמא חח"מ סי' ל' אות ו' ואורין תליתאי בקונטרס שער נפתלי סי' ט' ושו"ת ר"מ איגרא חא"ח סי' ל"ט במכירת חמץ בחיקור דין סוף אות ג' ובית שלמה ח"ב סו"ס ס"ה וסי' ע' ע"ב וע"ג ושו"ת מהר"י הכהן תנינא חיו"ד סי' מ"ה ושאילת שלום תנינא סי' ר"ל ויד מאיר סי' נ"ד ותורת גיטין בחידושיו פרק השולח ל"ב ב' סו' ד"ה מ"ש מהרו הוא הקדש, וע' במק"ח סתמ"ח בדהת"ש ונחלת יעקב ח"ב בשו"ת סי' א', ובדברי חיים חאה"ע דיני קידושין סי' ג' בהיתר הד' כו' ובש"ך ח"מ סי' פ"א ס"ק כ' דלקצת פוסקים לא מהני אף בהודאה גמורה שלא בפני התובע, וע' בשו"מ קמא ח"ג סו"ס ס ק"ל ואין רצוני להרחיב הדברים לפלפל בדבריהם בפרטות שהמה מדברים שאין להם שיעור:

שוב מצאתי בשו"ת מוצל מאש סי' י' שנסתפק מי שהודה ביום ראשון של סוכות שלולב זה של ראובן אי מהני כב"ב קמ"ט אף דידעינן שאינו שלו או דלמא דוקא לענין טוען ונטען אבל הא דקמי שמיא גליא אינו יוצא, ומתו' פרק הזהב מ"ו ד"ה ונקנינהו אע"פ

שהיינו יודעים שלא היה שלו מתחלה ושמא יש לחלק עכ"ל, ובברכ"י סי' תרנ"ח ואח"מ סי' מ' פקפק בזה וע' בארעא דרבנן אות קכ"א ובעפרא דארעא מה"ב אות מ' סי' ס"ה ד"ה וראיתי ובמה"ק אות ה' ס"ק נ"ג, וע' בהגהות מרדכי לס' המדע סי' קכ"ט סי"ד ס"ק פ"ח שהעיר מתשובת הרשב"א ח"ד סי' נ' דבמטלטלין לא קנה כרשב"ץ ח"ג סי' שי"ט וע"ש ח"א סי' קנ"ב ושכ"ה ורדב"ז ח"ה סי' ב"א ש"ב וסו"ס שתי הלחם וכו', ושוב הביא בשם העיטור באות הודאה דלא מהני אף בממון עש"ב, ובש"ך סי' ס' ס"ק ל"ב וע' במרדכי ב"ב סי' תרי"ט מדקא מבע"ל שכ"מ שהודה מכלל דבבריא כה"ג פשוט דלא הוה הודאה, וכן באו"ז סי' תשנ"ב וע' רשד"ם סי' ס"ד וע' במקנה כלל ב' פרט ג' וע"ש פרט י' משש"ב, ועכ"פ כאן הוה ס"ס אי אודיתא קנין מה"ת וספק אי מעות עניים מהני נתינת מקצת המעות, ובפרט דהוה ספק ג"כ אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא, ורק דתליא לענין ס"ס באתחזק חיובא ע' בבית שלמה יו"ד ח"ב סי' קט"ו דף ס"ד ע"ג בס"ס בקיום מצוה אי מהני, ולנוב"י קמא חח"מ סי' כ"ו ד"ה ואני אומר משכחת נמי בפשיטות להתחייב לפני עדים ולשעבד לו המעות דמהני לכ"ע:

ויש לדון דגם באומר הרי הוא כאלו התקבלתי דמהני כשמקבל ממנו החפץ בגיטין ע"ד ב' ונדרים ס"ד ואה"ע קמ"ג וח"מ של"ד (וע' בע"ג ס"א א' במתני'), די"ל דמהני ג"כ לענין קנין ואף דפשוט דלא מהני מחילה כשעדיין לא זכה כלל כיון דמה"ת אינו קונה בלא כסף רק כשיתנם לו במתנה, ובשו"מ קמא ח"א סי' רי"ד דלא אמרינן כאלו התקבלתי אלא בתנאי אבל כאן שגוף הענין ע"י זדאטיק ולא קבל א"כ לא היה קנין כלל ומה מועיל שימחול לו אח"כ, מ"מ בכה"ג מהני באדם חשוב כאלו נתן לו הדמים ולא גרע מהילך מנה ואתקדש אני לך כקידושין ו' ע"ב וכב"מ מ"ו א' בההיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ואקני ליה וע' בשו"ת יוסף דעת מהשו"מ סו"ס ל"ו ד"ה ובזה מיושב וע"ל סו"ס רט"ו ורמ"ח), וע' בבאור הגר"א ח"מ סי' ק"צ ס"ג ס"ק א' בלקוט, ובע"ג מ"ד א' אביי אמר שלא בטובת ר"ג כבטובת אחרים יע"ש ברש"י, ובירו' סו"פ ח' דנדרים דאפילו הלה אינו רוצה ליתן רק שרוצה בקיום התנאי יכול לומר כאלו נתקבלתי, ובפרט דלרמב"ן בדליכא קנין כסף לכ"ע משיכה מה"ת וט' בטוטו"ד תליתאה סו"ס ר"ס, והכ"נ יש לדון כיון שאי אפשר למצוא אתרוג של מצוה בשויו להשו"מ קמא ח"א סי' ר"ה במתנות כהונה דאין לבעלים טוה"נ י"ל שקונה מדרבנן וכבר נסתלקו הבעלים ואחרים לא ימצא לקנות שוב מועיל קנין דרבנן דזכי מתורת הפקר יעש"ב:

וחפצתי לדעת מ"ש שנידון אתרוגי אה"ק הוא מעות עניים, והשיב שהמחבר נפש חיה השתדל עבור עניי אה"ק וקבל עבורם הרבה כסף וקנה גנות בכפר חטין ונטע אילנות

אתרוגים שידועים בלי הרכבה שיהיה מוצא עבור עניי אה"ק שיעלה בכל שנה הרבה ריוח עבורם עכ"ל. ואני מסופק אי שייך בכה"ג כאלו התקבלתי כיון דגזבר אינו יכול למחול מעות צדקה דעניים רק באופן שיתחייב בעצמו לשלם בעבורם, ובלא"ה תליא במחלוקת בס"ס לענין ברכה באתחזק חיובא:

סימן רלא

במה שנוהגין לקנות אתרוג של מצוה והדמים פורעים אחר התג, הגם דבמגן אלף סי' תמ"ח דחה דהמק"ח והביא ראיה דקנין דרבנן מהני בדאורייתא מדקונין אתרוג במשיכה לחוד ונותנים המעות לאחר החג וע' בטח"מ סי' שנ"ג מהרא"ש וכו', אבל להמחא"פ בקנין משיכה סו"ס ב' דלא יאות עבדין דבעינן שלכם מה"ת כרמב"ם הלכות לולב שפוסק כר"ז דלא ליקני הושענא לינוקא ביומא קמא יעש"ב ובהגהת בנו, והובא ג"כ בשע"ת א"ח סי' תרנ"ח ס"ק ב', וע' בבית שלמה חא"ח סו"ס מ"ח דף נ"ט ע"ד, וע' בבית אפרים חח"מ סי' ח' וט' מה שמחלק בזה ובמטה אפרים סי' תרכ"ה אות י"ז ליזהר כשקונה לולב ואתרוג והדס אם קונה בהקפה אף שמשך אותם לביתו לפרוע הדמים קודם החג וגם בערבה הניטלת עם הלולב יש להקדים מעות להשמש על הערבות של יום ראשון יע"ש באלף למטה משש"ב:

ובבניו עולם חיו"ד סי' נ"ח דף קל"א ע"ב העיר ע"ד המגן אלף בדברים דחויין מעצמן דאף דהמעות נעשה אצלו מלוה לא גרע מנתן לו אתרוג סתם לצאת בו דיוצא ביוט"ר וקנה בתורת מתנה ומדמה להרא"ש פ"ק דקידושין במקדש בטבעת שאולה, שמסתמא היה השאלה באופן שיהיה במתנה ע"מ להחזיר, אבל במתנה בפירוש שהוא בתורת מכירה בתנאי שיתן לו אח"כ כדי שווי החפץ ומה יועיל אמירתו שנותן לו במתנה לצאת בו כיון דידעינן שנתן לו בתורת מכירה:

גם בטוטו"ד תליתאה סו"ס ר"כ הביא השואל בשם הראז"מ דאין לקנות ביו"ט דמשיכה לבד הוה מדרבנן, דזה נפל ברבוותא אם מקנין דרבנן נעשה דאורייתא, ויותר י"ל לפ"מ שידוע מרמב"ן דהיכא דליכא כסף ודאי קנין משיכה מד"ת ומתנה יוכיח, והכ"נ ביו"ט כיון דזה קונה לשם מצוה אנן סהדי דהמוכר נותן לו במתנה וכמתנה תנאי בעלמא שיתן לו אח"כ כך וכך וכדקיי"ל באה"ע בשואל חפץ לקדש בו, ובהלכות קריעה בשואל חלוק לילך לבית אבל דסתמא כפירושו עכ"ל:

הנה שינה השואל לשון השאלה ששם לא נזכר רק לענין המכירה קודם יו"ט שצריך ליתן דמים, ושאלתו לענין דאין לקנות ביו"ט, ועל זה סובב תשובתו דביו"ט כיון שקונה

לשם מצוה אנן סהדי דנותן לו במתנה, ואף שהיה בתנאי שיתן לו דמים ואיך נאמר שהנתינה היה במתנה עמ"ל ומה דמיון לחפץ לקדש בו שמסתמא ניתן לו במתנה באופן שיוכל לקדש בו במעמ"ל וכן בשואל חפץ לילך לבית האבל שמסתמא בהכי הוה כאלו פירש שהרשה לו לקרוע כדין, ובפרט דהא כיון דמ"מ יש להחפץ שווי גם מצד המצוה להשתמש בשאר ימי החג דמהני קנין דרבנן ואין בזה מעשה מוכיח שנתנו להשתמש גם ביום הראשון באופן שהוא במתנה, ואטו אם מכר לו קודם החג אתרוג שכשר לשאר ימי החג והודיעו מזה אטו יתבטל המכירה מצד שאינו כשר ביום הראשון:

גם עיקר דבריו שכתב מרמב"ן ולא הזכיר מקומו והובא בשמ"ק פרק הזהב בסוגיא דמשיכה אי מעות קונות דגם במתנה דליכא מעות מ"מ משיכה אינה קונה מה"ת שלא כהתוס' בכמה מקומות, והביאו גם במחא"פ הלכות קנין משיכה סו"ס ב' בהג"ה וראייתו מב"ק ע"ט וב"מ נ"ט כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו בשומרים שעמדו התו', כיון דליכא כסף קונה משיכה מה"ת, וכן מתו' ע"ג ע"א ב' דמוכיח דמשיכה קונה בא"י מהא דר' יוחנן דב"נ כו' שנדחקו בזה:

גם לא הזכיר מח"מ סי' ע"ג ס"ז כשנשבע לפרעו בזמן פלוני והגיע בשבת שיתן משכון וישומו, ומ"מ לא מהני שיחשב קנין מעות כב"י ח"מ סי' שנ"ג בשם רשב"א דיאוש ושינוי רשות אינו חייב דמיו דאל"כ הוה כמשכון ואינו יוצא בו, ובכפות תמרים ר"פ לולב הגזול ל' ע"ב ד"ה וראיתי בח"מ כו' שהביא מגד"ת דהא לראב"ד דלוקח קנאו קנין הגוף אלא דמ"מ צריך ליתן דמי הגזילה נטח"מ סי' שנ"ח ושס"ח בשמו וכה"ג יוצאים בו למצוה וכההיא דלקמן דאין לה אלא דמי עצים וכ"כ ריב"ש סי' רע"ג וע"כ דחשיב לכם וע' בד"מ סי' ס"ז סט"ו וע"ש בסי"ד, ובט"ז או"ח סי' תנ"ד ס"ק ג' בשואל מצה מחבירו ונתכוון שיהיה שלו דאף שנתחייב לו דמים מ"מ נקנה משא"כ במכירת אתרוג לא שייך דהוה כדליכא כסף שיקנה מה"ת:

ואולם בריטב"א סוכה ר"פ לולב הגזול דאם הפסול בשביל דבעי לכם כל שקנאו ביאוש ושינוי רשות אף שחייב דמים ומעכב חובו של חבירו מיקרי לכם, וכמו מי שלקח ולא פרע הדמים, ומזה העיר בשו"מ רביעאה ח"ג סי' כ"ט שמסתימת לשונו דהוה שלו לגמרי שיוצא ג"כ ידי המצוה ואף שהקנין רק דרבנן, ובתו' ע"ג ס"ב ע"ב ד"ה יאות עבדין דה"ה בלא הבלעה אם היה הע"ה רוצה להקיף עד שיכלה האתרוג, ואף דבמה שדכה הע"ה לאכלה הוה שלו מ"מ כשמקיף אצלו הוה לכם לגבי הלוקח ואף שלא ישלם לו עד שיכלה האתרוג יע"ש שטרח לדחות.

ועכ"פ במשיכה כיון שכבר הקנה החפץ הרי הוא כשלו ממש וכנוב"י תנינא חאה"ע סי' נ"ד ד"ה ומ"ש שאם אינה קונה מדרבנן כו' דאינו ענין לפלוגתא דב"י ורמ"א במעמ"ש לענין קנין מעות אם אחר שחזר בו הלוקח ואמר שיחזיר לו מעותיו אפשר שאם אח"כ קידש בו המוכר אינה מקודשת שכבר עקרו קנין המוכר ואף לחומרא יעש"ב, ובט"ז אה"ע סו"ס כ"ח דאין לספק מי שקנה חפץ במשיכה דלא יוכל לקדש בו אשה דאטו מי שקידש אשה נשאל באיזה אופן בא לו החפץ יכל שהוא בחזקת שלו יוכל לקדש בו:

ובחת"ס חיו"ד סי' שי"ד הוכיח מתוס' גיטין ס"ד ב' ד"ה שאני שתופי מבואות אף דמשמע להו דקנין דרבנן אינו מועיל לשל תורה מ"מ דוקא כי לא אתיא ממונא ליד הזוכה מדרבנן כו' והוכיח מהר"נ שם דאי אתיא ליד הזוכה אלים קנינו כדאורייתא, וכן האריך בתשובת גא"י חיו"ד סי' נ"ח ונ"ט ובית שלמה מהד"ב יו"ד סי' קנ"ו בח"ב בדה"ס נ' ע"א מהר"נ פרק התקבל בשמעתא דג' מדות בקטן כו' ועכ"פ באתי לרשותו זכה זה ד"ת וכמק"ח סי' תמ"ח מסברא דנפשיה, ומהתו' דסוכה דאף באתי לרשות זוכה לא מהני בגזלן קנין דרבנן, אדרבא במסקנתם מבואר להיפוך יעש"ב:

ובחת"ס חלק ו' בחידושיו לסוכה ר"פ לולב הגזול ל' ע"ב בתו' ד"ה שינוי החוזר לברייתו ומ"מ נ"ל מי שקנה במשיכה בלא כסף מועיל אפילו לקנין דאורייתא מטעם שנהגו הסותרים במשיכה דלא גרע מסטומיתא, ולכן אם קנה ישראל פרה מכהן ומשך ולא נתן דמים אסור להאכילה תרומה מה"ת, וכהן שלקח פרה מישראל במשיכה ולא נתן הדמים מותר להאכילה תרומה כיון שזוקף הדמים בהלואה, וע' בעץ החיים פרשת בא דף ס"ד ע"א ודברי ירמי' פ"ב מעירובין הלכה ו' בדה"ר יונתן במשנה מהרו והביאו כליכם למבוי כו' שהקילו חכמים ותיקנו כשאר חזקות וכו', ובכני"ח סי' י"ד דלא גרע מה שנהגו חכמים לקנין ממה שנהגו הסוחרים, וכ"כ בקצוה"ח סי' קכ"ז ס"ק ג' ובקצוה"ח ונתה"מ סי' ר"א מרשב"א ומרדכי:

ובנפש חיה חא"ח סי' מ"ב בהבנת הש"כ ח"מ סי' ער"ה ס"ק ה' דלתוס' ע"ג ע"א א' ד"ה פרשדנא ושמ"ק פרק הזהב דבמציאה ומתנה דליכא כספא לכ"ע קונה ע"י משיכה מה"ת כיון דאין לדבר עוד בעלים, וגם כיון דמשך החפץ לרשות דתחלת המשיכה קנין דרבנן נעשה הפקר ואח"כ זיכה בו ויוכל לקנות במשיכה דאורייתא:

וכזה העיר בתפארת מנחם פ"ו מאישות הלכה י"ח אות י"ב והוסיף ליישב בזה בגיטין נ"ה בגנב והקדיש ואח"כ טבח בחוץ דחייב כרת מדבריהם ולרש"י דאוקמה רבנן ברשות גנב שיתחייב והפקר ב"ד הפקר וע"ש בתו' ואף דלא קני ביאוש לחוד דהוה קנין דרבנן

דכיון דאוקמי ברשותו מהני אח"כ שהניח הגניבה בחצירו שקונה ע"י הפקר, וע' בב"ש סי' כ"ח ס"ק ו' ומה שתמה באב"מ ס"ק ל"ג ע' בקהלת יעקב סי' כ"ח סי"ג שמיישב זה:

ובארעא דרבנן אות מ' סי' תי"א ובעפרא דארעא אות ס"ה הביא ג"כ הספק אי מיקרי האתרוג שלו מה"ת במה שקנה במשיכה לתקנת חז"ל והעלה דכיון שייפו כח הלקיחה במשיכה לבד מיקרי שלו והו"ל כהפקר ב"ד כו' והא דנדה נ"ו ב' דאזלינן בתר דרבנן בהקנאה וממון דוקא מהפקר ב"ד, ואין זה נוגע לחקירת המל"מ בהל' תרומות מכ"מ דאזלינן בתר דאורייתא כסוכה כ"ג א' ותו' פסחים ל"ו ע' בארעא דרבנן מערכת א' אות ו' ואות ט"ל ומערכת ו' אות קע"ט ומערכת ת' סי' תרל"ו ובהשמטות אות ה' סי' קכ"ג ובאות מ' סי' קמ"ה ובעפרא דארעא סי' קנ"ג, והארכתי בחידושי לסוכה ל' ע"ב ד"ה שינוי החוזר ול"א ע"א ד"ה אבל יעש"ב:

וכדמות ראיה מסופ"ג דביצה כ"ט ב' והבא לי חמשה רמונים ואתרוג אחד, והרי במעילה כ"א ע"א שתי פרוטות והבא לי באחד אתרוג ובאחד רמון, ומשמע דבאתרוג שאינו של מצוה היה שוה שיעורו בפרוטה וכתו' סוכה ל"ט א' ד"ה יתר, וע"כ דהכא מיירי בשל מצוה ולכן נקט ה' רמונים ואתרוג אחד למצוה, ואף דמיירי ביו"ט דליכא קנין מעות, ומיהו הא אשכחן נמי בעירובין כ"ט א' שני רמונים ואתרוג אחד, וע"כ משום דרמון היה רגיל יותר לאכילה מאתרוג (וע"ל סי' רל"ב סוף אות א') ובלא"ה הא משכחת ביו"ט שני דמהני נמי קנין דרבנן:

והאחרונים העירו מרמב"ן ב"ב (ע"ו) [ע"ז א'] דבמכירת שטרות כיון שיוכל למחול והמכירה מדבריהם לא שייך במלוה שום קנין מד"ת ודחו בזה קושית הפ"י דלא קשיא להו ממעש"ש דודאי איירי מקידושי דרבנן, דשם מקודשת מדאורייתא מצד הפקר ב"ד, וכעין זה בדו"ח מרע"א מערכה ט"ז אות ט' על קושית אגב דרבנן כיון דבר קנין הוא בקנין אחר וכ"כ בקה"י בתוספת דרבנן אות אגב סי' ל"ב דלכן מהני קנין אגב לנתינת מעשר וחומש וכב"י אה"ע סי' כ"ח במעמד ג', ורק שד' התו' איננו כן כב"ק ק"ד ב' סוד"ה אגב, ובגיטין ע"ז ב' לרש"י דכיון דיהיב לה החצר קנתה הגט אגב קרקע וע' באוריין תליתאי סימן ק"ע משש"ב בהמרדכי:

ובבאר יצחק חיו"ד סי' כ"ג ענף ח' בדה"ס פ"א ע"ג הג"ה וז"ל וזה כמה שנים הייתי רגיל לומר דבאינם משלמים דמי האתרוגים עד אחר החג דאינם יוצאים להסוברים דקנין דרבנן לא מהני בדאורייתא כו', אך לפמש"כ דידו ורשותו קונה מה"ת לכ"ע שפיר יכולין לצאת בהאתרוג עכ"ל, ולא הזכיר שהיא חקירת המחא"פ והזכירו בעצמו לעיל בד"ה ועפ"ז בתמיהת המחא"פ על הרמב"ם הלכות משיכה סי' ב', גם תירוצו מצד ידו ע'

בשבילי דוד ח"ד על יו"ד בקונטרס הקנינים חקירה ג' אות י' בדף קכ"ז סע"א במ"ש בד' המחא"פ וחקר בד' התו' ע"ג ע"א ב' דהיכא דמשיכה לא מהני גם ידו וחצירו לא מהני, וכן בשאילת שמואל חיו"ד סי' פ"ו דף נ"ט ע"ד העלה בישוב חקירת המחא"פ דקנין יד וחצר לכ"ע מה"ת דאיתרבאי מאם המצא תמצא בידו וכתו' ב"ק ע"ט א' ד"ה או, ומה שנסתייע בשער משפט סי' קצ"ח ס"ו דלדידן דמשיכה אינו קונה מדאורייתא אף חצירו וידו אינו קונה וכו':

ובעיקר קושית המחא"פ ושעה"מ פ"ח מלולב הלכה י' מסוכה מ"ו דלא ליקני הושענא לינוקא ביומא קמא דלרמב"ם אף בהגיע לעונת הפעוטות, וע' בתפארת מנחם פ"ו מאישות הלכה י"ח אות ט"ו, ועיקר תירוצו הקדימו בקהלת יעקב על אה"ע סי' כ"ח סי"ג בדהב"ש ס"ק ל"ה במעמ"ש דהוה כמו יאוש דאבידה דבהתירא אתי לידו משא"כ בקטן כב"מ כ"ב ע"ב דאין יאוש לקטן, גם יש לחלק כמ"ש האחרונים דבקטן כשמקנה הלולב כיון דלאו בר מקנה הוא לא מהני על דאורייתא כמו דלא מהני שלא יעשו לנכרי לבר שליחות, וכן דחה בשם אריה חא"ח סי' י"א דבמעמ"ש וכה"ג אוקמינהו בלאו דלא תסור אבל בקטן דאינו בר מצות לא מהני קנין דרבנן להיות דאורייתא, ואשתמיטתיה שכבר נתוכח רמב"ן בהשגותיו לס' המצות לרמב"ם שורש א' דכל הגזרות והסייגים סמך בעלמא, וע' בשו"מ תליתאה ח"ג סו"ס נ"ו מ"ש על הפמ"ג בפתיחה כוללת ח"א אות מ', ובאלפי מנשה לברכות י"ט ב' דאסמכינהו לכל גזירות וסייגים על לאו דלא תסור דעיקרו אם אנו מסופקים באיזה דין שמחוייבים לסמוך על מה שיורו הסנהדרין, וכבר נכללו כל דבריו בד' רמב"ן, ורק מ"ש מפרש"י דכל מילי דאורייתא אסמכינהו אלאו דלא תסור, כבר תיקן בלשונו ואי קשיא דאורייתא היא רבנן אחלוה ליקרייהו משום כבוד הבריות, וכן העלה התשב"ץ בזוהר הרקיע שכן היתה תחלת התקנה בתנאי שספיקו להקל ושלא לגזור גזירה לגזירה, וכן העלה גם במגלת אסתר ובלח"מ ריש הלכות ממרים בשם הר"מ מטראני שהתנו מתחלה שילכו בספק דבריהם להקל ומ"מ מהני הלאו דלא תסור לז"מ שחולק שאינו אמת כמו שתיקנו הם, אבל אם עושה להנאתו אינו עובר על הלאו, ובמחשבת משה שלהבנתו הלאו דלא תסור בממאן להסכמתם ואף שהוא במילי דסייג והרי גם בעובר לתיאבון במה שהוא בפירוש התורה ומדות הנדרשות בודאי הוא בלאו דלא תסור, וכיון דקרא דקמת ועלית קאי מסתמא בכל גווני שיסתפק להם, ממילא אין לחלק על כל מילי דסייג גם במה שעובר לתיאבון, וע"כ מוכרח כלח"מ שהתורה מסרה לחכמים לעשות סייגים לצורך וכמו שהחמירו לפעמים לצורך השעה והקילו בספיקם וכפרש"י זולת במכוון לעבור שלא מצד תאותו ואף שעובר בל"ת שבתורה מ"מ

לענין העונש לא החמירו (וע' בתשובתי לעיל סי' כ"א אות א' ד"ה ועכ"פ), ולכן גם לרמב"ם כיון שעיקר הענין מהלאו שיהיה בידם לחייבו עונש וזהו רק במקום שהוא מצד כפירה שלא לקבל דבריהם ולא מצד תאותו:

וגם לפי הבנתו של השם אריה מה ענין לחלק בקטן שלא יהיה כח בידם לשויה קנין מדאורייתא כיון שאינו בלאו דלא תסור, שהרי השואת ההקנאה שעשו אצלו הוא לגבי אחרים מדאורייתא בלא חסור, ועוד דאפילו בחינוך דרבנן שהטילו על האב או על הב"ד כדי שיהא רגיל בהם כשיהיה גדול, ואף דממעט לקטן דאינו בר דעה ולכן הטילו מצות חינוך על אחרים ואפילו בנזירות שאיני חובה על האדם, שכל הנודר כאלו כו', מבואר בשמ"ק לנזיר בשם הרא"ש שהחיוב לחנכו דנדרים סייג לפרישות וממילא צריך לחנך עצמו בזה וע' שו"ת מוהר"צ סי' נ"ח, ומה שהוקשה לו בתוס' גיטין י"ג א' ד"ה במעמ"ש דאם הנותן א"י קונה דאם ש"י הפקיעו כו' וכח"מ סי' קכ"ו סכ"ב, והא שאני ישראל דמצווה בלא תסור, וע' בט"ז יו"ד סי' קל"ב ס"ק ח' וגוא"י חיו"ד סי' קי"א, וגם לפי דרכו הרי עיקר תירוצם כיון דבד"י חייב דדין מעמ"ש שוינהו כהלכתא בלא טעמא וממילא ה"ה בא"י שאמר לישראל במעמד אחד, ועי"ל דבדיניהם דיינינן להו כב"ק קי"ו א', ולרמב"ן וישלח שהדינים שנצטוו בענינים שנצטוו ולא כרמב"ם הלכות מלכים סו"פ י' להושיב דיינים לדון בדיניהם ע' בכ"מ ולח"מ סו"פ ט', וע' בשו"ת רמ"א סי' ט' דלר' יוחנן מויצו חלו הדינים סובר שאינו רק לשמור מנהג המדיני וחוק הנימוסי, ולר' יצחק שלמד בג"ש כסנהדרין נ"ו וסובר שהן אותם שנצטוו בסיני ולהכי במ"ש שהוסיפו עליהם דינין קאמר לא נצרכה אלא לדיני קנסות וכפרש"י דלאו משפט הוא יעש"ב ובסוף התשובה ואין להתעקש שדיניהם אינו כדינינו ז"א כב"ק קי"ג א' דלא פליגי אלא בבא בעקיפין, ואף כי ברמב"ם הלכות מלכים שאין מצוון לדון רק בז' מצות שלהם מ"מ באותן מצות מחוייבים כד"י, וז"א למעיין ברמב"ם סי פי' וע' בתומים סי' (ק"י) [קכ"ג (ס"ק יב)] דל"ל דתקנת חכמים אינו בכלל הדינין ומזה ראיה דלא כרמ"א דהציווי רק לעשות דין אבל אף כפי נימוסיהם יעש"ב לדחות ראייתו, ומבואר שהבין ג"כ דלרמ"א גם תקנת חכמים בכלל ואין סברא לחלק בין מה שדנו לתיקון העולם ושיהיה רק על הדינים המפורשים במשפטים אי נימא דלא תסור קאי על כל תקנת חכמים, וממילא אין מקום לקושיתו ג"כ מאגב קרקע במכירת חמץ שלחו' הוא דרבנן וכן בקנין סטומתא דא"כ בא"י דאינו מצווה בלא תסור יהיה קנינו רק דרבנן, וע' בשם אריה חיו"ד סי' מ"ח שהביא הקושיא מאגב קרקע בחמץ מהאחרונים ומיישב כיון דנהגו כולם בזמן הזה וסטומתא הוה קנין מה"ת וכן בד' הרמב"ן ממעש"ש, וע' במק"ח סי' תמ"ח שקדמהו ג"כ מאגב קרקע בחמץ וברית

אברהם חא"ח סי' כ"ח אות ג' כיון דמדאורייתא בביטול סגי וכ"כ בישועות יעקב א"ח סי' תמ"ח ס"ק ה' ובקו"א להלכות פסח בסופו מבן המחבר, וע' בבית שלמה מה"ב יו"ד ח"ב סי' קפ"א בדפי הס' ל"ז ע"ד לחלק במכירת חמץ קודם זמן איסורו וכן בבכור וכלח"מ פ"ג ממכירה בתו' ע"ג ס"ג ד"ה והא, וע' במנחת עני חיו"ד סו"ס מ' וכבר האריך בח"ס חיו"ד וע' בבנין עולם חיו"ד סי' נ"ט דף קל"ב ע"ג ד"ה עוד יש סניף ובבאי"צ חא"ח סי' ד' ענף כ' ד"ה וכן שיטת התו', ומ"ש עוד דלא דמי לאונאה דגם א"י חייב שלא יהיה חמור מש"י כרמב"ם פ"ג ממכירה הלכה ז' ולח"מ סי' רכ"ז סכ"ו דהתם הוא לדין דאורייתא ותמה על הקצה"ח סי' ע"ב ס"ק מ"ג, וזה נגד הרמב"ם והמחבר דאף דכתיב אחיו ממעט שלא יהא חמור מש"י, ומ"ש הסמ"ע סי' ש"א ס"ק י"ב כיון דנתמעט מרעהו כשעת נתינה, וז"א דע"כ לא מהני האי ק"ו דפשטיה דקרא דאחיו ממעט דלא קאי עליו וע' בב"ק פ"ח א' ורק שלמד מביטול מקח וכיש"ש פ"ה הלכה י"א דמדמה לשור ש"י כו':

ומה שהאריך עוד בהרמב"ם פ"ו מנחלות הלכה ט' וח"מ סי' רפ"ג ס"א שתנאי מועיל הואיל ואין חייב לעמוד בתקנת חכמים ואף דבמעש"ש הפקיעו בק"ו אינו ענין לכאן דלא עבדו תקנה ליורש רק היכי ששייך החשש שיחזור לסורו ולא כשהאב מתנה בעצמו שלא ירשנו:

ומה שהאריך במה שהפקיעו זכות היורשים אי נימא דמחוייב לעמוד בתקנת חכמים, וז"א כב"ק קי"ג דבדיניהם דיינינן להו, ומש"כ שיורש את אביו מפני התקנה שמא יחזור לסורו ואף דבלאו הכי דיינינן ליה הכי כיון שכך דינם מ"מ עדיף לומר לנתינת טעם הא דתקינו דיורש אביו כיון דבדיניהם כן וממילא אין להחמיר שמא יחזור לסורו, וע' בבשמים ראש החדשות חח"מ סי' ס"ב שהשיב ג"כ דהא בלאו הכי אסור משום חליפי ע"ג:

ומ"ש דהיכי דנקנה מדרבנן הוה שלו מה"ת כמו בשוה"נ שהוזמו עדיו דאיאושי מייאש כיון דאינו יכול להוציא בדיינים, וב"ק קי"ד דסתם גזילה יאוש בעלים היכי דאינו יוב"ד, והכ"נ בקנין דרבנן דממילא זכה אידך מצד היאוש וכו', וכבר נתבאר עיקר הדברים בקהלת יעקב לאה"ע סי' כ"ח סי"ג יעש"ב:

ומ"ש דבזה ניחא (דרי"ו) [דברי רבינו ירוחם (נתיב כב ח"א)] במעמ"ש כיון דאין המעות בידה לזכות בו וניחא התו' ב"ק ק"ד ב' ד"ה אגב אסיפא וכן (דרמב"ן) [דברי רמב"ן] פרק הספינה [ע"ז ב'] במכירת שטרות דרבנן דאינה מקודשת כיון דאין המעות בידה, ע' בישועות יעקב אה"ע סי' כ"ח ס"ק י' בד' הרשב"א בגיטין שמבואר זה באריכות:

ומה שהקשה עוד מהא דד' אמות קונות לענין גיטין וקידושין מדרבנן ואיך הפקיעו זכות הא"י ברה"ר לשויה שלה מדאורייתא, ע' בשקלים פ"א משנה ה' בהגהות רע"א ס"ק ב' וע"ש באומץ יוסף משש"ב, ועכ"פ הדבר פשוט כמש"ל דלכ"ע קונה האתרוג במשיכה מה"ת ושאין זה נוגע לחקירתם בקנין דרבנן, ואף שאנשי מעשה נוהגין סלסול בזה לכתחלה הואיל ונפיק מפומיהו דאיזה אחרונים לפרוע הדמים קודם החג וכנ"ל:

סימן רלב

ועש"ק ר"ח אדר תרל"ו (א)

בדבר אתרוגי קארפו אשר מעולם לא פסק הערעור עליהם מצד ההרכבה ושזה שנים לא כביר החלו להתפשט ולבוא בקהל ע"י תעודת ההכשרים על אלה שהמה מהבלתי מורכבים, וכפי הודאת הרב מקארפו במ"ע המגיד שמזהיר שלא לקנות זולת מאלה שניתן עליהם ההכשר בהיותם מוחזקים למורכבים וההבדל ביניהם כמלא נימא, ואף כי עוד רבים מהחרדים במקומות שונות לא שמו לב אל ההכשרים והיו מונעים מלקחת אותם לאתרוג של מצוה, ואם כי ההמון אשר יתורו אחר מראה עיניהם היו מהדרים ביותר אחריהם מצד הידורם החיצוני עד אשר לפ"ד מ"ע המגיד יעלה מחיר אתרוגי קארפו לשנה יותר ממליאן רו"כ:

אמנם כאשר הגדילו היונים תגרי קארפו להעלות במחירם משנה לשנה בראותם היתרון אשר יתנו להם ההמון נגד האתרוגים משאר מקומות מפאת הידורם החיצוני הבא מצד ההרכבה, אז נתעורר הרב הד"ר לעהמאן ממינץ להרים קולו במ"ע הלבנון לעורר לבב הרבנים בענין כללי כזה להיות כאיש אחד חברים להראות כי עוד רוח החיים באומה, בהיותנו עד כה כעם לא בינות אשר קפאו רגשותינו בבלע זרים את חיל ישראל, וכאשר ישאלו בצדק למה יעלה יותר הרבה מחירם מפומעראנצען ואפלצינעס הנלקחים בכל עתות השנה לכל עם ולשון, וכלאחר יד הודיע ממהות ההכשרים שלהם הנדפסים לאלפים ולרבבות משנה על חברתה המצויים ביד השמשים מהקהל שימסרו לידי יוני קארפו מוכרי האתרוגים, לאחר שישלמו פרס הקצוב במדה גדושה להקהל ולהרב בעד חתימתם אשר אין אתם יודע עד מה מנטיעתם ולא כשישימו אותם בתיבות מלאות, ועל מה יתנו עדותם, אם לא על חזקת כשרותם של התגרים היונים, וכאשר נוכחתי לדעת כעת כי גם במדינתנו היה גלוי רז זה לרוב תגרי אתרוגי קארפו ואשר העלימו מזולתם, וכאשר נזדמן לפה הרב ר' זונדל מבירז בדרך נסיעתו ובהיותו בביתי סיפר לי שפעם אחד ביקש מתגר ידוע בווילקאמיר שיביא לו תיבה אחת מאתרוגי פארגו בעבור המהדרים

אשר יחזרו אחריהם באשר לפי עדות עד אחד מלפנים לפני בעל בית אפרים לא הוחזקו כ"כ בהרכבה בפארגו כמו בכל המקומות מהאי קארפו, ולבסוף הביא לו ההכשרים על כל התיבות מהאתרוגים שהמה מפארגו, ושאל אותו הלא אנכי לא בקשתי מכם רק על תיבה אחת בעבור איזה יחידים הדורשים אחריהם, ענה לו וכי אני מבקש מכם מחיר יותר בעבורם כי כן נתנו לי כל ההכשרים על פארגו בלי מספר קצוב ובמדה גדושה אשר אוכל ליתן לכם ההכשרים על כל אשר תחפצו, ומאז נודע לו כי אין שום אומן בהכשרים שלהם הנמסרים לידי היונים לאין מספר ושלהפיק רצון המהדרים הורגלו לכתוב כל ההכשרים מאתרוגי קארפו על שם הגן מפארגו. גם במ"ע הלבנון הובא הודעה מווין מתגר שיש להשיג אצלו אתרוגי פארגו בהכשר הרב משם, ועל זה העיר המו"ל מי יתן ואדע שם היוני נותן ההכשר כי בכל פארגו לא נמצא אף יהודי אחד, ובראזינאי הניח אחד מתגרי אתרוגי קארפו ברכה אחריו את חותם ההכשר שנמסר לו מיוני קארפו, ובהיות בנו עלם רך לימים ולא ידע לערוך יקר ערכו ואשר נעלם ממנו סגולת המטמון הזה אשר הוא אבן החן להכשיל רבים בברכה לבטלה ובחר לו לשעשוע לתת חותם ההכשר הזה על המשניות מבהמ"ד אשר איננם מורכבים, ובראות הבאים לבהמ"ד את החותם שמאתרוגי קארפו על המשניות וחקרו סיבת הדבר ונודע להם הסוד הכמוס הזה אשר היה מונח כמוס בחיי המנוח ואשר היה לו למורשה מאת היונים בקארפו:

והנה כאשר נתפרסם במ"ע האיסור על אתרוגי קארפו על שם הרב מקאוונא והרבה רבנים אשר נמשכו אחריו, ובהפקד שמי בתוכם באשר חזיתי מראש אשר ע"י מכתבים בודדים במ"ע בלי חליפות מכתבים את כל גדולי הזמן לא יועילו להשיג עי"ז התכלית הנרצה, ומצד זה נתעו תגרי אתרוגי קארפו לשפוט מזה אשר אינני נמנה את האוסרים ושקדו על דלתותי יום יום לשמוע מפי להשיב נפשם, ולדאבון רוחם נוכחו כי שגו במשפטם, ובתוכם היה גם הרב מז"י בשמעו ממני איך שנתברר כעת שאין שום אומן בהכשרים שלהם, השיב לי לתומו שלא נתברר עתה ענין חדש שכבר ידעו זאת כמעט כל התגרים מאתרוגי קארפו שאין שום ממש בהכשרים שלהם ושכולם מזויפים, וגילה לי רז זה שכבר נהגו כמה רבנים גדולים שלא לברך על אתרוגי קארפו [וכט"ז סי' תרמ"ט סוס"ק ד' בספק מורכב ליטול כל ז' בלא ברכה] ואין הברכות מעכבות, אמרתי לו הלא אמרו חז"ל החוטף ברכה מחבירו משלם לו עשרה זהובים, ואתה איבדת מהלוקחים את ברכת האתרוגים וגרמת להם ברכה לבטלה ולסמוך לכתחלה לצאת בספק מורכב ועוד תבקש ליטול שכר משלם כפנחס:

ובפמ"ג סי' תרמ"ח באש"א סוס"ק כ"ג דליטול מורכב בלא ברכה אפשר דגרע מפריש ורמון וע' בכסא דהרסנא סי' רמ"ד ובשו"ת עולת יצחק סי' מ"ד שנמצאו באתרוגי קארפו שאין להם הבליטות בשטח גופם ויש מהם חלק ממש וגם העוקץ בולט ואינו שוקע וא"כ אף אם היתה הגנה בחזקת כשרות מסתבר להחמיר עכ"ל, וכאשר הורה הנסיון שכל המהודר יותר מחבירו צריך בדיקה יותר כאשר יתברר ג"כ לבסוף מהסימנים הפנימים, וע' בכפ"ת והובא גם בח"ס חא"ח סי' ר"ז שכל אלו הקליפה קצרה ודקה כו' וא"כ אין טעם עצו שוה לפריו, ובשבות יעקב ח"א סי' ל"ו דעיקר הסימן הברור והמובהק הוא הקליפה והמיץ שבתוכו, אלא דמהכ"ת לחתכו ולבדקו בפנים ולפסול האתרוג בידים לכן נתנו עוד שני סימנים מבחוץ, ועכ"פ באתרוגי קארפו לרוב אין בהם הסימנים לא מבחוץ ולא מבפנים וחזותם וגידולם וסימניהם מעידים על הרכבתם, וע' בתפארת ישראל לסוכה פ"ג מ"ו אות ל"ז ותואר אתרוג מהודר וכו' שיהיו בליטות רבות על גופו ולא יהא חלק כציטראנע, ומה שיצא הבית אפרים לדון בדבר חדש דאם לאחר שהרכיב יחור האתרוג בלימונא ואח"כ חתך היחור ונטעו בארץ ואפילו היחורים שנתוספו לאח"כ לא קיבלו שינוי, ע' בחמדת שלמה חלק או"ח סי' ל"ז שדחה ראייתו לגמרי, ובס' יהושע בפסקים וכתבים סי' קנ"ה דאף אם תלשו היחור המורכב ושתלו בעצמו שמחלק הבית אפרים דוקא אם לית ביה שום השתנות בגידולו מאתרוג גמור, אבל אם יש שינוי בריחו או בטעמו או בגידולו פסול כיון שנשתנה מברייתו כבכורות י"ז ודומה נכושי בסוכה ל"ד וע' בט"ז ס"ק ג', הכ"נ באתרוג המורכב שנתנו בו סימנים ונשתנה גם בגידולו ונרגש בו טעם לימונא דלית דין ודיינא דפסול עכ"ל. ובפרט בזמנינו שנתרבה הנטיעות מחדש והוחזקו להרכיב ליפות האתרוגים מהרכבת הציטראן ולשמרם מהרקבון וכנודע:

ובעיקר הענין מאתרוגי קארפו שהוחזקו למורכבים האריכו הרבה מהאחרונים, וע' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג אחרונים הובא בפת"ש א"ח סי' תרמ"ט ס"ד והשיב משה חא"ח סי' ק', ומי לנו גדול בכל האחרונים המפלפלים בזה כמו הגאון מפלאצק בעל גט מקושר שנדפס תשובתו באריכות הרבה בבגדי ישע חלק או"ח סי' ט"ז (ונדפס מחדש בשו"ת מהרא"ל בווארשא שנח תרמ"ט) שהחליט שאתרוגי קארפו פסולין כל שבעה, וע"ש באות כ"ג וז"ל ובההעתק מרבני פרינצי כו' מבואר שהאתרוגים ההם אין להם חזקה וממילא מורכבים הם כי איך אפשר להעיד שאינם מורכבים כי אפילו יצאו ממורכבים מאלף שנים קדמוניות אם הם מורכבים תולדותיהם כיוצא בהם וגם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם וכו', וע"ש עוד, אבל על הקארסיקאנער לא דברתי כלל ולא ידעתי מאין הרגלים לחוש למורכבים, וכן העיד תלמידו בעל תפארת יעקב

במכתבו אלי שרבו בעל גט מקושר לא היה מברך רק על אתרוגי קארסיקו, וע"ש עוד בבגדי ישע סו"ס י"ז שכן שמע שהגרע"א אבד"ק פוזנא מכשיר אותם ומהדר להשיגם לצאת בהם דוקא עכ"ל. ולא כמ"ש מ"ץ אחד ממינסק במ"ע הלבנון במכתבו ששמע מגיסו הסוחר באתרוגי קארפו שהגרע"א היה מהדר על אתרוגי קארפו, והוא בדוי מלבו ובהיפך ממש שלא היה מברך כלל על אחרוגי קארפו רק על קארסיקאנער, ובאגודת אזוב דרוש רביעי לסוכות בדף ל"ח ע"ב מסיים ושוב היה לנו ידיעה מווארשא שנחלקו באתרוגי קארסיקו אם כונת המ"א לזה שקורין גרסקי ונתברר הדבר ע"פ מכתבים שהגיעו משם שאין בהם חשש מורכב כלל ויצאו בהכשר עכ"ל:

ובסוף ס' בית מאיר על או"ח שנשאל מהרב המו"צ דהוראדנא ובית דינו אודות האתרוגים שהובא מקרוב הנקראים קארפירער כו' שאנו רואים בהם קצת שינויים וכו', והשיב באריכות שנודע לו מהחקירה ודרישה שאתרוגי קארפו מוחזקים לאיסור מחשש הרכבה, ובפרט שכולם כאחד אין להם מראה אתרוגים המוחזקים דהיינו קצת טונקעל געל הנוטה קצת למראה אדמימות ואלו כולם מראיהם ליכט געל שהוא מראה לימאני בעינה וכו' יעש"ב:

ובס' ברכת משה מהר"מ קערנער על דיני שהחיינו צד כ"ח שבשנת תקס"ט לא היו נמצאים אתרוגים מגענוא רק מקארפו מסבת רעש המלחמות באיטליא, והמורה הזקן דהוראדנא בעל חמודי דניאל אזן וחקר יותר מי' דפין בחו"ב ותקן אז לברך בריך רחמנא וכו' אקב"ו על נטילת לולב, וכל גדולי העיר שמעו לפקודתו באין פוצה פה עכ"ל:

וכה"ג העלה בס' דרך פקודיך מצוה ד' בחלק המחשבה בהג"ה אות ה', גם בנחלה לישראל בקונטרס הלכה למשה הלכה ח' בספק אם בירך בה"ת דליתר שאת אמרתי לברכה בלשון תרגום ויברכו נוסח הברכה דשבת פ"ח בריך רחמנא וכו' דאתראי בן מכל עממיא ויהיב לן אורין תליתאה וכו' ובפ"י ברכות י"ב דיכול לומר בריך רחמנא מרא אשר צונו כו' דג"כ ליכא הזכרת שם ומלכות לבטלה כיון שהוא בלשון תרגום שהרי בנימין רעיא בפכ"מ היה יוצא בזה ידי בהמ"ז שאמר בריך רחמנא מאריה מלכא דהאי פתא, ובשו"ת פרי תבואה סו"ס ס"ו שאין דבריו מוכרחים וכו', וע' בנש"א כלל ה' אות א' ושו"ת רע"א סי' כ"ה ובפמ"ג סי' רי"ט במש"ז ס"ק ג' והעמק שאלה לשאלתות פרשת יתרו סי' נ"ג אות ב' ובשדי חמד אסיפת דינים מערכת ברכות אות ז' ומכתב לחזקיה בהשמטות דף ק"ד ע"ד, וע' בשאילת יעבץ ח"א סו"ס קל"ט ועקרי דינים חא"ח סי' כ"א אות ב', וע' בפרי תבואה הנ"ל שקבל מרבותיו דבמקום שמסופק אם לברך יאמר דרך תפלה פסוקים של ויברך דוד ברוך אתה ה' אלהי ישראל כו' לך ה' הממלכה דאית ביה

שם ומלכות ולסיים אח"כ הברכה בלשון זה אשר צונו, וכן ברשמי שאלה סו"ס ל"ז, ובצל"ח ברכות ל"ט תו' ד"ה בציר וע"ש ברא"ש וע' בחת"ס חא"ח סי' קכ"ו ובשדי חמד מערכת בהכ"נ אות י"ב ובשו"ת ר' בצלאל אשכנזי מאורנא סימן יו"ד אות ח' ואכמ"ל יותר מענין לענין:

גם בענין יוקר השער אשר על אתרוגי קארפו המוחזקים למורכבים ואשר עתה נתברר זיוף ההכשרים שלהם אשר סמכו עד כה ואשר מעתה אין לנו שום עסק עמהם גם אם ימכרו בזול היותר גדול ואין להם תקנה רק ללוקחם למרקחת, אבל גם בשאר מיני אתרוגים החובה להשגיח שלא יעלו על השער ביותר וכב"ב פ"ט א' מעמידין אגרדמין לשערים וכיומא ט' א', ומה טוב עשו באיזה עירות שקבלו הקהל העסק מאתרוגים ושיהיה הריוח לקופת בק"ח וכדומה וכנהוג מאז בשאר עיירות גדולות זכרה להם ה' לטובה, ובמבי"ט ח"ב סי' מ"ט והובא במ"א סי' תרנ"ו ס"ק א' בהוספת שליש באתרוג כשאינו סבה ליוקר השער מהאחרים וע' בשו"מ תליתאה ח"ג סי' פ' משש"ב, ובמ"א שם ס"ק ו' דאפילו מי שאין חייו נדחקים א"צ לבזבז יותר משליש בהידור מצוה, וע"ש ר"ס תרמ"ט ובמחצית השקל שצריך ליתן דבר מועט יותר משויו מצד עצמו זולת שווי המצוה, אבל לא מצד שהעלו בדמים יקרים בעבור הידור חיצוני שאינו מעיקר המצוה מה שלא יעשו כן בשאר המצות שקודמות מדינא לאינו חדיר, ובחי' רשב"א סוכה ל"ד אשוו וזבינו שלא להעלות בדמיהן הרבה למי שאין ידו משגת, וידוע דהצ"צ סי' כ"ח שהובא במ"א ריש הלכות שבת שלמד מהמשנה פ"ק דכריתות ח' א' וכפרש"י וע"ש עוד בסי' ל"ה דף ל"ג ע"ב ד"ה אע"ג וכו' הלא העמידו וכו', וכש"כ כאן שאין חלילה שום עקירת ד"ת לשעה גם אם היו מוכרחים לקיים בשל שותפין ובמתנה ע"מ להחזיר כדי שיוכל כ"א לקיים מצות אתרוג כתיקונה, ובפרט שבהעדר מניעת אתרוגי קארפו יתרבו יותר האתרוגים שישתדלו להביא ממקומות הרחוקות ואשר ע"י הידור אתרוגי קארפו שבא מצד ההרכבה לזה משכו ידיהם משאר מיני האתרוגים, צא ולמד כמה היה מקח האתרוגים בימיהם מצד שיווי עצמו, ממ"ש במשנה מעילה כ"א ע"א נתן לו שתי פרוטות וא"ל לך והבא לי בא' אתרוג בא' רמון כו' נתן לו ב' דינרי זהב וא"ל הבא לי חלוק וכו' יע"ש [ונראה במה שהזכיר במשנה דמעילה עוד בבא דנהי דלא הגיע דמי אתרוג רק מפרוטה לאיסר מ"מ למה מייתי הך דחלוק דהיינו הך, ובתפארת ישראל נדחק דנקיט לרבותא דר"י דאף שהחזיר לו דינר לא גמר להתרצות יעש"ב, והיינו שדינר זהב הוא כ"ה דינרי כסף וד' דינרי כסף הוא סלע, וע"ש בקרבן אשם ומעין החכמה בתשר"ק הב' ציון ג' שהאריכו בישוב זה, ורק נראה דלא הוה שמעינן מרישא דמיירי

רק באתרוג של מצוה דלטעמיה דר' יהודה בסוכה ל"ד ב' דאתרוג כאגוז ובגדול עד כדי שיאחוז שנים בידו, וא"כ י"ל דמש"ה הוה עוות בשליחות לר"י כיון דהידור מצוה עד שליש, ולזה כוונו התוס' בסוכה ל"ט א' ד"ה יתר כו' אבל הכא כשר והדר לברכה דמיו יקרים, והיינו דכשרות אתרוג לר"י עד כדי שיאחוז דהוה משום הדר וכתוס' סוכה ל"א ב' ד"ה שיעור אתרוג. שוב מצאתי בזכרון יהודה למשניות מעילה פ"ו משנה ד' בשם בית דוד שכתב ג"כ דאי אשמועינן דאתרוג הו"א דבאתרוג דמצוה דוקא איירי ובההוא קאמר ר"י דקפיד ב"ה אתרוג גדול להידור מצוה וכו', וע' בתו' רה"ש ט"ו ב' כזית ונעשה ככר, וע"ש י"ד ב' תו' סוה"ד ולשביעית כו' ויוציאנו גם א' בשתי ידיו למצוה, וגם של כזית מקרי אתרוג סתם וכשר למצוה והוה בפרוטה ובשיורי קרבן ירו' סוכה פ"ג סוף הלכה י' דמוקי הא דדמי אתרוג שוה יותר ממזון ג' סעודות דמ"מ אי אפשר שיתיקר כ"כ מפרוטה עד ג' איסרין, וע"כ מוכרח ג"כ כסברת התוס', ובכפות תמרים דלק"מ דמהיכא משמע כאן שיש באתרוג יותר ממזון ג' סעודות, והלא האתרוג אינו מדברים המופקרים אלא מהמשומרים שהם חשובים אפילו בחצי איסר אסור לקנות מע"ה ולמסור לו הדמים, ואפשר דל"ד חצי איסר דה"ה פרוטה כרמב"ם פ"ח משמיטה דין י' ואשתמיט ליה להתויו"ט פ"ט דשביעית משנה א' דהרמב"ם דמפרש לה אפילו בכל שהוא, וע' בתו' יבמות קכ"ב ד"ה עזיקה וב"מ נ"ח ד"ה לשמור דמשומר אסור מדאורייתא וע' במנחות פ"ד ד"ה שומרי לחד תי' ואכמ"ל, ובפ"י העיר דהלא האיסור רק מהפסוק לאכלה ולא לסחורה, והיינו רק על שיווי דאכילה ונא שיחול השביעית על יוקר היופי שבאתרוג, ובחת"ס חלק ו' בחידושיו פרק לולב הגזול מ"ש ע"ד התוס' דלמצוה שוה יותר ממזון ג' סעודות וכו' ולהורות שלא הכביד הב"ה על ישראל במצותיו כדכתיב לא קנית לי בכסף קנה וישראל קדושים נהגו סלסול וכו' יעש"ב, וע' בקידושין י"ג:

אמנם בתוספתא סוכה פרק ב' הלכה י"ג הגירסא שלקח לולב בדינר, ולהשוות להספור מהש"ס י"ל שהמכוון שלקח אתרוג בא' זוז, דגם בדינר אחד הוצרך להודיע כמה מצות חביבות עליהן לבזבז בעבורן שלא הורגלו לקנות בדמים אלו, דשווי אתרוג כשר היה עכ"פ בכאיסר ושבהיותם בספינה לקח הלולב והאתרוג בדינר וזה היה חידוש גדול בימיהם שהיה אתרוג כשר וגדול בשתי פרוטות, ולפי החשבון בכסף מדינה היה הדינר שמינית לצורי כב"ק ל"ו ב', ולשון התו' ב"ק ט' ע"ב ד"ה אילימא דחשיב רבותא דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז, וע' רש"י מנחות פ"ג א' ד"ה אלפא, ומחמת שהמדפיס מלא אותיות האלף וזה גרם לטעות שהמכוון על מספר אלף, ואם שהיה לכתוב קודם בדינר אחד אפשר שהוא שינוי המדפיסים שחשבו לתקן באלף דינר מחמת שהיה החידוש

שלקח אתרוג בדינר אחד, ואם שנמצא ג"כ לפעמים לכתוב המנין קודם וע' רש"י בכורות ה' א' ד"ה כפול היה וכו' ואחד ככר וע"ש בהגהות הב"ח, ומלבד זה המספר אלף מורגל במשנה ולפעמים גם במקרא על סכום בלתי מסויים ולהפלגה, ובתו"כ פרשת אמור פט"ז בפסוק ולקחתם לכם בר"ג וזקנים שבאו בספינה ולא נמצא לולב כ"א לר"ג לבד וכו'], כזאת בא במאמרי על דבר האתרוגים שבא אח"כ במ"ע הלבנון ונשמט הערה הנ"ל שבמוסגר שנרשם שם למטה תחת הקו בהג"ה שאולי דימה הנ"ל שאינו נוגע לעיקר הענין ולכן השמיטו:

ב **ולמלאות** הדברים להודיע התהוות פרסום האיסור אגלה טפח ואכסה על כמה פרטים ופרטי פרטים מפני כבוד הבריות, אשר בהתחלת הערעור ע"י מ"ע הלבנון בנידון ההכשרים הייתי אז בווילנא בעסק ההדפסה ונתאכסנתי עם הרב דבויסק ובא אלינו המ"ץ הרר"ב ובגלגולי הדברים ספרתי לו מה שראיתי במ"ע, והשיב כמתפלא עלי שבעיני הוא כדבר חדש ומסופק ומי יודע עוד כמוהו שהיה בעצמו בטריעסט מערך עשר שנים, ושם יחליפו האתרוגים הבאים מקארפו בתיבות קטנות עד כל אחד מהקונים וישיגו הכשר מחדש אחר שישלמו כחוק לפי מספר האתרוגים, ובראותו שהתיבה מחוברת מקרשים מפורדים והרב יניח חותמו עליה אחר תשלומי המס הקבוע, ושאל מה תועלת בהחותם והלא יוכלו להסיר קרשים האחדים ולהניח בתוכה ניטראנעס ואפלצינעס, ענה לו ומה בכך אם יעשו כן והראה לו בכתב תשובה הנדפסת גם בלקוטי ישר שלדעתו בהם מתקיים עיקר המצוה מפרי עץ הדר [וע"ע בבית יהודה פרק נ"ד בהערה אחרונה מאתרוג], וסיפר ממנו עוד דברים שונים אשר ממצב הרבנות שם נוכל לידע כמה יש לסמוך בהכשרים שלהם על אתרוגי קארפו שהורע חזקתם מעולם, אמרתי לו שבהיותו עד ראיה ראוי לו להשתדל בראשונה בהסכמת כל המו"צ שבעירו לפרסם האיסור כל עוד שלא ימנו אנשים נאמנים ממדינתנו הבקיאים להבחין בין הבלתי מורכבים ולדעת על מה ניתן ההכשר, ענה כי הוא יוכל להבטיח על רעהו הרי"ו מ"ץ משם שיסכים לזה בכל עוז ושיבקש ממני לתמוך בידיו ולעורר את שארי המו"צ אשר בלי ספק יטו אזן לדברי להמנות גם המה לזה, ואף אם בפרסום האיסור מאתרוגי קארפו לא יספיקו שאר האתרוגים טוב לצאת באתרוגים של הקהל ובשיתפות כפי ההכרח לצאת ידי חובתם ולברך על אתרוגים הבלתי מוחזקים למורכבים, אמרתי שאין רצוני לדבר את שאר המו"צ מזה טרם שיוסכם בהחלט גם אצל רעהו המ"ץ אשר עד כה לא הכרתיו פא"פ, ושאדרבא בהתפרסם האיסור ישתדלו להביא אתרוגים לרוב משאר מקומות בלי חשש הרכבה אשר עד כה היו הקונים מושכים את ידיהם מהם

מצד הידור החיצוני מהרכבה מציטראן שבאתרוגי קארפו המושך את עיניהם, אך הוא החזיק בדעתו שאין לאיש בכל אופן ושעוד ביום המחר יבא אלי להודיע בבירור הסכמת מרעהו למען אשר יוכל לזרז אותי להיות לעזר לו בגמר הענין ושיתמכו בידו גם שאר המו"צ שבעירו:

וכה חלפו ימים רבים באין מענה, עד שבא רד"ט אפרתי שהיה אז בווילנא וסיפר שהמ"ץ הרי"ו והמ"מ דמתא נתרעמו על ששני רבנים גזרו איסור במקומם ולא התראו אתם, ולעגו על הר"ב שרצה לתקן שלא יקחו רק אתרוגים אחדים בכל קלויז כדי למנוע לקחת אתרוגי קארפו, שוב הודיע אלי גם ר"ב ע"י בנו שהוא בוש לבוא מצד שלא עלתה בידו להתנגדות רעהו והמ"מ, והסחתי את דעתי מזה אשר גם בתחלה היה רחוק בעיני אשר יתפשט האיסור בכל המקומות רק מצד הסכמת המו"צ דווילנא, לולא ר"ב אשר התחזק אז מאד בזה, אמנם בגמר ההדפסה קודם נסיעתי לביתי אמרתי לצאת ידי חובת הנימוס להתראות את המו"צ שבעיר, ובהיותי אצל הרי"ו היסב לדבר אתי נידון רעהו הר"ב מהתיקון שהיה חפץ לעשות, ספרתי לו הדברים כהוייתן ומה שנתברר ע"י עדותו מזיוף ההכשרים אשר כל הסמך מהיתרם רק ע"י ההכשר שאינם מהמורכבים שמוחזקים שם, ואשר כל חובב עמו ישתומם איך שהיונים מקארפו אשר אבות אבותיהם בימי אנטיוכוס התאמצו להעביר את עם ישראל מדתם ומשבת ומילה ואשר עתה עלתה בידם לבטל מצות אתרוג ולהוסיף עוד עון ברכה לבטלה למלאות בעבור זה אוצרותיהם זהב, אשר החובה היה על עיר חשובה כיוילנא להיות הראשונה בפרסים האיסור בהסכם כל המו"צ שבעיר ולהיות למופת ולנס לשאר העיירות הגדולות אשר יהיה אז בנקל ע"י איזה מכתבים לגדולי דורנו להשיג ג"כ הסכמתם, ואשר בהחפרסם האיסור מאתרוגי קארפו אז בלי ספק ישתדלו התגרים להביא אתרוגים ממאראקו ומאה"ק ושאר מקומות הבלתי מוחזקים בהרכבה, ואשר עד כה בהיות ההמון נמשך אחר מראה עיניהם הרחיקו מעל גבולם שאר האתרוגים, אז תיכף נהפך לאיש אחר ואמר שעתה נודעו לו הדברים לאשורם ואשר מאד יצר לו אשר לא התראה אתי מאז, אבל יכבד עליו להשיב דבריו אשר יצאו מאתו בחפזה לפי הצעת ר"ב, והעתיר עלי דברים הרבה להתעכב ימים אחדים להוציא אל הפועל מפרסום האיסור באסיפת כל המו"צ ולהיות לעזר גם להבא לעורר את שאר גדולי הזמן שיסכימו לזה, ודחיתיו בשתי ידים כי אין הדבר מוטל עלי להכנס בעובי הקורה להתמהמה יותר בעבור זה ולהעמיס עלי גם העול להבא לבוא בחליפות מכתבים את כל גדולי זמנינו במה שאפשר להתקיים גם ע"י אחרים אשר מוטל עליהם החובה ג"כ להציל העם מהאיסור וגם בהצלת ממונם מידי זרים ביוקר השער, ונפטרתי

ממנו לשלום ואת רעהו הר"ב לא מצאתיו בביתו וכפי שנודע לי אח"כ שהיה באכסניא שלי לקחת ברכת הפרידה בעת אשר כבר הייתי על הבאהן:

בין כה במשך שבועות אחדים נדפס מאמר במ"ע הלבנון מהחרימ"פ שמציע לפרסם האיסור מאתרוגי קארפו גם לטובת תגרים ישראלים מאה"ק שיש להם גנות מאתרוגים המוחזקים בכשרות, ולקול דבריו במ"ע נתעוררו מיודעיו מנכבדי קאוונא ובפרט מחותנו הגביר ונתאספו בבית הרב דשם להשתדל בזה, אך כאשר לא היה לו אז ידיעה ברורה מהערעור על ההכשרים רק מה שהציעו הבאים אליו לעשות תקנה מצד יוקר השער לכן לא נחפז לעשות כזאת לבדו ושלח לקרוא גם את המ"ץ דמתא ולהרב דסלאבאדקא והציעו גם לפניהם את שאלתם. הרב דסלאבאדקא אשר גם הוא היה מתגרי אתרוגי קארפו התרגז מאד על אשר קראוהו לענין כזה שבא בהתעוררות סוכני הלבנון ועזב את בית הרב ושב למקומו, ובאותו פרק היה לי איזה עסק מעניני הקהל לנסוע לקאוונא והוצרכתי להתעכב עד לאחר ש"ק ובאו אלי המתעסקים בפרסום האיסור והודיעו אלי את כל הנעשה ולבקש עצה לעת כזאת. עניתי להם כי לא נאות לפני להכניס עצמי בהשתדלות כזה מבעה"ב אשר אין להם עסק בענינים כאלה, ובכלל רחיק בעיני אשר הרב דקאוונא יכניס עצמו בזה להחליף במכתבים את גדולי הרבנים, אשר אם לא יהיה בהסכמת כל או רוה מהמיוחדים שבגדולי זמנינו אין תועלת מוצאת אם יצא האיסור בעיר אחת, אך יוכלו להגיד בשמי את דעתי באיסור אתרוגי קארפו מצד שנתברר זיוף ההכשרים ושיקחו דברים אתו אשר לא לכבוד לפניו להתיעץ עם הנוגע בדבר מתגרי אתרוגי קארפו ובמיאונו יבטל דעתו. הדברים האלה עשו רושם שהסכים הרב לכתוב שמקבלים לוקחי אתרוגים מעירם האיסור על אתרוגי קארפו, אך כאשר קרא המ"ץ את הכתב שאל אותם על מה שכתבו בעבור חשש הרכבה ויוקר השער ולמה להם להרכיב עוד מחשש הרכבה אשר לא נודע לו מה נתחדש בשנה הזאת, הלא מצד יוקר השער לבד די נאסור, והמה כאשר לא נתברר להם כראוי ענינים ברורים במופתים והוכחות מזיוף ההכשרים קרעו הכתב והחליפו התיבות שמקבלים איסור על אתרוגי קארפו מחמת יוקר השער עד שיתברר הכשרם, ועליו חתמו הרב והמ"ץ ועוד בע"ב נכבדים שהיו אז במעמד ולקחו הכתב לביתם לקבץ עוד חתימות מכל לוקחי אתרוגים בקאוונא, ובהיות כי נתעכבתי שם בש"ק ובדעתי היה להיות נכון ביום א' בבקר לנסוע לביתי ולצאת ידי חובתי להתראות פנים את הרב באתריה, בקשתי אחר תפלת שחרית לבעל אכסניא שלי שילך אתי לבית הרב ושלא יניח אותי להתעכב שם יען כי האורחים ימתינו עליו בסעודת שחרית, וכן עשה, אמנם הרב לא נתן לו את שאלתו באמרו כי

דבר נחוץ אליו להתיעץ אתי אשר אהיה מוכרח להשאר שם על סעודת הבוקר והוא בעצמו יוכל למהר לשוב לביתו, ואחרי לכתו גילה אלי את כל לבבו אשר נתקבצו כל סוחרי אתרוגי קארפו והתלוננו מאד עליו עד אשר רפו ידיו ומתחרט על ששמע לעצת הבאים לביתו אשר העתירו עליו לחתום על האיסור ואשר אנכי הייתי הסיבה לזה באשר באו אליו בשמי שגם ידי תכון עמהם, השבתי לו בקצרה אשר קבוץ חתימות מלוקחי אתרוגים גם למחסור שאם היה מצד יוקר השער לא יועיל מאומה גם אם יחתמו כל לוקחי אתרוגים בקאוונא כי מי ישים לב אם בקהלה אחת ימנעו מלקחת אתרוגי קארפו, ומלבד דלענין התקנה מיוקר השער צריך רק הסכמת ב"ד שבעיר כמו בעובדא דצ"צ במיקרים השער מדגים, ולענין אתרוגים היה נדרש להתיעץ רק עם כמה רבנים מיוחדים מגדולי הזמן שיסכימו לזאת התקנה ולא לדרוש הסכמת כל לוקחי אתרוגים, ומלבד שבלתי אפשרי להשיג הסכמת כל ההמון לזה וכמובא בבית מאיר סוף חלק או"ח מהמו"ל דהוראדנא שגם בפה כל ההמון נוטה אחריהם באשר המה נחמדים למראה ומהודרים עד למאד וכמעט שקשה למונעם, ומכש"כ בזמנינו שאזניהם כבדות לשמוע בקול מורים ויד תגרי אתרוגים אתם לחזק את רוחם ולא יטו אזן לתקנות נגד יוקר השער אם יהיה הדבר תלוי בקבלתם, אבל כפי שנתברר כעת בבירורים גמורים מזיוף הכשרים שלהם שאין לסמוך עליהם כלל, ובהיותם מעולם בחזקת מורכבים ולא פסק הערעור מהם בשום פעם וכל סמך המצדדים בזכותם היה רק ע"י כתבי ההכשרים שאינם מהמוחזקים בהרכבה ושישגיחו בעת תלישתם ושישימו אותם בתיבות, וכיון שנתברר שאין ממש כלל בההכשרים החובה מוטלת על כל רב להורות איסור עליהם כמו בשאר הוראות או"ה, ובפרט בזמנינו שנתרבה ההרכבה ליפות סחורתם בהידור הציטראן שעל פניהם ולשמרם מהרקבון, והיונים בטוחים ע"י ההכשרים שישיגו עליהם כרצונם, ולפי השמועה שמביאים לקארפו אתרוגים לאלפים גם מהודו ונמכרים ג"כ לתגרים בלי שום משגיח עליהם, וכבר הובא ביד אלעזר סי' נ"ז בשם הגאון מזאלקווא להזהיר הרבנים מקארפו וטריעסט לבל יעבורו וב ישובו לתת כתבי הכשרים על אלו האתרוגים אם לא יעידו בפניהם ישראלים כשרים שעמדו בעת תלישתם ושבפניהם הושמו בתיבות הנחתמות בחותמם ושישגיחו שלא יבא בהם שום מורכב ושאין לסמוך ע"י סימנים רק באותם הבאים ממקומות שמסורת מאביתינו שאין בהם חשש הרכבה עכ"ל, ומכש"כ באתרוגי קארפו שיש להם מסורת מעולם שאותם שאין להם הכשר כדת המה בחזקת מורכבים, ומה גם שאתרוגי קארפו בזמנינו אין להם הסימנים לא מבפנים ולא מבחוץ שזה מוכיח שהמה מהמורכבים [ואם שבמשך זמן לאחר שנתפרסם איסורם

נדפס קונטרס הוראת היתר שהזכיר ברמז כי הבדיקה שכתב היד אלעזר בלתי אפשר, וסתם דבריו מאיזה טעם אבל בודאי כן הוא שאז לא ימצאו בלתי מורכבים רק מיעוטא דמיעוטא מהגרועים שבהם שאין להם מראה ציטראן המושך עיני הלוקחים, ועכ"פ אם הוא בלתי אפשר על מה יתנו ההכשר רק מחזקת כשרותם של היונים מקארפו מתגריהם ושכבר סילקו להקהל ולהמשמשים והרב את המס שלהם בעבור ההכשר], בדברים האלה נחה דעת הרב מקאוונא ומצא עוז בלבבו להסכים בפה מלא על איסור אתרוגי קארפו מצד מורכבים, ואם כי לא נתרצה להחליף במכתבים עם המיוחדים מגדולי דורנו לתועלת הענין בכלל ואמר כי יספיק לו בהבטיחי לו כי לא ישאר יחידי בזה ושאהיה לו לעזר לבא במכתבים עם איזה מגדולי הרבנים ממכירי אשר קראתי בשם שאני בטוח כי ימנו גם המה על האיסור ולא יפנו לקול תגרי אתרוגי קארפו, ובזה נפטרתי ממנו ושבתי לשלום לביתי:

אמנם אלה שהשיגו מקודם חתימת הרב מקאוונא על האיסור בחרו להם דרך לעצמם ובלי ידיעתו שלחו הכתב למו"ל מ"ע הלבנון להדפיסו, וכן עלתה ביד המו"ל להשיג עוד איזה מכתבים מרבנים מפורסמים למלאות דבריו, גם הוסיפו אומץ להרבות מספר הסופרים במ"ע מכמה רבנים מעיירות קטנות ובכחו של אותו זקן למשוך את לבב העם בעטם, ואנכי אם כי מצדי השתדלתי הרבה לפרסם האיסור בכל מקום אשר דברי מגיע אבל חדלתי אז מלבא במ"ע אשר בעיני לא הפיק רצון דרכם החדשה שנתחדש בימינו לקבוע הלכה ע"י מ"ע אשר אין מטרתם לזה, ובפרט בראותי מראש כי הענין הולך בלא סדרים אשר היה מהראוי לפרסם האיסור בהסכמת כולם ולברר מזיוף ההכשרים במופתים חותכים ואשר רוב המאמרים במ"ע היסב פירוד דעות ותלונות מכמה גדולי הרבנים אשר לא נתיעצו אתם מקודם בענין כללי כזה, ולעומת זה סבבו אותי יום ביומו כמעט מכל הרבנים העושים מסחר באתרוגי קארפו להתלונן על הרב מקאוונא בהיותם נתעים ע"י מ"ע הלבנון כי פרסום איסור אתרוגי קארפו נעשה על ידו ובהיותו בעיניהם כעושה חדשות בעל מלחמות מבלי להמלך עם זולתו וכשאלת בני אפרים למה לנו לא קראת, ואנכי השבתי להם לתומי כי אין בזה כל חדש כפי שנתברר מזיוף כתבי ההכשרים על אתרוגי קארפו המוחזקים למורכבים, ומדוע לא דרשו גם התגרים הסכמה כללית וסמכו על דעת יחיד המצדד בהיתר אתרוגי פארגו ע"י כתב הכשר והתירו בגז"ש את כל אתרוגי קארפו והניחו זאת כהלכה רפויה לראות איך הצבור נוהג, עד שנתברר לכל ע"י כ"ע מזיוף ההכשרים מה שהיה ידוע מקודם לרוב התגרים שהעלימו מזולתם:

ובכל זאת עלתה ביד התגרים בהרבה מקומות להטעות שאינני נמנה את האוסרים מצד שלא באו דברי במ"ע, גם מריגא בא אלי שליח מיוחד לשמוע מפי מפורש מה דעתי בזה, ואשר מקודם באו איזה מהם אל הרב מריגא לפרסם במ"ע לבל יביאו לשם התגרים מאתרוגי קארפו, והרב מריגא התנצל ששמע מכמה תגרים בקהלתו שהאיסור היה רק מצד יוקר השער אשר כבר הורידו בקארפו על המקח למכור בזול ושלא בידיעת הרב מקאוונא נשלח להדפיס פרסום האיסור במ"ע, והמה יעצו אותו כי חובתו לשאול בעצמו במכתב מה דעתו כעת, וכן עשה לבוא אליו בשאלה מה היה דעתו בהטלת האיסור אם מצד יוקר השער לבד או גם מצד הרכבה, וכשהשיג מענה שהטלת האיסור היה מצד שני הטעמים יתד ותיכף זירזו את הרב מריגא לשלוח מכתבו למו"ל הלבנון להדפיסו, ואחרי כל אלה לא שתו את לבם לזה שאר התגרים כאשר שמעו מפורש שלא בידיעתו נכתבו אלו התיבות עד שיתברר הכשרם, ובפרט שלא בא אליו בשאלה כנהוג להודיעו מה שנודע ערעור עליהם מחדש ורק לחקור מה היה דעתו בהטלת האיסור שחתם עליו שנעשה מתחלתו רק בהסכמת בע"ב מלוקחי אתרוגים שנתקבץ חתימותם על המניעה לקחת אותם, ולכן מהרו התגרים לדרוש בקעניגסבערג לשלוח להם אתרוגי קארפו, ואז התנחם גם הרב מריגא ויכתוב גם הוא לשם לדרוש אחרי אתרוגי קארפו, ואולם לבסוף נתיישבו לשלוח ציר מיוחד אלי לשמוע מאתי דברים ברורים ולהודיעם הדרך אשר ילכו בה, והודעתי להשליח הדברים כהווייתן, וכשנודע להם ממני מהרו לשלוח טעלעגראממע לק"ב לבל ישלחו להם האתרוגים מקארפו, וכאשר נוכחתי כי תגרי קארפו יניאו מרחוק את לבב העם להטעות כי אינני נמנה את האוסרים, מצאתי עלי חובה לגלות דעתי גם במ"ע לבל יביטו עוד אל מראיתם אשר לא בהם בחר ה', גם הרב מקאוונא כאשר נוכח גם הוא בבירור גמור שאין שום ממש בההכשרים כאשר גליתי לו מראש ובראותו כי רבים אשר אתנו התאושש גם הוא לאוסרם בהחלט:

ואחרי שנתפרסם איסורם במרחקי ארץ אז התאמצו תגרי אתרוגי קארפו לבקש משען ע"י שני המו"צ דווילנא אשר היטב חרה להם כאשר נגמר פרסום האיסור זולתם, והשתדלו לחזק ידי היונים מקארפו בעת צר להם, ובפרט אחרי שנתקלקל הרבה בריבוי מכתבי הסופרים במ"ע אשר רובם לא נודעו בשם ואשר נשענו רק על הוראת הרב דקאוונא ע"י המכתב מהתקנה שנדפסה שלא בידיעתו והטילו קוצים בעיני כמה רבנים ומהם אשר היו מרוחקים מאתו מכבר מסבות ידועות, והמו"צ השנים מלאו פני תבל מכתבים למרחקי ארץ וגם מצאו את לבבם להוציא קונטרס מיוחד הוראת היתר אתרוגי קארפו ולהפיצו ברבים, ובהגיע הדבר למו"ל הלבנון בא הרי"ס במכתב גלוי ולהשביע

את הר"ב בשם האמת ולהזכירו מה שאמר בעצמו זה כעשר שנים בהיותו מדבר אתו נידון אתרוגי קארפו, ובזה הוסיף עוד תבערת הנצחון כאשר לא נהג הרי"ס כראוי בגדר תוכחה שלא להכלימו ברבים, אשר אלו היה בא אליו במכתב מיוחד ובנחת אולי היו דבריו נשמעים אליו לבלי לנטות מדרך הישרה, ועתה מצא עצמו כמוכרח ללכת בדרכו החדשה אשר הוליכו מרעהו המ"ץ ר"י והתגרים, וביום הו"ר משנת תרל"ו הגיע אלי על הפאצט הקונטרס הוראת היתר מהמו"צ השנים מווילנא, אחרי אשר כבר נעטרו הסוכות בהרבה אתרוגים שנשארו, ולא כמו שעלה בראשונה על דעת הר"ב לתקן שיקחו אתרוגים רק כפי ההכרח לצאת ושלא להכשל באתרוגי קארפו, ועתה היתה רוח אחרת אתו לחדש דבר זר והבטל מעיקרו נגד שיטת הגמ' וכל הראשונים והאחרונים אשר גם הנענועין באמירת הלל הוא דאורייתא, ולהרבות מספר לוקחי האתרוגים בדמותו אשר בזה יהיו מוכרחים למלאות תשוקת יוני קארפו לקחת גם האתרוגים המורכבים:

והנה בסוף הקונטרס בצד י"ח הודה ר"ב בעצמו במקצת וז"ל בהיותי בטריעסט בשנת תרכ"ד העבר נודע אז באמת אלי כי אין לסמוך במאומה ע"ד ההכשרים הניתנים שם וכו' ושלא אמר רק מה שנודע כעת לכל שאין לסמוך על ההכשרים מטריעסט על אתרוגי קארפו וקארסיקי ואולי השומע שמע וטעה וה' יכפר בעד עכ"ל, והוא מתפלל על אחרים והוא צריך לאותו דבר אחרי שלא יוכל להסתיר כל הענין שהרעיש בעצמו מקודם ושהיה המעורר לפרסם האיסור מאתרוגי קארפו ורעהו המ"ץ רי"ו לא הסכים אז אתו מצד שהפליג לאסור בכל אופן גם אם לא יספיקו שאר האתרוגים רק בדוחק גדול בשל שותפות, ואיך יוכל להתהפך בלשונו שאמר כן גם על אתרוגי קארסיקו אשר לא היה שום רמז ודבור מהם, ורק שאמר להיפך שיקחו כל האתרוגים ולא אתרוגי קארפו המוחזקים למורכבים ומטעים העולם ע"י ההכשרים אשר יקחו בכסף מלא ואשר מראיתם מעיד על ההרכבה מציטראן, גם הרב מקארפו העיד בעצמו שאין ליקח בלי הכשר בהיותם מוחזקים למורכבים, וכנראה הודיע זאת רק למען בל יחדלו הגריכין למלא אוצרותם זהב בעבור ההכשרים וכנודע, ועל אתרוגי קארסיקו לא יצא שום לעז ממקום גידולם וניכרים לכל שהמה מאתרוגי קארסיקו וכמו באתרוגי גנבו:

ולבלי להלאות את הקורא ברוב דברים אזכיר הנדפס במ"ע הלבנון ממכתב המנוח הררא"ש מאיישישאק וראסיין שנמצא בכתיבת ידו ונתקיים ששמע מהר"ר בצלאל שהגיד לו שבלי ספק כח אחר מעורב באתרוגי קארפו כו', וכאשר העיד גם בנו של הררא"ש וקרא בשם עוד רב שהיה באותו מעמד שבערך עשר שנים שנתגלגל הדבור מאתרוגי קארפו ושאל בעה"ב אחד לתומו שהיה חפץ לידע איך היה דעת המורה בעל

חי"א, והשיב הר"ב בגערה כי אחרי שהג"ר אבלי וכל גדולי הדור אסרו את אתרוגי קארפו ואם היה חולק ח"ו היה דינו כזקן ממרא עכ"ד, אמנם מה שכתב המו"ל במ"ע הלבנון בהערה למטה במקום מאמרי ששמע מרבים וכן שלמים שהודה הר"ב בפני שיודע שהמה מורכבים ודאים, הנה אנכי לא כתבתי כלל להמו"ל מזה שאמר בפני, ולא היה לו רק להזכיר שם המספרים שכתבו לו להעיד ששמעו ממנו, ובזה אין נפ"מ בפני מי שאמר כן רק מי שאומר ששמע מפיו, וכתבתי תיכף להמו"ל להוכיחו על פניו כי לא טוב עשה להזכיר ששמע מרבים שאמר כזאת בפני, ומה גם בכתבו על מקום המאמר שנדפס ממני שנותן מקום לטעות ולחשוב שאולי נדפס כן בידיעתי ובפרט שאינני זוכר להגיד ששמעתי ממנו שאמר בלשון הזה, ואף אם אמר כן בבהלה כדרכו אין נפ"מ בהגדתו שלא יוכל לדעת רק מה שנודע לכל שהמה בחזקת מורכבים מעולם ואשר עתה ע"י ההכשרים שאין בהם שום ממש נתרבה יותר ההרכבה שנותן הידור להפרי מהציטראנעס, ולא מירתתי שסומכים שלא יבדקו אחריהם כלל מצד כתבי ההכשרים שנותנים להם בלי ראיה רק להטעות הלוקחים, וכפי שנתברר כעת גם מהשלוחים מווארשא וזולתם שהמה עכ"פ בחזקת מורכבים:

והנה אחרי שהוציאו המו"צ את כל רותם בקונטרסם הוסיפו עוד כזה בחתימתם יום ג' א' דר"ת אלול לסדר כי יפלא כו' והגידו את דבר ה' משפט לפ"ג פה ווילנא, ואז התעורר גם הרב מקאוונא בחוברת תוכחת מגולה אשר יצא לנגדם, אם כי לא אבה לקרוא את שמו עליה ובמלאותו די אחד הסופרים לסדרו הוסיף עוד ביטויים קשים נגד מסדרי הקונטרס, אשר הוסיפו עוד תבערת הנצחון להתחלק העם לאגודות:

אמנם בהמשך הזמן נתעורר גם הרב מקאליש לעשות בפועל לקנות פרדסים באה"ק לנטוע אתרוגים כשרים למצוה בלי שום חשש כלל ולהושיב משפחות ישראל לעבוד את האדמה והפיץ מכתבים רבים לרוב הרבנים בפולין אשר נדברו איש את רעהו ונתנו את ידם להמנות לדבר מצוה באיסור אתרוגי קארפו, וכפי שנדפס בספרו נפש חיה חא"ח סי' ד' בזכרון שמות המסכימים בערך קרוב למאה ועשרים רבנים, וכתב שבהיותו בווארשא דבר עם המשולחים שנסעו לקארפו ששמעו מהזקנים יושבי הארץ במסל"ת כי הרבה איים לא היה שמה רק לימאנעס ואח"כ כשהתחילו להתיקר האתרוגים הרכיבו האילנות של הלימאנעס באתרוגים ונתהפכו האילנות מלימענעס לאתרוגים, [ובהמשך הזמן כאשר חרה להיונים מקארפו על כבודם ועשרם כי גלה מהם והוציאו אז בנקמתם עלילת דם הנתעבה באופן מאויים, ואז נתעורר רוח חיים בהאומה להיות כאיש אחד חברים מכל המפלגות אשר נתקבל האיסור על אתרוגי קארפו בכל המקומות, וכל חובב

עמו ודתו ישים אל לבבו לבלי להכשל עוד בערמתם ומזמותיהם ע"י תגריהם למשוך איזה רבנים ברשתם להתיר מורכבים לגמרי אף אחר הבירור שכל האתרוגים הנמכרים למצוה המה מורכבים, ואם כי נמצאו עוד אחדים מהתגרים אשר אהבת הבצע מפעם בתוכם ואשר לא יבושו מלהונות את העם להכשל באתרוגי קארפו ע"י שינוי השם פארגו ואין כדאי לטפל לדבר מהם אשר סוף דבר אמת מארץ תצמח]:

ג **והנה** תוכן דברי הקונטרס תחלת דבריהם המה דברים בדויים מעיקרן שאיסור אתרוגי קארפו היה להפחידם במה שמבקשים להעמיד תמיד אנשים נאמנים שנוכל לסמוך בנתינת הכשרם במה שהודה בעצמו שאין שום ממש בהכשרם כמו שנודע עתה לכל, והאריכו דברים בהא דשמואל לטעמיה דאמר אשוו וזבינו דאי ס"ל כר"ט גם בלא הפחדת המוכרים היה לו להורות הלכה כמותו וכפסחים ל' (והיא קושית התוס' במסקנא), ולמסקנא דחד ולא קטים לא שכיח אין להפחידם בדבר שאינו להלכה, ולבסוף נחה דעתם כתי' התוס' דלהו"א דשמואל כר"ט ס"ל י"ל דמשום הידור מצוה לא רצה להורות כר"ט, ולמסקנא הפחידם במה דלא סבירא ליה, והיינו בהיתר שהכל יודעים דבשעה"ד סומכין על יתיד נגד רבים, אבל הכא יש לחוש שיוציאו לעז על חכמי ישראל שעושים לאסור מדעת עצמם לבד שלא ע"פ ד"ת מדלא אסרו גם בעת שהוזילו השער:

והנה הוציאו לעז בדברי הבל במה שהכל רואים שעתה נתברר הענין מבלי הכחשה שאין להם הכשרים כד"ת ואשר לא יוכל שום אדם להכחיש שמוחזקים מעולם למורכבים ולא היה מי שיצדד להכשירם בלי כתב הכשר שאלו שנלקחים אינם מהמוחזקים למורכבים, ורק שהדברים יכולים להאמר על ר"ב בעצמו שכבר ידע זה לפני עשר שנים לפי הודאת עצמו וגם אז הרעיש העולם ומדוע נשתתק עד כה, ואין עלינו האחריות ליישב את דרכיו אשר המה בתמהון כמו שאין אנו יכולים ליישב כהוגן במה שלפני איזה חדשים שהתאמץ בעצמו לאסור כל אתרוגי קארפו ובקש להיות לעזר לו אצל שאר המו"צ מקהלתו שיתמכו בידו, ואשר בהתנגד לזה מרעהו הרי"ו באשר לא דרשו בעצתו ראשונה ביטל את דעתו והחליף גם הוא את שיטתו, ואדרבא נהפוך הוא דכשהוזילו השער סמכו בשעת הדחק על דעת יחיד להכשיר ע"י כתבי הכשר כד"ת שיעידו בבירור שאינם מהמוחזקים בהרכבה, ואף כי מעולם היה רוב מנין ורוב בנין מהאוסרין אתרוגי קארפו גם בשעה"ד ושלא לסמוך גם על ההכשרים וכמ"ש בעל גט מקושר (שהובא בבגדי ישע סי' ט"ז אות כ"ג וז"ל ובההעתק אשר הועתק במכתבו מרבני פרינצי כתב שר' רפאל פנחס באקי אינו מהגדולים אנשי השם שראוי לסמוך על כתבי הכשר שלו, הרי שגם בזמנו לא רצה לסמוך על כתבי הכשר מרבנים שלהם

אשר לא נודעו לנו מי המה), ורק שנתפשט ההיתר מעצמו ע"י תגרי האתרוגים ויד הרבה רבני מוכרי אתרוגים במעל הזה שדרשו לטובת עצמם, והיה קשה למחות ע"י כתב הכשר שהיה בידם שאינם מהמורכבים אף שלא ידענו אם נותני ההכשר בני סמכא בזה, כל זמן שלא נתברר בבירור גמור שאין ממש בזה והמון העם היו נמשכים אחר מראה עיניהם שנשענו על דברי קצת רבניהם אשר היו בעצמם נוגעים בדבר ולא חקרו כלל בזה רק סמכו על דעת יחיד להכשירם ע"י כתב הכשר, ועתה נתברר לכל רואי שמש שההכשר רק לסמא העינים שיוכלו לנטוע מחדש ולהרכיבם למשוך עיני הקונים במראה הציטראן הבא מצד הרכבה, ועד כמה הוליכם הנצחון להכות עיני הקוראים בסנורים ולהטעותם בדברים שיודעים בעצמם שהוא לנגדם, יראה למראה עיניו כל מי שנמצא בידו העקרי דינים שכל סמיכתם עליו בשם מהרי"ך ממודינא (אשר לא נודע מי הוא כי הג"ר יעקב הכהן מפראג אבד"ק פפד"מ מחבר שב יעקב לא היה בזמנו ולא במקומו), ולמעיין שם בחלק או"ח סי' ל"ג אות ג' שאוסר לגמרי האתרוגים שהיו קונים מלפנים על פיהם של אינם ב"ב שהיו אומרים שאינם מורכבים ושנתברר תיכף איך שרצו להטעות על אתרוגי קארפו לומר שהם מגנבו ושכבר המנהג קבוע בעיר שלא ליקח מן האתרוגים הנולדים אצלנו פירנצי כי מחזיקים אותם בחזקת מורכבים ומאז הנהוג שלא ללוקחם רק מי שבא בחותמיו המעידים עליהם כיון שהמנהג פשוט באטליא שאף האתרוגים הבאים מקארפו כו' אפילו ע"י ב"ב משלחים אותם ע"פ כתב עדות מהרב המ"ץ שהם בחזקת שאינם מורכבים, והביא שכתב מהרי"ך אליו שבמקומו נוהגים ללוקחם מהתגרים הבאים מגינובא וע"י סימנים החיצונים לפי שהם תגרים לא מרעי אנפשייהו לומר שלקחום מגינובא אם אין הדבר כן, והאתרוגים שבגינובא כבר הם בחזקת שאין מורכבין, מ"מ מצטרפים לזה סימנים החיצונים, וכן הביא בשם נכדו מליווארנו שנזהרים שיתאמת שבאו מעיר גינובא ממש שאין בהם חשש הרכבה יותר משל קארפו, ושוב הגידו אליו שאף שיתאמת שבאים מגינובא עוד יש חששות הרבה וכו', באופן שיש לו להחזיק במנהג פשוט כי באתרוגי קארפו אין מביאין אותם אפילו ע"י ישראל אלא ע"י חותם אמת מהמ"ץ שבעיר המעיד עליהם עכ"ל:

וזה היה בשנת תקנ"ב שכבר נתפרסם אז שאתרוגי קארפו בחזקת מורכבים בלי הכשר שאינם מהמורכבים, ואולם המו"צ דווילנא בראותם ששם מפורש האיסור על אתרוגי קארפו בלי הכשר שאין מי שיצדד כלל בשום אופן להכשיר, ומה עשו העצימו עיניהם כתינוק העוצם את עיניו לבל יראוהו אחרים והעתיקו בשמו ההיתר גם לענין אתרוגי קארפו בלי הכשר. גם לא הזכירו מסימנים חיצונים שמצד הסימנים מהבליטות ועוקץ

שוקע וכדומה שהזכירו האחרונים ע' בט"ז סי' תרמ"ט סוס"ק ז', כבר איתרע ג"כ בזה חזקת אתרוגי קארפו וכנ"ל מלבד סימנים הפנימים וכמש"ל באריכות אות א':

גם לא עמדו על כונת דבריו מה שמובן לכל יודע ספר שלא יטעה בזה וכמו שנדפס מחכם אחד בכבוד הלבנון שכונתו במה שמסייעין לזה שהם מגנבו ושניכר במראיתו מבחוץ כמו שניכרין כל האתרוגים ממקום גדילתן ודבריו ברורים שהרי לא הוזכר כלל בדברי מוהרי"ך מהפוסקים בסימנים החיצונים שאינם מורכבין, והרי היה צריך לפרש במה ניכרים שהם מגנבו אם לא ע"י הסימנים שניכרים מגידולם מאיזה מקום המה, וגם בראותם הדברים הברורים האלה לא רצו להודות על האמת והשיבו במ"ע הכרמל לדחות בקש דהולל"מ ע"י הכרה בטוב שהם באים מגנבו, וכאלו ישאלו שהיה לפרש לא כמו שיטעו המו"צ מווילנא בקונטרס הוראת היתר מאתרוגי קארפו, ואף שהביא שם מפורש שנתאמת שבאים מגינובא, ואיך יתאמת זה אם לא ע"י ההכרה בטוב בגידולם שניכר לכל אדם ההבדל בין אתרוגי קארפו לגנבו, ובהיות שמלבד זה בלתי אפשרי להם להכחיש שגם הסימנים מבחוץ שהזכירו האחרונים אינם אצל אתרוגי קארפו, ולזה השיאו לדבר אחר דאין לסמוך עליהם מפני שאין להם בליטות מבחוץ כאתרוגי גנבו שכתבו האחרונים או מפני היות הגרעין מבפנים, שהרי גם לאתרוגי א"י אין להם בליטות הללו כו' ושלכן לא הזכירו בשם מהרי"ך הסימנים שמבחוץ, ומלבד שעכ"פ יש לאתרוגי אה"ק הסימנים מבפנים מהנחת הגרעינים שהוא עיקר ההיתר מהסימנים, ובפרט למש"ל באות א' ד"ה ולהפמ"ג סי' תרמ"ד כו' במה שהבאתי מהשבו"י דעיקר הסימן הברור והמובהק מבפנים בהקליפה ומיץ שבתוכו וכמ"ש ג"כ בכפ"ת וח"ס, ואין זה באתרוגי קארפו רק באתרוגי אה"ק, ועכ"פ מה הועילו במה שנשענו על מוהרי"ך כיון שכל ההיתר שלו לסמוך על התגר שהם מגנבו רק מצד צירוף סימנים החיצונים שאינם באתרוגי קארפו, והיה להם לומר שלהבנתם במהרי"ך (או לפי טעותם בהבנתו) אין היתר רק על אתרוגי גנבו, ובשו"ת השיב משה שמצד הסימנים בתשובת רמ"א רק למחוז פאדובה כו' יע"ש, ועכ"פ יש לאסור אתרוגי קארפו גם לפי שיטתם, מצד שאין להם סימנים לא מבפנים ולא מבחוץ שלחומרא לכ"ע סמכינן אסימנים, ובפרט לענין חומר לא תשא ושלא לברך עליהם, ומלבד שהמה מעולם בחזקת מורכבים לכל הדעות וכל צד ההיתר להמכניס לזה שעת הדחק בהעדר אתרוגי קארפו רק ע"י הכשר שאינם מהמורכבים, ואשר כבר נתברר שבכל אופן שבעולם גם בכל עמלם לטובת יוני קארפו להצריך לכל אחד אתרוג ולולב באמירת הלל בשעת הנענועין לא יחסרו אתרוגים מהודרים וכשרים בלי אתרוגי קארפו:

והנה במ"ע הכרמל שנה ג' חוברת ח' הביאו המו"צ בעצמם מהח"ס חא"ח סי' ר"ז שיש לילך באתרוגים על החזקת היתר במקום ההוא מדורות שלפנינו, וקיצרו בהעתקתו שכ האתרוגים שאינם מגנבו אין ליקח בלי כתב הכשר שיודע המעיד שאינם מורכבים ואין לסמוך על סימנים, ובהיות שהמה דלגו בדבריו מה שמבואר להדיא היפך רצונם, ולזה כתבו שדבריו צ"ע איך שייך מסורת על דבר שיכול להשתנות ולא שייך רק בעוף טהור שהוחזק בהיתר שלא ישתנה לעולם, ואם שכונתו מבואר בפשיטות שבמקום שהוחזק בהיתר יש לסמוך, על המסורת עד שיתברר ההיפוך שנשתנה ע"י מעשה שהתחילו להרכיב, אבל במקום שאין לו חזקת היתר אף אם לא היה ריעותא מחדש אין לסמוך כלל בלי הכשר, ועכ"פ באתרוגי קארפו לא היה עד כה שום מקום שנוטלין אותם בלא הכשר, גם במקומות שהביאו ובכל התשובות מבואר שמעולם מזמן התפשטותם מצד הידורם שבא מהרכבה לא יצאו מלעז מורכבים, גם מה שנתפשט ע"י סוחרי אתרוגים וקצת רבנים מתגריהם המקילים לגרמייהו היה ע"פ כתב הכשר שהמה מהבלתי מורכבים בגן פארנו שעליו העיד מכבר עד א' ששם לא הוחזקו מלפנים כ"כ בהרכבה:

אמנם מ"ש הרב מקאוונא בתוכחת מגולה צד ק"ב דכיון שיש מקילין במורכבים גם כשיתודע לא יתפס לזייפן כחולין צ"ג וצ"ו ומ"מ פ"ז ממא"ס הלכה כ"א, וליתא דאף דאין הטבחים נאמנים לחטט אחר גה"נ במידי דאית ביה טרחא כיון דקילי להו יתעצלו בזה ולא יחושו לבדוק כדין, ולא שייך לנידון דידן שאין אנו דנין מצד כשרות המוכרים ורק דבא"י תגר לא מרע נפשיה, והכא מה מועיל שיש איזה מקילים בזה, מ"מ יודעים שכולם מהלוקחים נזהרים בזה ושלזה נוטלים כתב הכשר, וגם הרב מקארפו בעצמו מעיד שלא ליקח בלי כתב הכשר שההפרש בין המורכבים כמלא נימא ושכל המקומות שם מוחזקים בהרכבה, ולזה נותנים כסף תועפות בעבור כתבי ההכשרים שמעידים עליהם שהמה מהבלתי מורכבים, ואף דכשאומר בוא וראה עדות זה כדי שתעיד עלי שאז מותר לקבל שכר על הראיה, אבל כיון שנתברר שאין משגיח כלל להבדיל בין המורכבים וגם לא בעת שישימו אותם בתיבות ובעת נטיעתם, ואין נטילת השכר בעבור שיבא ויראה להעיד רק בעבור להעיד במה שלא ראה כלל וכמו שנתברר כעת לכל מה שאין שום הכחשה על זה:

וע' בנחלת יעקב ח"ב סי' ב' מנכדו הג"ר אברהם תאומים דכיון שגזרו שלא ליקח אלא מן המומחה דהואיל בחזקת חיוב קאי אין יוצא מחזקתו כ"א ע"י מוחזק בכשרות וכמ"א סי' ל"ט ס"ק י"ג, ובשו"מ תליתאה ח"א סי' י"ג דהא גם אכסנאי נאמן משום דלא יפגום עצמו ומכש"כ באתרוגים, דעבידא לגלויי ע"י הסימנים אם יבדקו מבפנים דלאיסור ודאי

הסימנים מוכיחים, וע"ש ברביעאה ח"ב סי' קכ"ו בדהפמ"ג בספק מורכב, ועכ"פ מצד הבדיקה בסימנים אדרבא יש לחוש באתרוגי קארפו שמכוסים בקליפה דקה וגם מצד סימנים החיצונים, ומלבד שאינו בירור גמור רק לחומרא ואינו נתפס לשקרן ולא יתחזק בזיוף על כל האתרוגים, וגם דע"י כתבי ההכשר לא מירתת כלל, וברביד הזהב על יו"ד בקו"א בדפי הס' פ"א ע"ד לחולין צ"ז ד"ה הכ"נ סמכינן אקפילא דגם לרשב"א דלא מרעא חזקת אומנתו אבל לא מצינו לסמוך בחזקה לאיסורא דהוה ודאי, ובש"ך יו"ד סי' ש"ב ס"ק ד' דעיקר הטעם דלא מרע אלא במקום שיש לעמוד על הדבר וע' במ"מ פ"ח ממא"ס וד"ח ברא"ש הלכות כלאי בגדים אות י"ז ס"ק כ"ז, ובמשיבת נפש תנינא סו"ס ל"ה דלא החמירו רק כשיתפור הנכרי דמסתמא לא יקלקל התפירות להבחינו אח"כ יעש"ב וסו"ס פ', וע' בשו"ת אגודת אזוב המדברי חאה"ע סי' ט' דף מ"ו ע"ד בדהר"נ הנותן לשכנתו ובדברי יוסף סי' כ"ח ומים רבים חיו"ד סי' י"ג ומבואר יותר בבאר שבע בשו"ת סי' מ"ד דגם בציצית שייך בתגר איכא לקיומי עלה דע"כ צריך שתהיה הקניה מישראל שצבעו לתכלת, וע' בא"ר סי' כ' ס"ק ג' דבתגר בעי שיאמר מישראל נאמן וע' בחומת ירושלים סי' קל"ז, אבל באתרוגים שא"צ שיקנהו הנכרי משל ישראל והגנות שלהם מהכ"ת יהיה נאמן מצד החשש שיבדקו בסימנים שיפסידוהו מתשמיש של מצוה, וגם אז לא נחזיק למורכב רק האתרוג הזה מצד חומרא, וע' באה"ח סי' כ' בא"י ס"ק א' וע"ש בא"ר שדחה דיוק המ"א וט"ז וכ"כ במנח"י כלל ל"ב ס"ק מ"ג, וע' בבית שלמה חיו"ד סי' קפ"ח שדחה דבריו וע' באמרי נועם סי' י"א, וע' במ"א סי' כ' ס"ק א' ובמחצית השקל וכה"ג בח"צ סי' ל"ט וע"ש בט"ז, והרי כאן כל העסק שמשבח הסחורה בהרכבה להיטיב במראה ושנשמר מהרקבון, ולא דמי לטלית עם ציצית דגם אחר הטלת הציצית עיקר סחורה עם הטלית, ובפרט דמ"מ האתרוג ראוי לאכילה לכל העולם אלא שמועיל העילוי מצד המצוה כשלא יתודע שמוכרן לישראל בדמים מרובים מצד ההידור, ואף כשיתודע בבירור מההרכבה יהיה תיקון להבא שיעמידו מי שישגיח על הנטיעות בגידולן, ואינו מפסיד רק שלא יוכל למכור בלי ישראל נאמן משגיח עומד על גביו כשישימו אותם בתיבות ולהניח חותם ב"ד עליהם שלא ימכרו רק מאותם שאינם מורכבים, וכה"ג בח"צ בישוב קושית הפר"ח דבחייט שאינו מפסיד מכיסו ואפשר לו לתפור לא"י ולישראל נמי כשעומדין על גביו, ובתומת ירושלים סי' קל"ז האריך בדהר"נ פא"מ דבתגר אף דליכא למיקם עלה ש"ד דתכלת אין לה בדיקה ר"ל דלאו בקלות ניקום עלה שהרי אייתי ראיה לענין יין רמונים וכתב בעצמו דאיכא קפידא וניחא קושית המ"א מבשר מתגר יע"ש עוד, ובשו"ת רמ"ץ חיו"ד סי' כ"א שכתב ג"כ בדהר"נ ביין רמונים דצ"ל דמ"מ בדרך רחוקה

יוכל להתברר זיופו דאל"ה לא שייך מרע נפשיה, אך מזה אין ראיה כ"כ מחשש איסור דרבנן דסת"י בזמן הזה כיו"ד ר"ס קכ"ג וע"ש עוד סי' כ' אות ב', ובתפארת צבי חא"ח סי' י"ט דחה דהנוב"י תנינא סי' ע"ב אבל עיקר חילוקו דטריפה במר דכשרה אין הזיוף רק מצד הדת, ואינו מוכרח דממילא הוה ג"כ זיוף במקח כשמכר לו בדמי כשרה ומכש"כ באתרוג המורכב, גם בתמיהת הנוב"י על המ"א דדוקא בטלית מצויצת מהר"נ פא"מ דאע"ג דליכא למיקם וראייתו מטלית מצוייצת ומפרש טעמא דתכלת דלא מרע נפשיה, י"ל דסברתו כיון שאין זה עיקר עסקו רק כדי שיקפצו טפי קונים על הטלית כשהוא מוכן עם ציצית, ולכן בתגר אין להחזיק ריעותא גם בדליכא למיקם כיון שאין העסק שלו בכך וכט"ז ולזה יליף הר"נ דמהני ביין רמונים גם בדליכא למיקם שלא יפסיד רפואתו דאף שלא יתברר שנתערב בו חומץ מ"מ יצא קול שרפואתו אינה מועלת ומתקלקל עסקיו ממלאכתו ע"י הזיוף, ונלמד מכש"כ מתכלת דאין הא"י משגיח שיופסד המצוה כיון דלא מינכר כלל ומ"מ כיון שאין עסקו בכך לא חשדינן ליה שיעשה במכוון להכשיל [ואף שזה תלוי ברבוותא בטוש"ע יו"ד סי' קי"ח סוף סעיף יו"ד וכתו' פ"ק דע"ג י"ב א' ד"ה ושדי מלקמן ל"ד ב' וכ"כ הר"נ פ"ק דע"ג דכדי להכשיל הישראל לא חיישינן אם אינו נהנה מהחליפין, אבל במרדכי וסה"ת הביאו ב' דעות ורא"ש פ"ק דע"ג סי' ט' וע' בצ"צ החדש חא"ת סי' נ"ה שהרחיב הדבור מזה], וא"כ באינה מצוייצת דאיכא למיתלי שרוצה להרויח ממכירת הציצית לא סמכינן אתגר ולא מהני רק במה שאינה עיקר סחורתו ואין לה עילוי עי"ז, ולכן לגבי אתרוגים שעיקר הסחורה מתעלה ע"י הרכבה פשיטא דלא מהני תגר בדליכא למיקם עלה, וגם ע"י סימנים פנימים דאי אפשר לאוקמי רק לאחר זמן ולא מגרע חזקתו בזה דאין חוששין על הסימנים רק להחמיר מספיקא ואין יוצא עליו לעז, ובפרט דרק בקפילא דאפשר שיתברר תיכף שעל זה סומכין עליו כיו"ד בש"כ סי' צ"ח ולא באתרוג שהחשש שמא יבדקו לאח"כ, ומלבד החילוקים שכתבו האחרונים היכי דאינו מגרע חזקתו באומנות וכנ"ל:

ד **והנה** בתחלה הקדימו להניח במציאות שע"י איסור אתרוגי קארפו יצטרכו לעקור ד"ת בשב וא"ת ע"י הדוחק הגדול באתרוגים וכמ"ש בשמי במ"ע הכרמל חוברת ז' גס בקונטרסם הוראת היתר על מה שהבאתי מהצ"צ לענין יוקר השער בדגים על שבת, ואם כי שפתי ברור מללו שכתבתי מפורש שמכש"כ כאן שאין כלל עקירת ד"ת בשב וא"ת כשיעשו מקח קצוב גם על מוכרי אתרוגים בעירם שלא להעלות על כל יחיד יותר ממחיר הקצוב, וכאשר הורה גם הנסיון שיספיקו האתרוגים משאר מקומות כאשר יחדלו לקנות אתרוגי קארפו, והיותם מהודרים במראיתם בלי חשש הרכבה ובזול הרבה, ובכמה

עיירות נותרו הרבה אתרוגים להנאות הסוכות אשר היו מספיקים גם אם נעדרו אתרוגי קארפו לגמרי:

ובכ"מ פ"א ממחוס"כ שהראב"ד מפרש שלדורות קבעה ויש רשות ביד ב"ד בשב ואל תעשה, וע"כ דלכולהו יש כח ביד ב"ד גם בזמן הזה כל שאין כאן ביטול מ"ע ואפילו דרבנן ובכל אופן שיוכלו לצאת בשותפות ובמתנה ע"מ להחזיר, וכעובדא דהצ"צ בקניית דגים לשבת דאפשר לקיים עונג שבח במינים אחרים דיש כח ביד ב"ד לגזור בשאר מילי דעבדינן שליחותייהו בענינים גדולים אפילו בדלא שכיח וליכא חסרון כיס, וכמובא בסמ"ע סי' א' ס"ק ג' שהרי אמרו לק"ג בזמן הזה אע"ג דלא שכיח וגם מצינו דהוי מעשי אגיטין בבבל אע"ג דלית בהו חסרון כיס כר"נ וב"י ע"ש בכ"מ עכ"ל, וברע"ב קנים פ"א סוף משנה א' ואע"ג דאיכא קנין של גר כו' לא חיישׁ משום דלא שכיח כולי האי, ולפלא על הגר"י אייבשיץ שכתב באורים ודוקא במלתא דממון בעינן חסרון כיס ולכך מ"ג וכופין על הגט בזמן הזה הואיל ושכיחים סמ"ע ואחריו נמשך בנתה"מ בהעתקתו, והרי בסמ"ע מבואר היפך זה דלא תליא בדבר המצוי רק כשהוא ענין גדול, והכי נמי מסתבר דכיון דלא הוה מלתא דממון אדרבא לא שייך בזה תיקון העולם כלל, ואחרי שלא מצאו עוז ברוחם להתיר בפה מלא האתרוגים המורכבים, השיאו עיקר פלפולם לחטט אחר הצ"צ, וע"ש באות ג' שהביאו הפמ"ג דאין כח בשב ואל תעשה רק לב"ד הגדול, ותמהו שהיה לו להביא מהכפ"ת דדוקא רשב"ג שהיה נשיא אבל לשמואל בדורו לא היה כח בזמנו לתקן כזאת משום יוקר השער, ובסוף הענין כתבו כלאחר יד ומ"ש עוד הכפ"ת דבהא דשמואל הוה ליה קום ועשה צע"ג באמת עכ"ל, וכבר הקדימם בשמלת בנימין דיני מנהגי איסור סי' י"ג שד' הצ"צ ע"ש דתלוי בשני התירוצים בסוכה ל"ד ב', גם בבית שלמה ח"ב מא"ח סי' כ"ט בהג"ה מבן המחבר בדה"ס כ"א ע"ד העיר על הצ"צ מתשובת מהריב"ל שנסתפק אי דוקא בזמן התלמוד יש להם רשות לב"ד הגדול ורוב חכמי ישראל, והעמיס זה בכונת הרא"ש שבת כ"ד בהשגתו על מ"ש רש"י בשם הגאונים, וכבר נחלקו בזה קמאי ובתשובת ריב"ש סי' שצ"ט מרמב"ם פרק כ"ד מסנהדרין, ובאה"ע סי' א' סעיף יו"ד להיש חולקים דאף במקום מצוה גזר ר"ג וכמ"ש בשו"ת שמן רוקח חלק ב' סו"ס פ"ה שעל זה נאמר אין לך אלא שופט שבימיך ובידם לגזור בשב ואל תעשה כו', וע' בסמ"ע ח"מ סי' ב' ס"ק יו"ד וי"א ואכמ"ל במה שאינו נוגע כלל לענייננו, ובפרט שלדינא הכריעו רוה"פ דנקטינן כתירוץ קמא מהכפ"ת:

גם מה שדחו דהצ"צ להיכי שהביטול בדבר עצמו לבד שכבר העיר בזה בפמ"ג, גם בישועות יעקב א"ח סי' תרמ"ב ובפ"י לברכות ד' ב' ובעט"ר להקשות כזה על התר"י

והקדימם בשל"ה במסכת חולין, והארכתי בספרי זכ"י מהד"ת לברכות ד' סע"א, גם בבית שלמה הנ"ל שהביא ג"כ דהפמ"ג והשאג"א סי' ד' והביא ראיה להצ"צ מרשב"א ור"נ רפ"ב דביצה דמוטב שלא יתעדן שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה, והקדימו הפר"ח סי' תצ"ו במנהגי איסור אות ט"ו, ובשערי יהודה ריש ברכות העיר ע"ד הפמ"ג דבאותו אדם עצמו יכולין לגזור בשב ואל תעשה משום קיום המצוה עצמה וכרש"א שבועות ל' ע"ב ד"ה הא אמר, ומיישב ד' התו' דעקרו סדין בציצית משום כסות לילה, ובשו"ת אמרי בינה סי' ו' הביא ג"כ ראיות כתר"י דלא פלוג בתקנתם, וע' בחידושי אנשי השם פרק ב' דשבת ונחלת יעקב חלק ב' בתשובות נכדו סי' ב' בדפי הס' נ"ד ע"ב בד"ה כל זה כתבתי יע"ש באורך:

ובמה שהביאו מהערוך לנר וכתב סופר סי' ל"ח [וכ"כ במנח"ש לכריתות סי' קט"ו] דרשב"ג דהתיר בשב ואל תעשה שלא יבאו לאיסור טומאת הגוף דבכרת, והשיגו דנעלם מהם הרמב"ם פרק י"ח מהפסוהמ"ק הלכה י"ד דלוקה ואין בו כרת, ואם שהראב"ד כתב שזה שבוש היה להם להזכיר מחלקותם, וע' בספרי זכ"י בתשובה השניה ליומא ס"ג בדפי הס' נ"ח ע"א שהבאתי ראיה להרמב"ם ושיש לעיין בפ"ג מביאת מקדש הלכה י"ד שפוסק דחייב כרת וע"ש בראב"ד וכ"מ, ובתשובת שמואל סי' ז' בדף כ"ז סע"א שלמד ג"כ ממשנה דכריתות דאף אם יאכלו קדשים בטומאת הגוף ועבר במזיד על איסור כרת מ"מ הקיל שלא יתרשלו מגודל היוקר מלהביא אף קרבן אחד, ואינני מוצא מדבריהם שום תפיסה בזה עליהם כיון דעכ"פ יעברו על איסור חמור דמלקות עדיף שיעברו בשב ואל תעשה כיון דהעניים שאין ידם משגת פטורים לגמרי:

אולם בתוכחת מגולה צד צ"ב השיב להם כגמול ידיהם שבאותו ענין שכתבו דמאן דסובר דמחוסר כפורים אינו בכרת סובר דהשאר עליה חובה ולרשב"ג גזרו שמא יאכל בטומאה דס"ל דבכרת, ונעלם מהם גמ' דיבמות פ"ב א' דבדאורייתא לא שנא איסור כרת ולא שנא איסור לאו, וע' במל"מ פ"א מהיו"ט הלכה י"ז עכ"ד, ואם שאין זה השגה מוחלטת דהא לדידן קיי"ל בכ"מ להחמיר באיסור כרת יותר מבאיסור לאו, וע' באו"ח ר"ס תמ"ז, ורק שמ"מ היה להם ג"כ לבאר זה דתליא בהאי פלוגתא:

ומ"ש דבזה יש מקום להפך ג"כ בזכותם דאי דרשב"ג סובר דמחוסר כפורים בכרת היה להגמ' להזכיר זאת בזבחים י"ג (צ"ל י"ז ב') דמשני דרבה סבר דכזב דמי ותנאי היא בברייתא הול"מ הא זה תלוי בפלוגתא דתנאי במשנה דכריתות אם השאר עליה חובה, וכן בכריתות י' ע"א שהקשו לרבא דאמר מחוסר כפורים כזב הולל"מ דס"ל כרשב"ג, ולא דקדק בלשונו שהעתיק בשני המקומות בחדא דרבה וחדא דרבא, והא בתרוייהו

הוה חד מ"ד וע"כ צריך להגיה באחד מהן וכמ"ש בהגהות הרי"ב כריתות י' ע"א מתוס' זבחים ל"ב ע"ב ד"ה ור' יוחנן דמוכח דגרסי רבא, וא"כ אין מקום להשגתו דהא רבא לטעמיה ליכא לאוקמי פלוגתיה בהכי, וכנוב"י קמא חא"ח סי' כ"א דרבא סובר מה לי איסור כרת ושהגירסא הנכונה שם פ"ב רבא יעש"ב, וע"ע בתו' זבחים י' ע"ב ד"ה קסבר מסוגיא דנזיר, וע' בכ"מ פ"ב מביאת מקדש הלכה ט' ד"ה ומ"ש או מחוסר כפורים כו' מהר"י קורקוס וע"ש בהג"ה:

גם מה שהשיגו על הצ"צ מתוס' קס"ו א' דלא ס"ל כרש"י, וכבר קדמו אותם בזה בתשובת גוא"י חא"ח סי' ז' וביד שאול סי' רי"ח ס"ק ד'. ומה שתמה עליו דהא עונג שבת לא הוה כ"א עשה מדברי קבלה, כבר הארכתי בתשובה (ע"ל סי' ס"ט אות ז') דלהרבה קמאי הוה עונג שבת מה"ת או מהלל"מ, וע' רש"י ביצה י"ז ב' ד"ה במזיד כו' ולהמקשה דלא מוקי בדלית ליה פירי אחריני ומ"מ לא דחי עשה דעונג שבת להפרשת מעשרות, וע' בתוס' עירובין ק' ע"א ד"ה מתן ובמל"מ פ"ג מתרומות בענין להפריש בשבת ויו"ט שלא מן המוקף ובשו"ת מהר"צ סי' ל', ובשבת כ"א נר חנוכה ונר ביתו נ"ח עדיף משום שלום ביתו, ולא אמר משום מצות עונג, ובפמ"ג סי' שד"מ ס"ק א' במש"ז דוקראת לשבת עונג הוה עשה, וע' בזכרון יצחק סי' ל"ב משש"ב, ותשובת ריב"ש ר"ס תקי"ג ואין דוחין עונג שבת דאורייתא משום תענית דרשות וכו', ובתנחומא פרשת נח ילמדנו הדלקת הנר דכתיב וקראת לשבת עונג, וי"ל כיון דהוה מדברי קבלה פרסומי ניסא עדיף, ועכ"פ מצד ביטול אכילת דגים לא מבטל מצות עונג בהכי, וע' בסולת למנחה כלל ע"ה דין כ"ד במ"ש בפרק כל כתבי במה מענגו בדגים קטנים דעל הפחות מהתענוגים שואל. ואולם ראיתי כי המנהג מאכילת דגים בשבת כמו אכילת שום בב"ק פ"ב משום עונה וכברכות מ' ע"א ונ"ז ב', וע' בסוטה י"א ב' ושמ"ר פרשה א' ד"ה דגים קטנים ובאי"ש הערה ל"ח:

ומה שכתבו בקונטרס הוראת היתר דלתו' כריתות ח' א' נכנס לב"ד ולמד דלטבילות מדמה לגמרי, ור"ל כדמסיק בסו"פ דבין לריב"נ ובין לר"ע מדמי לטבילות והכ"נ י"ל דהיינו טעמיה דרשב"ג עכ"ל, ותמהני דהרי גם לרש"י דמשום עת לעשות כתב בד"ה ואוכלת בזבחים דטבילה אחת עולה לכולן אף קרבן זה הדין כן, והתם לא מדמי לגמרי רק לענין ספק דאסורין משום מליקתו וגם לא חזי למזבח, וכרש"י דאף האחת לא התירו אלא כדי שתוכל לאכול בקדשים, והתם לענין לידות ודאות לא מדמי לה לגמרי לטבילה אלא שא"צ שתאמר על של אחרונה אי לאו דחייש לפשיעה דבזה מדמה לטבילה דבחדא איטהר ואפילו אמר על הראשונה, והכי נמי הוא טהור בקרבן אחד, אבל מ"מ השאר עליה חובה ואינה נפטרת בקרבן אחד מקרא דזאת תורת היולדת וכפרש"י, ואף לרשב"ם

ב"ב קס"ו דגרים בדר"ע ותיפטר מ"מ לריב"נ ע"כ דהשאר עליה חובה, ויתר דבריהם בזה ברשב"ם כתבו שלא בעיון כלל במקומו, והארכתי בחידושי לב"ב ומחמת שאינו נוגע לעיקר הענין לא רציתי כאן להאריך יותר בביטול דבריהם:

ובזוהר פרשת לך י"ג אערא בה טומאה אחרא כגון זיבה או סגירו או נדה סגי לה בההיא טבילה, ובמטפחת דלא ידע מאי קאמר ונראה כתורה חדשה, והרי הכא מפורש כן במאן דמחוייב ה' טבילות כיון דטביל חדא כו' וכפרש"י, וברכות כ"ב א' בזב שראה קרי ונדה שפלטה ש"ז ע"ש ברש"י, ובירושלמי ברכות ספ"ב ואפילו באתה לו טומאה חמורה לבסוף כו', ור"נ פ"ג דפסחים בסוגיא דהואיל מ"ו בדה"ס קמ"ו ע"ב בד"ה וכתב רב אלפס כו' דאין טבילה לחצאין, ור"נ פרק כל שעה בדף קל"ט ע"א ד"ה מדיחן ומטבילן וברא"ש סוף ע"ג מזבחים צ"ג ובספרי זכ"י ליבמות ע"א בתוס' ד"ה ערל ואכמ"ל:

ומה שהאריכו עוד בתוס' ב"ב קס"ו ד"ה נכנס לב"ד דמשום בל תאחר היו דוחקות, והא כיון דבקן אחד משתריא בקדשים וליכא בל תאחר ובנדרים ד' ב' והרי חטאת יולדת כו', ודבריהם דחויים ונסתרים מעצמן ומאחר שנדפס ג"כ בתוכחת מגולה ואשר בהיותי לאחר החג בקאוונא והצעתי זאת לפני הרב דשם ואמר כי גם הוא נתכוון לזה ולא רציתי עוד להטפל בביטול דבריהם ואשר עיקרם לוקחו משו"ת ושב הכהן בחידושיו לכריתות להגי' דהשאר חובה וא"כ עובר על בל תאחר דשאר קרבנות ובזה הקשה כהוגן על סוגיא דנדרים והרי חטאת יולדת שהיה עליה כמה לידות ודאות דמביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים דלא שריא לה למיכל בקדשים ואפ"ה עוברת בבל תאחר על השאר, א"כ כדמשני ההיא דקא שריא לה למיכל בקדשים והרי מי שיש לו כמה לידות ודאות דלא שרי למיכל בקדשים ואפ"ה עובר בבל תאחר, וכתב די"ל כתירוץ בתרא שאם גילח אחת משלשתן יצא וא"כ לק"מ מחטאת יולדת ולא צ"ל משום דאתיא לכפרה, ובסגנון זה מסולק גם קושיתם להתוס':

ובלאו הכי לר"נ ומאירי מהא דר"ש דיולדת חוטאת היא שקופצת ונשבעת כו' מ"מ עיקר קרבנה אינו על החטא ואפילו יודעת בעצמה שלא הרהרה כלום, וי"ל דהכא לרבנן דפליגי אר"ש בשבועות ח' א' ולר"ש אינו מוכרח כלל לחדש הך סברא, ואף לדידן דקיי"ל כרבנן דר"ש וכמ"ש המאירי, ובפרט דלא קיי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא היכא שנפ"מ לדינא ועוד דלר"א הקפר נזיר טהור נמי חוטא הוא וא"כ גם חטאת נזיר לכפרה ולא איצטריך לחדש דשריא לאכול בקדשים, וכן פוסק הרמב"ם כר"א הקפר וניחא לגירסת הרמב"ם דהשאר חובה:

ומה שהאריכו עוד דלמסקנא דבנזיר גמיר מהיקש דנדר דאיכא בל תאחר א"כ אפשר דהכ"נ לחטאת יולדת אפילו היכא דלא שרי לה לאכול בקדשים דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בב"א בקדשים כו' ומר זוטרא גופיה סובר בזבחים נ' דבתר מלמד אזלינן והא שהביא הרא"ש והטור דר"י לא מוכח בפירוש די"ל דאע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת היינו כי היכי דליהוי הכירא לתינוקות ומצוה ל"ד, וא"כ אין מכאן סתירה למש"כ תחלה דאכלן בלא מתכוון דיצא, ותדע דבסו"פ לולב הגזול מוכח להדיא לרבא ולאביי דא"צ כונה אליבא דר' יוסי יעש"ב בדהרא"ש:

ואולם יתכן למה שהקשה הח"ס חיו"ד סי' א' וסי' ש' בהא דר' יוסי ביבמות מ"ו ב' אין מטבילין אותו משום שמל שלא לשמה, מהא דר' יוסי בע"ג כ"ז א' וכי היכן מצינו מילה לשמה, די"ל דהכא לא בעינן לשמה רק שתוכרת ערלתו ואינה אלא מתרי"ג מצות שהרי כבר נכנסנו לברית בצאתנו ממצרים, ורק אם צריכים לכוון לשם מצוה זה תליא במצות צריכות כונה ואינו ענין למילה לשמה. ויש להמחיק יותר לחלק להא דהכא שמכנים עצמו במה שמוטל עליו לעשות אמרינן דסתמא לשמה להסוברים דאפילו מכוון בפירוש שלא לצאת יצא וכמ"ש הטו"א רה"ש כ"ח ב' דלהכי אמר ר' יוסי ואפילו מל בפירוש לשם הר גרזים כשר, ולהכי פריך שפיר לר' יוסי והא מדאגבהיה נפיק ביה ולא מסתבר ליה משום מכיון שלא לצאת, אבל הרמב"ם סובר דבמכוון שלא לצאת לכ"ע לא יצא, ולהכי לא מייתי הך שנויא בשהפכו, או דנקיט אורחא דמלתא דכשאינו מכוון לצאת ממילא י"ל כשהפכו, ובזה מורה שאין מכוון לצאת:

וע' בפסחים קי"ד ובק"נ דמאי מדייק ר"ל דמצות א"צ כונה ודלמא מיירי במכוון שלא לצאת וע"ש בתו' ד"ה זאת אומרת דודאי לא איכוון למרור דאין מצוה אלא עד טיבול שני, וצריך לחלק בין שאר מצות דאין סתמן לשמן, לנטילת לולב ומילה דבזה הוה לשמן גם במכוון שלא לצאת, והב"ח שנדחק בסתירת הסוגיא דסוכה להא דאמר ר' יוסי מצוה, וע"כ דלדידיה מתוקמי נמי הא דר' יוסי במכוין שלא לצאת, וע' בנחל איתן פ"ו מחומ"צ הלכה ג' ד"ה ותדע ובקהלת יעקב לרה"ש כ"ח ב' מש"ש בדהט"א, ובעמ"א סי' כ"ח לא זכר מסוגיא דע"ג כ"ז א' וסוכה מ"ב א' דמוכח דלר' יוסי אפילו במכוון שלא לצאת א"צ כונה, וע' בהוריות י' ע"ב ובהגהות הר"צ חיות והארכתי עוד במזכרת שמות רוא"מ בערך ר' יוסי, וע' בישועות יעקב או"ח סי' ס' ס"ק ג' בדה"ס נ"ד ע"ג משש"ב בהא דר' יוסי בפרק ע"פ ובשו"מ תנינא ח"ד סו"ס קע"ד ואכמ"ל יותר במה שאינו נוגע לעיקר הענין:

סימן רלג

להרב ר' שלמה אברהם רזעכטא מיאזערקאוו

על דבר עיקר פלפולו בדין פסול המורכבים אין לבוא במו"מ באתרא דמרי ביתא תלי זייני א"ז רמ"א ולבוש וסייעתם ועל ידיהם הסכימו גדולי אחרונים, והיטיב אשר דבר בתשובת מהריא"ז ענזיל סי' י"ז על תשובת הרבנים בזה בענינים שאין צורך לתשובתם ומי ביקש הכרעתם או הסכמתם:

ומה שפלפלו במ"ש בתשובת מהר"ם אלשיך סי' ק"י דיחור אתרוג בטל באילן לימוניס בדין ילדה שסבכה בזקנה, ואף דאינו ענין למה שדימו לבגד שאבד בו כלאים דלענין ערלה וכן בהכשר מצוה באתרוג אין האיסור תלוי בתערובות הרכבה אלא דהאחד איסור והשני היתר. ורק דמ"מ לא שייך שבטל האתרוג שהרי הוא קיים לפנינו והאיסור ניכר והא דילדה שסיבכה בזקנה מיירי בהרכבת היתר מב"מ דבטל ברוב שאין האיסור ניכר כלל, ומ"מ הטעם שכתב הוא נכון לפסלו מדאורייתא מצד חסר שעכ"פ יש בו חלקי לימונים, וע"ש עוד בסי' י"ח שהוא פסול גמור לדעתו גם בשאר הימים כיון שחלקי לימונים מפסיקין בין חלקי האתרוג ואין בו שיעור שלם ביחד וכתשובת רשב"ץ ח"ב סי' ד' דכל הרכבה מזגית אין חלק אחד נפרד ממין אחר, ופ"ב דעוקצין משנה ג' ונימוק באמצע אין מצטרף:

ובמש"כ השבות יעקב ח"א סי' ל"ו דיש לדחות ראית האלשיך דהתם גזה"כ הוא פרט למבריך ומרכיב וליכא למילף מינה דהוה שני כתובים הבכ"א דגבי חוזרי מעורכי המלחמה תני ולא חיללו פרט למבריך ומרכיב, וע"פ הנחה זו האריך מעלתו לפלפל בהא דשני כתובים אין מלמדין, ויעיין בנוב"י תנינא חא"ח סי' קכ"ה בשם הרי"ב שרצה להמציא דהיא פלוגתא דר"מ ור"י דר"מ סובר אין מלמדין וקיי"ל כר"י לגבי ר"מ [וכעירובין מ"ו ב'], וע"ש שדחה דבריו דאדרבא לר"מ אין הכרח בזה והא דפריך בכ"מ דשני כתובים אין מלמדין הוא מסוגיא דעלמא, וע' בספרי זכ"י בתשובתי בסוכה ט' בד"ה ומה שהעיר וכו':

אמנם בעיקר הקושיא כבר האריכו האחרונים להקשות בסוגיא דל"ל מיעוטא דולא חיללו וא"כ ממילא מנטע שמעינן דלא קאי אמרכיב וגם כיון דלאו בר חילול הוא כיון דלא יליף בערלה לראב"י דסבר נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא ואפי' בהרכבת היתר לא הדר וכמו בערלה דכתיב ונטעתם כל עץ דהספרא ממעט לה למו"מ מונטעתם לחוד, וע' בקו"א לטו"א רה"ש ט' ע"ב ד"ה אחד המבריך כו' דע"כ הא דנקיט נטע כמשמעו היינו לבתר דגלי קרא דלא חיללו א"כ י"ל כסברת רמב"ן והא דכתיב ונטעתם

דגבי ערלה פרט למבריך ומרכיב היינו לבתר דגלי קרא דולא חיללו למעט מו"מ וע"כ דנטע דגבי עורכי המלחמה דוקא הוא וש"מ דלא נהיג ערלה במבריך ומרכיב יעש"ב, וע' בשו"ת שאג"א החדשות שאלה י"ד בקונטרס חובת קרקע סי' א' משש"ב:

ואולם דהש"י אינו ענין כלל לכאן ומאי שיאטיה דשני כתובים להא דמייתי מערלה שסיבכה בזקנה לפרש"י דלא ממעט כלל ברבעי בקרא דלא חיללו דאינו חוזר רק משום הרכבת איסור מין בשא"מ וכפרש"י ד"ה כאן כו', ומיעטיה קרא כדמיעט ולא נכו גבי פרט לגזלן וע"ש ברש"י ד"ה ר"נ אמר, ובכ"מ פ"ז מהלכות מלכים דלרמב"ם דמתני' דהרכבה דשייך בה איסור, והלח"מ תמה דבגמ' לא משמע הכי יעש"ב ובש"א החדשות שהאריך ובבאר שבע הקשה הא דלא ממעט ולא חיללו לגזלן כמו בבית ושמא כו' מלבד דאית לן למעוטי גוזל כרם אית לן למעוטי נמי מבריך ומרכיב עכ"ל, וע' רש"א קידושין נ"ח למ"ד שני כתובין אין מלמדין תרי מיעוטי למה לי דידע תלמודא לדרשא אחרינא, וע' בספרי זכ"י לשבת קל"א משש"ב, וע' רש"י יומא פ' ע"ב ד"ה אלא אסמכתא בעלמא ועיקר קרא דרשינן וכו', ואף שבכ"מ מפרש להיפך דלגזלן לא איצטריך דכבר שמעינן לה מבית, ולפ"ד הרא"ש י"ל דשפיר מוכח מפשטיה דקרא ולא חללו למעוטי גזול כמו דממעט ולא חנכו דמשמע שהיה שלו ולא היכא דבאיסורא אתיא לידו בתורת גזילה, וממילא הכ"נ ידעינן מהאי טעמא להרכבת איסור גם לרבנן דריה"ג, וע' בטו"א מגילה י"ג ד"ה ועל הכלאים שהביא ראיה מזה דלרבנן דפליגי אדר"ע ל"ל כלל איסור של תורה במקיים כלאים לגמ' דידן ודלא כהירו' דאי לכ"ע מקיים איסור מה"ת ולא פליגי אלא אי לוקין וא"כ אמאי לא דייק הכ"מ גבי לא חיללו לימא דלא כריה"ג דא"כ גבי הרכבת איסור ל"ל דעביד תשובה יעש"ב, ולפי דבריו נסתר ג"כ תירוץ א"ז רש"א בסוגיין שנדחק דאיירי שהאריס עשה כן שלא מדעתו, והא מ"מ איכא משום מקיים. ובתוספת הרא"ש לסוטה הרגיש ג"כ בקושיתו וכתב דגבי גזלן פריך שפיר דס"ד דלא עשה תשובה לפי שתלוי במעשה, אבל הכא אין התשובה אלא לפי שא"צ לעקור האילן, והא דתנן בשקלים יוצאין על הכלאים ואף דליכא מעשה לא בתחלה ולא בסוף מ"מ חששו משום מראית עין שיאמרו מותר לזרוע כלאים וכו', וע' בגידולי טהרה בשו"ת סי' ל"ה בדה"ס נ"ג רע"ב משש"ב לדחות דאיירי דאותה נטיעה של הרכבת איסור מעורבת בשאר נטיעות של היתר ואינה ניכרת ומה"ת בטילה ברוב דהא הוה קבוע שאינו ניכר וע"ש עוד ליישב לפי דרכו, והארכתי במק"א בישוב דהרמב"ם ריש הלכות כלאים מקושית המל"מ והעליתי כמה מילי מעליותא וקשה עלי טורח הכתיבה להאריך כאן ביותר מענין לענין, וע"ע בבית אפרים חא"ח סי' נ"ז מש"ש על קושית רש"א ובמה שהאריך בשי' הרמב"ם שלא

העתיק הא דעביד תשובה ובישוב הקושיא הא דדחיק היכי משכחת ילדה בטילה ולא מוקי בפשיטות דהראשונה גזולה ויהיב דמי כיין דבגזילה אתיא לידיה לא מיהדר וכדמוקי לעיל ומ"מ חוזר עליו מחמת ההרכבה יעש"ב, ובשו"מ תליתאה ח"ב סי' ט"ו שהאריך בישוב זה לפי דרכו, וע' בבגדי ישע חא"ח סי' ט"ז אות י"ח בישוב קושית האלשיך דלא תירץ בסוטה מ"ג אמבריך וגם קושית רש"א ובסי' י"ז אות ט"ז:

ובשאג"א החדשות שאלה י"ד האריך ג"כ בזה בהאי דממעט ולא חיללו להרכבת איסור דכיון דקיי"ל כר"ע אפילו במקיים שלא ע"י מעשה איסורא דאורייתא איכא ובהא קיי"ל כריה"ג ור"י דהמתירא מעבירות שבידו, וע"כ דולא חיללו פרט לגזלן כדדרשינן גבי ולא חנכו, ולכן השמיט הרמב"ם הא דהרכבת איסור והכניס במקומה לגוזל כרם שאינו חוזר עליו, וסיים אבל מה אעשה שהרמב"ם פ"ז ממלכים פוסק הירא ורך הלבב כמשמעו ודלא כריה"ג ור' יוסי, ובאמת הא גופא קשיא דאין הלכה כר"ע מחביריו ובכ"מ דפוסק כר"ע ואמרינן נמי בגמ' דמודה ריה"ג לר"ע בהא משום דכתיב ולא ימס את לבב אחיו כלבבו אלא דה"ל דאיש הירא מן העבירות שבידו, ולא אמר כלום דאפ"ה ראוי לפסוק כריה"ג ור"י דמפרשי האי קרא הירא מעבירות שבידו, דאלו ירא כמשמעו מקרא אחר נפק"ל מקרא ולא ימס ודהרמב"ם צ"ע עכ"ל:

ולא הקשה כלום דהוא הבין דהא דאמר משום ולא ימס היא אזהרה אחרת דקאי על הירא לעמוד בקשרי המלחמה דמודה בהא לר"ע דחוזר מהאי טעמא, אבל אין לכוון כן בשום אופן בפשט הפסוק ולמיפסקיה בסכינא חריפא דהירא קאי על עבירות שבידו וקרא דלא ימס קאי לאזהרה בלחוד, ולדבריו קאי לאזהרה מיוחדת למי שירא לעמוד בקשרי המלחמה, וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא בשער הענינים סי' ל"ה מה שנשאל על הרמב"ם בס' המצות מל"ת נ"ת דכל שנסוג אחור ויברח כבר עבר על ל"ת שלא לערוץ ולפחוד במלחמה, וא"כ מאי קאמר בסוטה מ"ג נימא ר"ע היא ולא ריה"ג יעש"ב, ועכ"פ האמת כפשוטו שגם לדידהו מפרשי כפשטיה דקרא הירא ורך הלבב שאין בו כת לעמוד במלחמה מפני חרב כדי שלא ימס לבב אחיו כלבבו, שזה ע"כ דלא קאי לנתינת טעם רק על מי שאין בו כח לעמוד מצד שהוא רך הלבב ולא על מי שירא מעבירות שבידו שמ"מ אינו מפחד בשעת מלחמה, וכהוראת הלשון בכ"מ כה"ג שהויי"ו במקום למען כסוטה מ"ד א' לא יקח משום ולא יחלל, וע' בספרי זכ"י בשבת נ"ז א' מה טעם כו' וכה"ג בכ"מ לרוב בתנ"ך ובש"ס, וע' בשל"ה בתורה שבע"פ דף ו' ע"א ד"ה מצינו, ובב"מ קט"ו א' וסנהדרין כ"א ע"א לא ירבה לו נשים שלא יסור, ובגליון הש"ס מרע"א ביומא ע"ב א' מי כתיב שלא יקרע כו' מי כתיב שלא יזת כו' שהביא להקשות מסוגיא זו דלא מקשה

מי כתיב שלא יסור, והקדימו רמב"ן בשרש ה' מסהמ"צ להקשות על הרמב"ם במ"ש שאין ראוי למנות טעם המצוה מצוה בפ"ע, ואף שמתחלת הסוגיא לא יקרע אין קושיא כלל דשם כתיב בלא וי"ו, ועכ"פ ממילא אימעט נמי מי שהוא ירא מעבירות שבידו ואף שאינו רך הלבב לעמוד בקשרי המלחמה דלא שייך האי טעמא דלא ימס, מ"מ הוה נמי בכלל השבים מהמלחמה מה"ט שלא יהיה נענש בשעת הסכנה ולא יהיה לו זכות להתגבר על האויב, וכה"ג כתב רמב"ן בהשגות לסהמ"צ שורש שני ומאמרם אין מקרא יוצא מידי פשוטו לא אמרו אלא כפשוטו אבל יש לנו מדרשו עם פשוטו ויסבלו שניהם, וכ"כ בתשבי שורש פשט, וע' רמב"ן סו"פ בחקותי ובהקדמת באורי לשה"ש בדה"ס ה' ע"א, וע' בתו' יומא ס"ב ע"ב ד"ה מוספין ויבמות דף ג' ד"ה בתו וסנהדרין נ"ג סע"ב ורש"י חולין צ"א ב' ד"ה ויפגע וח"א ברכות כ"ו ב' ד"ה ואין שיחה ופסקתא דר' טוביה בראשית סי' כ"ט ב' וסי' ל"ה ח' וסי' מ"א ב' וסי' מ"ט ד' ושמות סי' ב' ה', וע' בראמ"מ שמות סי' י"ד ב' בפ' בא שאע"פ שמלת החדש הזה דרז"ל ע"פ קבלתם לחדושה של לבנה גם הפשט עומד במקומו לומר שיהיה ראש לכל החדשים וכו', וע' בראב"ד פ"ט מגניבה הלכה ט' והה"מ משש"ב ומו"נ ח"ג פרק מ"א ובשם טוב אות ג' ושו"ת פמ"א ח"א סי' כ"ז:

גם בעיקר קושיתו ממה דקיי"ל כר"ע מחבירו אינו דבר מוסכם, והט"ז בא"ת סי' תצ"ח ס"ק ה' כתב דקיי"ל כר"ע אפילו מחבירו וע"ש בא"ר ובאר יעקב ושאר מפרשים שהשיגו מעירובין מ"ו ב', ובתגא"י חא"ח סי' קמ"ג תמה מפסחים קט"ז ב' ברשב"ם וכן יגיענו כו', ולא הזכיר ההיא דעירובין דסתמא דגמ' די"ל מחבירו ולא מרבו וככתובות פ"ד ב', ובתשובת הרשב"א סי' שכ"ה דהלכה כר"ע נגד ר"ט ובאהל דוד ליבמות קי"ח ד"ה בפלוגתא דר"ע ור"ט, וע' בפאד"מ ברא"ש ורש"א ל"ג ד"ה ואם איתא, וע' בט"ז א"ח סי' קס"ז ס"ק ד' ושו"ת שמן רוקח ח"א סי' ד' בישוב הט"ז סי' תצ"ח ומתו' יומא ד' ב' וע"ש באמרי צרופה שהקדימו בראיה זו וגם מרמב"ם פ"ח מתמידין הלכה ט"ו ובספרי זכ"י לשבת י"ט שהארכתי, ובפר"ת יו"ד סי' פ"ז ס"ג שכתב בפשיטות דהלכה כר"ע מחבירו ובפ"י ברכות ל"ז ב' תו' ד"ה והלכתא שהזכיר כמה פעמים דהלכה כר"ע מחבירו וכן לעיל ע"א בגמ' סוה"ד מאי דעתך כר"ע כו', ואף ששם לא הוכרח לזה דהוה רק לגבי ר"א אף דהיה רבו כיון דשמותי הוא, ומש"ש דלא שייך האי כללא דכל המקיל בא"י אלא היכא דלא איפסק הלכתא כו', ע' בש"א החדשות סי' י"ד שהאריך בזה, וע' בק"ע בירו' פ"ג דפסחים במש"ש דהלכה כר"ע מחבירו ובכר"י לסנהדרין ט"ו ב' ד"ה איכא, ובלא"ה י"ל למ"ש בנר תמיד פ"ו דכריתות בדה"ס נ"ב ע"א דבמסתבר טעמיה דר"ע קיי"ל כוותיה אפילו נגד רבים וכ"כ רש"ל ב"ב קכ"ד ב' תו' ד"ה מספקא כר' מחבירו, וכ"מ בכ"מ

בש"ס דהיכי דמסתבר טעמיה לפעמים פסקינן כיחיד נגד רבים, ובפרט דפשטיה דקרא מסייעא לר"ע וע' ביומא ל"ו ב', ובמה"פ פ"ת דסוכה הלכה ט' תמה ג"כ על הרמב"ם פ"ז ממלכים הלכה ט"ו אע"ג דקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו ושמא הואיל ור' יוסי תלמידו הוא הו"ל מחבירו לגבי ריה"ג, וע"ש עוד מהתוספתא פ"ז שמתירא מן העבירות שבידו כו', ר"ע אומר מי הירא ודאי מה ת"ל שוב ורך הלבב שאפילו גבור שבגבורים יהיה רחמן חוזר שנאמר ולא ימס וכו':

ובעיקר הוכחת השבו"י לדמות לשני כתובים היכי דמייתר קרא וכמו שהקשו האחרונים בזה דלמה איצטריך מיעוטא ולא חיללו, והרי אדרבא אורחיה דקרא הכי הוא לפרש דקאי אמאי דסליק מיניה, וכמו בדברים סי' כ"ת ל' שנאמר בקללות כרם תטע ולא תחללנו דלא שייך הכא דכתב מיעוטא, והכ"נ דאי הוה משני קרא לכתוב ולא תחלל אז הוה ריבוי גם למרכיב והוה מפיק ממשמעות הקרא דנטע דמיירי ביה, ומדכתיב ולא יחללנו ע"כ דקאי אדלעיל מיניה דכתיב ונטעת שיהיה החילול ג"כ מהנטיעה דמיירי ביה ולא שמעינן לרבות ג"כ מה שאינו בכלל נטיעה, ואדרבא אי לאו דנטע ממעט למבריך ומרכיב לא הוה משמע גם מדכתיב ולא יחללו רק מה שהוא בלשון נטע ואפי' מבריך ומרכיב נמי, ודומיא דלעיל מ"ג סע"א לראב"י דאי כתיב ולא חנך הוה משמע ריבוי ולומר דלא קאי רק על ביתו בלחוד ולהכי איצטריך ולא חנכו דמשמעותו דקאי רק על ביתו ולא לגזלן ובפסקתא דר' טוביה בפרשת שופטים בפסוק מי האיש אשר נטע כרם וגו' ולא חללו פרט למרכיב שאינו טעון חיללו שנאמר ויקרא י"ט ונטעתם כל עץ מאכל פרט למבריך ומרכיב. והיינו נמי דנקיט ממשמעותיה דקרא בסוף הענין דקאי בהכי משום דלא קאי רק אנטע דמיירי ביה כמו בערלה דלא כתיב ביה מיעוטא אחרינא, והא דפריך לעיל לימא דלא כריה"ג מעבירות שבידו, היינו דלמה איצטריך לדידיה למינקט דמפיק מגזלן משום דלא הוה ביתו יהא אף אי כתיב לא חנך ליכא לרבויי גזלן דמאי גריעותיה דגזל יותר משאר עבירות דחוזר דבעי שלא יהיה מעבירות שבידו, אי לאו דאתיא חידוש למילף שקנאו אח"כ כיון דמ"מ באיסורא אתיא לידיה אינו חוזר, משא"כ לר"ע אף דהבית ברשות בעלים קאי מ"מ הו"א דחנוך בית מרבה דגם בכה"ג חוזר, ובלח"מ נדחק ג"כ דלא איצטריך לאוקמי הכי הא דעביד תשובה אלא לריה"ג דלר"ע אי יהיב דמי הוה כלוקח ושלכן לא הביא הרמב"ם הא דעביד תשובה, ואכתי הרי הרמב"ם נקט למעוטי בגזל כרם והא קרקע אינה נגזלת, ולקמן מאשר ארש אשה ולא לקחה דדריש ולקח ולקחה למעוטי לקיחת איסור, היינו נמי דאי כתיב ולקח הוה משמע ריבוי גם על לקיחת איסור ולכן כתיב ולקחה דמשמע רק אהא דסליק מיניה:

ואף דבאמת אשכחן כה"ג בכ"מ דפליגי תנאי בהאי דרשא דה' ואף דבהכרח לכתבו לשמוש הלשון לכנוי כמו בקידושין מ"ג א' ואידך הוא ההוא לא דריש, ושם ט"ו א' ואידך עבד העבד לא דרש, ובהוריות ת' א' ור"מ קהל אקהל לא דריש, ורפ"ב דברכות דפליגי ר' ורבנן בדרש דהדברים ורבנן דברים הדברים לא דרשי, וע' בטו"א מגילה רפ"ב ד"ה ורבנן שהאריך עפ"ד התוס' סוטה כ"ג דדרשה שאינה פשוטה כ"כ ולא מסתבר למידרשה ממשמעות הקרא דרשינן ליה ואמרינן יותר דברה תורה כלשון ב"א, והכ"נ נימא גבי יתורא דקראי דר"מ ור' יהודה לא דרשי דברים הדברים משום דרשה דשמע, ומ"מ ר' לא חייש להו דדריש ה' אפילו היכא דמיעקר פשטיה דקראי יעש"ב, וכה"ג בשבת צ"ז ב' דדריש נמי ר' דרשה דאלה הדברים על ל"ט מלאכות, וע' בתוס' יבמות ח' ע"ב סוד"ה ויבמה דדרשינן הני תלתא דרשות מיבם ויבם ויבמה, וע"ש י"ד ב' חוצה החוצה וכה"ג בכ"מ לאין מספר דרשי הא אף היכי דהוה אורחיה דקרא, ומלבד מ"ש התו' בכמה מקומות שאין לדמות דרשות הש"ס אלא במקומות שהש"ס מדמה, והכי נמי אשכחן שהש"ס מרבה מכנוי המתיחס לפעולה הקודמת ואף שאינו מיותר לפי סגנון הלשון, כמו בסוטה מ"ה א' בשדה בשדך לא משמע ליה, וכן בשבועות י' ע"ב וגיטין פ"ג ב' כרת כריתות לא דרשי וע"ש בתו' ד"ה ואידך, ובריש מגילה א"כ לכתוב בזמנם, ואף דכינוי הרבים בזמניהם קאי על הקודם, והתם נמי קאמר דרשב"נ זמן זמנם זמניהם לא משמע ליה וע"כ דלא דריש כלל מצד הריבוי, ויש לחלק להיכי שמדבר מפעולה מתחלפת מהחילול שבזה מוכרח לדבר בכינוי להורות דקאי רק על הפעולה הראשונה, משא"כ היכי שקאי רק על הפעולה שיהיה בזמנם שאין לו מובן אחר גם בזולת כינוי הרבים מהזמנים שלא יהא שום פעולה מתחלפת בזמן אחר, ובירו' פ"ק דמגילה סוף הלכה א' ולא עזרא תיקן שיהיו קורין בב' וה' וכי מרדכי ואסתר מתקינים על מה שעזרא עתיד להתקין ומשני מי שסידר המשנה סמכה אקרא דמשפחה ומשפחה, ולהמאירי בחידושי ריש מגילה הבין בכונת הירו' שהוא רק אסמכתא בעלמא, מ"מ לש"ס דילן דחשיב ליה לדבר שבמנין שאין לבטלו ע"כ דחשיב האי דקאמר הכא במגילה היכי רמיזא לדרש גמור שהיה כן דעת מתקני המגילה ורמזו על עוד ג' ימים שיהיה ביד הבאים אחריהם להקדים כשיראו איזה צורך לזה ושלא יהיה בכלל אין ב"ד יכול לבטל כו' וכשימצאו איזה רמז לא יהיה בכלל ביטול התקנה (וכהא דריש מכות ב' ע"ב רמז לעד"ז שלוקין מה"ת וכמו שנסתייע מזה במגלת אסתר לסהמ"צ שורש ראשון דלשון רמז משמע אף בהיות המצוה דאורייתא, וע' רדב"ז סי' תש"פ ואע"ג דאמר ר"י רמז לקבורה מנין שנאמר כו', וע' בחו"י סי' קל"ט ומאורי אור בחלק קן טהור דף קמ"ד ע"א ובהגהות הרא"י במצוה

רל"א שלא הזכיר מהנ"ל ואכמ"ל, ולא חש להאי קושיא דהירו', דקאי לשיטתו בפ"ד דמגילה דפשטות הלשון דהקריאה לגמרי מתקנת עזרא, אבל להבבלי ב"ק פ"ב שמימות משה תיקנו שיהיו קורין בב' וה' וע"ש בשיורי קרבן והארכתי בחידושי בירו':

סימן רלד

להרב משוקיאן רנ"מ

מה שתמה על המ"א סי' תרמ"ח סוס"ק ג' במורכב וע' חו' סוכה ר"ד ל"ג, והא שם ד"ה ואימא מאי ס"ד למיפסליה משום שם לווי מידי הדס כתיב בקרא, וא"כ מבואר להיפך דהכ"נ לא בעינן רק פרי עץ שטעמו ופריו שוה או כמו הדר ממין שבא על כל מים כסוכה ל"ה:

ע"ש במחצית השקל עפ"ד הרמב"ם בהקדמתו בפהמ"ש לזרעים שחקרו לעשות רמז באיזה תיבה מהפסוק מרומז ההלל"מ שפירושו אתרוג, וא"כ שפיר ס"ד למיפסל אסא מצראי שיש לו שם לווי שמ"מ היה ההלל"מ בידם שענף עץ עבות ר"ל הדם ומה"ט פסול נמי אתרוג המורכב עכ"ד, ורש"י סוכה ל"א ב' ד"ה אבל אתרוג ובתו' לקמן ע"ב ד"ה דבר הדר באילנו, ובפ"י דכבן עזאי הוא וכאן הוא דרשת ר' אבהו והצדיק גירסת תו"כ דמקדים דרשת בן עזאי לר"א ודרשת הדר משנה לשנה הוא דבן עזאי, ועיקר ראייתו של המ"א דאף דבמסקנא עץ עבות א"ר וע"כ דרק ממשמעות הכתוב יליף דעץ משמע כל מה שעבות וא"כ זה תירוץ הגמ' בעצמו, מ"מ קושית התו' רק על הקושיא ואימא הכ"נ דמשמע דיש להסתפק הכי לדינא, ולכן לא הקשו מקודם מהד"ח הואיל ויש לו שם לווי, דאי הוה מסיק תיכף קמ"ל עץ עבות א"ר מכל מקום, היה משמע דאביי בא לאשמועינן משמעות הכתוב דעץ עבות, ואם שבמ"א לא נזכר רמז מהתירוץ דהלל"מ ראייתו שפיר גם מהס"ד דלא נדחה הסברא דשם לווי רק משום דכתיב עץ עבות מכל מקום ולא ס"ל דמידי הדס כתיב בקרא, וכה"ג ברא"ש פא"נ בשם רמב"ן ובש"כ יו"ד סי' ל"ג, וע' ברא"ש ב"מ מ"ו ב' מש"כ על הר"א מ"מ כיון דאוקמי הכי ולא משני אליבא דידן ש"מ דהלכתא הכי, וכן מורגל בכ"מ, וע' בשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים סי' קנ"ה ושו"ת חמדה גנוזה בקו"א ד"ה והנה מ"ש לעיין כו' והשיב משה חא"ח סי' ק' וצ"צ החדש חא"ח סי' ס"ד אות ג' משש"ב בכונת המ"א, וע' בשו"ת חכ"צ סו"ס קס"א וסו"ס בית מאיר בתשובתו באתרוגי קארפו בדף ק"ה ע"ב ד"ה ומעתה ובגדי ישע חא"ח סי' ט"ז אות כ"ה, וע' בשו"ת מוצל מאש סי' ז' ח' ובאר יעקב חיו"ד בתשובת המחבר דף נ"ו סע"א ומשפט שלום על ח"מ סי' רצ"ב ס"ו ד"ה וע' בפסק כו' וע"ש בדף ק"ג ב' ודורש

לציון דרוש י"א ושו"מ קמא ח"ג סו"ס קנ"ד ובהגהותי לסוכה ר"ד ל"ג, ובירו' סוכה פ"ג הלכה ה' ורבה אמור פרשה ו' הוזכרו הדרשות על הדר זה אתרוג בלי אל תקרא וכמ"ש המבארים שלא בא בלשון אל תקרא לשנות מהקריאה השגורה רק לבאר שורש המלה הדר שהפרי הוא מעץ הנקרא הדר ושרשו דר וההא למשקל, ור' מפרש הוראתו ששוה לדיר של צאן ששרשו דור, ולר' אבהו מלשון דירה, ולבן עזאי הה"ה משרשו ומורה על מים ושם העץ הדר כמו בלשון יוני שקורין אידרא למים ולהיותו גדל על כל מים עכ"ד, וא"כ אין לדמותו כלל לקושית התו' מידי הדר כתיב בקרא, דהרי בתיבת הדר מורה בפשוטו של מקרא על אתרוג וכאלו כתיב אתרוג ממש ולא שיש לו שם לווי ואדרבא הדר מורה על העץ של אתרוג ולא על המורכב:

סימן רלה

יום ג' דסליחות תר"ס. להרב דפלונסק ר' צבי יחיאל מיכלזאהן

נידון שאלתו בנט"י לדוכן ביו"ט שהשיג על הדגמ"ר ודעתו שלא יטלו שחרית רק עד קישורי אצבעות, דבלאו הכי אין הכהנים נזהרין מהיסח הדעת דמצריך המ"א סי' קכ"ח ס"ק ט' שיברכו שנית, וממילא לדוכן יטלו עד זרוע בברכה, והעיר מהאחרונים שהוא רק לחומרא כדרך עבודה ובדיעבד עלתה בשחר עד קשורי אצבע כא"ר סי' קכ"ח ס"ק ח' ותר"ג ס"ק ח' וע"ש בפמ"ג ואלף למטה ס"ק ח':

ועיין בנוב"י תנינא חא"ח סי' ק"מ דגם לטעם הרשב"א לא צריך דומיא דקידוש הכהנים ממש והוא רק זכר לדבר וכו', ובעיקר הדין ע' בישועות יעקב סי' קכ"ח ס"ק ד' ובסימן קס"ד משש"ב, ובשו"ת ושב הכהן סי' א' ד"ה ולכן כיון שבסימן קס"א לנהוג כהפוסקים ליטול עד חבור היד עם הזרוע א"כ ה"ה בנט"י לתפלה, ולפ"ז לא היה לו להביא בסי' קכ"ח דצריך ליטול ידיו פעם שנית שעולה לדוכן שהוא דרש"י ותו' דלמ"ש הוא תרתי דסתרי עש"ב:

ב **ומה** שהעיר ברה"ש י"ז ב' הני נמי כיחידים, ולמה לא יהיה להם דין צבור אם הם עשרה:

ובפשוטו דלא חשיבי להצטרף בתפלה ולהיות נידון כרבים רק כשנחים ועומדים במקום אחד ולא בספינה כשהיא מהלכת ע' בב"מ ט' ע"ב ותו' ד"ה ספינה. ובזה מבואר ג"כ דא"ז רש"א בח"א מהולכי מדברות וכי"ב דאפשר דהנך דלעיל לאו כיחידים:

ג **ומה** שהעיר בסליחות מי שענה ליצחק כו' איזה תפלה היה ליצחק על גבי המזבח:

הנה לא מצינו רק באברהם שאמר בהר ה' יראה ע' בפרש"י בראשית סי' כ"ב י"ד, וזה היה קודם הציווי שלא לשלוח ידו ולרמז שיאמר כן לדורות שיעמוד לו הזכות שביקש לעקדו אבל לא שייך שאברהם אמר כן קודם העקדה לעורר זכות על בנים שיולדו לו מיצחק, וא"כ גם באברהם לא מצינו אז שום תפלה וע' בב"ר פרשה נ"ו התחיל אברהם תמיה כו' אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח את בנך כו', ובמה שאמר לנעריו ונשתחוה ונשובה ע' ראב"ע בראשית סי' כ"ז י"ג, אבל בפשוטו הוא רק על מילוי המבוקש אף שלא הוציא בשפתיו ועד"ש טרם יקראו ואני אענה, וממילא שייך זה גם ביצחק, ואם שאפשר ג"כ לרמז על אמירת יצחק ואיה השה לעולה ושאמר אברהם האלהים יראה לו השה, שנתקיים זה בהאיל שהראה לו לאח"כ:

ד **ומה** שהעיר עוד בראב"ע פרשת אמור סי' כ"ג מ' והגולה מארץ קדר לאדום אם יש לו עינים ידע סוד המצוה הזאת:

אין מפרשי התורה לראב"ע תחת ידי לעיין עליהם אבל יתכן לכאורה בהיות מנהגם לצאת לקראת גבור המנצח בענפי לולבים ופרי עץ הדר וכן בקבלת פני מלאכי השלום מארצות רחוקות, ובויק"ר פרשה ל' בפסוק שבע שמחות על שבע מצות שבחג כו' במה שיוצאים ולולביהם ואתרוגיהם בידם אנו יודעין דאינון ניצוחיא לפיכך משה מזהיר ולקחתם לכם ביום הראשון. הרי שהבינו ג"כ שזה לאות הנצחון, ויתכן עוד לרגיל ברמיזת סודות ראב"ע שהתורה צותה על מין האתרוג שנמצא הרבה בא"י וכרמב"ן שהעץ הנקרא בארמית אתרוג הוא הנקרא בלה"ק הדר, אבל שאר המינים שגידולן רק בארץ אדום לא נכללו בהוראת הדר שהזכירה התורה, כי בא"י לא נמצא כלל עצי ציטראן ופומראנצין, ואל זה רומז בויק"ר פרשת אמור סו"פ ל' וארבע לא ידעתים כו' פרי עץ הדר מי יאמר שהוא אתרוג, דודאי אין ספק בהוראתו בלה"ק על מין הגדל בא"י וכמו שבא עליו ג"כ הקבלה ועל היותו נחמד למראה, אבל מי בא בסוד אלוה על הטעם שיחדה התורה רק מין זה ולמה מיעטה שאר מינים בהיותם ג"כ נחמדים למראה, ובסגנון זה מבואר בראב"ע תהלים סי' ק"נ ד' אין דרך לדעת אלה כלי הנגונים כו' גם יש באדום כלים לא שמעום חכמי ישמעאל ע"ש, וכונת הראב"ע כאן על אתרוג ועד"ש בויק"ר ולרמז שבזה ידע הסוד שיש במצוה זו מה שבא הציווי רק על המין הגדל בא"י וכנ"ל:

סימן רלו

להרב דקעלים ר' נעציל

מה שהקשה בדהר"נ דסוכה הא דאתרוג בח' מותר ולא אמרינן מיגו דאיתקצאי לבהש"מ דשביעי משום דבהש"מ ג"כ מותר דא"צ ליטלו כיון דלולב בשאר הימים דרבנן, ואיך יפרנסו הא דהפריש ז' אתרוגים לז' ימים דאיכא למחר אף של יום הראשון ושם היה צריך ליטול בהש"מ דהוא דאורייתא, יעיין בב"י טא"ח סו"ס תרס"ה שהביא הר"נ דריש ביצה בשם הרא"ה ד"ה הפריש דהיינו טעמא דלא אמרינן חד מיגו דאיתקצאי לבהש"מ דכיון דהפריש ז' אתרוגים לז' ימים הרי הוא כמתנה בפירוש שאינו מקצה אותו אלא למצותו, וע"ש במ"א ס"ק ג' שהעתיק דהב"י ור"נ על הא דיוצא ואוכלו למחר, דלפמש"ל בס"ק א' כו' יע"ש במחצית השקל דנהי דהר"נ הקשה אליבא דרב ה"ה דהומ"ל גם לרב אסי דאוכלה לאלתר דהקושיא יותר חזקה דלרב במוקצה למצותו אפילו מוקצה משום יום הבא לא אמרינן. ועל זה כתב המ"א דדוקא להר"נ דבמוקצה מחמת מצוה אמרינן אפילו מחמת יום שעבר ומש"ה קשה גם לרב אסי, וצ"ל דהוה כאלו התנה, אבל להמ"א לעיל דאפילו מחמת מצוה לא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר אין הכרח לסברת הר"נ אלא לרב דאוכלה לאלתר אף דאיתקצאי בהש"מ משום יום הבא, אבל לרב אסי דקיי"ל כותיה דאסור האתרוג ביומו עד למחר לק"מ, ועכ"פ כבר מבואר תירוץ קושיתו בשם הר"נ בב"י ומ"א וכפי שביאר המח"השק, וע' בישועות יעקב ס"ק ב' משש"ב, ובבית שלמה יו"ד ח"ב סו"ס קט"ו בהג"ה מבן המחבר בסופו שתמה על המ"א ר"ס תרנ"ב בשם הר"נ די בשאר הימים פטור ליטול הלולב ביהש"מ והוא חולק עליו, וה גם הר"נ מודה בשאר הימים רק בבהש"מ של ז' פליג דאי אפשר ליטול האתרוג מספק אולי הוא יו"ט ואסור ליטול הלולב ובזה ודאי גם הוא מודה כמו לענין ספק תקיעה ביו"ט ב' ע' במ"א סימן תקפ"ה ס"ק ג', וע"ש במחה"ש על הט"ז ס"ק א' דאפילו ביום א' קודם שנטלו יש איסור מוקצה ולא דמי למ"ש הב"י מהג"א עבדיה להושענא ולא אגדיה למיפק שרי בהנאה דהזמנה למ"ה דשם כל זמן שלא עביד האגודה לא אקצי דעתיה, אבל לב"י דמ"ש שלא עביד האגודה ל"ד דהא בסי' תרנ"ג ס"ב עביד להושענא ולא אגבה, הרי דאפילו אגדו אלא שעדיין לא יצא מיקרי הזמנה בעלמא ושריא, ונ"ב בגליון הט"ז בכת"י א"א הרב ז"ל דברי שגגה הן ע' בהג"א פרק המביא עבדיה ולא אגביה ופשוט דכל הזמנה למ"ה ודלא כט"ז שנתחלף לו ב' בד' וא"כ ביום הראשון קודם שנטלו אין בו איסור מוקצה עכ"ל. וכן מצאתי שהשיגו בפמ"ג וע' ברית אברהם חא"ח סי' ל"ז אות ג' בהא דהפריש ז' אתרוגים שהאריך:

סימן רלז

מוש"ק עהה"ס תרנ"ד.

לחתני הרב דרובינשאק ר' יעקב דוב ראפפורט

מה שהעירות במכתבך מסוכה נ"ה א' תניא כוותיה דרבא אם חל שבת להיות באחד מהן ימוטו ידחה, דמנ"ל לדמות זה לשיר של ימי החג שמזכיר תמיד יום שעבר, ואיך נאמר בכל ימי החג קרבן יום שעבר כיון דידעינן בקביעא דירחא:

לכשתדקדק בסוגיות הש"ס בכל מקום דפליגי אמוראי וקאמר תניא כחד ותיובתא דאידך, והכא לא קאמר ותיובתא דאביי כיון דלא מייתי מהכא רק לסיוע לסברת רבא דאשכחן בכה"ג דשיר של יום האחרון ידחה וסובר דהכי נמי ממילא לענין להזכיר יום החג כיון דתקינו רבנן לומר כן משום זלזול יו"ט שני דמזכיר של יום דלא ליתי לזלזולי ולחלק לשיר של כל יום דסדרן אינו מעכב, ומ"מ בשל ימי החג חששו שלא להזכיר רק משל יום שעבר דהוא רק משום ספיקא דיומא דלדידן בקיאין בקביעא דירחא, וע' בעירובין ל"ט ב' ומ' ע"א וע"ש בתו' סוה"ד זכרון וראש סוף רה"ש ל"ה אות י"ב, וע' בספרי זכ"י למ"ק י"ט א' בדהרי"ף סו"פ לולב וערבה וע' ר"נ וריטב"א סוכה ומה שכתבתי מתפלין ביו"ט ש"ג כיוונתי בזה לתשובת הרשב"א סי' ס"א, וע' בח"י סי' תמ"ח ס"ק ז' וח"ס חא"ח סי' יו"ד ושו"ת רש"ל סי' ס"ח וגדולה מזו מצינו כה"ג במ"א סי' תצ"ד שאנו אומרים יום מתן תורתנו ביום נ' לספירה אף דקיי"ל כרבנן ביום נ"א ניתנה תורה, לרמוז לנו שני י"ט ש"ג כמ"ש בעשרה מאמרות, והיינו כיון שמת"ת היתה בחו"ל וכיון דחז"ל ציוו לחוג שני י"ט מספיקא חשיב נמי יום מתן תורתנו, וע' בשו"ת תה"ד בפסקים סימן קט"ז לענין יו"ט ש"ג להזכיר בלשון יו"ט:

וראיתי בעולת שמואל סי' ק"ג שלמד מסוגיא זו במעשה שאירע ביום ג' דחוהמ"ס שהתחיל הש"ץ לומר וביום החמישי וסיים קרבן היום עם המנחות ונסכים, והורה הרר"ב מפראג שכיון שלא אמר יום הרביעי שהוא טפל אין מחזירין אותו דמ"מ דהשתא דבקיאין בקביעא דירחא הוה יום החמישי בודאי, וחלק עליו דהא ביו"ט שני שהוא מספק מברכין דלא ליתי לזלזולי כשבת כ"ג א', והרמב"ם פ"ג מחנוכה תפס הך טעמא לעיקר ול"ל דלזלזולי למפרע לא חיישינן, דהא מ"מ יש לחוש לזלזול יו"ט שני מיום השמיני שהוא ספק שביעי וגם לזלזול דשנה הבאה אם נחזיק אותו לחמישי ודאי וכביצה ה' שיאמרו אשתקד כו' [וכה"ג במנחות ס"ח ב'], והא לרבא בסוכה נ"ה דשביעי ידחה וע"כ משום זלזול יו"ט ומש"ה רוצה לדחות יום העיקר לגמרי, מכש"כ שאינו יוצא במה שאמר רק וביום החמישי דניחוש לזלזול יוט"ש דהא מדחה יום השביעי לגמרי

וכל ימי המועד שלא כתיקונן, וגם לאמימר דקיי"ל כוותיה דמדלגין דלוגי, מ"מ עדיף יום הרביעי לחוד שהוא אליבא דאביי, וע' בא"ח סי' קל"ז ס"ק ו' שמשיג על מהרמ"ל דצריך לחזור ולברך כשלא קרא ביום השלישי שהוא עיקר לפי דבקיאין בקביעות, ומכש"כ שיש לחזור משום יום הספק אליבא דרבא, רק שאם אמר אח"כ הש"ץ רק ביום הרביעי ולא חזר ואמר וביום החמישי דהא לאביי ביום החמישי לבד יוצא ולרבא דביום הרביעי לבד יצא ולאמימר דצ"ל תרווייהו מ"מ סדרן אינו מעכב ורמז לדבר בט"ז סי' תקצ"ג ס"ק א' עכ"ד:

ולא היה צריך לרמז בדבר דמהתם אין ראיה כלל שהסדר אינו מעכב, ועדיפא הו"ל למימר שמפורש בברכות י"ב ואו"ח סי' ס' ס"ג דסדר ברכות אינו מעכב ואם הקדים המאוחר יצא וע"ש ל"ד א' תוס' ד"ה מהיכן, ואף דמ"מ איכא חשש דהנכנסין והיוצאין כמגילה כ"ב א', וא"כ אין נפ"מ במה שסדרן אינו מעכב דהא אם לא אמר כלל ביום הרביעי אינו מעכב והחשש רק דלא ליתי לזלזולי, ואפשר דהוה כגזירה לגזירה וכירו' פסחים פ"א הלכה ד' וכי יש גדר לגדר, וע' בתו' ביצה כ"ד א' ד"ה ותניא ורש"י ל"ו ב' ד"ה שאני תחומין, ואין לחוש להנכנסין דלא ליתי לזלזולי כיון דהקריאה גופא רק משום חשש דלא ליתי לזלזולי אף דאינו מעכב, ובפרט דעיקר החשש דהנכנסין הוה בכאן חששא רחוקה כיון שכבר אמר ביום שלפניו ביום הרביעי וכן בשאר הימים, ולמיחש כולי האי ל"ח שמא לא היו בשאר הימים בשעת הקריאה או לא אסיק אדעתיה, ואפשר ג"כ דמה"ט א"צ לחזור ולאמרו כלל בטעה ואף שלא התחיל עדיין בברכה אחרת דליכא חשש אזכרת ש"ש לבטלה, מ"מ כיון דבדיעבד אין הסדר מעכב אין להחמיר ולאמרן דוקא על הסדר כיון דשוב ליכא חשש דאתי לזלזולי דטפי יש לחוש משים הפסק כשיחזור לומר שנית קרבן היום היכי דליכא תו משום דאתי לזלזולי דבכה"ג לא היתה תקנת חכמים לאמרו, וכמו שאומר פסוק וכופלו במקום דליכא טעמא לכפילתו, ומשום חשש נכנסין הוה כגזירה לגזירה או כתקנתא לתקנתא בב"מ ה' ב' ובתו' שבועות מ"ו א' ד"ה ורבנן וע"ש בשמ"ק לב"מ, והכ"נ בתחלה לא נתקן לאמרו רק דלא ליתי לזלזולי ולא משום הנכנסין, ואף דיש לדחות כתו' חולין ק"ד א' ד"ה ומנא תימרא כיון דהוא חשש קרוב, וכדדחי ריש ביצה ג' א' וע"ש ברש"י ולקמן י"ח א' תו' ד"ה גזירה, וע' בח"צ סו"ס ע"ה, ויותר מסתבר לחלק כגיטין ר"ד י"ח הנהו קלא אית להו יע"ש ובסוטה מ"ג ב', והכ"נ במי שטעה כשאומר אותו דמידע ידעי כ"ע דהוא משום ספיקא דיומא, ולכן פשוט שצריך לחזור ולומר בכה"ג וביום החמישי:

סימן רלח

להנ"ל יום א' לסדר והיה ברכה תרנ"ד.

הגיעני מכתבך בפאצט זו ומאחר שראיתי ע"פ מכתבך שהפת"ש סי' תרס"ג הזכיר דברי העולת שמואל ונתן מקום לטעות בדבריו, גם בהעתקתו מהעק"ד בהשגתו על הפחד יצחק לא נתעורר כלל בזה, לכן הנני להעתיק דברי העו"ש באריכות יותר ואדרבא עיקר הוכחתו מהמ"א לחזק דבריו, ואחר שהעיר ג"כ מהאחרונים לענין יו"ט שני מימים אחרונים של פסח שחלקו על הט"ז סי' תפ"ט דסופרים ואח"כ מקדשים שחלקו עליו משום דאחי לזלזולי, וכתב וראיה גדולה מהמ"א סי' קל"ז שחולק על מהרמ"ל, וא"ל שאני התם שלא קראו ביום השלישי שהוא עיקר לפי מה דבקיאין בקביעות משא"כ הכא דהא הך טעמא דבקיאין יהיב המ"א לסניף וטעמא אחרינא, וגם לא צריך להך טעמא כ"א משום הברכה במה שחולק על מהרמ"ל אבל לחזור ולקרות בלא"ה הוה שפיר לכל הדעות, וכיון שלא סיים הש"ץ הברכה בודאי יחזור ויאמר, וכשהרצינו הדברים לפני הג"ר ליב פישל אמר דבנ"ד שכבר אמר ביום שלפניו וביום הרביעי אין לחוש אם לא אמרו היום מהא דאביי שנה סוכה שני ידחה לגמרי. ואמרתי דאדרבא מדרבא דשמיני ידחה ולה"ר די"ל היום רק וביום הרביעי, ואף דקיי"ל כאמימר עכ"פ בין לרבא ובין לאמימר יום החמישי לבד לאו שפיר הוא וטפי עדיף לומר יום הרביעי אליבא דרבא מלומר ובחמישי אליבא דאביי (וכוונתו כפי הכלל דהלכה כרבא לגבי אביי לבר מיע"ל קג"ם. ואף שאין זה כלל מוחלט היכי דפליגי אחריני נמי ע' רא"ש פ"ק דב"ק סי' ג' ובכ"מ ובספרי זכ"י בתשובה ליומא ס"ג א' בדה"ס נ"ז ע"א, אבל אין זה נוגע לנ"ד] וכיון דלרבא יום הרביעי עדיף מוכח עכ"פ מדמה"רמל ומ"א דאם צריך לחזור משום יום העיקר מכש"כ משום יום הספק, אכן אם אמר הש"ץ אח"כ רק וביום הרביעי ולא חזר ואמר וביום החמישי דלאביי יוצא בהא דאמר וביום החמישי ולרבא בהא דאמר יום הרביעי בלבד עכ"ל, ועכ"פ פשוט שאם לא סיים הברכה שצריך לחזור ולאמרו אם דילג היום שהתקינו לאמרו משום ספיקא כמ"ש העו"ש ולא גרע מיום העיקר, וכמ"ש בחת"ס חח"מ סי' ק"ד ד"ה ועוד הא להרמב"ם בס' המצות שורש א' דכל מצות דרבנן מדאורייי' בעשה דשאל אביך ולא תסור, ובתשב"ץ שהתנו כך מעיקרא שיהיה ספיקא דרבנן להקל [וכן מבואר מרש"י ברכות י"ט ע"ב ד"ה כל מילי יע"ש בנצח ישראל משש"ב]. ובזה יובן מ"ש בפב"מ דמברכין על יו"ט שני דלא ליתי לזלזולי, דממילא הו"ל דאורייתא ממש ואינו עובר על לא תשא עכ"ד:

ורק אם נזכר לאחר סיום הברכה א"צ לחזור אף אם דילג שניהם לגמרי וטעה והזכיר רק אותו יום שתיקנו מספיקא דיומא, דמ"מ איכא החשש דלא תשא, דכיון שאמר כמו שכתוב בתורתך סגי בדיעבד ויוצא ידי חובתו, וגם למנהג האשכנזים דאינו חוזר לשאר הברכה, וע' בפמ"ג או"ח סי' תכ"ה באש"א אות ו', ובתשובה מאהבה ח"א סי' ק"ס במי שהתפלל בר"ח שחל בשבת מוסף של שבת ולא הזכיר כלום מר"ח בתפלתו, אם יוצא במה שאמר ונעשה לפניך את קרבנות חובותינו ומוספים כהלכתם, שאין זה דומה לרמ"א סי' רס"ח ס"ד ובמוסף אפילו לא אמר רק ונעשה לפניך יצא, התם אשמועינן אע"פ שהתפלל ח"י ברכות של חול יצא בעבור שחידש על שם מוספין ובדין הוא לצלויי אפילו בשל מוסף י"ח ברכות כראב"ד, אבל זה שהתפלל מוסף של שבת ולא הזכיר ר"ח כלל איך נסמוך על זה שאמר ונעשה לפניך חובותינו וזה גרע שפרט אח"כ את מוסף יום השבת וכו' יעש"ב:

ועכ"פ בנ"ד אם אמר היום, שהוא מספק לחוד לא גרע מלא הזכיר שניהם, אבל אם אמר של יום אחר לגמרי שאינו כתקנת חכמים משום ספיקא דיומא הוה הספק לכ"ע וכמ"ש הפר"ח דהמחבר לא איירי בתפלת התשלומין, ובשו"מ רביעאה ח"ב סי' ק"ח באחד שהתפלל מוסף ביום השני דחוה"מ וחשב שהוא יום ראשון ואמר ביום השני וביום השלישי ואח"כ נודע לו, דלדעת השואל כל שאמר כמו שכתוב בתורתך סגי בדיעבד ולמה יצטרך להתפלל שנית, והשיב דכיון שהפסיק בתפלתו מקרבן של יום אחר הוה הפסק וכמו באמר ברה"ש זכרון אחד אף דאם היה אומר כמו שכתוב ובתורתך די, וע' בסו"ס ק"ח בטועה ומזכיר חפלה שלא בזמנה של שאר הימים שיצא אבל התפלה עקרית הוה הפסקה, וראיה מה"ד טעה בוכתבתם חוזר ובתר"י דלמ"ד ק"ש דרבנן למה חוזר, וכתב דכל שהתחיל לקרות וטעה שוב צ"ל כתיקון, וה"ה הכא כל שהתחיל ואמר מעין המאורע שלא בזמנה צריך לחזור ואם שמקצת אחרונים לא הבינו כן אין להשים לב לזה אחר שהיה זה בהעלם דבר מהם, ואלו ראו דהפר"ח בודאי חזרו בהם וכדקיי"ל בכ"מ כבתראי רק היכי שהזכירו דברי הראשונים וחלקו עליהם, וכפשטות לשון הא"ח שהביא הב"י וש"ע דבתשלומין איירי, וכן העלה גם בשיורי כנה"ג וביד אהרן כמו שהביאו משמו ובברכ"י סי' תרס"ח ס"ק ב' וע"ת ובית יהודה שאיננם ג"כ תח"י רק ממה שהעתיקם הברכ"י, וכמ"ש בשמו של הע"ת דמלשון הב"י מוכח דאף בתפלה עקרית אמרו, וזה היפך המבואר מלשון הא"ח והש"ע וגם הבית יהודה לא נתעורר על חקירה זו רק שהברכ"י השיגו מחמת שלא הרגיש כלל בזה ומסיק דברור בזה שטעה בתפלה העקרית יאמר את חג הסוכות. ומה שהבאת בשם השער אפרים מהרז"מ שער ג' ח'

סמ"ט בחל יום א' של חוהמ"ס בשבת שאם קרא וביום השני לבד חוזר וקורא וביום הששי בלא ברכה, אבל ראיתי גם בפמ"ג באש"א דמשמע דאם קרא ביום הג' דבקיאין כו' אין חוזר ומברך על יום השני כי אם קורא בלא ברכה וכפסק מהרמ"ל כה"ג עכ"ל, וכנראה שכתבו אגב שיטפא שהבין כן ממשמעות תחלת דבריו לפי סגנון המהרמ"ל דמספק לא מברכין, דהא תיכף לאחר זה הקשה עליו דבכל יו"ט שני הוה ספיקא ומברכים אקידוש והבדלה כמה ברכות שתיקנו חכמים, ולא דקדק בזה לפרש לפ"מ שהקשה אח"כ המ"א על מהרמ"ל ליתא לדין זה כיון דמסיים בלא"ה גם אמנהגא לא מברכין ושאני קידוש יו"ט שני דמברכין דלא ליתי לזלזולי עכ"ל. ולא עיין בתו' סוכה מ"ד ב' שרמז המ"א דכוותיה אשכחן דמברכין איו"ט שני ש"ג ואינו אלא מנהג בעלמא כיון דהוה נמי תקנתא, ומיהו אין מזה ראיה דהא טעמא דאין מברכין על הערבה למ"ד מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו וב' י"ט ש"ג אין בהם אלא קידוש להזכרת היום בתפלה ובהמ"ז וכו', ולא שייך גבי ערבה והיו צריכין לתקן ברכה על הציווי ליטול ערבה דלא שייך במנהג, ובשבת כ"ג משום דלא ליתי לזלזולי היינו דבעי ברכה משום דהוה ספק דבריהם, וממילא דמברך על קריאת התורה גם ביום ב' משום חשש דלא ליתי לזלזולי כיון דלית ביה נמי וצונו, ובמהש"ק ד"ה ובשבת כ"ג כתבו התו' דהיינו טעמא דמברכין ביוט"ש דאם יראו דאין נוהגין מנהג יו"ט גמור אתי לזלזולי ויאמרו שאינו יו"ט כלל, וליתא שם בתו' רק בגמ' פריך והא ביוט"ש ובעי ברכה ופרש"י קה"י.

ועכ"פ דהפמ"ג תמוהים דלהטעם דאתי לזלזולי שייך ג"כ לענין קריאה ביום טוב:

ומה שדקדקת עוד דמה שייך לומר דהסדר יעכב כיון דרק בקרבנות של יום אחר צריך להקריב רק בשביל הספק מזכירין תרווייהו, תמהני דכאן שצריך להקדים היום הא' שבודאי שצריכין להקדימו כיון דבקיאין בקביעא דירחא, ואח"כ היום שהוא משום ספק בודאי שצריך לאמרן על הסדר, ואדרבא אף למאי דקיי"ל דאין סדר ברכות מעכב יש מקום לומר דמ"מ הוה התקנה שיאמר מקודם קרבן שתיקנו לומר כמו שכתוב בתורתך על אותו שהיה מקריב היום לפ"מ דבקיאין בקביעא דירחא, ולא היה להקדים בשביל הספק ליום שזמנו מוקדם ולאמרן כסדרן בתורה שזמן הקרבת היום לפי הקביעות. ודוגמא לזה בברכות כ"ו ב' רש"י ד"ה שניה עלתה לו שאין לו להקדים תפלה שעבר זמנה לתפלה שזמנה עכשיו יע"ש יותר באריכות, והכ"נ הו"א שאין לו להקדים אמירת הקרבן שהקרבתו מאוחרת אף שאומרים אותו היום רק משום ספיקא דיומא דלא ליתי לזלזולי, וע' בספרי זכ"י בתשו' לסוכה ט' בדה"ס ס"ב ע"ג ד"ה ובנידון שכתב יעש"ב, והבאתי ג"כ מהעק"ד ויש חסרון הניכר מאיזה תיבות בהעתקתו שתיקנו משום ספיקא דיומא,

במה שהשיג על הפחד יצחק ערך פסוקי מוסף להנוהגין לומר פסוקי מוסף בחוהמ"ס וקרא פסוקי קרבנות שאינו של אותו יום מ"מ לא גרע מלא אמרן כלל, דהא ביום ב' דסוכות אמרינן קרבנו של יום א' מתקקנתא דרבנן ולא תיקנו הכי האידנא דלית ביה משום ספיקא, ובעק"ד חא"ח סי' ל"ד סי"א דחה דהתם אלים טפי דמברכין על יו"ט ב' אף שהוא ספק וכה"ג ברמב"ם פ"ג דמגילה ומש"ה לא חששו ג"כ לומר ביום ב' קרבנו של יום א' משא"כ בנ"ד דלית ביה טעמא שלא יזלזלו, ולדעתו מספיקא דרבוותא לא נפיק כסו"ס ק"ח בטעה והזכיר מאורע של שאר ימים דלב"י אינו הפסקה ולט"ז הוה הפסקה, אלא שצריך לבאר יותר על מ"ש דאי משום תפלת שקר לא תקנו הכי האידנא, ולא ידע מה נבא דע"כ דרבנן תיקנו לומר משום ספיקא דיומא כיון דלא הוה תפלת שקר דכיון שאמר כמו שכתוב בתורתך יצא בדיעבד, א"כ אף שמפרט אח"כ מר שכתוב ואף מה שהוא רק מצד ספיקא דיומא ושהצריכו לקוראו דלא ליתי לזלזולי מ"מ אין זה נוגע לענין התפלה שהוא רק כקורא בתורה, ורק מצד הספק מה שמזכיר מאורע משאר ימים דלא הוה הפסק כיון דהיה בידם לתקן כן רק משום דלא ליתי לזלזולי בספיקא דיומא, וממילא בהזכיר מאורע של יום אחר לגמרי שלא תיקנו חכמים בכה"ג הוה הפסקה לכ"ע וכמ"ש השו"מ וכנ"ל, ובודאי הצדק אתו שהמה דברי שגיאה דמדמה למה שתיקנו משום ספיקא דיומא, ומה שתלה העק"ד במחלוקת המחבר וט"ז בהזכיר מאורע של שאר ימים, המחבר לא מיירי רק דוקא בתפלת התשלומין וכמו שדקדק וכתב בתפלה שלא בזמנה בתפלה עקרית הוה הפסקה וכמ"ש הפר"ח:

ובזה נסתר ג"כ מה שחקר בתגא"י חא"ח סי' ט"ו באמר בשמ"ע את חג הסוכות, דאף דלמ"א סי' תפ"ז ס"ק ב' דאם חתם מקדש ישראל והזמנים יצא אף שלא הזכיר של יו"ט באמצע, מ"מ למ"א סי' רס"ח ס"ק ה' בלא הזכיר רק ז' ברכות וחתם בשל יום אחר גרע, ולא דמי להתפלל של חול דיצא בהזכיר של שבת דבדין הוא לצלויי י"ח אי לאו משום טרחא, ונעלם ממנו דברי הפוסקים דמ"ש בסי' ק"ח סי"ב דלא הוה הפסקה בתפלה שלא בזמנה דוקא בתפלת התשלומין, וממילא הוה הפסקה מה שהזכיר באמצע מאורע אחר, דאף לט"ז סי' תרס"ה ס"ק א' דשמ"ע בכלל חה"ס היינו דהוה תשלומין דראשון אם לא קרא כל ז':

ועל מה שכתבתי דלרבא שביעית ידחה ומשום דלא ליתי לזלזולי כמו שהבין העו"ש בפשטות, ושאלת דהא הכי נמי איכא זלזול למפרע ביו"ט ראשון אי אמרינן בכל חג מיום שעבר ולא יזכירו רק לפי חשבון יום שני להרי"ף דלכן אין מברכין בח' דלא ליתי לזלזולי:

והלא כבר הזכרתי בעצמי דהרי"ף ומ"מ כיון דע"כ חד מינייהו ידחה עדיף לדחות שביעי דהחשש דאתיא לזלזולי שייך יותר ביו"ט שני, וכתענית י"ז ב' ד"ת א"צ חיזוק כו' ועירובין ג' סע"א סוכה דאורייתא לא בעי חיזוק כו', וע"ש ע"ז א' ופ"ה ב ויבמות ל"ו ב' וש"נ בהגהות הרי"ב וע' בתויו"ט יומא ע"ח א' השייך לע"ב ד"ה ואמינא ור"נ נדרים ע"ג ב' סוד"ה ב"ד, ובמאורי אור חלק עוד למועד במהד"ב לעירובין ע"ז, ובכ"מ שהחמירו לפעמים יותר בשל תורה היכי דקיל לאינשי ולא משמע להי איסורא כ"כ, ובגיטין נ"ד א' באתריה דר"י חמירא להו שביעית וע' בשו"ת מהר"ם שיק חאה"ע סי' כ"ב, וע' במל"מ פ"א מהיו"ט הלכה י"ז ותורת השלמים בקונטרס הספיקות ס"ק כ"ח ושבות יעקב ח"ג סי' קל"ז ובני אהובה פכ"ג מאישות הלכה ו' משש"ב, ובהה"מ סו"פ ו' משבת וכ"מ פ"ב מנדרים הלכה י"ז דכיון שיש להם קצת סמך מהתורה א"צ חיזוק וע' במחא"פ הלכות נדרים סי' כ"ח:

ומה שכתבת דרבא דאמר ימ"טו ידחה כיון שהיו מקדשין ע"פ הראיה ולכך שני הימים היה שוה להם וראיה מרה שכ"א דרבא הוה רגיל דיתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אשתכח כוותיה, הרי שסמכו על קביעות שבא"י יהיה אצלם בספק ממש וליתא דהא לא מצינו מימי עזרא כו' וכדאמר זימנא חדא כו' והיו סומכין ארובא מה"ת בין להקל ובין להחמיר ולמיעוט שאינו מצוי לא חיישינן, וע' בנוב"י קמא חיו"ד סי' ע"ו, ובתשובה מאהבה ח"ג תשובה רע"ג סו"ס תרכ"ד במ"א ס"ק ז' בהא דר"ה כ"א מהא דתענית כ"א ע"ב די"ל דמקודם דאתי ליה שלמא נהג חומרא זו מעצמו ושוב לא היה יכול לחזור דל"ל דשאני רבא דהא לדידן ליכא ספיקא והא גם בימי רבא רוב השנים לא היה בהם ספק יע"ש, ובחלק א' סי' קס"ו בקושית הפליתי על הירו' והארכתי במק"א, ובעיקר סתירת הסוגיות האריכו במק"ש בשער התירוצים ושם אהרן ברה"ש ומאורי אור ח"א לתענית ופני יצחק זוטא לרה"ש כ"ה א' וסו"ס זכרון יהודה על משניות בשו"ת אות כ"ו ושמחת יו"ט לביצה ו' א' סוד"ה נהרדעאי:

ומה שכתבת שבימי רבא ע"כ שהיו מקדשין ע"פ חשבון העיבור וכתשב"ץ שר' הלל בעל העיבור היה בימי רבא, כבר הארכתי במאמר מזכרת השמות מתוא"מ כפולים ערך הלל על מ"ש התשב"ץ ח"א סי' קל"ו שהלל האחרון בנו של ר' יהודה נשיאה היה בימי אביי ורבא והוא המסדר קבועים שלנו וכרמב"ן בס' המצות שלו, ומצינו בימי האמוראים שיש הלל נזכר בגמ' כו' ושמא זה הלל הנזכר שהיה עשירי להלל הזקן הבבלי, וכן נזכר בצמ"ד בדור החמישי של אמוראים שנת קי"ח לאלף החמישי שהיה הלל הנשיא שתיקן סדר העיבור ע"ד תקופת רב אדא וכו', אך הלל זה היה תלמידו של רבא וכביצה כ"ו בעא

מיניה הלל מרבא, וא"כ מסתבר שהיה אחר רבא, וגירסת הב"ח בהגהותיו רב הלל מרבה וע"ש גירסת הר"נ, ויותר נכון להגיה מרב אשי כביצה מ' ע"א ויבמות כ"א סע"ב וכ"ו א' א"ל רב הלל לרב אשי, ובב"ב צ"ח א' א"ל רב הלל לרב אשי כי הוינא בי ר"כ, וע"כ שזהו ר"כ האחרון וכמ"ש התו' בכ"מ, ובב"ב פ"ג ב' בעא הלל מרבי וע"ש במאורי אור חלק בן נון די"ל הלל קדמון בנו של ר"ג דיבנה בפסחים נ"א ע"א וכו' עכ"ד, ואולי צ"ל מרבא או שהוא ר' בתרא וכמ"ש המא"ע חלק אמרי בינה פרק כ"ב דתרי סתם ר' הוה (וע' לעיל סי' רי"א אות ג' שהארכתי), ובגיטין ל"ז א' הא תני הלל פרש"י אמורא הוה, ר"ל דלאו היינו הלל הזקן שהתקין פרוסבול, ובפסחים קט"ו א' הלל משמיה דגמרא, וביצה ל"ה א' לאפוקי מדהלל וע"ש בהגהות הר"צ חיות דע"כ לאו היינו הלל שבימי שמאי, מדלא חשיב שנחלקו שמאי והלל בעצמן כ"א בארבעה, וע' בתו' חגיגה ט"ז א' ד"ה יוסי ובספרי זכ"י, וסנהדרין צ"ח ב' לאפוקי מדר' הלל ושם צ"ט א' אמר רב יוסף שרי ליה מריה לר' הלל, וע' בעקרים מאמר א' פרק א', ונמצא בש"ס כמה ר' הלל ובפרט בירו' אבל נקראו גם בשם אבותיהם, ובסנהדרין ל"ו א' ר' הלל בריה דר' וולס וע' ברש"י ובגיטין נ"ט א' וולס ולא פירש כלום, וע' בסה"ד אות ו' שחתר לפרש דבריו, ובס' העוין על בח"ע פרק י"ח בבאור הענין הביא פי' זה ע"פ השמועה וטרח לדחותו ופירש בדרך יותר רחוקה, ובמורה לזובחים בהקדמה אות ו' נדחק ובמה שציין מהירו היה לו להזכירו מהמוקדם ספ"ב דכלאים, ולדעתי הפשוט שנשמט בפרש"י וולס שם חכם וכמורגל בכ"מ ברש"י שלא נדפס רק הציון כברכות נ"ח ב' אמאי קא מתנחת, ובחולין נ"א ע"א ד"ה צפוראה ור"י מדאה שנשמט ברש"י ד"ה מצפורי ור"י ממדי, וע"ש ס"ב ב' צרדא ברדא, וכנראה שנשמט פתרונו על צרדא וברדא וכה"ג בכ"מ:

והנה ברמב"ם בקה"ח פ"ה הלכה ג' דהקביעות ע"פ הראיה היה עד ימי אביי ורבא ולא יותר, ובתולדות אדם (הקצר בשם הגר"ז מוולאזין כי לא מצאתי זה בתו"א ואולי הוא בח"ב אשר לא ראיתיו, ונמצא כזה בשמו בהגהות לרמב"ם פ"ו מהיו"ט הלכה י"ד בדפוס יעסניץ וע' בשו"מ תליתאה ח"א סי' קס"א לכן הקשה בשמ"ק יע"ש) במ"ש הרמב"ם שכל הדברים הללו היה בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראיה, והרי הוא בעצמו כתב בפ"ה מקידוש החדש שהיה רק עד ימי אביי ורבא, וביצה ו' א' יתיב רבינא קמיה דרב אשי כו' (ע"ש בגירסת הרי"ף ורא"ש) א"ל לא הנחתי ע"ת אל מי לא אמר רבא מניחין על תנאי, והרי ביום שמת רבא נולד רב אשי, וא"כ בימי רב אשי לא היו סומכין על החשבון כבזמננו (ובמ"ע הצפירה שנת כ"א גליון קמ"א הובא ג"כ הערה ז' מח' הסופרים לדבר מחודש) ומ"ש דהרמב"ם לטעמיה בהקדמתו לזרעים (צ"ל לס' הי"ד) בכלל החכמים

שקבלו מרבא היה רב אשי וכו' וע"כ שגירסתו היה בקידושין ע"ב יום שמת רבא נולד רב אשי, אבל העיקר שגורס כמ"ש בהליכות עולם עד שלא מת רבא נולד רב אשי, וכמו בשמואל עד שלא שקעה שמשו של עלי וכו', וגירסת הבה"ג בהלכות לולב לסוכה ל"ה עד שלא מת מ"ר זרחה שמשו של יהושע תלמידו עד שלא כבתה שמשו של עלי כו' עד שלא נגנז אליהו זרחה שמשו של אלישע עד שלא מת ר"ע נולד רבינו הקדוש כו', ובחוה"ל שער התשובה פרק ו' כמ"ש רז"ל עד שלא כבתה שמשו של משה זרחה וכו':

וכבר האריך בזה בצל"ח ביצה ו' ע"א ואמר רבא ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל והביא ג"כ דהשמ"ק שבימי אביי ורבא היו קובעין ע"פ הקביעות שלנו היינו באמצע או בסוף ימיו, וע"ש בד"ה רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי כו' ולותיב מר האידנא מי לא אמר רבא כו', והרי להרמב"ם דלא אמר רבא זה אלא בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה וכו'. שוב מצא ביש"ש פ"ק דביצה סי' ט"ז שהרגיש בתמיה זו יעש"ב, אבל בלשונו מבואר בסגנון אחר שגם רבא לא קאמר רק לבתר מנהגנו דידעינן בקביעא דירחא אפ"ה עבדינן תרי יומי משום דשלחו מתם כו', וכן הרגיש בשמ"ק ביצה ו' א' וע' במכתב לחזקיה ביצה י"ז א' רש"י ד"ה מניח ע"ת ומתנה וכו':

ובפסחים נ"א סע"ב א"ל רב ספרא לר' אבא אנן דידעינן בקביעא דירחא וכו', והרי למ"ש בשבע שיטות לרשב"א דהא דידעינן האידנא היינו כשהתחילו לקבוע ע"פ החשבון ומ"מ לא דחי שבת דחשיב כלא ידעינן משום דשלחו מתם יע"ש באריכות ובכפ"ת לסוכה מ"ג, והרי לרמב"ם פ"ה מקה"ח הלכה ג' שעד ימי רבא על קביעות היו סומכין, ואף דאין הכרח די"ל דר' אבא שדבר עם ר"ם היה ג"כ בדור אביי ורבא וכב"ק ק"ד ב' דא"ל רבא בריה דר"י בר חמא (והיינו רבא סתמא ע' רש"י חולין י"ח ב' ושם מ"ג ב' ד"ה רבא, וכ"מ בביצה ח' ב' תסתיים דרבא הוא דאמר וכו') דלמא אדאתית שכיב ר' אבא פרש"י דזקן הוא, וא"כ י"ל שהיה גם בימי רבא, וגם רב ספרא מבואר בחולין ק"י ע"ב וכ"מ שהיה בדור אביי ורבא וסליק אח"כ לא"י, ובלאו הכי כבר האריכו הראשונים דתלתא סתם ר' אבא הוי, ואף דלגירסת התו' סוכה מ"ג א' ד"ה אנא דא"ל רב ספרא לרבא, מ"מ הא לגירסתם שם ופסחים נ"א סע"ב כגון אנא דידענא בקביעא דירחא, ובפרט למש"ל דהיינו באמצע או בסוף ימיו, והארכתי במהד"ת לספרי זכ"י בפסחים נ"א ובמזכרת השמות כפולים מתיא"מ בערך ר' אבא ואכמ"ל:

סימן רלט

מה שנשמט בהלכות יו"ט בהשאלה מגיסי הרב דפינסק ר' צבי הירש וואלק הכהן בהיותו בפלאצק ברייסין שבחוה"מ פסח הגיעה השמועה שהובאו איזה יהודים לבית הסוהר הרחוק יותר מתחום שבת, שבשו"ת רדב"ז תשובה אלף ה' (תקע"ו) באין לו מה שיאכל שהתיר באמירה לא"י בדבר שהוא משום שבות, וכאן לא היה אפשר ע"י א"י מטעמים שונים, ודעתו להתיר ביו"ט ב' ותחומין דרבנן ע"י ישראל, ואם לב"ח שהובא בט"ז סי' ש"ו ס"ק ה דבאונס אין אומרים חטא באיסורא זוטא כדי כו', מ"מ כיון שכבר נעקרו ממקומם מיו"ט ראשון ובהאי שתא חל שבת אחריו דמחשש פק"נ בתענית שלשה ימים רצופין מותר גם לאחרים לחלל יו"ט, ואף דבתחומין עבר על כל ד' אמות שחוץ לתחום, ולרשב"א ור"נ דחינן גם למלאכת שבת דחמיר ולא ספינן בריבוי איסורין דנבילה, מ"מ בדרבנן לא אמרינן זה כמ"א סי' שכ"ח ס"ק ט' וע"ש בפמ"ג ומחצית השקל עכ"ד. ובתשובתי הארכתי לברר שאין שום צד היתר לחלל יו"ט ב' ג"כ ע"י ישראל ונאבדה אצלי העתקת תשובתי ואיני זוכרה בפרטות והבטיח לחפש אחריה ולהגיעה אלי, ולע"ע שמתי עיני רגעים אחדים על קונטרסו וקשה עתיקא וכו':

ובעיקר חקירת הב"י סי' ש"ו להאי תירוץ דמחלק היכי דפשע, הרשב"א סיים שהדבר צריך תלמוד וע' בשו"ת נחלת שבעה סי' פ"ג, וע' במ"א סי' תרנ"ה ס"ק א' דאם פשע במה שלא הכין קודם יו"ט אסור ורומז לסי' ש"ו ע"ש במ"א ס"ק כ"ח מתו' שבת ד' א', ובמשנת חכמים על הרמב"ם הלכות עו"ג סימן מ"ד בדפי הס' קי"ג ע"א דלכאורה יש ללמוד מהמ"א סי' ש"ו ס"ק כ"ט לאיסור תחומין דאף למ"ד תחומין דאורייתא ביותר מי"ב מיל מ"מ אין בו כי אם לאו כו', ולא העיר מחקירת הר"נ לענין פק"נ שהביא המ"א סי' שכ"ח ס"ק ט' דהרבה לאוין חמירי מלאו א' דשבת:

ולענין שאלתו מלבד שלא ידעתי לצייר מאיזה טעמים לא יוכלו לשלוח המצות ע"י א"י אשר הוא חשש רחוק במציאות שאולי לא ירצו לסמוך עליהם שישתדלו כראוי להניחם לבוא עם המצות שבידם להאכילם, ואין להתיר בשביל זה לחלל יו"ט ע"י ישראל, ובחת"ס חא"ח סי' קכ"ב שרגיל ללמדם בהיתר החליטה שיהיו משומרים שלא לאכול חמץ דאורייתא, (וע"ל סי' קנ"ז ד"ה ובמש"כ), ואף אם ניתן להם מחוקם הקצוב רק מיני חמץ גמור, כיון שאפשר שיאכלו מיד דבר איסור שיתנו להם קודם שהגיעו לפק"נ, לא הותר לחלל יו"ט בעבורם גם בדרבנן ע"י ישראל מצד הספק שמא לא יאכלו איסור ושאז יגיע לחשש פק"נ, כיון שהספק על תחלתו אם היה כלל חשש פק"נ שיהיו רשאים גם אחרים לחלל יו"ט בעבורם, ולא הוה בכלל ספק פק"נ רק במקום שאפשר שלא ישיגו

שום מאכל לאכול ולא היכי שהחשש רק מצד שלא יאכלו דבר האסור להם מקודם שיגיעו לשיעור פק"נ:

ומה שכתב שנצטער מאד בהבנת הר"נ דבנבילה עובר על כל זית אבל לענין שבת קיי"ל אין מעשיה קודש, ולא זכה להבין דהא גם אי מעש"ש דאורייתא הוא רק בחילל שבת במזיד כב"ק ע"א אבל בשחיטה שהותרה לצורך החולה בפק"נ ומותר אח"כ אף לבריא שוב אין עליה מעשה שבת באכילתה וצע"ג עכ"ל:

ובהשקפה ראשונה אינני רואה התחלת קושיא דכאן אנו דנין על תחלתו אם להתיר משום פק"נ כיון דלמ"ד מעש"ש דאורייתא יהיה ג"כ ריבוי איסורין על כל כזית כמו באכילת נבילות וג"כ יצטרך לעבור על איסור שחיטה, ולכן לא הותר משום פק"נ לשחוט כיון דבאכילת נבילות ליכא רק ריבוי איסורין ובשחיטה למי שהותר לו משום פק"נ איכא ג"כ ריבוי איסורין באכילתו למ"ד מעשה שבת דאורייתא:

ומה שהעיר ביבמות קכ"א ב' והא כתיב וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, שלכאורה סותר למדרש שוח"ט סי' כ"א וכי אפשר לצום ג' ימים וכו' אלא שהפסיקו מבעוד יום:

וכבר הרגיש בזה בביאור רא"מ במקומו, וכן העיר בסו"ס נחלת דוד בקונטרס יד שאול סי' ה' שהאריך בזה, וע' בשו"ת רדב"ז סי' חניי"ז שפירש שקבלו ג' צומות בלתי רצופות אלא שבכל אחד יפסיקו מבעוד יום כמו שאנו עושין בת"ב ויו"כ ולזה אמר לילה ויום, אבל דעת הגמ' שהיו שלשתן רצופים עכ"ל:

ובירו' פ"ב דנדרים סוף הלכה א' ובמראה הפנים שכ"כ הר"נ פ"ג דשבועות, אבל גירסת הרמב"ם פ"ה משבועות הלכה כ' אי שלא יאכל כלום שבעת ימים וכו', ובפר"ח או"ח סי' תר"ד דשלשת ימים רק קצת סכנה דמקרא מלא בש"א כי לא אכל לחם ולא שתה מים ג' לילות, וביד שאול על הלכות נדרים סי' רל"ו אות ט' העיר ג"כ מהמדרש אסתר פרשה ד' וידוע שהמ"ר הגדת א"י ובאמת גם ג' ימים קרוב להסתכן ואף שיש הרבה שמתענין משבת לשבת יע"ש באורך:

ובערוך לנר יבמות קכ"א על קושית היע"ד במגילה ט"ז שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, והלא ביטלו מ"ע דאכילת מצה, די"ל דהרי שיעור עינוי בפחות מככותבת שהוא יותר מכזית, וע' בבנין ציון החדשות סי' קכ"א מ"ש השואל עפ"ד המל"מ פ"ה מיס"ת אם יוצא במ"ע שלא כד"א, ולכן אמרה אל תאכלו והוה כאיסור המפורש אכילה בגופיה וכו', והקדימו בזכרון יצחק ח"ב על מגלת אסתר אות ו', ומה שהביא ראיה

מפסחים ע"א ושמחה בחי ליכא וע"כ דאכילה איכא בחי, והקדימו כלשונו ממש בזכרון יצחק ח"א סי' ס' ודחה דלא גרע מבגדי צבעונין דמקיים מצות שמחה כפסחים ק"ט ע"א:

סימן רמ

שנת תר"פ. להרב דמיר רא"ד ראבינאוויץ

הגיעני מכתבו מהערותיו על ספרי תשובת זכ"י והנני להשיב על סדר מכתבו:

א **במה** שכתבתי בסו"ס ל"ח מכמה ענינים הנזכרים בחצי פסוק, שהעיר ממה שמסיימין בפסוקי שופרות במוסף דרה"ש ה' צבאות יגן עליהם שהוא בחצי פסוק (זכריה סימן ט' ט"ו):

ועיין בכל בו דיני רה"ש אות ס"ז ויש מוחין מלומר ה' צבאות יגן עליהם (ושם עליכם ט"ס), לפי שאין להוסיף בפסוקים רק לומר אותם שהם חובת היום עכ"ל. ואולם לא שייך כאן מהא דלא פסקיה משה כיון שמזכיר הסיום דרך תפלה שכמו כן תגן עלינו וכמ"א ר"ס רפ"ב כיון דקרא אותם דרך תחנה ובקשה שרי:

ב **סי'** ט"ל בראייתי מנחמיה סי' ח', והא שם היה ברחוב דלא שייך כ"כ באמצע כמו בבית, הנה להטעם כדי שישמעו כולם היה להם לעשות גם שם הבימה באמצע, ומ"מ כתבתי לחלק דלקבוע הבימה במקום קבוע מוטב שתהיה באמצע שישמעו כולם, אבל בעזרא היתה הקריאה רק לפרסם הענין שיודיע כל אחד לחבירו, ובתנחומא פרשת תבא אות א' הולך לירושלים ובא ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים וכו', וע' בשו"ת הרשב"א סי' צ"ו ורדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' קנ"ז, וע' במשיב דבר סי' ט"ז:

ג **סי'** מ"ח כתבתי בשם הר"ר יעב"ץ בפי' המשנה באבות עד שתגיע למקומו, שאיך ישר בעיני שהוא רחוק מהפשט, ומהעתקתו במכתבו הג"ר יעבץ שנראה שהבין על הר"י עמדין, שלא העיר כלום בזה בלח"ש בפי' לאבות, אבל הוא פי' לאבות מהרב החסיד ר' יוסף יעבץ ממגורשי ספרד שנדפס בראשונה בשנת ש"י ממחבר אור החיים, והובא כמה פעמים במדרש שמואל למהר"ש אוזידא, וגם במשנה שלאחר זה הביא החסיד ז"ל פירוש וכונתו על פי' הר"ר יוסף יעבץ, ועיקר כונתי היה בהביאי פירושו על משנה זו אם שאינו בדרך הפשט אשר מצא מקום לרמז זה שאל ימנע החסיד מלהתפלל בצבור בשביל שפלוני הרשע יושב בצדו, ואשר גם חסיד מפורסם כמוהו וקדמון דעתו כן לדינא:

ואולם מ"ש מעלתו שכמדומה לו שראה בס' חסידים שלא להתפלל אצל רשע, זכרונו אינו כוזב לו שכ"כ בס"ח אות תש"ע צריך האדם שהוא י"ש כשמתפלל לא יעמוד ולא ישב אצל אדם רשע כו' אוי לרשע ואוי לשכנו יע"ש באורך, וע' בסוף סוכה ובמדבר

רבה פרשה י"ח בפסוק ודתן ואבירם, ובפרשה ג' והובא בפרש"י שם פסוק ל"ת, וע' בח"א יומא ל"ח ב' ד"ה צדיק מעצמו רשע מחבירו, וכב"ק צ"ב א' ורש"י ד"ה בהדי הוצא ובנגעים פי"ב משנה ו' ואבות דר"נ ר"פ ט' ורש"י עירובין י"ח סע"ב ד"ה ליורש וברכות נ"ח א' ובמדבר רבה פרשה י"ט ויסעו מקדש ויבאו וש"ה בהתחברך עם אחזיהו על שנתחברו לרשע הזה לעבור בארצו כו':

ומ"מ נ"ל דכשהוא במקומו הקבוע לו אין לחוש כ"כ שהרי הוא לא בא בשכונתו כע"ג מ"ד ב' היא באה בגבולי כו', ומ"ש בסנהדרין צ"ג א' הוו רשעים בהדיה ואיחרוכי מאניה, והיינו שהיה צריך לנס יותר גדול לצנן אצל מקום הצדיק ולהיות חם אצל הרשע, ובפסחים קי"ח ב' ואקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ נס בתוך נס יעש"ה ובהגהותי, וזה מצד שהיה שר של אש ולשרוף הזורקים אותו לתוך האש וע"ש ברשב"ם אבל כאן היה הנס בתוך הכבשן, ומענין השראת שכינה שאינה שורה במקום הרשע, שהוא על השגחה המצומצמת על עושי רצונו ועובדים עבודתו וכענין שנאמר במקדש והיו עיני ולבי שם כל הימים ועד"ש במו"נ ח"א פרק כ"ה וע' בנוב"י תנינא חא"ח סי' ק"ז ובביאורי להגדה ובמוראים זו גילוי שכינה, ולא יתכן שתתמעט השפעת הקדושה משם כשהרשע בא בגבולם, והארכתי עוד במאמר תהלוכות האגדות פרק ה' ואכמ"ל:

ד **במה** שכתבתי בסי' כ"א עפ"ד הפר"ח בישוב קושית הב"י בטויו"ד ר"ס ס"ב דאיך שייך בבהמה טמאה ולומר שמדרבנן השחיטה מותרת לענין מאי הוא מותר כיון שאכילתה אסור מן התורה עכ"ל. תמהני הלא כל דברי דלהפר"ח דאם חלל שבת בדבר שאסור מדרבנן מותר לאכול בשר משחיטתו, וא"כ נפ"מ בזמן הזה לענין דינא דמותר לאכול משחיטתו כששחט בהמה אחרת כיון דלא עבר בשחיטה איסור דרבנן דמקלקל פטור אבל אסור:

ואולם בעיקר הדבר שכתבתי בדרך פלפול דנפ"מ בשוחט בהמה טמאה בשבת דהוה מקלקל דאסור מדרבנן, ואי דמתקן לענין בן נח להוציאה מאיסור אמה"ח כפסחים ע"ג א', והא לתו' שבת ק"ו א' ד"ה חוץ לא בא התיקון בשעת הקלקול כיון דב"נ אסור במפרכסת עד שתמות, אבל לא נשלם באור הענין בשנויא דגמרא דפסחים דתיקן להוציא מידי אמה"ח לב"נ, שכבר קדמוני בקושיא זו על הגמ' לשיטת ר"ת, ותירצו דהתם בשבת קאי לר' יהודה אליבא דר' יוחנן ולא כשנויא דלעיל דר"א ור"י אליבא דר"ש פליגי, אבל הכא לר"ש אליבא דר' יוחנן וכמש"ש התו' ד"ה לדברי האומר, וכן העיר בקרן אור פני משה בפרשת נח וכן בשו"ת רע"א סי' קמ"ח שהאריך, וע' בשו"מ חנינא ח"א סי' ל"ה ובחלק לשבעה בדפי הס' ל"ד ע"ד, ואם שבלאו הכי כל היסוד לפלפולא בעלמא ואין

זה הנחה מוחלטת שאין הבהמה מתה ע"י שחיטה וכמהרמ"ל בחולין ל"ג א' רש"י ד"ה ש"מ מדרשב"ל דלפעמים הבהמה מתה בגמר שחיטת רוב הושט ולכן לא פסיקא ליה, וע' בעמ"א חיו"ד סי' מ"ג אות ג', וע' בשו"מ תנינא ח"ד סו"ס י"ד ד"ה על קושיתו ובכו"פ סי' ס"ב בחולין מ' ובשו"ת שמן רוקח ח"א סי' ל"ב ושאילת שמואל סי' ס"ה וכרם שלמה שבסו"ס תפארת הצבי בדף א' ע"ג ד"ה אלא דבפליתי כו' וע' בשלמי נדבה לחולין מ' ע"ב וצמח השדה ליו"ד סי' ס"ב ס"א ובאי"צ חא"ח סו"ס י"ט ועדות ביהוסף חיו"ד סו"ס י"ג בישוב קושית הפליתי ואכמ"ל במה שדשו בהם רבים:

ואולם גיסי הרב דפינסק רצ"ה וואלק הקשה על דברי הנ"ל דהא רש"י פירש מידי אמה"ח לב"נ, והיינו דלגבי ישראל בלאו הכי אסורה משום שחוטי חוץ ותקרובות ובשביל דפקע איסור אמה"ח לא חשיב תיקון לגבי שבת, וליתא דרש"י הוכרח לפרש כן דהא בישראל אין איסור אמ"ה נוהג אלא בטהורים, ובטמאים דא"צ לתיקון זה הוה ליה מקלקל ופטור משום שוחט בשבת, אבל אי הוה אמה"ח נוהג בטמאים אף דלא מיקרי תיקון בגוף הדבר דלישראל בלא"ה אסורה באכילה משום בהמה טמאה מ"מ חשיב תיקון לעבור בב' לאוין, ונמשכתי קצת לדבר ביסוד הנחת הדברים שהוא לפלפולא בעלמא:

ובדרך אגב ראיתי להזכיר במה שכתבתי שם בסי' כ"א באותו ענין הנזכר בדף מ' ע"א שהביא מאוריין תליתאי סו"ס מ' שהביא מהתשב"ץ ח"ג סי' מ"ג ומ"ז בשם העטור דמחלל שבת בפרהסיא ליתא אלא בעבודת קרקע:

והמה דברים תמוהים נגד סוגיית הש"ס בעירובין ס"ט וכמה מקומות, ובחי' רע"א ליו"ד סי' ב' ס"ה הביא ג"כ דהתשב"ץ וכתב וצל"ע, ועיינתי בעטור סוף ח"א אות ק' חלק השלישי ענין הקונה ושלותו ומסתברא דבחו"ל לאו וכו' ודין מחלל שבת בפרהסיא ליכא בעבודת קרקע, וצ"ל אלא כמ"ש בתשב"ץ ח"ג סי' מ"ג ומ"ז. ובשער החדש מהרב דסיסלאוויץ בס"ק מ"א נדחק בדברים דחויין מעצמן מחמת שלא היה לפניו גם התשב"ץ כפי שהביא בשמו הגירסא אלא בעבודת קרקע. ואולם תמהני שכולם נטו מפשטות דבריהם דכונתו דלא שכיח בפרהסיא בפני עשרה מישראל בסתם מלאכות שעשוי לעשותן בביתו רק בחורש וקוצר לכה"ג שהוא רק בעבודת קרקע, וע' בתוס' הוריות ד' ע"ב בעי רב יוסף אין חרישה כו' רישא דאבות מלאכות דבפרק כלל גדול נקט אבל חרישה צדוקים מודים בו, ופשוט שצ"ל חרישה דאבות וכו', והיינו כדמפרש התם בא"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי יעש"ה, אבל בסתם חרישה מודים בו, ובבא"ש לאו דוקא חרישה ה"ה כל אב מלאכה אלא לפי שחרישה היא אב מלאכה הראשונה ממנין ל"ט מלאכות הנמנין בפרק כלל גדול:

ה **מה** שכתבתי בסי' ל' על השאלה מיציקת מים ע"י לוי שעומד לפני התיבה ואין לוי אחר באותו בהכ"נ, מהך דהוריות אי יציקה עדיף ממשיחה אף שאינו נוגע ליציקת מים ע"י לוי שהוא משום תוספת קדושה, שאיך באו הדברים לכאן שאינו ענין כלל לזה ואולי נחסר כאן בדפוס:

הנה במכתבי להשואל היה על מי שהורה דיציקה לא הוה הפסק, ועל זה כתבתי שלמותר להשיב על דבר זה שבטל מעצמו שהרי היא אחת מהעבודות שבמקדש וכלשון הרמב"ם פ"ט מביאת מקדש הלכה ה', ובהוריות איכא למ"ד דיציקה חשיב מעשה טפי ממשיחה כו', ובהעתקה לדפוס העברתי קו על זה כי ראיתי למותר להעיר בדפוס על ביטול דברי השואל, ובלי השגחה בהדפסה השאירו השורה האחרונה, ואין כדאי להוסיף עוד דברים בכאלה על דברי השואל בהיותם מבוטלין מעצמם:

ובמה שכתבתי שם שהוא עוסק במצוה, כתב מעלתו דהלא יכול לעמוד מעט במקומו קודם שיתחיל רצה ויבואו הכהנים אצלו ויטלו ידיהם:

הנה אף דהמתנה לא הוה הפסק ומ"מ כשיפסוק מעשיית המצוה וימתין במכוון בשביל רחיצת הכהנים הרי מכוון לבו לשני דברים בשעת התפלה כשיפסוק בשביל זה, ומ"מ יש לקיים הסברא להמתין מפני מצוה עוברת להס"ח אות תתצ"ז זאת הברכה עדיפא, מפני שהיא מצוה עוברת ולא שייך עוסק במצוה:

והנה חכם א' כתב אלי לתמוה על המ"א סי' ק"ד שסותר דברי עצמו בסי' קס"ו ס"ק ג' שהקשה דממקום למקום חשיב הפסק אפילו הליכה מועטת וכו', ובבאור הגר"א דאפילו פסיעה אחת, וטרח באריכות דבריו ליישב להיכי שהתכיפה בשני מקומות:

ולא היה לפניו כפי מכתבו הס' מכתב לחזקיה בשו"ת סי' ט' שרמזתי עליו דכיון דההפסק אינו מענין תפלה חשיב הפסק, ושם מובא ג"כ עיקר חילוקו מהא"ר ושאר אחרונים שהיה עלי לטורח במה שכבר נאמר על הספר להעתיקו, וע"ש שתמה על הט"ז דתלי ליה במחלוקת דלרא"ש וטור וב"י וריב"ש וט"ז הוה הפסק, וכדבריו תקשי נמי על רמ"א סי' ר' סי"ג דמשמע דמסכים להמחבר דהליכה הוה הפסק. ובלבוש שם להדיא כן ובסי' ק"ד כתב כהר"י דלא הוה הפסק, וע"כ דהיינו רק לקצת צורך כההיא דנחש עוקצתו אף בדליכא סכנה בסי' ק"ד, ובמ"א סי' צ' ס"ק מ' דלא הוה הפסק כל כך וכב"י סי' צ"ו בשם הר"י וכו', ובא"ר סי' ח' ס"ק ט"ו מיישב קושיית המ"א בסי' קס"ו דהתם הוה שינוי מקום אבל תוס' מיירי בהליכה בלא שינוי מקום וכו' וכ"כ במחצית השקל שם וחמד משה ושאר אחרונים דכשההילוך לצורך לא חשיב הפסק אפילו מרשות לרשות ובדליכא שינוי מקום אפילו כ"ב אמה לא הוה הפסק יעש"ב, אלא דלקושטא דמלתא

כתבתי דאפילו בלא עקירת רגליו לא חשיב הפסק מ"מ כיון שמכוון לבו לשני דברים בשעת התפלה היה לאסור, ורק למש"ל בשם הס"ח החילוק למצוה עוברת יש לדון גם בזה, וע' בתו' ברכות מ"ו ב' סוד"ה להיכן חוזר כו' לא סעד בינתים לגירסת המ"א סי' קפ"ג ס"ק י"א:

ו **במה** שכתבתי בסי' נ"ג מננס מובן שהוא רק לדמיון שמ"מ הוא מין אדם והכ"נ בשביל המינות מין הקארינקעס לא חשיב מין אחר, ומכש"כ שכן נמצא בפרי גם באותו מין ענבים שהוא קטן ביותר:

ומה שכתבתי בסי' ס"ז מהירו' סו"פ ב' דברכות והקשה מסוכה כ"ו ב' ואם רצה להחמיר שלא הוזכר שיהיה דוקא פרנס, הנה דעת הירו' כמ"ש בב"מ ס"ז וכ"מ אדם חשוב שאני וגם כאן מייתי מר"ג שהחמיר על עצמו ע"כ דמיירי ג"כ באדם חשוב שרצה להחמיר על עצמו, וע' בברכות ט"ז ב' לא כל הרוצה וכו':

ז **במה** שכתבתי בסי' ס"ח בהשגתי על השם אריה דלא שייך וצונו על מצות שכליות, מהא דאסור ליהנות בלא ברכה, דקשה הדמיון מברכת המצות לברכת הנאה והרי מצות ללהנ"נ, והרי אדרבא כיון דבברכת הנהנין יש ג"כ הנאה גופנית ממילא מחוייב יותר לברך מצד השכל שצריך להודות למי שבראן כיון דגם בלא הצווי היה מחוייב לברך מסברא, ומ"מ מברך אשר צונו בברכת המצות אף דלאו להנ"נ דאין השכל מחייב כ"כ לברך מסברא כיון דלא מטי הנאה לידו רק מהשכר ושייך יותר לברך אשר צונו שהוא רק מצד הצווי, ואדרבא ברכת המצות המה דאורייתא כירו' ר"פ כיצד מברכין ואתנה לך תורה ומצות מה כורה טעונה ברכה וכו', וא"צ למ"ש תויו"ט פ"ה דמעש"ש משנה ב' במ"ש רש"י מלברך אקב"ו להפריש תרומה ומעשר ונוסח הברכה מדרבנן, דלהירו' הוא דאורייתא מהקישא וכפ"י שלמד מהירו', וע' בשו"ת פני אריה סי' ס"ה וס"ו בענין מצות ללה"נ משש"ב:

ובמה שכתבתי דלא שייך ברכה בעשיית מעקה שגמר המצוה כשמהלכין עליו, ואף דבשחיטה וטבילה דהוה ג"כ מכשירי מצוה ולענין ברכה חשיבי גמר מצוה בהסרת המניעה, והצווי ולא תשים דמים להתרחק גם מספק סכנה דלחומרא כחולין ט' רע"ב וע"ש בהגהות הרצ"ח ודברי יעקב סי' פ' משש"ב, מ"מ אם לא עשה מעקה והלכו ב"א או הוא בעצמו ולא נזוקו כל שלא נזדמן עדיין המכשול אפשר דלא עבר על הלאו כמו במשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו לתו' פסחים כ"ט סע"ב דהחיוב רק כשאין בידו לקיים עוד העשה, ואם שאין זה מוכרח דכיון דקיים המצוה מסברא דעובר גם על הל"ת להזהר גם על הספק מנתינת מכשול, וכן בעשיית ערי מקלט שלא ישיגנו גואל הדם להורג

בשגגה עד עמדו לפני העדה, ומיהו בלאו הכי אין לתקן ברכה על השלילה וכרא"ש כתובות פ"א סי"ב ובר"נ, וע' בנוב"י תנינא חא"ח סי' ס' וחת"ס חא"ח סו"ס נ"ד ופמ"ג א"ח ר"ס רצ"ב באש"א ועולת שמואל סי' כ"א ועטרת צבי במטבע הברכות סי' ה' משש"ב, ובמרדכי פרק שלשה שאכלו גם במים אמצעים אין מברכים שאינם רק להפריש מאיסור דומיא דניקור חלב וגיד ומליחת בשר, וע' בט"ז יו"ד סי' א' ס"ק י"ז ותשב"ץ ח"א סימן ק"מ בשיטת בעל הלכות שלא מנה השחיטה, ובזוהר הרקיע מתשב"ץ באזהרות פ"ב בדפי הס' ל"ג ע"ב, ובירו' פסחים פ"ח הלכה א' חומר הוא מ"ע שבאה מכח ל"ת וע"ש בק"ע ובשיורי קרבן, וע' בתשובה מאהבה ח"ג סי' א' תשובה ש"ה, ובשאלתות פרשת וישלח סי' כ"ו בהעמק שאלה אות י"א בדהרמב"ם פי"א מברכות הלכה ג' ופרשת ויקהל לפורים בס"ק ג', ובסמיכת חכמים לברכות תו' סוד"ה מאימתי והג"א מכאן שאין לברך בק"ש שעל המטה בשם תומת ישרים סי' קל"ז דלמה אין מברכין על מים אחרונים ואי משום סכנה למה אנו מברכין על עשיית מעקה ותירץ כפ"ב דשבועות להגן שאני וע"ש במכתב לחזקיה, ובברכת משה על דיני שהחיינו ציון כ"ז צד כ"ג לענין זמן שיתכן שמעקה שוה למזוזה כח"מ סי' תכ"ז וע' בש"כ יו"ד ר"ס רפ"ט, ועל הקושיא מערי מקלט י"ל כמגילה ל"א ב' ואין מפסיקין בקללות שאין מברכין על של פורעניות וכתו' חולין ק"ה א' (וע' בתשובותי לעיל סי' ס"ח סוף אות ג'), ולא גרע מהא דברכות מ' ע"ב כל שהוא אין קללה אין מברכין עליו:

ח **במה** שכתבתי בסי' ע' מב"מ ע"ח ב' שיותר יש להגיה הכי במקום הכא, והפליג לדחות, ועיין במנחות מ"ג א' הכא תרגימו כו' רב יהודה כו', ובתו' כתובות ב' ע"ב דכל אמורא תופס לשונו, והכ"נ י"ל בסתמא דתלמודא שסידר בלשון רבו שסידר השמועה, ויתכן ג"כ שתיבת הכא קאי למעלה כי מה ענין ברק לגבי חמור, דודאי ידע שהיא מלה עברית ומשני תרגמו כו', וע' רפ"ג דיומא במתני' כ"ח א' ורש"י ד"ה ברקאי לשון צוהר ולפמש"ש מגירסת הערוך ר' אבא אמר א"צ עוד לשום דחק:

שם אות ד' כתבתי להגיה בזמירות לערוך ערכו, והשיב שהחרוז אינו מורה כן, ואם כי הברת הוי"ו לבד אינה תנועה, הרי גם להנוסח עירובו בבי"ת רפויה לא יוכשר להשתוות החרוז, אשר בכלל היא המצאה מאוחרת משירי הערבים מהשתוות החרוז מה שלא היה נהוג מקדם בעברית, ועכ"פ מכוון יותר מצד תוכן השיר:

ט **מה** שכתבתי בסי' ע"א לענין מאמר ר' שיגעתי בעשר אצבעות, ולפירושו היה שולט בשתי ידיו, והעיר מבכורות מ"ה ב' דר' פוסל בשתי ידיו ולבאורו של הח"ס במגילה כ"ד ב' תקשי א"כ עשיתו לרבינו הקדוש בעל מום עכ"ד, ולא ציין מקומו והוא בחלק או"ח

סי' י"ב ד"ה ואגב שהביא דרש"י בסוטה י"ב ע"ב ורא"מ נדחק ע"ש בח"א ולכן פירש כיבמות ק"א ב' דסנהדרין צריכין להיות נקי מכל מום וא"כ לר"י איך יכול להיות בתוך הסנהדרין עכ"ד, וכ"כ בחלק אה"ע סי' צ"ב יעוי' עוד בחא"ח סו"ס ל"ג, ואף דמפשטות הסוגיא דר"י לא ס"ל משה על גביהן אין הכרח שהיה בתוך הסנהדרין, ורק לפרש"י אתך בדומין לך מיוחסים ומנוקים ממום, וע' בפסקתא דר' טוביה פרשת יתרו שיהיו כשרים דהיינו דתנן החשוד בדבר כו' וע' בתוס' ע"ג ו' ע"א ד"ה והשתא:

ובלחמי תודה בפתיחה לשה"ג שנת תק"ע בדפי הס' ס"ד ע"ג בישוב קושית הרא"מ על רש"י שפירש כן מצד שלא היה כשר בסנהדרין, והא י"ל דונשאו אתך ר"פ בהעלותך היה לאתר מת"ת למ"ש בשה"ש רבה בפסוק ומום אין בך שכולם נתרפאו בשעת מת"ת עכ"ד וע' במ"ר נשא פרשה ז' ובויק"ר פרשה י"ח ותו' ע"ג ה' א' ורש"י שבת קמ"ה א', הרי דבעשיית העגל חזרו למומן, ודוחק דכיון שלא היה אז במחנה ישראל כשעשו העגל לא חזר למומו, וגם דלהמכילתא בפסוק וכל העם רואים משמע דלא ס"ל דחזרו במעשה עגל, ובזה נסתר דברי השאילת שלום אות קצ"ב בקושיתו מפרשת נגעים, וע' בשו"ת פני אריה סי' ס"ב שנדחק:

וע"ש בלת"ת דלהמכילתא משפטים ר' יהודה אומר במרה נצטוו שנאמר שם שם לו חק ומשפט, ולפ"ז אף שלא היה אז מינוי ע"א סנהדרין וע"כ מוכרח כדאמר בכ"מ משה במקום ע"א דתיקשי נמי לר"י א"כ עשיתו בעל מום וע"ש עוד. ולכאורה גם לפי דרכו אף דאשכחן בסנהדרין י"ג ב' וט"ז ב' דמשה במקום ע"א מ"מ הא עדיין לא נאמרה הפרשה, ורק לרש"י בפסוק נבול תבול גם לרבות חור וע' זקנים רק דיתרו ראה שכולם אינם מספיקים וע' בספרי זכ"י לביצה ה' סוד"ה דבר שבמנין מש"ש, ובלשון הזהב ח"ב פרשת שמות הקשה על רש"י דסוטה מבכורות מ"ד א' והא מומין לא פסלי אלא בכהנים כמתני' חולין כ"ב ב', וכתב דכיון שהיה ראש לסנהדרין וכיון דפסול בכהנים פוסל בסנהדרין, וע' רמב"ם פ"ב מסנהדרין הלכה ו' ובכ"מ, אבל בסוטה דקולו כנער וקול משונה לא פסל בכהנים ככתובות ע"ה והוכרח לפרש שנפסל לשיר יעש"ב, ובבנין אריאל פרשת שמות, וע' בסדר הגט שלישי מיד שליח של בעל בסעיף ג' לא יהיה אחד מהב"ד בעל מום וכ"כ בסדר חליצה ס"ב וע' ברשמי שאלה סי' ס"ג משש"ב:

י **מה** שהעיר על מה שכתבתי בסי' ע"ו מה שלא הביאו מקרא דמרים, דאין ראיה לפי' רשב"ם דברים סי' כ"ד ט' דקאי על ענין הסגירה שאף שהעם לא נסע עד האסף מרים לא חלקו לה כבוד אלא תסגר שבעת ימים וכש"כ שאר בני אדם, ואם שבזה נדחה גם תמיהת רמב"ן על הבה"ג ומוני המצות שהשמיטו מצוה זו, וכן מסמיכות הענין דבמשנה

תורה לכ"ע דרשינן סמוכין, ומ"מ י"ל שנכלל ג"כ העונש מלשה"ר שעל ידי נגע הצרעת יבא לידי זכירה בעונשה על שהשותו לשאר נביאים שעכ"פ היה יותר ראוי להסמיך מקרא זה בפשוטו וכראב"ע הנה ראיה על דרש אל תקרא מצורע אלא מוש"ר:

יא **במה** שכתבתי אות נ"ב מס"ח חרצן של זב שלדעתו ט"ס יש בהעתקה והוא תלמוד ערוך בזבחים ע"ט ב' חרסן ע"ש ברש"י:

ודאי לא נעלם זה, וכבר נשאלת כזה מאחד והראיתי לו תיכף על גליון הש"ס שלי שציינתי ע' בשו"מ קמא ח"ג סי' ל"ג מ"ש בסוגיא דהתם ואכ"מ להאריך מה שהעירותי על דבריו, ומ"מ בכונת הס"ח קרוב יותר להגיה כמו שכתבתי שצ"ל חיצון תחת חרצן וכמו שדרשו מה ידיו הנראים אף כל גופו הנראה טעון רחיצה פרט לבית הסתרים (ובדפוס נשתבש בטעות הסיסתם) והנחירים, וע' בפסיקתא זוטרתא פרשת מצורע בפסוק וכל אשר יגע בו הזב, או שצ"ל חוצן והיינו הנוגע במשכבו או בכלי שישב עליו נוגע בו ומלשון חוצן על שפת הבגד (ובדפוס נתחלף שצ"ל חוצן במקום חיצון וכו', או שצ"ל חיצון במקום חוצן יע"ש. בסי' נ"ח דף ע"ב סוף ע"ג וכה"ג בירו' וכו' שמשביחו דמתקיים לו, נשמט וע' בתו' פסחים ק"ט ב' ד"ה ארבעה כוסות כו' והלכה כו', סי' ק"ג בדפי הס' כ"ג ע"ב שורה כ' אחר תיבות ובשו"ת זכרון יהודה לר"י בן הרא"ש סי' צ"א נשמט בזה"ל. ועל אותם המצוים כו' דבגיטין ח' ע"ב משמע דוקא משום ישוב א"י וכו' ואפילו צרכי רבים לא מצינו היתר רק דבור ככתובות ה' א' שלצרכו אסור משום ממצוא חפצך ודבר דבר וכו' עכ"ל בקצרה, ומ"מ אם צריך לישבע קודם הגדת עדותו כשבע"ד מכחישו שהנוסח שהמזהיר מודיע לקבל קללות אם אינו אמת וכא"ח סי' ש"ו סי"ב, והא"ר מביא מס"ח סי' ת"ט שמחמיר בזה, ודלא כמ"א בשם ס"ח שלפנינו לא נמצא כמ"ש הא"ר, ואף שאין זה ברור כ"כ אם נכנס תוך איסור ח' ושבועה, וע' להרחי"דא בחבורו על ס"ח שהביא הרשד"ם וחתר לומר דהוה דאורייתא ממ"ש הרמב"ם דאין עונשין כו' ומ"מ מסיק דהוה רק דרבנן, וכמ"ש הא"ר לתמוה על המ"א שכתב בשם הס"ח להיפך, ולא נחית לקישור דהמ"א שהרשד"ם אוסר שהביא ראיה רק למחלל שבת וע"ז כתב שכ"כ ס"ח לאסור ח' ובמחלל שבת מפורש להיתר בעירובין ס"ג א' וע"כ מודה לזה גם הס"ח וע"כ ח' ושבועה כנ"ד דרבנן, וע' בשו"ת רשד"ם חא"ח סי' ח' לענין דהוה לצורך השבת יעש"ב ובעיר הצדק ל"ח כ"ז. ובתשובת הגאונים הקדמונים הישן בדפוס קושטאנדינה ומנטובא סי' י' מח' ומשמ' בשבת וכו', וע' בשו"ת ריב"ש סי' ש"צ וע' בשו"ת דברי ריבות סי' ש"ח שאין לדמות לשאר עונשין שהם לפחות עשיית מעשה וכש"כ שיש ראיה להתיר מפ"ז דשביתת עשור וע"ש בהה"מ וכו' ובנ"ד כולהו איתנייהו

שהוא צורך הרבים להעמיד וכו', וע' בשבות יעקב ח"א סי' קי"ד ובאיי הים על תשובת הגאונים בשערי תשובה סי' קפ"ה:

סי' קכ"ו בדף ל"ח ע"ב סוד"ה ומה שכתב עוד וכו' שורה מ"ז נשמט ההמשך בסתירת דברי השואל. הנה בעיקר דברייי שתלה בפלוגתא דריב"ב ורבנן בסנהדרין, הרי שם מבואר מפני שקירב כו' ופלוגתייהו כיון שבלאו הכי היה מת מצד הכאתה, אבל לא כשהחסיר א' מאבריו ובא אחר והכהו ומת ואף דלא דמי להורג את הטריפה כמש"ש בתוס' דאפילו למ"ד טריפה חיה דהתם הוה בגופו וחיותו עומד להתמעט:

ומה שהעיר על המל"מ בהריגת עמשא והא בידו היה למחול לו, מתשובת מהרי"ו סי' קי"ד דאינו רשאי למחול על כבודו ומלבד דלא שייך בכה"ג אין כבודו מחול בהיותו בהכרח לצורך השעה כמו שמחל דוד לשמעי בחייו בהיותו רק ע"פ משפטי המלוכה שהוא בידו וע' בסוטה מ"א ב' ותו' ד"ה מצוה, ובמכות ה' א' ותוס' ד"ה בעידנא, ובלאו הכי יש לדון בגירסת הספרים במכות י"א ב' מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם ולר"ע רשות ביד גוה"ד וכל אדם אין חייבין עליו:

ומה שהרחיק עוד ע"פ דרכו לדמות להא דב"ק כ"ו סע"ב זרק תינוק כו' דלרבנן דריב"ב לא הוה כל נפש וההורגו מתחלה קירב מיתתו קודם שנגמר דינו, וא"כ יואב נתפס בממ"נ מעמשא שקירב מיתתו וע"כ דדעתו מכרעת כרבנן וא"כ יתחייב באבנר על מקצת נפש והאריך בזה, והוא טעות גמור בדמיונו דהתם עומד למות מעצמו גם אם לא נעשה בו שום מעשה, ועדיף מהורג את הגוסס ואף דרוב גוססין למיתה חייב כשו"ד, ולא גרע מהא דחיישינן לחיי שעה מהא דכתיב והרעב בעיר ומתנו שם ואטו יפטר ההורגו מצד זה, וע' בחידושי ריטב"א שבועות י"ז בקרובי עבודה דבע"ג קרובי בישולא לאו בישול הוא כיון דהוה דרבנן הקילו, וע' בלחמי תודה בדבר הלכה לשבת שובה תקס"ז בדפי הס' י' ע"ד שהאריך, ובפרדס דוד פרשת משפטים בסמיכת הענינים שדן אותו בממ"נ, וגם בפני יצחק זוטא פ"ק דחגיגה דף ג' ע"א בדפי הס' ע"ח ע"ג מה שכתב בדרך דרש:

ויתר דבריו בהמשך הפסוקים לפי דרכו בדרך דרש למותר להשיב שלדבריו צוה לשלמה שיעשה כחכמתו כמצות התורה דדריש אכין ורקין ואף שבעצמו דעתו בהיפך בשלחו הספר ליד יואב שמחוייב לשמוע לו, וע' באהל יוסף למכות משש"ב על הדרש דאכין ורקין:

גם מה שהרחיק באמרו כי כן עשו לי בברחי מפני אבשלום דאף דבסתם אין מגיע תשלום גמול כיון דאתייקורי ביה כמגילה כ"ח מ"מ בשעה שברח היה מתכפר בשעירה כהדיוט:

והמה דברים דחויין מעצמן ולא גרע מאדם חשוב בקידושין ז' ע"א דאפילו נתנה היא ואמר הוא מקודשת דקבלתו כנתינתו, ומה חסר לו בפשוטו מצד ההטבה בהיותו בורח וכי מי שמשים נפשו בהצלתו אף שהראה בזה את גבורתו לא יהיה ראוי לגמול בעבור שנתיקר בזה, השבתי לו על פרטי דבריו אשר אדמה כי יהיו לו לעינים לבלי להיות נחפז בהדפסה (שוב נדפס שו"ת דברי חכמים משד"ח שהזכיר קצת מדברי השואל בכתובים שהביא בסי' מ"ה ודחאו ג"כ):

ואזכיר עוד במה שנשאלתי מכמה שואלים במש"כ בספרי זכ"י לפסחים י"ג על קושית הצל"ח בהא דאין מביאין תודה בע"פ מפני חמץ שבה מהירו' שאוסר באכילת מצה בע"פ לחד תי' משום דתודה הוה מצה עשירה דמשוח בשמן, וכתו' שם ר"פ ע"פ דלא אמר בירו' אלא במצה עשירה הראויה לצאת וכן בתוס' שם ל"ה ב', והא שם ל"ח ב' משני רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות ופרש"י דבעשרים חלות גדולות אין כאן עשירות:

ע' בכ"מ פרק י"א מפסוהמ"ק הלכה ט' דמשמע מרמב"ם דכי אמר ר"א בריבה שמנה כשהפריש להשני לוגין דוקא ודלא כרש"י דעריב בה פורתא, ועוד דבפ"ט ממעה"ק הלכה כ"ב פוסק כשמואל במנחות ע"ז דלחמי תודה שאפה ד' חלות יוצא וע"ש בפרק י"ג הלכה י' ממ"ש ריבה בחלות או מיעט כשר, וא"כ כשהיה רביעית לארבעה חלות הוה ג"כ מצה עשירה:

ובחידושי הארכתי לפלפל דסוגיא דאין מביאין תודה בע"פ דע"כ מתוקמי לר"ש כזכרון יצחק סי' נ"ח ובספרי זכ"י לסוכה ט' בדפי הס' ס"ז ע"ד ולא מתוקמי האי שנויא דמתחלקת לכמה חלות (וע"ל סי' קע"ח) ואכמ"ל:

סימן רמא

בשנת תרכ"ח. להר' יונתן מבויסק וכעת הרב דווילקאוויסק

הגיעני מכתבו מועש"ק ב' כסלו שיצא לדון אם מותר להשתמש לאור הנר הנוסף דתליא בשיטת התו' שבת כ"א ע"ב ד"ה המהדרין ובדהרמב"ם, וע' בבה"ט סי' תרע"ג ס"ק ב' בשם גן המלך שאפילו שמוסיפין בכל לילה אסור להשתמש לאורה:

ולא ידעתי מקום ספק לחלק בנר הנוסף דלא בעינן לגביה היכירא כלל. ומה שהבין בדהרמב"ם שאף לאותן שמדליקין נר לכל אחד יעשו לכ"א ב' נרות בליל שני וע"כ דלא בעי היכירא בליל הנוסף, ולהבנתו תיקשי לאידך גיסא על התוס' דבסי' תרע"א ס"ב בהג"ה דיזהרו ליתן כל אחד נרותיו במקום מיוחד שיהיה היכר כמה נרות מדליקין, וא"כ מהכ"ת לטעות שיש לו בני בית מרובים כיון שכל אחד צריך ליתן במקום מיוחד,

וע"כ דלדידהו שהיו מדליקין מבחוץ וכיון דמצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל לפרסומי, וכשיהיו הרבה בני בית לא יהיה אפשר לכל אחד להניח במקום מיוחד וכהג"ה סעיף ז' דבזמן הזה שכולם מדליקים מבפנים ואין היכר לבני רה"ר כלל כו', ואם רבים בני הבית עדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד וממילא אי אפשר לטעות:

ובלאו הכי אין סברתו מוכרחת ממה שהרמב"ם אינו סובר הטעם משום היכר וכמו שהקשו עליו דהא גם עכשיו אין היכר ואיך ידעינן דאחד מדליק והוא מהמהדרין מן המהדרין ודלמא כך בני אדם בבית והוא מהמהדרין, וצריך לדחוק דכל שאינו טפי מימים תלינן הנרות מסתמא במנין ידוע מימים, ומיושב ג"כ מה שדקדק מעלתו שנקטו הטעם משום הנכנסין ולא משום פרי החג, דטפי ניכר מצד הימים, ועוד דמ"מ איכא היכירא מיום ה' כשיהיה ה' נרות דאי שיש לו חמשה בני בית שמדליק לכל אחד בפני עצמו שיצטרך מ' נרות לכל ימי החנוכה להיות מן המהדרין והלא יותר. טוב היה לו להיות מוסיף והולך כמהדר מן המהדרין ולצאת בל"ו נרות, והרמב"ם לא ניחא ליה בהא דמ"מ אפשר שאין בני בית רוצים לצאת בנר שלו רק להדליק לכל אחד בפני עצמו, ואף אי נימא דנר לכל אחד הוה רק מהמהדרין ולהיות מוסיף והולך מהדר מן המהדרין, היינו שהחיוב מקודם להדליק נר לכל אחד עדיף יותר מלהיות מוסיף והולך וא"כ לא שייך להיות מהדר מן המהדרין קודם שהוא מהמהדרין, ולכן סובר הרמב"ם שהחיוב להיות כל אחד בפני עצמו מוסיף ולא כמנהג ספרד שמדליקין נר אחד לכל אנשי הבית ולהיות מוסיף והולך וכהתוס' דמה"מ לא קאי רק אנר איש וביתו:

והכנסת יחזקאל סי' י"ז כתב ג"כ דסברת התוס' דמיד ביום ב' שידליק ב' נרות יהיה מתחזי יותר לומר שהוא מהדר מן המהדרין ולא לתלות שביום ב' בא עוד אחד ובליל ג' עוד אחד, וזה אין סברא כלל דאטו בשביל שהוא מן המהדרין מוכח מזה ג"כ שאינו מהדר מן המהדרין תרווייהו ביחד וכשאינו מן המהדרין יהיה מסתבר יותר לומר שהוא מה"מ, ובמק"ש הלך למרחוק בדברים דחויים מעצמם שאין לכוונם בלשון התו' וגם נתחלף לו דשמואל דקאמר וכי נר קדושה יש בו לשיטתו דאין מדליקין מנר לנר, ונתחלף לו רב בדשמואל, ובפר"ח כתב בכונתם דאם אחד בלבד ידליק ונראה ההוספה בכל יום יהיה היכר שלא יסברו שבכל יום הוסיפו או נתמעטו, אבל כשרואים הרבה מדליקין לא הוה היכר כלל שיחשבו שמא יש עוד אנשים כי בריבוי אין ההוספה ניכרת כמו באחד בלבד:

ומה שדקדק מעלתו במ"ש התו' כנגד הנכנסין והיוצאין ולא מפרי החג, יעיין בכני"ח סי' י"ז שהאריך בישובו, ומ"ש מעלתו על האחרונים שכתבו הטעם שמבטלין בלילה א' מצות מהדרין כדי שיקיים למחר מצות מהמה"ד כמו בקידוש לבנה כיון דיעשה המצוה גופא בהידור למחר משא"כ בשתי מצות נפרדות, ותמה דהרי הכא המצוה שידליק היום גם למחר ולא דמי לקידוש הלבנה שלא יעשה המצוה רק פעם א'. ושוב האריך דגם לטעמא דהנכנסין ויוצאין שייך משום מעלין בקודש דלב"ה דההעלאה ביום המאוחר מצד ריבוי הנרות ולב"ש כנגד הנכנסין ההעלאה מצד שבכל יום המאוחר יחזור להדליק כנגדו ויהיה מפחית להדליק כנגדו יום שלפניו, וא"כ החשיבות יותר ביום המאוחר כיון דמה שהדליק ביום שלפניו הוה ג"כ נגד יום הנכנס שאח"כ, ולזה לא נקטו התו' משום פרי החג, אבל לר' יוחנן שפסק נגד פרי החג וא"כ מוכרח כשיטת הרמב"ם:

וזה סברא רחוקה מאד כיון דמה שחוזר להדליק כנגד היום שהדליקו בו בראשונה, וגם לסברתו דלב"ה הוה ההעלאה מצד ריבוי הנרות שמוסיף והילך שהוא כנגד ימים היוצאים, א"כ אכתי הדק"ל איך יבטלו ביום א' מצות המהדרין בשביל מצות מהמה"ד שיעשו למחר כיון דלב"ה עיקר העילוי מצד הנרות ולא חשיב זה לעילוי מצד מה שמדליקין הנרות נגד יום העבר פעם שנית, ואף שנגד אותו היום שהוא כעת זמן חיובו אין מדליקין רק פעם א' ומה שחוזר להדליק כנגד אותו היום שהדליק בראשונה לא מיחשב עילוי כיון שעבר מצותן:

אך באמת ניחא דברי האחרונים בפשטות להח"צ סי' ק"ו דסברת רדב"ז ע"ד דרז"ל במ"ק ט' דאין לחשב שכרן של מצות איזה היא היותר גדולה אלא הבאה לידך עשה, וההיא דברכת הלבנה בתה"ד שיש לו להמתין דהתם המצוה נעשית באופן המשובח וכן בההיא דתמידין ומוספין דכחדא מצוה חשיבא דתרווייהו עבודת הקרבנות יעש"ב, ובלשון הזהב לזבחים פ"י משנה ה' בדף י"ב סע"ב, וא"כ מאי נפ"מ שהמצוה הזאת מתקיימת למחר אבל היכי שמתקיים המצוה הזאת למחר שנית בהידור יותר בודאי יש לדחות בזה מצות המהדרין כדי לקיים למחר מצות מהדר מן המהדרין, וע' בפסחים ס"ח דחביבה מצוה בשעתה מהקטח"ו ורש"י סוכה כ"ה ב' ד"ה שחל שביעי וא"ח סי' תכ"ו ובח"ס אה"ע ח"ב סימן פ"א ושאילת יעבץ ח"א סי' י"ח ובתו' יומא ל"ד ד"ה רבי אומר ובמכתב לחזקיה ובחידושיו לסוכה כ"ה ובית שלמה מהד"ב ליו"ד ח"ב סו"ס צ"ד וח"ס חא"ח סי ר"ח ד"ה ומ"ש דפורים וחנוכה ושאילת שמואל סי' ל"ד ד"ה מה שהעיר בתו' פסחים ע' ד"ה שלמים ועדות ביוסף חיו"ד סי' ל"ד ענף ג' ובכנה"ג לטאה"ע סי' קס"א

ס"ק ח' ובספרי זכ"י פ"ב דשבת מ"ש על החי"ע ויהודה יעלה חאה"ע סי' קמ"א (וע"ל בתשובותי סי' ל"ה אות ד' ד"ה ובמ"א ובסי' ק"כ אות ג' ד"ה ונראה):

ובחידושי ליומא י"ג הארכתי בדהחה"צ הנ"ל לרמב"ם רפ"ט מתרומות דפסק כברייתא דהאומר לאשתו הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד, וביוה"כ פסק דלא כר"י בריש יומא ולסברת התו' שם כיון דכפרת כל ישראל תלוי בזה ניחוש אפילו לתרי ותלת, וא"כ לרמב"ם דמן הדין יש לחוש למיתת אחד אפילו לזמן מועט ל"ל להקל כיון דאיכא למיחש גם במיתת ג' וד' מצד הדין ולא שייך לומר אין לדבר סוף. אבל במיתה דלא שכיח רק מצד מעלה תקשי דהא בתירוץ הגמ' דכה"ג זריז הוא מתורץ נמי קושיא הראשונה ורבנן הא חיישי לשמא ותירצו דודאי בג' וד' יש לדבר סוף, וא"כ למה פסק כר"י דהא ודאי ילד"ס בג' וד':

ואולם ברמב"ם האיס"ב פי"ז הלכה י"ג דאין כה"ג נושא ב' נשים לעולם וע' ראב"ד ומ"ע, ולפ"ז למאי דמסיק מקדש לתרווייהו מעיו"כ בתנאי ומוכרח דמותר לישא ב' נשים בימות החול, וצ"ל דסובר כיון דכפרת כל ישראל תלוי בזה מתירין לו ודאי איסור מחמת ספק איסור שמא תמות ביו"כ, אבל מ"מ פריך ורבנן הא חיישי לשמא והא י"ל דס"ל לרבנן דאין מתירין ודאי איסור משום ספק איסור. אך י"ל דסוגיא דהכא אזלא לאביי דמוקי סתם מתני' בגיטין כ"ח כמ"ד דלא חייש למיתה וכן מצינו ביבמות כ"ו, אבל לרבא דמסיק דלכ"ע חיישינן למיתה וכדמוכח בגיטין דמשוה שמא ימות לשמא יבקע הנוד וכר"ש ור' יהודה ור' יוסי, וע' בגיטין פ"ה א', וא"כ אצ"ל דחכמים ס"ל דלא כהלכתא דלא חיישינן למיתה אלא דמתקינן לו כהן הדיוט שיהיו לו ב' נשים כי אין מתירין לו ודאי איסור משום ספק איסור, ובתוי"ש ריש יומא דמה שכה"ג צריך שיהיה לו אשה ביוה"כ אינו מעכב בדיעבד ולכן אין לתקן כהן אחר שמא תמות אשתו דאין להעביר הכה"ג בשביל שאין לו אשה, וא"כ קשה מאי פריך ורבנן הא חיישי לשמא והא י"ל דטומאה המעכבת כפרה בדיעבד להכי מתקינן כהן אחר אבל אשה דאינה מעכבת לא, ורק לרמב"ם דלא חייש למיתה וכנ"ל ניחא הכל:

ובתו' עירובין ל"ח ד"ה אי אתה מודה כו' דלהני דמפרשי טעמא משום דאין ברירה או משום ראשית כו' כיון דקתני סיפא אי אתה מודה שמא יבקע הנוד, מנ"ל דלא הוה טעמא משום הכי, ולסברת התו' הנ"ל י"ל דבגיטין כ"ח שם משוה הגמ' שמא יבקע הנוד לשמא ימות, וכמו דגבי מיתה דמחלקינן בין זמן מרובה לזמן מועט גם גבי חששא דשמא יבקע הנוד ג"כ שייך לחלק בין זמן מרובה לזמן מועט, וא"כ נהי דפלוגתת ר"מ ור"י הוא בין זמן מרובה לזמן מועט כי זמן מרובה מיקרי לגבי מיתה משלשים יום כרא"ש פ"ה

דנדרים, לכן ניחא דר"י וחביריו קאמרי ליה אי אתה חושש שמא יבקע הנוד אף על זמן מרובה, אבל טעמיהו אינו שמא יבקע הנוד דהם סוברים אף על זמן מועט אסור לעשות כן, הוה דוחק למימר דסברי שלא כהלכתא וסתם מתני' דיבמות לא יהיה אתיא כוותיהו לכן דחיק הגמ' למימר לא מטעם שמא יבקע הנוד. אמנם קשה דהרמב"ם פסק פ"ו ממעשרות הלכה כר"י וחביריו דמה"ת בשל תורה אין אומרים ברירה, א"כ קשה הו"ל לאתויי טעמא דשמא יבקע הנוד כי הוא דומה לשמא ימות, ובשמא ימות פסק דחיישינן וכנ"ל כי זה דמשני שמא יבקע הנוד והוא אינו רק חששא דרבנן כסוכה כ"ד. אמנם נראה להוכיח מכש"כ דבמידי דרבנן לא חיישינן לשמא ימות כי הוא כתב דוקא לטבל מה"ת:

ובבנין עולם חא"ח סי' א' הקשה על הטעם דאין מעבירין מזבחים נ"א תו' ד"ה אשר פתח דלא שייך כ"א כשיש ב' מצות לפניו וכיון שיש לו רשות ליום אחד דמיא לקביעת מקום וליתא דהתם בזריקת הדם דרשאי לשחוט ולזרוק אח"כ אין לחוש לאין מעבירין כיון שלא התחיל בעשיית המצוה לזרוק הדם, משא"כ כשיש לו רשות לעשות המצוה לאיזה יום שירצה וא"כ גם עכשיו מצי עביד ולמה ימתין עד למחר ולבטל מעליו המצוה שמוטל עליו היום. וגדולה מזה במגילה ו' ע"ב סבר דאין מעבירין עדיף וע' רש"י ד"ה אין מעבירין, ואף דמדרשא דקרא דהשנית לא מוכח אי סמוך לשבט או לניסן ואין סברא דעדיף ממיסמך גאולה לגאולה, היינו משום דהיא מצוה אחת עדיף לעשות שימתין כשיהיה יותר בשלימות, ובזה פליג אידך וסבר דאין מעבירין עדיף טפי ואף דמדרשא דקרא דהשנית לא מוכח, אבל כשהחיוב מוטל עליו לעשות לכ"ע דאין מעבירין, וביומא ל"ג תוס' ד"ה דאמר רבא ש"מ מדר"ל כו' ומשמע דר"ל אית ליה ג"כ הא דאין מעבירין, ואף דלרבא ביבמות ל"ו ב' כר' יוחנן לבר מתלת, וע"כ דר' יוחנן סובר ג"כ הא דאין מעבירין אלא דהכא איכא ג"כ עדיפות המצוה לטעם מיסמך גאולה לגאולה עדיף ולכן לא סבר הא דאין מעבירין והארכתי בחידושי לריש מגילה ב' א':

שוב ראיתי בישועות יעקב שהקשה להתו' שידליק נר איש וביתו ויבטל מעשי המהדרין כדי שיעשה למחר כמהדר מהמה"ד, דלח"צ דמי שיש בידו עתה לעשות מצוה לא ימתין עד שיעשה מן המובחר שמא יאנס, וע' בדברי ירמיה ר"פ ד' מחנוכה שהאריך בישוב זה:

ומה שהאריך מעלתו להוכיח ע"פ יסוד זה דלמ"ד נגד פרי החג מותר להשתמש בנר הנוסף דלא בעי היכר ותירץ שיטת הרי"ף דבנר שמוסיפין מותר להשתמש לאורה מדאמר שמדליקין בשבת ש"מ דאסור להשתמש לאורה וש"מ דכבתה אינו זקוק לה, דקשה למה מדייק כבתה אינו זקוק משבת ולא מחול וכפרש"י דבנר הנוסף אינו זקוק

לכ"ע, ולזה הקדימו דאסור להשתמש לאורה וע"כ בחדא נר דעיקר המצוה דאל"כ היה מותר להשתמש לאורה, ולכן משמיה דר' ירמיה לא קבלה דמיירי בנרות שמוסיפין ואי משום דאסור להשתמש לאורה רק משום היכירא, ולכן לר' יוחנן לטעמיה משום פרי החג ולא בעי היכר וע"כ דאסור להשתמש בעיקר המצוה:

אמנם י"ל עוד בשיטת הרי"ף למ"ד בא"ח סי' תרע"ג ס"ב בהג"ה דאפילו כבר כבתה מע"ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעו"י אין זקוק לה, והט"ז בס"ק ט' סובר דזקוק לה, וסובר הרי"ף דלרב אפילו כבתה קודם קבלת שבת אין זקוק ולא חיישינן שמא יפשע, ולהט"ז דמשכבתה קודם קבלת שבת ודאי דזקוק לה ואמאי אינו אסור לרב שמא יכבה קודם קבלת שבת וע"כ דלא חייש לשמא יפשע וא"כ אין ראיה ג"כ מהא דשרי להדליק בחול. ועפ"ז י"ל בדרך פלפול בהא דמשמיה דר' יוחנן קבלה וע' בספרי זכ"י רפ"ב דשבת בדפי הס' כ' ע"א לר' יוחנן לשיטתו בנותר שלא בזמנו כו' יעש"ב, והארכתי עוד בכמה פנים במהד"ת לספרי זכ"י בחידושי לסוגיא דהכא:

סימן רמב

להנ"ל ג' שמות תרכ"ט.

ע"ד הספק בנר חנוכה שנתן שמן פחות מכשיעור ובירך ובא להוסיף עד השיעור אם צריך לחזור ולברך:

בנש"א בהלכות חנוכה כלל תנ"ג סי' כ"א דמשמע מהרא"ש דתלוי בב' התירוצים בשבת כ"א ב' דאי לא אדליק מדליק א"נ לשיעורא, ולתירוץ א' אין שיעור כלל לשמן, ומסיק כיון דהרבה פוסקים אין מצריכין שיעור הדרינן לכללא דספק ברכות להקל ולכן יחזור וידליק ולא יברך עכ"ל:

ובשו"ת חכ"צ סי' צ' הקשה לשיטת ר"ת ברא"ש פ"ק דפסחים דמברכין להדליק בנר שנמשכת בזמן שצריכה שתדלק משקה"ח עד שתכלה רגל מהשוק, דלמאי דמבע"ל לחד שנויא דאי לא אדליק מדליק ולא ס"ל האי א"נ לשיעורא מאי דעתיה בנוסח הברכה דלהדליק:

ולכאורה אי נימא דלתירוץ א' אין שיעור כלל לשמן מאי שייך אם כבתה זקוק לה כיון דכבר יצא, ואף די"ל דלהו"א דאי כבתה הדר מדליק ע"כ דיש שיעור לשמן, מ"מ מהכ"ת לאפושי בפלוגתא דמשמע דפלוגתייהו רק אם כבתה בתוך זמן השיעור דאין זקוק. אבל לכ"ע בעי שיעורא למשך שיעור השמן דצריך שתדלק עד שתכלה דאז הוה פרסומי ניסא ורק דאשמועינן דלאחר זמן זה א"צ להדליק, וכן מלשון הטוש"ע סימן תרב"ע ס"ב שכח

ולא הדליק עם שקה"ח מדליק והולך עד שתכלה רגל מהשוק וכו' הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור וכו' וכיון שמתחלה התחיל בשכח וכתירוץ הא' ומסיים הלכך וכו' וע"כ דגם לשנויא קמא שמעינן נמי שיעורא:

וי"ל עוד שאם היה הדין כבתה זקוק לה ועדיין תוך הזמן היה מצוה להדליק כמו בתפילין שמקיים מ"ע בכל רגע אף שלא הניח בשאר היום וכתר"י בפרק תהש"ח דאף דהוספת שבת כל שהוא מה"ת, מ"מ במקבל שבת מבעו"י הכל חשיב תוספת דאוריי' וכמו בתרומה שחטה אחת פוטרת ובתרם הרבה הכל תרומה, וע' במעון הברכות לברכות כ"ז ב' תו' ד"ה דרב צלי וע"ש בדפי הס' נ"ז ע"ב, ושם נ"א ע"א ד"ה שהיום גורם בדפי הס' קט"ו ע"ג. וע' בדברי שאול ר"פ תבא ושו"מ תנינא ח"ב סי' כ"ג דף כ"א סע"ב ד"ה והנה מדי דברי, וע' בשו"ת ברכת משה סי' מ"ב אות ג' וכבר קדמהו בשו"מ וכנ"ל (וע"ל סי' ק"כ), וע' במג"א ופר"ח סי' תרב"ע שאם איחר רבע שעה אחר שקה"ח א"צ שמן רק לרבע שעה וא"כ אין שיעור לשמן רק להדלקה, אבל לתירוץ ב' לשיעורא אף דבמדליק סמוך לזמן שתכלה א"צ ליתן שמן רק כשיעור הזה, מ"מ כשמדליק משקה"ח ואינו נותן שמן כשיעור הוה כח"ש דמצוה, וזה תלוי בחקירת האחרונים בח"ש דמצוה אי הוה כמו באיסור דח"ש אסור מה"ת והארכתי בתשובה:

ובמק"ח סי' תע"ר דמצוה דהדלקה דחנוכה אינו דומה להדלקה דמנורה דבנ"ח אין מצוה רק תחלת ההדלקה שידליק בשיעור כזה תדע דהא כבתה אינו זקוק לה יעש"ב, ובזה מיושב קושית התו' שבת כ"א ע"א ד"ה ומותר וכו', וא"כ י"ל דכיון דס"ל לרב כבתה אין זקוק לה ולא הוה מצוה רק בתחלת ההדלקה והוה סברא שפיר דמותר להשתמש לאורה דמסתמא לא יחמיר שום אדם לאסור, אבל לר"ה דכבתה זקוק לה א"כ הוה החיוב מצוה כל זמן שידליק והוה הסברא דאסור להשתמש ומש"ה איצטריך לאשמועינן דמותר, וא"צ לכל אריכות הרש"א בזה:

וע"ש עוד בח"צ הנ"ל וז"ל ואפשר דלר"ת פירוש א"צ לשיעורה הוא דלאחר זמן מותר לכבותה או להשתמש לאורה עכ"ל ונראה שהבין דלפרש"י שהיה בה שמן כשיעור הזה, וע"כ דליכא למימר כן לשנויא קמא דאי לא אדליק מדליק וע"כ דאין ליתן שמן כשיעור הזה כיון דלא בעינן שיהיה פרסום הנס על כל אותו זמן רק אי לא אדליק, ולכן פירש הח"צ דר"ת סובר כהרי"ף דלא מיירי מזמן הדלקה רק לענין לכלות או ליהנות מהשמן לאחר זמן הזה, וממילא י"ל דגם לשנויא קמא בעי שיעורא ושלזה מייתי הגמ' אידך שנויא דלישתמע מיניה עוד דין אחד, ולפי' זה ניחא ג"כ הא דלא אמר בהדיא שיעור הזמן חצי שעה וכפסחים מ"ו א' ומגילה ב' סע"ב ולימא מיל וע"ש בטו"א ד"ה הא קמ"ל,

ובלאו הכי דחוק לפרש לפרש"י דלילשנא קמא ס"ל ג"כ דבעי שיעור מסברא דלפ"ז הו"ל למימר א"נ לשיעורה לבד:

אמנם בסמ"ג הלכות חנוכה והובא גם בהגמ"י ואר"י שנהגו העם כלשון ראשון א"נ שמא אין אנו צריכין לשיעור מאחר שאין אנו מדליקין כ"א מבפנים ואין כאן פירסום נס אלא לבני הבית וכל זמן שב"ב ישנים שייך פירסום הנס אפילו עד עהש"ח עכ"ל, ונדחק הרא"מ בבאורו לסמ"ג דכי היכי דלא קפדינן אשיעורא דשמן לפי הלשון השני הכי נמי על הזמן מההדלקה לפי הלשון הראשון וכו', אך בתו' ד"ה אי לא אדליק לא נמצא רק לענין זמן ההדלקה, ואף שיש לפרש דהיינו שיעור זמן הדלקה וכלשון הטור סי' תרב"ע והתו' כתבו דלדידן א"צ לדקדק בזמן שנתנו חז"ל וכו' ונראה שאפילו לדידן צריך לדקדק בשיעורא ומ"מ ממ"ש הסמ"ג בשם ר"י שנהגו העם כלשון ראשון משמע לקולא שא"צ שיעור השמן, וגם שהסמ"ק שמחברו ר"י בעל התוס' לא הביא שצריך שיעור לשמן ורק שזמן ההדלקה עד שתכלה, ולטעמיה שפוסק כלישנא קמא כדמשמע בתו' שבת שם וכריב"א בתוס' ע"ג ז' א' דל"ק עיקר, ובאו"ז דהאידנא אין מקפידין אשיעורא דנר שמא סמכינן אלישנא קמא, וגם הוא נגד כל האחרונים וביחוד הב"ח, ובפרט בזמן הזה שמדליקין מבפנים דיש מהפוסקים שא"צ לשיעור וכפשטא דלישנא דסמ"ג וגם בד"מ בשם קובץ ישן, לכן אף דגם בזמן הזה אין להקל בשיעור, מ"מ אם עבר ולא נתן כשיעור וברך ואח"כ נתן כשיעור ספק ברכות להקל וברכות אינן מעכבות:

ובב"ח פוסק להקל בתרי לישני דגם אח"כ יוכל להדליק ושא"צ שיעור מטעם ספיקא דרבנן, וזה נגד הר"נ פרק ערבי פסחים בתרי כסי קמאי כו' הלכך אידי ואידי בעי הסיבה יע"ש ובמל"מ פ"א ממגילה הלכה י"א, ובתו' ביצה י"ד א' בשם ר"י דהיכא דיש לכל אחד קולא וחומרא צריך להחמיר בשניהם, ואפילו בס"ס לתוס' ב"ק י"א ע"א ד"ה דקא מטהרת ונדה כ"ז א' ד"ה חומר וע' במ"א ר"ס תקל"ח, והכי נמי בשתי קדירות של היתר שמסופקין לאיזה נפל האיסור ואף באיסור דרבנן כיו"ד סי' קי"א וכן בכתם סי' ק"צ, ובזה י"ל דהרמב"ם בחנוכה דפוסק כתרווייהו לחומרא וא"צ לומר דס"ל דב' הלשונות לא פליגי, ומ"מ לענין ברכה אזלינן לפטור ובזה מסולק קושית המל"מ ממגילה, וע' בישועות יעקב א"ח סי' תע"ב ס"ק ג' שהאריך לדעת הפוסקים דחזקת חיוב דומה לחזקת איסור, ובאמרי ברוך לטו"א מגילה ה' ב' ד"ה חזקיה בא"ד ומ"מ אין לדקדק ופמ"ג א"ח סי' קל"ז באש"א אות ו' וסי' שד"מ במש"ז ס"ק א':

ומה שהקשה המ"מ לרמב"ם דהרי שמצותו בלילה כשר כל הלילה והא מצות נ"ח משתשקע החמה כשבת כ"א ע"ב, וע' בזכרון יצחק סי' צ' בישוב קושית הפ"י לקצת

ספרים דגרסי אמר רבה מ"ט דר"ה והא לרבה שם כ"ג ב' דאין מדליקין שמן שריפה בשבת בתרומה שנטמאה, ובירו' סוף תרומות דמדליקין בשמן שריפה בחנוכה, ותירץ עפ"ד הנוב"י תנינא בהשמטות לאו"ח מהירו' אין מדליקין בשמן שריפה בלילה, וי"ל דלרבה שבת ל"ד ב' דמשתשקע החמה הוה בהש"מ וא"כ נאסר גם שמן שריפה להדלקה דבשעת הדלקה הוה ספק לילה:

סימן רמג

יום ב' א' דר"ח טבת. להרב דפאנוויעז רא"ד ראבינאוויץ

בדבר הערתו שלא נזכר בש"ע סי' תרע"א מקודם הדין דמצוה להדליק נר איש וביתו וכלשון הגמרא:

ולכאורה יש לדחות למ"ש בבנין עולם חא"ח סי' ל"ד במי שאין ידו משגת להדליק נרות של שמן זית ולעשות כמהדרין מן המהדרין אם לא שידליק נר אחד בכל לילה, דיותר טוב להדליק בשל שעוה שיוכל להוסיף ולקיים כמהדרין מן המהדרין דעדיף טפי משום פרסומי ניסא בכל לילה, דמה שהוא מן המובחר בשל שמן זית דצליל נהורא טפי וכשבת כ"ג א' וע"ש בתו' ד"ה מריש יעש"ב, ולכן תני סתמא דמדליקין בנר הנוסף ולדיוקא דבכל ענין מוסיף והולך אפילו כשאין לו שמן רק בשל שעוה, ואם היה כותב מיד הדין דמצותו להדליק רק נר איש וביתו ולמהדרין מהמה"ד צריך להוסיף נר אחד, היה צריך להאריך למיתני ג"כ בפירוש דשל שעוה עדיף משום פרסומי ניסא טפי כשמדליק בנר הנוסף, ואף דמצותו בשל שמן זית וכמו שהקדים בסעיף א':

אך שזה רחוק מאד להעמיס דיוקים כאלו בכונת הפוסקים ולהשמיט מצד זה עיקר הדין, וע"ש דמ"מ בלילה הראשונה ידליק בשמן זית אף שלא יוכל לקיים אח"כ מצוה מן המובחר יותר וכמ"ש הפוסקים בחבוש בבית האסורין ונתנו לו רשות להתפלל בצבור יום א' בשנה דאין לו להמתין עד יו"כ ואף שיש לחלק כמ"ש התו' בכ"מ לחלק בחשש מיתה בזמן מועט, מ"מ גם הא דמהמדרין מהמה"ד אינו חיוב כ"כ וע' בסי' רע"א ס"ג בכבוד יום וכבוד לילה איזה קודם עכ"ד, וסותר דברי עצמו בסי' א' דלמעיין בשו"ת רדב"ז ח"ד סי' י"ג דלא הזכיר חשש מיתה רק משום דאין מעבירין ובפרט דלתו' פ"ג דגיטין וריש יומא דלזמן מועט לא חיישינן, וגם אפשר דרדב"ז מיירי דיש זמן רב עד יו"כ דחיישינן לכמה אונסין ודחה ג"כ החילוק דאין מעבירין, והארכתי בתשובה בסתירת דבריו (וע"ל סו"ס רמ"א), גם מ"ש מפסחים צ"א א' למיחש שמא יחזרו וע"ש בתו' מהירו', והקדימו גם בשו"ת ח"צ סי' ק"ו וע"ש עוד ממ"ק ט' סע"א דבמצוה שאי אפשר לעשותה

ע"י אחרים אל תפלס במצוה שבאה לידו, וכן העלה בישועות יעקב בסי' תרע"א יעש"ב ובפרט למנהגים שהובא בד"מ סימן תרע"ג דשעוה מן המובחר כשמן זית:

ובעיקר הערתו לפי דרכו היה לדקדק כן גם בלשון המחבר סעיף א' שמדליק של שמן, שהיה לו לבאר ואם אין לו שמן מדליק בשל שעוה וכהלכות שבת סי' רס"ד כל השמנים חוץ מאלו מדליקין בה ומ"מ שמן זית מנוה מן המובחר וע"ש במ"א ס"ק י"ב, וע"כ דכאן לא נחית לאשמועינן במה שיוצא בהם רק מה שהוא מצוה מן המובחר, וכה"ג בברכות ל"ט ב' וכל הפוסקים דשלמין מצוה מן המובחר, ובטוש"ע ר"ס קס"ח העתיקו ג"כ בסתם ולא דקדקו לאשמועינן משום מצוה מן המובחר:

גם י"ל דאם היה כותב הדין דמצותו בנר אחד ולמי שהוא מהדר מן המהדרין בנר נוסף בכל לילה, היה צריך ג"כ להאריך לאשמועינן דכל אחד יוכל להחמיר על עצמו להיות מן המהדרין וליכא משום יוהרא, וכפסחים קי"ד ב' דרבא מהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דר"ה וכה"ג בסוכה ל"ב ב' מהדר אתרי וחד הואיל דנפיק מפומיה דר"כ, דבכה"ג ודאי שייך לסתם אינשי משום יוהרא, ובפסחים נ"ד ב' רשב"ג אומר לעולם ישים אדם עצמו כת"ח ובגמ' דטעם פלוגתתן אי חיישינן בהא ליוהרא, אבל לענין לחזר אחר המצות דליהוי פרסומי ניסא טפי לא שייך זה, וא"כ י"ל שזה שהשמיענו המחבר דלעולם ישים עצמו להיות מהמהדרין ולא שייך יוהרא, וברכות נ' ע"ב דאין מחזרין על האור כדרך שמחזרין על המצות דאר"ז מריש כו' ובא"ח ר"ס רצ"ז ור"ס רצ"ח ואכמ"ל:

ואמינא עוד בישוב דברי המחבר דבשאלתות פרשת וישלח מייתי ת"ר נ"ח מצות איש וביתו, ולא כמו בשבת מצות חנוכה נר איש וביתו, ולגירסת השאלתות ניחא דהמצוה על איש ואשתו שתדליק וכדריב"ל נשים חייבות בנ"ח שאף הן היו באותו הנס, וכאן שמבואר בש"ע סי' תרע"ה ס"ג ואשה מדלקת נ"ח שאף היא חייבת בה, וא"כ לא הוצרך לאשמועינן כלל הך בבא דמצות נ"ח איש וביתו שהוא רק לאשמועינן שאשה חייבת בנ"ח:

והשתא דאתינא להכי נ"ל ג"כ לכוון הנוסחא שהביא מהדקדוקי סופרים בכת"י (אשר איננו תח"י לעיין עליו) איש וביתו ס"ד אלא איש בביתו, והיינו דהא דאר"ז בשבת כ"ג א' כיון דנסיבנא איתתא אמר השתא ודאי לא צריכנא דמדלקא עלי בגו ביתאי, והיינו כיון דאמר מצוה להדליק איש וביתו, ומשמע ליה מזה ששניהם ידליקו נ"ח ולא לאשמועינן הא גופא דאשה חייבת בנ"ח מדלא אמר סתמא נשים חייבות בנ"ח, ובפרט לגירסת ש"ס דילן ולא כהשאלתות דגריס נ"ח מצות איש וביתו, וע"כ דלא מיירי לענין שמחוייבת במצוה זו וכנ"ל, וע"כ להורות ששניהם מחוייבין להדליק, ולזה אמר אלא איש בביתו

שאז מוטל עליו מצות הדלקה כשהוא בביתו, אבל כשאינו בביתו יוצא במה שמדליקין עליו בביתו וכהא דר"ז וכנ"ל:

והיותר קרוב בעיני על הכת"י שמצא שלא היה כן בפנים רק מהגהת א' המעתיקים שהוסיף כאן מהגמ' דרה"ש ל' ששם הקושיא בפשטות למה תתחייב אשתו דהוה מ"ע שהז"ג ולזה מייתי דהרבותא דאפילו יחיד בביתו שלא בפני ב"ד, וע"ש בקרבן ראשית ר"ל אפילו יחיד ואפילו ביתו עכ"ל. וע"ש בטו"א שהאריך, וע' בשו"מ רביעאה ח"ג סי' כ"א ד"ה והנה אחר זמן כו' דאדרבא כיון דלא מחייבא א"כ היא תזכירנו שהיא אינה טרודה דלא מחייבא יעש"ב בישוב זה:

ותמהני על ראב"ע שמות סי' א' א' איש וביתו באו יוצאי חלציו ואין בכל המקרא אשה והעד איש וביתו באו כי לא היו נשי השבטים במספר השבעים, וז"ש וכפר בעדו ובעד ביתו כפשוטו בית אביו עש"ב, ולא הזכיר מהמקרא אשר לא יבנה בית אחיו, וכה"ג בקהלת יעקב סוף ח"א בלקוטים דף ל"ב ע"ג במ"ש ר' יוסי בשבת קי"ח ב' מימי כו' אלא לאשתי ביתי עפ"ד לקמן אמר ר' יוסי כו' ונטעתי ה' ארזים בישראל ובירו' שכולן היו בני יבמה, ור"י סבר כאבא שאול מש"ה לא קראה לשון אישות אלא עש"ה לבנות בית אחיו עכ"ד, ובמגילה י"ג א' אל תקרא לבת אלא לבית וע' בס' העיין על הבח"ע פרק י"ג בבאור המלות אות נ"ח, וע' בתויו"ט סוטה פ"א משנה א' בגירסת הרע"ב לא לימא לביתיה ובגמ' לאנשי ביתיה כו' ומיהו מצינו בסו"פ שלשה שאכלו כו' ומנחות מ"ג א' וכו' יע"ש, וכן בנדרים נ"ח ב' ובע"ג ל"ט א' ובנדה י"ב ע"ב וע"ש בפרש"י ובתו' ברכות כ"ד א' ד"ה והתניא וע' בתו' ר"פ ע"פ צ"ט ב' ד"ה ולא יפחתו כו' ואין אשתו בכלל, וע' בשדי חמד מערכת הבית בכללים סי' צ"א משש"ב:

ובעיקר הענין שחידש לפרש נר איש וביתו על כ"א מבתי אבות, וכמו בית אהרן בית דוד וכדומה, ואולם מלשון רמ"א סו"ס תרע"ה ולדידן שכל אחד מבני הבית מדליק בפ"ע קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ, ונראה דקאי על בני ביתו ממש ולא על הבית אב. וע' בסי' תרע"ז ס"ק ב' ומ"א ס"ק ה', ומ"ש מהמדרש על פתחינו כו לא מצאתי רק בשה"ש רבה שדבקו בבעליהן ואינן מכירות אדם יותר, ובעירובין כ"א ע"ב שמגידות פתחן לבעליהן, ומה שתמה ברהרמב"ם פ"ג מחנוכה הלכה ה' כדרך שמברך על המצוה והעירוב וכו', ובגמ' קאמר כן על ברכת להדליק והוא לשיטתו שהלל דרבנן כמש"ל בפ"ו, וכמו שהשיג בס' המצות שורש א' על הבה"ג שמונה הלל בתרי"ג מצות וע"ש ברמב"ן ובשו"ת שאג"א וע' בעולת שמואל סי' כ"א דף כ"א סע"א בדהרמב"ם פ"ג ממגילה וחנוכה משש"ב (וע"ל סימן רל"ב אות ה'):

סימן רמד

א' ער"ח טבת תר"ג.

להרב ר' שלמה אברהם רזעכטא ביאורקאוו

מה שהעיר על הפמ"ג בא"ח סי' תרע"ט ס"ק א' באש"א דאם קבל שבת בפירוש צ"ע איך יאמר לאחר להדליק בשבילו והא קיי"ל כל מילי דאיהו לא מצי עביד לא משוי שליח, ולהמחא"פ הלכות שלוחין סי' ט' דמשום איסורא דרביע עליה מצי משוי שליח יע"ש:

א י

ועיין בשו"מ חנינא ח"ג סי' צ"ד שהאריך בדברי המחא"פ וציין עליו וע' בפמ"ג הלכות חנוכה מ"ש בזה, וכונתו לדהפמ"ג הנ"ל אבל זכרונו הטעהו דשם לא נחית כלל לסברא זו, ואולם בשושנת העמקים בכלל כ"ג דף קל"ד ע"ג בד"ה ויש לי לחקור כו' דכאן אריה דרביע עלה יום שבת לא חשיב כה"ג לא מצי עביד השתא ואם נאמר בכתיבה בעינן שליחות נאמר כל שאינו יכול לכתוב בעצמו כו' אלא כדאמרן עכ"ל. ולא זכר מהמחא"פ הנ"ל, וע' בספרי זכ"י חגיגה ד' מה שהעירותי ע"ד המחא"פ, וע' בגט מקושר דף ט"ו ע"א ד"ה ובהכי כו' דאע"ג דוכתב לה ל"ד הוא בעצמו יעש"ב, ובקונטרס מעשה מקשה אות כ"ד דאי במחוסר מעשה לא מהני מינוי שליח איך משוי שליח ליתן גט אף שלא נכתב יע"ש, וגם בחילוקו הראשון מהשושנת העמקים כיון שהזמן ממילא קאתי הוה שליחות ול"ד להאומר לאחר שתתגרש מפלוני כו', וכבר חקר בזה המל"מ פ"ד מאישות הלכה ז' ומהרי"ט בחידושי קידושין על הרי"ף ס"ב נהי דבידו לגרשה וכו', וע' בספרי זכ"י לברכות כ' ע"ב בדה"ס י"ב ע"ב וביבמות ל"ד א' וע' בשו"ת בית אברהם בגט כשר חלק ה' אות ל' ובכמה אחרונים שהאריכו לפלפל בדהמל"מ, וע' באה"ע סי' קמ"א סל"ז דשליח שנעשה שליח לגרש אחר ל' יום וחלה יכול לעשות שליח אחר דזמן ממילא אתיא, ובאהל יוסף במצרף לכסף סי' י"ב דף צ"ז ע"ג הקשה ג"כ דכשהבעל אינו יכול לכתוב איך יכול לגרש את אשתו ומה לי לא מני למיעבד מחמת איסור או שאינו יכול למיעבד בשום מקום וע"כ כיון דיכול להתלמד הוה כראוי לבילה וכו', והמה דברי טעות דאטו מי שנחלשו ידיו לא יכול לעשות שליח, ובשו"ת עולת יצחק סי' א' נשאל בזה ודחה דבריו, וכנראה מהשאלה הוא המחבר הנ"ל, וכבר נתבאר זה מהפמ"ג כיון דהאיסור מצד אחר הוה כפומא דכאיב ליה ולא בעינן מצי למיעבד רק על הנתינה, וכן העלה בשו"ת הר המור בחלק חכמת שלמה סי' א' דמחמת חולשה מצי משוי שליח דהא אפילו שחט בו רוב שנים בגיטין ע' ע"ב כותבין ונותנין גט יעש"ב, גם מה דפשיטא ליה דמצד איסור הוה לא מצי עביד ליתא וכנ"ל, ובשו"ת אור לי סי' א השיג על הח"ס חיו"ד סי' רע"א שאין הממזר חייב

בכתיבת ס"ת דאינו יכול לקדש השם דלא יבא ממזר בקהל וממילא לא משוי שליח, ותמה דאטו מי שאינו בקי בכתיבה פטור ממצות כתיבת ס"ת או למשוי שליח לסופר שיכתוב בעבורו גט או מי שידיו קטועות וכו' וע"ש עוד בדחיית דבריו, ובתפארת יוסף ויו"ד סי' ל' בהג"ה א' הביא ג"כ מהאחרונים שתמהו מכתיבת ס"ת וכתיבת הגט לרוה"פ דבעי שליחות היכא דהבעל בעצמו אינו יכיל לכתוב, וע' בשו"ת חכמת שלמה הנ"ל שדחה דברי הבית מאיר על אה"ע סי' קי"ט ס"ו מב"ק ק"י יעש"ב, ובבית אפרים חח"מ סי' ס"ז האריך ג"כ אי שייך שליחות במילה היכא שאין האב יכול לאמן ידיו כלל והביא ג"כ מהמהא"פ [ע"ש בסי' כ"ה וכ"ו] להפוסקים דבעינן שליחות בכתיבת הגט וכתב ג"כ לחלק דדוקא היכא דלאו בר עשוי כלל והקשה ג"כ מהא דב"ק כנ"ל ודחה ג"כ דהתם לא מיירי רק לענין הזכות שזיכתה התורה לכהן להקריב במשמר שאינו שלו, ובשו"ת יהודה יעלה חאה"ע סימן קע"ב דגם בגידם הוה הכתיבה מידי דאיהו מצי עביד להט"ז ומ"א וב"ש דגט בדפוס כשר אף לכתחלה שגם גידם יכול לעשות הכבישה בכחו לישב עליו או לכתוב ברגלו או בפיו ומרפיקו כמתני' שבת ק"ד ב' ולענין שבת דלאו מלאכת מחשבת היא יעש"ב, וע' בתורת גיטין סי' רמ"ג ס"ק ו' ושו"ת מנחת עני סו"ס ע' ובמחא"פ פ"ג מגירושין הלכה ט"ו ותוספת בכורים סדר גיטין אות ס"ב ובכו"י סו"ס כ"ח ואין רצוני להאריך מענין לענין במה שדשו בו רבים, ונמשכתי בזה במרוצת הקולמוס מדברי השושנת העמקים בקושיתו הנ"ל:

ב **אמנם** תמהני על השו"מ שלא זכר דברי עצמו בתנינא ח"ב סי' ט"ו ד"ה והנה החו' בשבת כ"א הקשו בהא דכבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה ת"ל דבשבת אסור להדליקה ולכאורה הא שבות במקום מצוה לא גזרו ומותר להדליק ע"י א"י ואף דקיי"ל הדלקה עושה מצוה ואם הדליקה חש"ו לא יצאו אבל להדליק בשביל הישראל אפשר דשרי ואף דבמצוה שבגופו לא שייך שליחות אבל אין נפ"מ במי שהדליקו ואף אם א"י הדליקו בציווי הישראל יצא הישראל ובפרט אם כבר הדליקה רק שנכבה, וע' שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רנ"ט ורנ"ה ובמחא"פ הלכות שלוחין סי' י"א עכ"ל. וע' בשו"ת הרשב"א סי' שנ"ז בילפותא מהבערת בת כהן בלאו דנטילת נשמה אי הוה אפשר לקיים המצוה ע"י נכרי דאין שליחות וכו', וע' ברית אברהם חא"ח סי' ב' סוף אית ז', ושו"ת יוסף דעת מהשו"מ בסי' ל"ח דף ל"ד ע"א ושו"מ תליתאה ח"ב סי' קס"ט דף נ"ז ע"ג:

וי"ל עוד בישוב קושיא הנ"ל לפ"מ שהבאתי בספרי זכ"י ליבמות ע"ב שנשאלתי על השאג"א סי' ל"ה דמדמה ס"ת למזוזה דנשים חייבות ואע"ג דפסלינהו מלכתוב בעצמן כדדרשינן וקשרתם וכתבתם דכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה, והא כיון דאינן יכולין

לכתוב בעצמן לא משוי שליח כקידושין כ"ג ונזיר י"ב, וכן מצאתי בנחל איתן פ"ז מהס"ת הלכה א' בדף י"א שדחה בזה דהש"א וכן דחה בשם אריה חיו"ד סי' ל"ז מהאי טעמא להש"ך סי' רפ"א שדחה דברי הדרישה דדוקא לגבי ס"ת פסולין, וגם י"ל דלא הוה מ"ע שהז"ג דאסורות לכתוב בשבת דלמהרי"ט כיון שהעיכוב מצד אחר הוה כמו מעקה ושילוח הקן, וע' בשו"ת בית הלוי סי' ו' אות ג' משש"ב ואינו כעת ת"י לעיין עליו, ואולם בשו"ת ארץ צבי חאה"ע סו"ס י"ב הביא ג"כ קושיא זו להפוסקים דנשים מוזהרות במצות כתיבת ס"ת והאריך עפ"ד נתה"מ סי' קפ"ב ס"ק א' והכ"נ כיון דמעשה הכתיבה אי אפשר להתבטל משוי שליח אף במאי דלא מצי עביד דומיא דתרומה ובעינן שיהא השליח דומה להמשלח יע"ש באריכות, וכבר קדמהו בעיקר סברתו בישוב דהש"א להרמב"ם בסהמ"צ דנשים פטורות ממצות כתיבת ס"ת בס' נחלת יעקב ח"ב בהג"ה א' לשבח ד' כיון דהמעשה קיים בלי שליחות הבעלים דהס"ת כשר אלא דלצאת י"ח בעינן שליחות בזה משוי שליח אף במאי דלא מצי עביד והעיר ג"כ מדנתה"מ הנ"ל, וממילא הכ"נ גבי נר חנוכה אף אי נימא דלא משוי שליח במאי דלא מצי עביד, מ"מ כיון דהמעשה קיים א"כ ממילא יוצא ג"כ י"ח קיום המצוה, ובס' מנחת עני בשמן כתית למנחה בסנהדרין כ"א ע"ב הביא ג"כ קושיא זו להש"ך סי' רפ"א ס"ק ו' ונדחק הרבה לדחות בדרך רחוקה. גם בשו"ת בנין שלמה סו"ס א' נשאל בזה ונדחק לשיטת רש"י דבקונה ס"ת מהשוק ג"כ מצוה עביד וי"ל דדמי למזוזה דילפינן נמי מוכתבתם מ"מ חייבין לקנות מזוזה, ובס' איל המלואים על הס"ת יו"ד סי' רע"א ס"ק ז' סו"פ ד' דף י"ב ע"א טרח לדחות דאם כותבת בשותפות לא שייך מילי דאיהו לא מצי עביד כתו' קידושין כ"ג א' יעש"ב, ובנחלת יעקב ח"ב בחידושיו ליומא י"ג ב' בדה"ס י"ט ע"ב ד"ה ועפ"ז יתיישב דהיכי דאיתרבי שותפות מהני שליחות אף בדלא מצי למיעבד השתא יעש"ב ובשו"ת מהר"י ברונא סי' ע"ד וקע"ח. ובשו"ת יהודה יעלה חאה"ע סי' קע"ב בשם ס' קדושת ישראל על כתובות בסופו בסוגיא דמ"ע שהז"ג ומסיק דמצוה שאני דע"כ מצותו בכך ע"י שליח כיון דאשה פסולה לכתיבה ולשחיטה יעש"ב:

ג **ויש** לדון עוד לריטב"א בחידושיו לקידושין דמנ"ל שליחות בקדשים משחיטת פסחים דלמא משום זכיה דמהני אפילו במקום דלא מהני שליחות, ותירץ דלאו זכות הוא לו דניחא ליה למיעבד בעצמו המצוה, וע' בנחלת יעקב ח"ב בחידושיו לפסחים צ"ב סוף הג"ה י"ג משש"ב ובשו"ת מהטיב גיטין סי' א', וא"כ בזה דאי אפשר לו למיעבד המצוה מהני מדין זכיה אף במאי דלא מצי עביד וכרא"ש [פ"ב דקידושין והובא באה"ע סי' ל"ה] בגילה דעתו לשדכן וקדשה בלא מינוי שליחות וכתה"ד לענין חלה בזמן הזה דהכל

שוין ליטול בכזית [והובא ביו"ד סי' שכ"ח], והביא כן מהח"ס בתשובות הנספחות לחי' ריטב"א ורמב"ן בקידושין, וע' בחת"ס אה"ע ח"א סי' י"א, וע' בתו' קידושין נ"ו סע"א ד"ה מתקיף כו' דהיכא דלא שייך כ"א זכות כי הכא עבדינן זכותיה:

אולם זה תלוי במ"ש המרכה"מ וכמו שהביאו האחרונים דהא דמבע"ל בנדרים ל"ו אם צריך דעת בעלים היינו אם מפריש משלו על של חבירו דלא אמרינן אלא זכין לאדם שלא בפניו אבל לא מאדם שלא בפניו דהוה כנוטל מחבירו שלא בפניו. דהרי התו' מספק"ל בנדרים ל"ו דאם אמר כל התורם אינו מפסיד אפשר דלא מהני בתרומה דאין זה שליחות ודלא כתה"ד שהטעם דאם מפריש משל חבירו הוה קפידא אם בעין יפה או בעין רעה, אלא דכיון דצריך להקנות משל חבירו בעינן שליחות מעליותא, וכבר דשו בזה רבים מהאחרונים (ע"ל סי' ק"מ שהארכתי):

ובשו"מ רביעאה ח"א סי' מ"ט דף כ"ח ע"ג העיר ע"ד הנוב"י תנינא חאה"ע סי' ע' על הר"י ברזילי בקטן שקידש לו אביו אשה דזכיה עדיף משליחות ואף דלא מצי עביד מצי לזכות לו וכמו דשוחטין וזורקין על עמ"ש ואף דבעי שליחות, אבל להפוסקים דזכיה מטעם שליחות א"כ השתא עשאו שליח בפירוש לא מהני ק"ו בזכיה, והקשה ג"כ דאיך ס"ל טמא מביא קרבן והוכיח כמהרי"ט דהא דלא משוי שליח רק בסתמא, אבל העיקר כמ"ש המחא"פ כיון דגוף השליחות יכול לעשות רק דאיסורא רבע עלה, וע' במחא"פ הלכות שלוחין סי' כ"ה משש"ב:

ד **ובעיקר** דהמחא"פ בהלכות שלוחין סי' ט' בנשבע שלא לקדש אשה דלא אמרינן אין שליח לד"ע כיון דאיסורא רבע עלה וכחילוק הירו' בין הקורע בשבת לאוכל מצה גזולה, וכבר הארכתי בתשובה מכמה ענינים כעין זה (ע"ל סו"ס ב' אות ו'), ובנחלי"ש סי' כ' דף ל"ד ע"א הביא מב"ח וט"ז בנטף שעוה בשבת על אות בס"ת, ובסוכה ל"ב בענביו מרובה מעליו דמיקרי בידו, ובעירובין מ"ח דמחלק בין ישן בין שותק, ובב"י בסדר חליצה אות מ"ו הובא בב"ח סי' א' דלא נהגינן להתיר חר"ג ליבמה דמצד עצמו ראוי ליבום, וע"ש שהרש"ק הרחיק דהמחא"פ ושלא כתבו רק לסניף, אבל אינו כלום דהפסול במצוה הבב"ע מכח דהמעשה מאיס לגבוה דאם אין המעשה בעבירה לא מאיס משא"כ לענין שלד"ע והרי בכהן שאמר לישראל נמי אין העבירה רק להמשלח, וע"ש שדחה דבריו יעש"ב, ובהסכמת הרי"ש נט"ז לס' זכרון צבי מנחם בישוב קושית הפ"י על התו' מנחות דל"ל קרא דאין הנשים סומכות הא הוה מ"ע שהז"ג, והרי צריך קרא שלא יעשו שליח, ואף דאיהו לא מצי עביד ולהמל"מ גם כשנעשה שליח בפירוש, מ"מ הכא מה שאינו יכול לעשות בשביל איסור אבל בעצם יכולות לסמוך, וע' במשפט שלום סי' קפ"ב בהג"ה

תחלת הסימן בד"ה ובהא דכל דאיהו לא מצי עביד ותפארת מנחם פ"ז מאישות הלכה כ' דף ג' ע"ג ושו"מ קמא ח"א סו"ס קט"ו וח"ג סי' קי"ג ותליתאה ח"ג סי' נ"ה וע"ש ח"ב סו"ס קפ"ה וח"א סו"ס ס"ח, ובשו"ת בית אברהם בקונטרס גט כשר במעלה הראשונה ח"א דק ט' ויו"ד ובמעלה השנית חלק ה' אות ו' ז' דף נ' ובסוף הקונטרס בתשובת הרב דפרעמשלא בדף נ"ו ע"ד שהאריך בסברא זו כיון דבדיעבד מגורשת משוי שליח בתר הכי לגרשה לכתחלה, וע' בספרי זכ"י לחגיגה ד' בשם המשנה לחם בשבת קל"ג א' דכיון דאי בעי עביד מועיל לא הוה בגדר לא מצי עביד, ובמשנת חכמים על הרמב"ם לאוין ט"ז דף נ"ה ע"ב שה"ר להמחא"פ דכיון דבדיעבד מהני מעשיו אף שהוא בעבירה מצי עביד דהא לרבינא כיון דשליח לאו בר חיובא מהני הקידושין וכן לרב סמא לתי' קמא שבתוס' וכ"מ בתו' גיטין ג' ב' ד"ה אור"מ וע' בשו"ת מהריב"ל ח"ד סי' נ"ח בנתקדשה קדושי ספק ואח"כ קידושי ודאי ע"י שליח וע' במל"מ פ"ט מאישות וכו', ובשו"ת רע"א תנינא סי' ע"ג כיון דבדיעבד מהני מיקרי מצי עביד מתוס' ורא"ש יבמות נ"ב, וכן העלה בשם אריה חאה"ע סי' ב' דף ה' ע"א ד"ה ועכ"פ, ובעדות ביוסף חיו"ד סימן ל"ט ענף ו' דהיכי דאינו יכול לעשות שליח מצד דבר אחר הגורם כמו בשטר שחרור דעבד כקידושין כ"ג לא אמרינן כל מילי דעביד וכו', וכבר קדמוהו כולם בזה יע"ש בענף ט' מתו' קידושין כ"ט א' וכבר נכלל בדברי האחרונים באורך, ובמקום בינה בהגהותיו לבל"ע פ"א אות ד' יע"ש פ"ו מהיו"ט הלכה ט"ו בדפי הס' ע"א א' דהיכי דמצד עצמו מצי עביד ורק יומא קא גרים יכול לעשות שליח, וכבר האריכו האחרונים לענין דחשיב בידו אף באיסור (וע"ל סי' א' אות א' וסי' ר"א אות ה'), ובספרי זכ"י יבמות י' ע"א תו' ד"ה לר"י וע' רמב"ן במלחמות ביצה ל"א דמצד איסור דרבנן חשיב בידו לעשות וע' בסוכה כ"ג א':

וע' בחסד לאברהם חאה"ע סו"ס ד' שמחלק להיכי דהשליח יכול לעשותה תיכף כגוונא דעבד שעושה שליח לקבל גיטו מיד רבו כקידושין כ"ג, אבל בנזיר י"ב ויבמות נ"ב גם השליח אינו יכול לעשות המעשה עכשיו, וכבר מבואר לעיל אות א' כעין סברא זו מבית מאיר ובית אפרים, וראייתו מהא דר"ש ב"ק ק"י אם היה כהן טמא בק"צ נותנה לכל כהן שירצה ופריך אי איכא טהורים טמאים מי עבדי ופרש"י כיון דלא מצי עביד לא משוי שליח, והא הואיל וטומאה הותרה בצבור ואי לאו דאיכא טהורים גם טמאים מצי עבדי, וע"כ דאין שייך בו דין שליחות דהמצוה רמיא על כל הכהנים להקריב קרבנו הואיל ולא מצי עביד וזוכין בו בלעדו, ותמוה דביומא ו' ב' ס"ל לר"ש דדחויה בצבור, גם ראייתו משבת קל"ג א' להת"ש ביו"ד סי' כ"ח דליעבד אחר בשליחותו דאב, והא במילה בשבת באיסור מעשיו בטלין משום אי עביד לא מהני וע"כ כיון דאי ליכא אחר

מצי איהו למיעבד הו"ל שפיר דאיהו מצי עביד וע' בספרי זכ"י לחגיגה ד' ובענין מילה בשבת באיסור אי מעשיו בטלים ע' בשו"ת רע"א סי' קע"ד משש"ב:

ובעיקר סברתו כבר העלה כן בנוב"י תנינא חאה"ע סימן ע"ט וע"ש בסי' ק"ט דעל המשלח ליכא קפידא רק שיהיה בתורת אותו דבר, וע' בשיבת ציון סי' פ"ו וע"ש בדף נ' ע"ד דבעינן רק זמן שיוכל לעשותו, וכן בדורש לציון בדרוש יע"ל קג"ם משארית הדרוש דף נ"א ע"ד ובשו"מ קמא ח"ג סו"ס ק"ו ושי"ת רע"א סי' קמ"א, וע' בנחל איתן פ"ו מיבום וחליצה הלכה ו' שהשיג על הדורל"צ וע' בשם אריה חיו"ד סי' ל"ז ונ"ג ושו"ת ציוני ח"א סכ"ו וכ"ז ופורת יוסף סי' נ"ב ועמ"א סי' צ"ג סוף אות ב', וע' בשו"מ רביעאה ח"ב סי' ס' דף כ"א ע"ב וסו"ס קכ"ד וארץ צבי חאה"ע סי' י"ב ונודע בשערים סי' י"א אות י"ד ט"ו וי"ח וזית רענן סי' כ"ז אות ד' ה' משש"ב, וגם בשו"ת מהרי"ט דכל שעושה בפירוש שליח מועיל אף במאי דלא מצי עביד ואף שהמל"מ השיג עליו כבר כתבתי ליישבו בדברים עתיקים וע' בשו"מ קמא ח"א סי' מ"ז דף כ' ע"א וע"ש ח"ב סו"ס קט"ו וסי' ק"י דף נ"ג ע"א ושו"מ תליתאה ח"ג סי' ק"ו וח"ב סי' קס"ט דף נ"ז ע"ב, וע' בח"ס אה"ע ח"א סי' י"א ד"ה והנה בשאלתות ובישועות יעקב אה"ע סי' קכ"א ס"ק ב' וארץ צבי חאה"ע סו"ס י"ב ואכמ"ל:

סימן רמה

ח' תבא תרל"ג. להרב דקליקאל ר' יקותיאל זיסיל

מה שהעיר על הט"ז א"ח סי' תרפ"ד ס"ק ד' שמשיג על הרב שאם הקדים לקרות בשל חנוכה מפסיק וקורא בשל ר"ח מזבחים צ"א ע"א עבר ושחט לשאינו תדיר דמוכח דאז עבר על התדיר אינו פסול בדיעבד, דהא לתירוץ הש"ס ביין ומנחה דכמאן דשחוטי תרווייהו דמי, והיינו דא"כ איזה שיקדים בזריקה הוא עבר על השני משום אין מעבירין הלכך תדיר עדיף, והכי נמי דכיון שהוציאו השני ס"ח כמאן דשחוטי תרווייהו דמי:

ואינו ענין לכאן שכבר התחילו לקרות בשל חנוכה ואפילו יש כאן שני ס"ת כיון שצריך לקרוא בשני המקומות והתחיל בשל אחד כיון דמוכח דמשום תדיר אינו פוסל בדיעבד לא שייך כאן דכמאן דשחוטי תרווייהו דמי להפסיק בקריאתו כיון דיצא בדיעבד בשהקדים למי שאינו תדיר, וע' במ"א סי' תקמ"ז ס"ק י"א דמשמע משום דמושיט ליה בעי לקבולי וכו', ובשו"מ רביעאה סי' ס"א ובסי' רי"ט דף ע"ה ע"ד שהאריך לפלפל בדהט"ז ובאה"ח הלכות תפילין סי' כ"ו אות א' בא"י בדפי הס' י"ג ע"ג ובקרית חנה סי' ל"ה, וע' ביד אליהו סי' מ"א לענין שתי מילות והאי שלא בזמנה שהביא ג"כ

מהא דזבחים אי קדים ושחטיה למאוחר אף דיכול למרס דמו לא מזלזלינן במאוחר וכו', ורמב"ם פ"ט מתומ"ס אימתי בזמן שבאו כולם כאחת וכו', ועוד דשהויי מצוה לא משהינן כיבמות בגדול עד שיבא ממדה"י, וע' במ"א סי' כ"ה ס"ק ב' ובברית אברהם חא"ח סי' י"ד והארכתי במק"א בחקירה זו (ע"ל סי' ל"ג), וע"ש ביד אליהו דף מ"ז ע"א שהוכיח ג"כ מהא דזבחים דהא דתדיר קודם אינו אלא למצוה, ולא זכר מהט"ז סי' תרפ"ד הנ"ל שהקדימו בזה, וע' בישועות יעקב א"ח סי' ס"ד ס"ק א', ואולם בסי' תרפ"ה הסכים לדברי הרב בהג"ה, ועיקר דבריו אינם מוכרחים דכיון דתדיר אינו מעכב ומהכ"ח יפסיק להפסיד עשיית המצוה שכבר התחיל, גם מה שהרגיש דמשום ברכה שא"צ אפשר דסובר אבודרהם דאינו חוזר ומברך, וזה אינו עולה לדעת רוה"פ בהתחיל לקרות בתורה במקום אחר דמברך מחדש ומהכ"ת נימא דמהני הברכה שקרא בס"ת אחרת במקום אחר, ובשו"ת בית אפרים והובא ביד אפרים דמלתא דאבודרהם מפורש בירו' דמעש"ש דקתני אע"פ שאין מעכבין את הוידוי מעש"ש וריב"ש בתשובה דמייתי האבודרהם דמדקאמר דהקדים תש"ר לשל יד מעכב הוידוי מוכח דאף בדיעבד לא יצא והביא ממדרש שה"ש י"ב אלף חלוצי הצבא לא הקדים אחד מהם תש"ר יע"ש, ובירו' פרק האורג וחלה סופ"ק ובע"י ברכות ר"פ ו' והוזכר בר"נ פסחים פ"ב ד"ה ויוצאין וב"י או"ח סי' קצ"ו ובשאג"א סי' צ"ו דאלה המצות דאם עשאן כמצותן יצא וע' בספרי זכ"י לשבת ק"ח מש"ש, וע' בעקרי דינים חא"ח סי' ו' אות מ"ד בהגהות הד"ט ויע"ש בסי' ל"ה אות א' בדיני חנוכה, וע' בחומת ירושלים סי' קמ"ד בענין מצוי ותדיר ובסי' קמ"ו בענין אין מעבירין גבשאג"א סי' כ"ח:

ובק"נ פרק בני העיר אות ל"ו בטעה והתחיל בשל חנוכה דמפסיק וקורא בר"ח משום תדיר ואני אומר דליתא דאין מעבירין דוחה את התדיר, ומעלתו הקשה דלדעתו א"כ אפי' לא התחיל כלל לקרות בו בשל חנוכה איך יוכלו לגלול תחלה בר"ת דמסתמא כל הס"ת בימי חנוכה נגללין בפרשיות התורף והרי בגלילה מוכרת להעביר על פרשת נשיאים שהיא של חנוכה וכמו בהולך עם המזרק ועובר על קרן מערבית דאי לאו קרא דלפני ה' היה אסור לעבור על קרן מערבי, ובנד"ז לא שייך תירוץ התו' דכאן צריך לשני המקראות וע"כ כיון שכבר הוציא שניהם א"כ תדיר משובח כיון דבכל אופן יעבור, ולסברתו אפילו במקום שאין כאן אלא ס"ת אחת כיון שצריך לקרות בהאי ס"ת בשני המקומות הוה ג"כ כמאן דשחיט, אמנם דהק"נ נכונים בפשטות דהתם גבי שירי הדם דאי לאו קרא חל עליו מצות זריקה בכל מקום דפגע ברישא, וממילא היה דוחה ג"כ את התדיר שלא להעביר את המצות וכדאמרינן לגבי יבום בגדול עד שיבא ממדה"י דשהויי

מנוה לא משהינן, ובזה תירצו כיון דאי אפשר לעשות המצוה רק במקום אחד עדיף לעשות התדיר, אבל כאן אף שהמה שני מצות מ"מ י"ל דלא שייך משום אין מעבירין ורק בהולכת הדם דצריך לשפוך במקום דפגע ברישא, אבל הכא לא חל עליו החיוב בגלילת הס"ת משהתחיל בפרשה ול"ד לשפיכת הדם שאסור לשחוט במקום אחר אבל בקריאה מתחיל בשקורא ולא בגלילה, וע' בשו"מ קמא ח"ג סי' קצ"ח וחסד לאברהם חא"ח סי' ס"ג וארץ צבי חא"ח סי' נ"ג ד"ה עוד נלפע"ד והארכתי בחידושי לסוף סוכה:

סימן רמו

להרב דטאקסאק ר' אלימלך

ע"ד שאלתו במגילה שנכתבה כולה בי"א שיטין כל עמוד ובזה בא ג"כ איש בראש דפא ועשרת בסוף דפא ואין האותיות גדולים משארי אותיות של המגילה ולהשוות כל הדעות במחלוקת דעשרת בני המן אם לכותבם בתחלת העמוד או בסופו או בעמוד בפני עצמו, בודאי הדין פשוט לכתוב בעמוד בפ"ע איש בריש דפא ואת בסופה וכירו' וטוש"ע, ובתשב"ץ ת"ג סי' רע"ג שהראוי שיהיה איש בראש דפא, ומגילה שתיבת ואת היתה כתובה עם השמות פסולה וצריך להחליף הדף. ובשיורי כנה"ג בהגהת ב"י סי' תרצ"א אות ז' ט' שבא לפניו מגילה שהיו כתובים עשרת בני המן בחצי הדף איש בראש שיטה ועשרת בסוף שיטה אלא שאינו בסוף הדף ופסל אותה, ובגינת ורדים חא"ח כלל ד' סי' י"ב דכשרה, ובפר"ת בשם תשובת הגאונים שצריך לכתוב דוקא בסוף הדף ואם היו עוד שיטות אחרות פסולה וע' בשו"ת גליא מסכת בהלכות מגילה, ובבית אפרים חא"ח סי' ס"ט וסי' ע' דחה ראיית הגר"א בביאורו לסי' תרצ"א ושהפי' בירו' ובסופרים שהיה תיבת איש בתחלת השיטה ותיבת ואת בסוף השיטה ועשרת ג"כ בסוף השיטה וכן כולם זהו חיוב, אבל שיהיה תיבת איש בריש הדף ותיבת ואת בסוף הדף ושלא יהיה כתוב מלפניו ומלאחריו באותו הדף אין קפידא, ומחזיק המנהג לכתוב עשרת בה"מ דוקא על דף שלם ורק בשעה"ד מותר לקרות במגילה שאינם בדף מיוחד, והובא גם בבנין ציון החדשות סי' ט', גם בנש"א העלה כן, וע"ש בבא"פ שנשאל מהררי"ע לנדא וכן נשאל ג"כ ממנו בשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים אות קל"ב מפני מה נכתבים עשרת בה"מ באותיות גדולות עד שהעשרה שיטין ממלאין כל הדף, והשיבו לו מה"ט שלא יהיה ריוח בין כ"א ג' או ב' שיטין ויהיה נחשב לסתומה בין השיטין כהס"ת סרע"ה וע"ש בט"ז וש"כ וע"ש סרע"ב וש"כ ס"ק ו', וכ"כ במלאכת שמים כלל י"ד דבמגילה שאין יריעותיה גבוהות כ"כ גם האותיות שבדף הזה א"צ להיות גדולות כ"כ ובלבד שלא

יהיה ריוח למטה או בין שיטה לשיטה יותר מזה, וגם אין הכרח לכתוב אלה השיטין בקולמוס עבה יותר מאותה שכותבין בה שאר המגילה אלא שיכתבם ארוכים יותר כפי הצורך לפי גובה יריעות המגילה כדי שלא ישתייר ריוח יותר מכשיעור למטה או בין השיטין, וע' בחסד לאברהם חא"ח סי' ס"ז שהאריך בזה, ובמאורי אור בחלק עוד למועד סופ"ק דמגילה שתמה ג"כ על שינוי הסופרים באותיות גדולות אף שמכוונים להשלים הדף ממש ה"מ לעשות שורות מרווחים וכן שמע בשם הגה"ח ר"נ אדלער מפפד"מ שלא שינה, וע"ש עוד ובפי' אריח על גבי לבינה הר"נ בשם ר"ת דלא כפרש"י וכב"י סי' תרצ"א ולא הביאו בעלי הש"ע כאן ולא בהס"ת מכלל דלא ניחא להו עכ"ל. וע"ש בב"י שהביא דהר"נ כתב שיותר נראין דר"ת שכמו שארית הוא מן הכתב כמו כן לבינה הוא מן הכתב וקרא השיטה הארוכה לבנה והקצרה אריח כעין שכתובות שירת הים ושירת דבורה חוץ משירה זו ומלכי כנען וכו' יעש"ב, ובירו' סו"פ בני העיר דלעיכוב איתאמרית ויע"ש בק"ע שהביא פרש"י דאריח הוא הכתב ולבנה החלק שהוא כפלים מהכתב ל"א שקורא שיטה הארוכה לבנה והקצרה אריח כו', והיינו כשיטת הר"נ שהביא בב"י, וע' ברשמי שאלה חא"ח סי' ה' דמוכת דאפילו במגילה צריך להיות האורך יותר מרוחב הדף ועכ"פ כפלים לא שמענו כלל אפילו בס"ת יעש"ב, ובעקרי דינים חא"ח סי' ל"ו אות י"ד בשם זרע אמת סי' ק' דאף בדברים הצריכים לכתחלה במגילה אם כבר כתב דיעבד מיקרי והשיג על השיורי כנה"ג סי' תרצ"א הגהת ב"י אות יו"ד דלא מיקרי דיעבד אלא אם קרא, וע' בח"ס חאו"ח סי' קפ"ט ובחמדת אריה הלכות מגילה סי' תרצ"א פי"ב ס"ג שכתב לדחות זה, ומה שהביא במכתבו שפקפקו דכיון דמגילה צריכה שירטוט כאמיתה של תורה וע"כ צריך להיות דוקא מ"ב שיטין כס"ת, יעיין בכל בו סי' מ"ה ובס' התרומה שצריך לכתוב מ"ח שורות כס"ת ובמסכת סופרים ראיתי שצריך מ"ב שורות וכו' ומיהו נראה שאין להקפיד אמגולה במנין השורות כלל, והובא בתשובה מאהבה ח"ב סי' תרצ"א סעיף ג' והביא מהרמב"ם פ"ז מהס"ת הלכה י' דמנין השיטין בס"ת לא פחות ממ" אבל מנין השיטין שבכל דף שבמגילה לא מצאתי, ובבית אפרים חא"ח סי' ע' הביא משו"ת מהר"ם ב"ב הקטנים סי' ס"ו כי ר"ת כתב שמגילה יש לה כל דין ס"ת למנין שיטין מ"ת או ס' כו' ואף דאנן לא קיי"ל הכי כדכתב התשב"ץ קטן וכל בו בשם תשובת מוהר"ם וכו', ועכ"פ גם בס"ת יש מנהגים שונים וכמו שהביא במשנת אברהם, ולמ"א ולבוש כי סגי במגילה בשירטוט שיטה ראשונה שהסופרים בקיאים ליישר אח"כ ואף שבשו"ת חכ"צ סי' צ"ז כתב הלכה למעשה דמגילה צריכה שירטוט בכל השורות, אבל על מנין השיטין במגילה לא ראינו לאחד מהמדקדקים במצות שישגיחו:

סימן רמז

ב' כ"ה מג"א תרכ"ו. להמ"מ בקורשאן הר"ר יעקב היילפערין
בדבר שאלתו שלא השגיח הסופר לכתוב ל"א מלכים אריח על גבי אריח ולבנה עג"ל, אך לא ביאר לאיזה שיטה מאחר שהוא מחלוקת הפוסקים אי נקטינן כרש"י ור"נ וב"י טא"ח סימן תרצ"א וע' בק"ע סו"פ בני העיר, והיינו דלרש"י צריך להניח החלק כפלים ולא בעינן שיהיה אריח עג"א זה על גבי זה דה"ה אם כתב על השם שפיר דמי כיון דמניח חלק בין כתב לכתב, אבל לר"ת דפי' אריח היינו ואת ואת דבעינן דליהוי כולן זה על גבי זה, וכן השמות זה על גבי זה וקורא השיטה הארוכה לבנה והקצרה אריח ואת ואת שהן תיבות קצרות זו למעלה מזו ולבנה קורא לשמות בני המן שהם ארוכים והם ג"כ זה למעלה מזה, וכ"כ הב"ח להדיא וגם הק"ע כתב שפי' זה עיקר:
ואם שהיה לצדד לכאורה דהא דמסיק בירו' דלעכב צריך ע"ג אריח כו' היינו רק בעשרת בה"מ דכיון דכולהו כחדא זקיפא איזדקופי ואז נגמר מחיית עמלק שקלקל שאול המלך דמשום הכי צריך לאמרן לשמות עשרת בני המן ותיבת עשרה שלאחריהן בנשימה אחת להורות שיצא נשמתן כאחת, דזה הטעם לא שייך רק לגבי בני המן ולכן הוה הכתיבה לעכב שיהיה אריח על גבי וכו', משא"כ לגבי מלכי כנען אף דלכתחלה צריך לכתבן אריח על גבי אריח כדי שלא תהא תקומה למפלתן כספ"ק דמגילה בבבלי, מ"מ לא שייך לעכב כיון דבעת כתיבת הפרשה היה עדיין תקומה למפלתן דהא כתיב בשופטים וימכרם ביד יבין מלך כנען אשר מלך בחנור, ואפרים לא הוריש את הכנעני היושב בגזר ופרעה לכדה במ"א סי' ט', וא"כ לא שייך בזה טעם הירו' דכל דבנין דכין לא קאים, ובתולדות אדם על הגדה לפסח בפסקתא עבדים היינו בשם הגר"א דהו"ל למימר שלא היה תקומה למפלתן יע"ש בדרך דרש ואכמ"ל, ומ"מ למעשה אין לבנות יסוד על סברא לחוד, ומ"ש בק"ע אמר משמיה דרב לעכב צריך לאמרן לשמות עשרת בני המן, חסר נקודת ההפסק ומש"כ וצריך לאמרן הוא התחלת הדבור כמבואר למעיין:
שוב הגיע אלי עוד מכתב מהנ"ל שהסופר צירפם בד' שיטות, ואשר במכתבו הראשון כתב רק כמסתפק אשר כפה"נ לא נזהר בכתיבתו וכו', ומאחר שלא נכתב כלל אריח ע"ג אריח לא כמר ולא כמר אין כדאי לפלפל נגד הדין הפשוט, וראוי להזהירו להבא שילמוד הלכות סופרים ואם עודנו במחנהו מהראוי לשאול אותו עוד דינים מהס"ת כיון דאיכא לברורי, וטוב למי שיש בידו לתקן שלא ליתן לכתוב ספרים קודם הנסיון אם הוא בקי בהלכותיו כאשר רובם לא למדו רק לאמן את ידם, וכבר אמרתי בדרך צחות על מאמר התקוני זוהר בפרשת נשא תקונא תמינאה תקל"ד א' הכל תלוי במזל וארון והיכל

וכו' וע"ש רצ"ה ב', ובח"א ברכות ה' ב' אי משום מזוני כמאמרם הכל תלוי במזל וכו', ובלקוטי מהר"ם שיף הובא המאמר ופירש עד"ש בפרק הדר מצא מציאה מה יעשה יקנה בה ס"ת, ובהקדמה מבן הנוב"י במהד"ת הזכיר ג"כ מאמר זה ולא העירו המקור, וע' בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סו"ס כ"ג ואני אומר שכל המצוה מכתיבת ס"ת במזלא תליא דלהרא"ש בהק"ט מתקיימת מצוה זו בספרים הנדפסים שלמדין מהם שהמצוה רק ולמדה את בני ישראל, ומסולק קושית הט"ז ריש הלכות ס"ת יע"ש, ועכ"פ להחזיק ידי לומדי תורה ברבים וצדקה ולומדי תורה עניים לא גרע משאר מצות וממצות כתיבת ס"ת, ובסוף מכות דאלו בס"ת כתיב וכו' וע' בשבות יעקב ח"א סימן ט' בישוב קושית הר"נ מקידושין ל"ג ב' וע' בפתיחת ספרי זכ"י (וע"ל סי' ל"ה אות א'), ובמאורי אור ח"א שבת קי"ט שבבבל זוכין בשביל שמכבדין התורה כו' ואפשר היינו דאמרינן כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא מקמי גברא רבה וכו' ועכ"פ זכו לעשירות שמכבדין תורה עצמה כנהוג ההמון לכתוב ס"ת ליופי וכבוד, ובמדרש רשב"י קרא אותם ערב רב מחמשה מינים ענקים רפאים והמה הגבורים אשר מעולם אנשי השם לקנות שם ולא ישגיחו על החכם באמרם מה גבר מגוברין וכו' יעש"ב. הרי שמצוה זו תליא במזלא מצד שהחזיקו בני אדם, ועכ"פ ראוי להשגיח על קיום המצוה כהוגן ושתהיה ג"כ כהלכתה. ויתכן עוד בדרך צחות שתלוי במזל אם נגללת באותו מקום שהצבור צריכין לה עכשיו שמקדימין לה נגד ס"ת אחרת המהודרת ממנה, וכן באם יש לצבור מעות לקנות או כשהיחיד מוכרח למוכרה לצבור:

סימן רמח

שנה תרנ"ג. לחחני הרב דרובינשאק רי"ד ראפפורט

ע"ד שאלתך במי שנתעכב בדרך מחמת הפשרת ריבוי השלג ובא לביתו בט"ו באדר ולא קרא המגילה מקודם, שמבואר בא"ח סו"ס תרפ"ח ס"ח שקורא אותה בט"ו, דלמ"א ס"ק י"ב בלא ברכה ולט"ז ס"ק ט' בברכה, והארכת בזה בפלפולים להכרעת הדין:

הנה להפר"ח קורא אותה בט"ו פי' בלא ברכה וכמ"ש בהג"ה ס"ז במפרש בים כו' חוזר וקורא בי"ד בזה מסכים לט"ז שפירושו בברכה לפניה ולאחריה הואיל דומנה היא ראוי לברך ואף שקרא בי"ג, וע"ש בפמ"ג באש"א ס"ק י"ב שמ"מ נראה שיקרא בלא ברכה דספק ברכות לקולא, והנה הב"י הביא מהש"ל דבירו' ובלבד עד ט"ו ומשמע אף שהוא בן עיר אם לא היה באפשרי לקרות קודם יש לו זמן בט"ו, ואם יש מי שמסתפק בדבר יקרא בלא ברכה, ואין לזה מכוון מאחר שלא הזכיר שום חולק והביא ראיה ג"כ

מהירו', ואיזה סגנון לומר שאם אולי ימצא מי שיסתפק בזה, ולא הזכיר שום סברא שיהיה ראוי להסתפק בזה, ורחוק לדחוק דנימא למי שיסתפק בהירו' דלמא עד ט"ו ולא עד בכלל, דהא להירו' גם בקורא בי"א מברך, אבל כונת דבריו כפשוטו שאף שיש מי שמסתפק בדבר בההיא דהירושלמי דכל החודש כשר למגילה, וכמ"ש הב"י לעיל דלא ס"ל לתלמודא לדידן מדלא מייתי לה מ"מ ראוי עכ"פ שיקרא בט"ו בלא ברכה כדין ספק ברכות, ונראה דכ"מ גם בירו' פ"ק דמגילה סוף הלכה א' ובכ"מ דהכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קריאתה, ושם ע"כ מיירי בדיעבד וכמש"ש לא מסתברא לשעבר אבל להבא לא, ואי נימא כהירו' דגם בן העיר שקורא בשעה"ד בט"ו כשאין לו מגילה א"כ דין העיירות שוה לבני כרכים ולא מסתבר דהחילוק רק לענין דיעבד שעבר הזמן ולא היה אנוס, וע"כ משמע פשטות הירו' דהכא דבן עיר אינו יוצא בקריאתו בט"ו גם בדיעבד מיתנייא:

ועיינתי בשבולי לקט סי' קצ"ה ענין פורים וכתב אחי ר' בנימין שבן י"ד שהוא בא בדרך כו' ונזדמנה בידו בט"ו שקורא אותה בט"ו ומברך לפניה ולאחריה, והר"ב יעקב מווירצבורק הביא ראיה לדבריו דגרסינן בירו' כל החדש כו' אמר רב חלבו ובלבד עד ט"ו ואם יש שמסתפקים בדבר מ"מ יקרא בלא ברכה, והיינו שהמחבר ש"ל מסיים שאף שיש שמסופקים בדבר אם יש לסמוך על הירו' שלא הוזכר בגמ' דילן וא"כ ליתא לדברי אחיו הר"ר בנימין שקורא בברכה אבל מ"מ מספק מחוייב לקרות ובלא ברכה כדין ספק ברכות, וז"ב בלי שום ספק בכונתו שאף שיש שמסתפקים בדברי הירו' ולא שמסבב בדבריו על מי שעלה בדעתו להסתפק, שלכן התחיל בלשון רבים שמסתפקים ומסיים בלשון יחיד ולא כתב ומ"מ יקראו וכנ"ל, ובתניא ענין קריאת המגילה סי' מ' ואם נאנס אדם או שהיה בא בדרך כו ולמחר בט"ו נזדמן מגילה לידו יקרא אותה בט"ו ויברך עליה שהרי זמן קריאה היא ומט"ו ואילך לא יקרא אותה כלל דגרסינן בירו' כו' ובלבד עד ט"ו, ואם ירצה לקרותה מט"ו ואילך יקרא בלא ברכה, ומשמע מדבריו שהבין בכונת הש"ל ואם יש מי שמסתפקים בדבר כו', היינו מי שחושש להחמיר לחרותה גם לאחר ט"ו שהוא מט"ז ואילך בכל החודש, ובבאור הרש"ה שם אות ד' לא עמד על כונת התניא והש"ל ונמשך אחר דהא"ר שהובא בפמ"ג הנ"ל שכפי הנראה לא היה לפניו רק הב"י שהביא מהש"ל ונטה מפשט הדברים ולא ראיתי מהצורך להכנס בפלפולים בדברים פשוטים לדינא אחרי הכרעת האחרונים, ומשום ולא יעבור ומשום זמנו של זה וכו' ליכא אלא כשמעכב הקריאה בי"ד עד ט"ו ולקבוע הזמן לכתחלה, דקרא מיירי רק לענין שלא לעכב הקריאה מזמנו ולא בנאנס והוא עדיין זמן קריאה למוקפין, ועדיף מבני הכפרים שהקילו להקדים מהאי טעמא שאי אפשר להם, וע' בירו' מגילה פ"ק סוף הלכה א',

ועכ"פ גם אי הוה ספיקא אי קורא בט"ו הרי ספק עשה דוחה לספק ל"ת, ומכש"כ דהא גופא נמי הוה ספק לכמה רבוותא אי קאי בט"ו בלא יעבור, וע' בבית שלמה קמא ח"ב סי' קפ"ג בספק בקריאת המגילה דלר"נ פ"ק דמגילה לענין עירות ספק מוק"ח מיב"נ הוה ליה ספק של דבריהם ולקולא, והטו"א במגילה ה' ב' מסתבר ליה דדברי קבלה כד"ת דמיא ואזלינן להחמיר בספיקו יעש"ב ובחסד לאברהם חאה"ע סימן כ"ד:

ועכ"פ לדינא פשוט בכונת הש"ל שמכריע לקרוא ושלא לברך וכדהמ"א בהמחבר שקורא בלא ברכה, וכמו ביצא בשיירא בי"א שלא הוצרך לפרש דסמך על הדין הקודם דהוה בחדא מחתא וחד טעמא לכולהו לאשמועינן רק החידוש דקורא שלא בזמנה, וכלישנא דברכות ר"פ היה קורא בתורה דהתם ע"כ דמיירי בלא ברכות וכמו שהביאו שם התו' מהירו' דש"מ דברכות אינן מעכבות, ובפרט דלשון קורא אותה בט"ו לא משמע כ"כ לשון חיובא כמו הא דלעיל יקראנה בי"ג וכו' שהוא חיוב לכתחלה כדי שלא יעבור אח"כ זמן החיוב, שלזה לא הוצרך לפרש בלא ברכה שלא לטעות שמברך ג"כ, ואף דמזה אין הכרח דבהג"ה נקיט ג"כ הלשון חוזר וקורא בי"ד דלהט"ז מיירי ג"כ בברכה:

ובד"מ הקצר ס"ק ו' העתיק בטעות וכ"כ הכל בו, וליתא למעיין בכל בו סי' מ"ה בהלכות מגילה שלא הזכיר רק מדין הקודם שהביא הב"י במפרש ויוצא בשיירא שקורא בי"ג אמנם אם נתעכב ונמלך ולא הלך חוזר וקורא בי"ד ואע"פ שקרא בי"ג כדין בן כפר שהקדים ביום הכניסה שאם היה בעיר בי"ד חוזר וקורא עמהם עכ"ל ולא נזכר שום רמז מדין הש"ל בנזדמן לו מגילה בט"ו, ורק שהציון הועתק בטעות למעיין בד"מ הארוך אות ה' שאחר שהביא דין הקודם מהב"י ומהירו' שקורא שלא בזמנה כו' מסיים וכ"כ הכל בו, וכתב עוד שם בן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא קרא המגילה בי"ד קורא בט"ו ויוצא וכ"כ הב"י בשם ש"ל ומסיים ואם יש מי שמסתפק בדבר יקרא בלא ברכה עכ"ל. והמעתיק בקצר הבין שמ"ש וכתב עוד שם בן עיר כו' קאי על הכל בו, וליתא רק קאי על הב"י, ומ"ש וכ"כ בשם ש"ל צ"ל וכ"כ הב"י בשם ש"ל, וקאי לפרש דבריו במ"ש וכתב עוד שם, והמדפיסים בארון חשבו לתקן וכ"כ הב"י מחמת שנשתבשו שמ"ש וכתב עוד שם קאי על הכל בו שלא עיינו במקור דבריהם:

ומה שכתבת להעיר על הש"ג פ"ק דמגילה ואם חל י"ד בשבת העיירות מקדימין לקרות ביום ה' בני הכפרים והכרכים קורין בא' בשבת שהוא ט"ו וכן אנו נוהגין, ולמה לא יקראו בני הכפרים ביום הכניסה כדין משנתנו בלא חולק:

ואם שהיה מקום ליישב בדרך פלפול אבל האמת כפשוטו שצ"ל כבני הכפרים, והיינו כסוגיא דמגילה ד' ב' שכולם נדחים ליום הכניסה גם העיירות:

ומה שהקשית דהא לדידן לא מיקלע י"ד בשבת כרש"י מגילה ל' ע"ב, פשוט שאין כאן רק טעות נקודה המפסקת בש"ג שצ"ל קודם וכן כו', וקאי אדלקמן שכן היו נוהגים על התענית שנהגו להתענות בי"ג באדר שאם חל בע"ש מקדימין להתענות בה, והיינו רק לדין המשנה שסובר דהוה מיקלע בשבת, ומחמת שהמדפיסים לא עמדו על כונתו ונשתבשו שכן היו נוהגים קאי על הקודם, ולכן הגיהו אנו נוהגים במקום היו והעמידו אח כ נקודה המפסקת במ"ש אחריו על התענית וכו', וזה פשוט בלאו הכי דלא שייך נהגו על דין המשנה:

ובירו' מגילה פ"ק סוף הלכה ב' אמר ר' יוסה לית כאן חל להיות בשני צומא רבא בחד בשובא ולית כאן חל להיות בשבא צומא רבא בערובתא, ובבבלי רה"ש כ' ע"א משום ירקא ומתיא וע' בתו' פסחים נ"ח ב', ואולם בירו' פ"ק דע"ג סוף הלכה א' דחי ולית ר' חנינא מקיל למאן דמעבר ליה מן אתריה וע"ש במה"פ משש"ב:

ובעיקר דברי הירו' דמגילה דא"כ יהא יו"כ בע"ש או בראשון י"ל דר' סובר כאחרים וגם חלבי שבת קרבין ביו"כ, וכדמשני בסוכה נ"ה גם הברייתא דשבת קי"ד מתוקמי כאחרים, ובבבלי יומא מ"ו א' תנינא והיום ה' אמר ראב"י סד"א ה"מ היכי דחל להיות יו"כ אחר השבת דחלבי שבת קרבין ביו"כ וכו', ובירו' דמכלתין הגירסא ר' יעקב בר אחא בשם ר"ש בר אבא מתניתא אמרה כן כו' והיום חמש, ולא מייתי כלל הא דדחי ראב"י בבבלי דהירו' לשיטתו בפ"ק דמגילה דלא מתוקמי יו"כ ביום א', אך למ"ד בסוכה נ"ד ב' הא דחלבי שבת קרבין ביו"כ מתוקמי רק לאחרים דאין בין עצרת כו', אבל לדידן לא משכחת י"א בשבת, ואף דלש"ס דילן גריס רמ"א בכל יום ארבע, וסתם אחרים היינו ר"מ, וי"ל דס"ל כאחרים דאין בין עצרת וכו' ומשכחת שחל יו"כ באחד בשבת, ומ"מ אינו כלל מוחלט כתוס' ברכות ט' ב' וע"ג ס"ד ב' דלפעמים פליגי אחרים ור"מ, וגם דבתוספתא לא גריס כלל ר"מ, ורק לשנויא דאביי ברה"ש כ' ע"א הא בניסן ותשרי הא בשאר ירחי ולהי"מ בתו' ד"ה הא משכחת יו"כ ביום א' בשבת כשלא נראית הלבנה ביום ל', אבל הירו' סובר כרבא דלא משכחת שיהיו סמוכין רק לאחרים, אך להירו' פרק ראוהו ב"ד הלכה א' מבואר כפי' הק"ע וע"ש בשיורי קרבן ולכן ניחא הירו' דמכלתין דהגירסא ר"א, והא דהוצרך רבא להקשות ביומא והא בכל יום תנן וע"ש בהגהות הרי"ב ומל"מ התומ"ס פ"א הלכה ז', וע' בזכרון יצחק סי' פ"ג למה שפלפל בשאג"א סי' ע"א אי נימא דביו"כ לא נאסרה הבערה מה"ת א"כ שפיר אשמועינן דאפילו בשבת, ורק דמ"מ משום כיבוי דבישרא אגומרא דתחלתו מכבה ולרבא בשבת קמ"א דמלאכה שאצל"ג פטור וא"כ ליכא איסור כיבוי מדאורייתא, ובלאו הכי מיושב קושית הש"א להירו' שבת

פ"ב הלכה ה' דבשריפת אברים ופדרים חייב משום מבשל כיון שרוצה באיכולן וע' בספרי זכ"י ליבמות ל"ג משש"ב:

ובירו' יומא פ"ג הלכה ה' ולא נמצא מכבה ביו"כ אלא מיסבר סבר ר"י שאין אבות מלאכות ביו"כ, ובתויו"ט רפ"ק דמגילה ד"ה חל להיות בשבת דע"כ בזמן שמקדשין ע"פ הראיה דאל"כ לא מיקלעו תרי שבי בהדדי, ובר"נ גבי פורים שחל בשבת שואלין ודורשין כו' שפי' הרי"ף ט"ו לכרכים, ומשום דארביסר לא מיקלע לן בשבת אלא חמיסר והיינו לדידן, וע"ש במתני' דעיר גדולה שהביא הירו' שם דלדידן לא מיקלע י"ד בב' או בשבת וע"ש במכתב לחזקיה בדפי הס' צ"ד ע"ב בריש מגילה ד"ה כרכים, ובמאורי אור חלק עוד למועד תענית כ"ט תמוז דהאי שתא משמע דגם בימי מ"ר שקדשו ע"פ הראיה מ"מ צירפו גם בחשבון הדחיות כו' והביא ג"כ מהירו' פ"ק דמגילה פליג ר' יוסה מהאי טעמא דלית כאן חל בשבת ושני דא"כ יו"כ בראשון ובע"ש ואותו ר' יוסה הוא תנא מדפליג על תנא דמתני' דאין לפרש הירו' בזמן הזה מדבטל דין כפרים כבר בימי התנאים כדקתני בברייתא שם וכ"מ בירו' פ"ק דע"ג עש"ב ובחידושיו לר"ה י"ט ב' ד"ה ומימות ואכמ"ל יותר מענין לענין:

סימן רמט

ועש"ק ויקרא תר"ס. להרב דקראנשטארט ר' אברהם יעקב הלוי

מה שהקשה במכתבו במגילה כ' ע"ב במתני' כל היום כשר לקריאת המגילה, דלא חשיב נמי מילה כמו דתני ליה קריאת המגילה אף דתני ליה לעיל במתני':

כבר קדמהו הפ"י יע"ש בישוב זה, ולא זכר מחידושי רשב"א שהקשה ר"ת אמאי לא תני הכא ולמילה ולהזאה ולטבילה וכ"ת הא תני להו לעיל, קריאת המגילה נמי הא תני לה לעיל בהדייהו וצ"ע עכ"ל, וע"ע בטו"א מ"ש בישוב זה, ובראב"ש פ"ו דמגילה סי' ו' דלא תני כל הלילה כשר לקריאת מגילה לפי שאין עיקר קריאה בלילה וכו' וע"ש בק"נ אות ט"ז שבזה מתורץ קושית הרשב"א בשם ר"ת וכו', ואין רצוני להאריך בזה יותר במה שדשו בהם רבים:

ומה שדקדק עוד שם כ"ט ב' בר"ח אדר מוציאין ואח"כ לגבי ר"ח טבת דתני מביאין ולא ידע להבדיל בין הלשונות:

הנה הרי"ף בפרק בני העיר ורא"ש ורמב"ם פ"ג מתפלה הלכה כ"ג וכ"ד וטושו"ע כתבו בשני הדינים מוציאין וכן בתו' ד"ה חדא מכלל חברתה, ומ"מ י"ל דנקיט במכוון בחד מינייהו מביאין לאשמועינן דמותר ג"כ לטלטל הס"ת ממקום אחר, ולא דמי להא דאסור

בעלמא בשביל הצבור, היכא שאין קובע מקום מקודם להס"ת שמחוייבין הצבור לילך למקום קביעות הס"ת, אבל כאן שקראו בס"ת אחת מחובת היום בתחלתה לא חשיב זה לפגם של אינך ס"ת כשמביאין אותה למקום שקראו הצבור בס"ת הראשונה:

ומיהו בלאו הכי אין לדקדק בזה בלשון האמורא כיון דחדא מכלל חברתה אתמר וא"כ אין שתי המימרות מלשון אמורא אחד, וכתו' כתובות ב' ע"ב ד"ה פשיט שכל אמורא תופס לשונו וכה"ג בכ"מ, וחד מינייהו שאמר בעצמו מכללא דמלתיה דר' יצחק נפחא והא בשם רבו דחייב לומר כלשונו כבכורות ה', ואף כשאין נפ"מ לדינא כברכות מ"ז א' ונ"ג ב' ושבת ע"ז ועירובין נ"ג א ורה"ש כ"ג ב', וע' בב"ק ס' ע"א ובירו' דשבת פ"ה ועירובין פ"ה הלכה א' ונדרים פ"ח הלכה ב' ע"ש בפ"מ, ובב"ק ו' ב' האי תנא ירושלמי הוא כו' וע' בזכרון יוסף חא"ח סי' ח' בהא דברכות מ"ז דקמ"ל רב ספרא אף היכא דליכא נפקותא יעש"ב, ותויו"ט פיאה פ"ח משנה א' ד"ה משילכו כו' ואין החילוף בין הגירסות בענין אלא בלשון בתויו"ט מעש"ש פ"ד משנה ח' ד"ה ובה"א כו' וכש"כ הכא שהן דברי שני תנאים שיש לכ"א לדבר כלשונו ורבי העתיק לכל אחד כדבריו כעריות פ"ק משנה ג' וע"ש ובסנהדרין ה' ב' ותו' ע"ג ב' סע"א וגליון תוס' ריש ב"ק ד"ה ארבעה ומהרמ"ל ובחי' לריש רה"ש, ובזה מסולק קושית התו' ריש קידושין דלא קפיד בריהטא דלישנא ובתו' ריש ע"ג דלפעמים הקדים המנין ברישא דבכ"מ היה שונה בלשון מחדש השמועה ומר אמר בהאי לישנא וכו', ומזה ענין לא זו אף זו, ושבת, ה' ב' והא אמרה חדא זימנא כו' אמוראי נינהו וכו' ובפרש"י ומיהו ר"י חדא זימנא אמרה, והיינו דחדא מכלל חברתה אתמר ושנה נמי זה הדין דשמעינן נמי מהאי מימרא דר' יוחנן, ורש"י סו"פ תהש"ח ד"ה משתחולל כו' וכה"ג ברש"י שם ל"ח א' ד"ה לישנא אחרינא והיינו בלישנא בעלמא לענין שמחוייב לומר בלשון רבו, ואף שי"ל עוד דללישנא קמא אף שנתכוין לאכילה ולרפואה מותר וללישנא ב' בעי שלא נתכוין רק לאכילה וע' בהה"מ וכ"מ פ"א מהלכות ברכות הלכה י"ב:

סימן רנ

להרב ר' שלמה אברהם רזעכטא ביאזערקאוו

מה שהעיר לענין מה שנשאל בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ר"ד לענין שילוח מנות בפורים לרבו אם יוצא בכך והביא לסייע לדברי השואל ולאסור מצד שאילת שלום לרבו ממ"ש הרב ביו"ד סי' שפ"ה מתשובת מהרי"ל סי' ל"א דאסור לשלוח מנות לאבל על אב ואם ואפילו בשבת במקום שנהגו שלא לשאול בשלומן בשבת, וע"ש בתשובה

מהר"ז כתב באלפסי דשילוח מנות אין לך שאילת שלום גדול מזה וא"כ תיפשוט מיניה דאסור למזוג לאורח תוך י"ב חודש למאי דנהיגנא דאין שואלין בשלום אבלים ואפילו בשבת עכ"ל:

הנה מה שציין מהר"ז באלפסי לא ידעתי אל מי כוון ובשה"ג פ"ק דמגילה במתני' קראו את המגילה כו' באות ג' וחייב האבל לשלוח מנות וכו' יע"ש, ואולי שצ"ל מהר"י בועז אם נתכוין על השה"ג, ובמנהגי מהרי"ל בהלכות פורים ושלוח מנות היה מקיים מהר"ר שלומיאל באבילתו ע' במיימוני ותמצא דעות, ועכ"פ לא ידעתי מקום לחוש לזה גם לכתחלה לשלוח לרבו מטעם דשאילת שלום אף דלא נפיק מכלל רעהו ולחוש בכה"ג לגבי שילוח מנות כמו לענין אבילות רק בשאילת שלום סתמא ולא היכי מצד שרוצה לקיים המצוה דשילוח מנות אף שיהיה עיקר הטעם משום שאילת שלום מ"מ אין שייך נגיעה בכבוד רבו דמיחזי כמו ששואל בשלומו ואף שמוכח ממילא שהשילוח מנות בפורים בא להורות על זה, ושאילת שלום לרב הוא רק כששואל כמו לשאר בני אדם, ולפי' התו' ברכות כ"ז ב' ד"ה והנותן כו' שאינו אומר שלום עליך רבי וכו', ובתר"י ומ"ש כדי שאילת שלום תלמיד לרב אינו ר"ל אלא כדי חזרת שלום ע"ש וברי"ף לא העתיק כלל והמחזיר שלום, וע' רש"א עפמ"ש בתר"י דאסור להקדים שלום כלל לרבו וכדאיתא בירו' ומ"ש כדי שאילת שלום תלמיד לרבו היינו בחזרה ולהכי הוצרך למינקט נמי והנותן כו' יעש"ב, וכן הובא ברא"ש הירו' דהיה קורא דהיינו דנקט עיקר הטעם שפייסו משום דזעירא לא שאיל כו', וא"כ אינו ענין לכאן לאסור משום נתינת שלום לרבו ומצד שמיחזי כנתינת שלום ליכא חששא כלל דלא הוה שום נגיעה בכה"ג בכבוד רבו, ועכ"פ גם לתירוץ הא"נ לכתחלה קאמר ובתלמיד חבר וכו' והא דאסור כאן נתינה לכתחלה אפילו באומר שלום עליך רבי היינו בתלמיד שאינו חבר, ולתירוץ זה בתלמיד חבר כר"כ ורב אסי דלסבריה לא הוי צריכי וכסנהדרין ל"ו, יהיה מותר בכה"ג אפילו לכתחלה מטעם שאילת שלום, ובפרט דמצוה שאני כסוטה מ"א ב' כדמשני נמי לגבי מלך וע"ש בתו' ובספרי זכ"י ביבמות ה' סע"ב מאי לאו דא"ל שחוט לי בשל לי על קושית המפרשים בר"פ שבועת העדות האי עשה כו' מכתובות מ' ע"א דאי אמרה לא בעינא כו' יעש"ב:

ואולם מה שדחה בשו"ת יהודה יעלה לחלק בשאילת שלום דאסור רק בפניו וכמו במזכיר לרבו בשמו יע"ש, ולא נ"ל כלל דאף כששולח ע"י אחר כיון דזה גופא חשיב שאילת שלום לרבו ממילא חשיב שלוחו כמותו לענין שאילת שלום ששולח לרבו, כמו דמהני לענין קיום המצוה דשלוחו כמותו, ועיקר הטעם דחשיב כמו שאילת שלום נ"ל מסברא דשילוח מנות בי"ד שהיה בימי מרדכי ואסתר לאחר שעמדו על נפשם בי"ג

שהיה כענין שאילת שלום לאלה שנצחו במלחמה ואיש לא עמד בפניהם ושלחו כל אחד מנות לחבירו שנחו בי"ד בעשיית יום משתה ושמחה, ובפרט להטעם של בעל מנות הלוי שהתיקון משילוח מנות להרבות השלום והריעות היפך ממלשינות של המן היותם מפוזרים ומפורדים בדעות וכמ"ש החת"ס ובכתב סופר שהכריע להלכה כטעם זה ושלכן יוצא ידי חובתו גם כשלא רצה חבירו לקבל:

ומ"ש מעלתו דכשרבו מקבל המשלוח מנות מקיים הרב בזה המשלוח מנות דקבלתו מיחשב נמי נתינה, ובזה מיישב קושית הב"י על פרש"י במגילה ז' ב' בהא דמחלפי סעודתייהו זה אוכל עם זה בפורים ובשניה סועד חבירו עמו, וכבר הוזכר כזה בחומרי מתניתא במגילה ז' רש"י ד"ה מחלפי שנ"ל כקידושין ז' באדם חשוב אפילו בנתנה היא ואמר הוא מקודשת דקבלתו כנתינתו ולכך לא פרש"י כפשוטו דא"כ מאי קמ"ל פשיטא דבהחליפו ממש דיצאו עכ"ל. אבל עיקר סברתו לא נ"ל דהרי אין יוצאין י"ח שילוח מנות רק במיני מאכל, וא"כ נהי דחשוב ממון לענין קידושין בהנאת קבלתו וכה"ג מ"מ פשיטא דלא חשיב כאלו אכל בעצמו, ולא עדיף משילוח מעות ואף דיכול לקנות ממנו מאכל בעבורו ולא שיהיה חשוב כאוכל בעצמו ע"י מה שחבירו האוכל קיבל ממנו (וע"ל ססי' ר"ל ד"ה ויש לדון וסי' רט"ז אות ח'). ובעיקר דרש"י קרוב בעיני מ"ש במאורי אור חלק עוד למועד שנעתק קצת ט"ס תיבת של שנה זו אחת שחרית שהיה כתוב זה אוכל עם זה בפורים שחרית ובשניה סועד חבירו עמו, והיינו בצהרים כדרך רובא דעלמא לאכול פת שחרית ובפורים לביבות וכיסנין ולחמניות וקובעים לבהמ"ז, ודיוק לשונו הצח ברישא אוכל ובשניה סועד להורות סעודה ממש בצהרים עכ"ל. ובמ"ק כ"ז ב' לענין אבל רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו בהדדי, וע' בתשובה מאהבה ח"ב סימן רצ"ט ובפר"ח וטו"א וחמדת אריה הלכות מגילה סי' רצ"ה פרק כ"ה אות א' וב' ובמ"ש רש"י מגילה הדר שלח ליה איהו לא גרים ליה הכא ושם בחידושי הארכתי:

ובמאמר לר"א בן הרמב"ם על אגדות שנדפס בע"י מדפוס ווילנא שנת תרל"ז מהחלק החמישי מהדרשות בדרך הרביעי מעשיות שנכתבו כו' שהביא המאמר דמגילה דר' יהודה נשיאה שלח ליה לר' אושעיא אטמא דעגלא תלתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, וכן הגירסא במנוה"מ פרק ג' כלל רביעי ח"ג נר ג' (ושם לר' יהושע ט"ס במקום ר' אושעיא). ובשל"ה מסכת מגילה עמוד הצדקה הביא ראיה מזה לתה"ד סי' ק"א דבמשקה נמי יוצאין, ורש"י סובר דיוצא נמי במשקין וכדעת הט"ז משלח ליה גרבא דחמרא ולכן לא גרים הדר שלח, ובילקוט במגלת אסתר ר"י נשיאה שלח לר"א אטמא דעגלא תלתא וגרבי דחמרא שלח ליה קיימת רבינו ומתנות

לאביונים הדר שלח ליה קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו וע"כ לגירסתו דבתחלה היה מוכח דסובר דבגרבא דחמרא לא היה מקיים חובת משלוח מנות, ויתכן שמזה הוציא הרמב"ם לשלוח ב' מיני בשר שיהיו ב' מיני אוכל, וע' בבנין עולם סוף חלק או"ח סי' ל"ו מש"ש לפי דרכו, וע' בשו"ת יהודה יעלה סימן ר"ו:

ובעיקר הספק מהשואל שבתשובת יהודה יעלה במשלוח מנות לרבו כיון דאיש לרעהו כתיב מחזי דמשוה רבו לרעהו, והשיב לו מאותו ענין ששלח לר"י נשיאה קיימת בנו רבינו כו, ואף דזה אפשר לדחות קצת דהיה תלמיד חבר שלו, ואולם יפה השיב לו דודאי גם רבו מיקרי רעהו כמו לא תעשוק את רעך ולא תגזול וכו' [וזכרונו הטעהו דבויקרא סי' י"ט י' שכתוב לא תגזול לא נאמר כלל רעהו ושם כתיב לא תעשוק את רעך ולא תגזול, וב"מ קי"א א' עובר משום ה' שמות כו' ובחולין קמ"א א'] לא תעמוד על דם רעך וכו' ואהבת לרעך כמוך והרבה כי"ב עכ"ל, והיה לו להזכיר ג"כ מהמוקדם בתורה לא תענה ברעך עד שקר שמות כ' י"ג וי"ד ושם סי' כ"א י"ד וי"ח ול"א וסי' כ"ב ו' ז' ח' ט' י' י"ג כ"ה וסי' ל"ב כ"ז, ובויקרא סי' כ' י' ודברים ד' מ"ב וסי' ה' כ' וכ"א וסי' י"ג ז' וסי' ט"ו ב' וסי' י"ט ג' י' י"ג וסי' כ"ב כ"ד כ"ו וסי' כ"ג כ"ה כ"ו וסי' כ"ד י' וסי' כ"ז י' י"ד ויהושע סי' כ' ה' ואטו בכל אלה אימעט רבו ונפיק מכלל רעהו ולמה נסתפק ברעהו דשילוח מנות יותר מכל הני קראי:

ומה שהעיר מהפמ"ג א"ח סי' תרצ"ה באש"א ס"ק י"א דעבד כנעני בכלל רעהו לענין משלוח מנות, מהרא"מ פרשת משפטים דרעהו מקרי (וט"ס שם כ"ו ב' וצ"ל כ"א כ'), ובתיבת גומא פרשת בהר האריך עוד בזה דהא הוה נמי בכלל אחיך והרי היה בכלל מכה איש והא דממעט ע"ג אינו אלא ממלת רעהו ועבד דחייב בכל מצות שאשה חייבת בכלל רעהו הוא יע"ש, וע' בתו' ב"ק פ"ח א' דג"ש דלה לה רק להחמיר ובנוב"י תנינא חח"מ סי' י"א ובספרי זכ"י לחגיגה ד' א' והארכתי בתשובה (ע"ל סי' ר"ז), ומסברא כיון שקבלו עליהם ועל הנלוה אליהם לזכרון הנס מסתמא היה רק לאותן שהיו באותו הנס אם לטעם מהרי"ל שהוא כשאילת שלום או לשאר הטעמים נגד מה שהלשין המן היותם מפורדים, וזה שייך רק על אותם שהיו בסכנה, ואף להפליתי סי' א' ס"ק ג' דלענין קריאת המגילה אין לחייב רק במשוחררים להרמב"ם, ומ"מ לענין שילוח מנות דלפר"ח גם אשה פטורה דאיש כתיב ולא אשה, ואפשר שגם על העבדים שאינם משוחררים שהיו ג"כ בכלל ונחו מאויביהם שמסתמא היו גם הם במלחמתם על הקמים עליהם ולכן גם המה בשאילת שלום, ואם שמצינו תואר רע גם על מצרי כמו וישאלו איש מאת רעהו

וכן בשלשים מרעים שופטים י"ד א' שהיו הפלשתים וכדומה היינו במקום שלא נאמר על איזה אזהרה:

וכן התואר חבר בדא"ר פ"ה א"ל ר"י לר"ג רצונך שתקבל פני פילוסופוס חברנו, ובשבת ק"נ ע"א לא יאמר אדם לחבירו בחבר עו"ג ומזה נסתייע בשו"ת מהר"י ברונא סי' ר"ב באחד שעמד אצל עו"ג והלך שמעון ואמר כאן עומדים שני חברים כו', ותו סוכה ל"ט א' ד"ה הלוקח דבדוכתי טובא דקרא לע"ה חבירו, ובפרק הנזקין ס"א ע"א מחברתה החשודה על השביעית, ורש"י ברכות י"ז א' וחבירי בריה עה"א, ותויו"ט דמאי פ"ד משנה ג' ד"ה חבירו וע"ש פ"ו מ"ב, ותוספתא דמאי ר"פ ח' ע"ה שאמר לחבירו וגירסת הגר"א לחבר וע' בקול הרמ"ז שביעית פ"ה משנה ט' ד"ה לחברתה, ובהגהותי לשבת ק"נ הארכתי, ועכ"פ במקום שאינו בדרך ציווי ואזהרה להאומה ביחוד גם עו"ג בכלל רעהו וגם בכלל אדם וכמ"ש בהגהות הרצ"ח ליבמות ס"א במ"ש דאין קרוי אדם דהקרא רק על מי שנצטוה באותן מצות יע"ש, וראב"ע ויקרא סי' י"ט כ"א לכל נפש אדם יהודי או עו"ג, והיינו לענין טומאת מגע דגם מתי עו"ג מטמאים כמ"ש בפרשת מטות ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים כל הורג נפש כו', ובירמיה סימן ל"ב כ' בארץ מצרים וגו' בישראל ובאדם, ורק דשם הבי"ת קמוצה וכתו' ע"ג ג' שחילקו בין האדם וכן שם מ"ז ב' וזעקו האדם וכה"ג בכ"מ ואכמ"ל בביאור זה:

והנה ביום ועש"ק כ"ה ניסן תרמ"ב השבתי עוד להנ"ל על מכתבו שהגיע אלי שנית במה שכתבתי דעכ"פ במקום שאינו בדרך ציווי גם עו"ג בכלל אדם ורעהו, והעיר מכריתות ו' ומה שהאריך בזה בשד"ח בכללים מערכת האל"ף אות ע"ד וע"ש עוד באות רע"ו, ולא ידעתי מה ענינו לכאן בראייתו מבשר אדם לא ייסך, הרי כבר כתבתי במקום שאינו דרך צווי, וכמ"ש בהגהות הרצ"ח ליבמות ס"א במ"ש זאת התורה אדם כי ימות וכו' שבאמרו אתם קרויים כו' קאי על מי שנצטוה באזהרות שבתורה, גם מה שהביא מערכין ה' שלמד מאיש שאין מעריכין, וזה מצוי בכ"מ כמו בחולין י"ג ב' איש איש לרבות שנודרין וכו' וע"ש בתו' ורש"א ובשקלים פ"ז משנה ו' ומ"ש בהערה בתורה אור אות א' וע"ש בגליון ח' ובאילת השחר פרק ל"א אות רמ"ט ורנ"ו ורנ"ח וראב"ע סי' י"ג כ"ט, וע' בשו"ת בן יהודה סי' נ' ד"ה והנה הא דס"ל ובד"ה והנ"ל משש"ב ובנר תמיד כריתות ו' ע"ב ומנח"ש סי' צ"ה ובמי נפתוח באמנה אות כ"ה בדה"ס י"א סע"א ואות כ"ו וע' ראב"ע במדבר סי' י"ט י"א וע' בערכין כ"ח ופסקתא דר' טוביה מאדם ולא כל אדם, וע' ראב"ע ויקרא י"ג ב' ולא אמר איש להכניס הגרים, וע' רש"י סנהדרין נ"ו א' ונ"ח וס"ו א' וחולין ה' א' ושו"ת רמ"ץ חא"ח סי' י"ד אות יו"ד ובמאמרי תהלוכות האגדות אות ל"ב משש"כ:

סימן רנא

להנ"ל כ' ח"י אדר תר"ג.

ע"ד שאלתו אם יוצא חובת שילוח מנות בפורים מאיסה"נ לחולה שיש בו סכנה:

א **הנה** להרמב"ם רפ"ב משבת ע"ש בכ"מ וב"י סי' שכ"ח דתליא במחלוקת דטומאה דחויה או הותרה ולדידן דקיי"ל דחויה בצבור שבת דחויה אצל חולה וע"כ דכל האיסורין דחויין וממילא לא ניתן לדחות אלא בדליכא לגביה מה שהחולה צריך להתרפאות רק בשל איסורי הנאה ולא מקיים בזה מצות שילוח מנות דהא בלא"ה מדאורייתא מחוייב להצילו וכה"ג בקידושין ח' סע"ב, ואף דמכל מקום חייב לשלם לו אחר כך אף אי מותר להציל עצמו בממון חבירו כתו' ב"ק ס' ע"ב ד"ה מהו ובראש וכ"כ הרא"ש בהא דסנהדרין ע"ג א' דאפילו מטרח ומיגר נמי כו', ורק יש לחלק דלא דמי לאיבעיא דהתם בקידושין דלאו מידי יהיב לה ונשאר בתיקו, כיון די"ל דלא גמרה בדעתה לאקנויי נפשה רק בתשלומין וכיון דמדאורייתא מחוייב להצילה ולא בעינן דעתו בנתינת הדבר והוה כמקדש במלוה, אבל במשלח מנות באיסה"נ במקום סכנה כיון דא"צ אח"כ המקבל לשלם לו ומדאורי' מחוייב ליתן ג"כ בחנם פשיטא דלא קיים כלל בזה המצוה משילוח מנות, ואי כשיש להמקבל ג"כ מאיסה"נ כזה זולתו דאין עליו חיוב בהנתינה דאין לו זכות בזה דלא מישתרשי ליה להמקבל במה ששלח לו מאיסה"נ שלו, וכן במה שנסתפק המל"מ בהלכות אישות פ"ה הלכה א' באיסה"נ במקום סכנה, פשיטא דלא מקיים כלל מצותו, ואף אי אזלינן בתר המקבל מ"מ כיון דיכולה ליקח שלא מדעתו על מנת שלא לשלם ולאו מידי יהיב לה ובהא פשיטא דאינה מקודשת כיון דמדאורייתא מחוייב להצילה ע"מ שלא לשלם ולא אבע"ל, ובשמ"ק ב"ק קי"ד ב' שתנאי ב"ד כו' ומ"ש בהמרובה שהתועה בין הכרמים מפסג ועולה שאני אבידת גופו שמותר להציל עצמו בממון חבירו אף שלא בפניו על דעת תשלומין, אבל על דעת שלא לשלם אסור ובהצלת ממונו אף על דעת תשלומין אסור אא"כ ברשות, וע' בשו"ת רשב"א ח"ד סי' י"ז וח"מ סי' שפ"ח ס"ק כ"ד ושו"מ קמא ח"ג סי' קע"ד וסו"ס קע"ה וקע"ו ותנינא ח"ב סי' ד' וסו"ס ק"י ותליתאה ח"ב סי' קמ"ט וח"ג סי' קס"ד וח"ס חא"ח סו"ס ר"ח ד"ה ומ"ש פר"מ ובנין ציון החדשות סי' קע"ג וזכרון ישעיה סכ"ב ועמ"א סי' ל':

ב **ומ"ש** דאפשר דגם הריטב"א דסובר בקידושין בתר דידיה נמי אזלינן מודה בשילוח מנות דיצא כיון דרעהו מותר ליהנות ממנו דעיקר הקפידא לשמח לבב רעהו:

ואיננ"י רואה שום חילוק בזה די"ל דמ"מ בעינן גם לגבי המשלח שיהיה חשוב מנות להיות שמו עליו כמו לענין קידושין דיליף מלקיחה דהעיקר במה דמקניא נפשה

דממילא תלוי במה שיהיה שווי אצלה וחשיב ממון לגבה, ומ"מ מסופק הריטב"א אי בעינן שתהיה הנתינה שוה נמי לגבי הנותן, וע' בשו"מ קמא כ"ג ר"ס כ"ג מ"ש ע"ד הריטב"א ובעולת שמואל סי' א' וחמדת שלמה חאה"ע סי' נ"ד ושו"מ תנינא ח"ג סי' ג' ובנין עולם חא"ח סי' ל"ג אות י"ד ובשמים ראש החדשות ר"ס ח' וסוף שו"ת יד יוסף בקונטרס קס"י סי' ו' דף י"ד ע"ד ד"ה ויתבאר ובתיבת גומא פרשת תרומה אות א' מש"ש בדהמל"מ הנ"ל:

ג **ומה** שהעיר מדברי היד אהרן בשלח מנות קודם הפורים והגיע ליד המקבל בפורים דיצא דאזלינן בתר המקבל, ש"ה דכשהגיע בפורים אז נגמר מצות השילוח דלא קפיד רק על גמר השילוח בעת שיומסר להמקבל, אבל לענין שיהיה חשיב מנות י"ל דבעי ג"כ מה שיהיה חשוב נתינה גם מצד הנותן, וכן במה שהקשה היד אהרן מסי' תרצ"ה ס"ד בהג"ה [ובד"מ בשם מהר"י ברוין] באם אינו רוצה לקבלם דיצא וממילא דאזלינן נמי בתר הנותן ששלח קודם הפורים וכן לענין שיווי הדבר, ולא דמי דבשלח קודם הפורים כיון שהיה גמר הנתינה בפורים יוצא בזה, משא"כ באינו רוצה לקבלם דחשיב הנאה ג"כ לגבי המקבל בהשילוח לחוד דעיקר המצוה רק להראות חביבות לרעהו ומשום שמחת הלב של וכמ"ש באשל אברהם ר"ס תרצ"ד בשלח מנות ונאנסו לא יצא, ובשע"ת סי' תרצ"ה ס"ק ד' דאף דבעלמא מהני מתנה ע"מ להחזיר הכא עיקר התקנה שמשמח לרעהו, ובפמ"ג סי' תרצ"ה מסופק גם במתנות לאביונים אי מהני ע"מ להחזיר, והארכתי בתשובה לרב א' מאונגארן בישוב קושיתו על הפמ"ג, ובבנין ציון קמא סי' מ"ד בטעם הרמ"א מדלא כתיב ונתינת מנות כמו ונתן לפנינה מנות ולא הקפיד רק על השילוח ולכן אפילו אין חבירו רוצה לקבל יצא, אבל מתנה לא איקרי רק מה שבא ליד המקבל ולכן אם אין העני רוצה לקבל צריך לקיים נתינת המתנות בעני אחר ואף דלענין נדר יועיל לומר כאלו התקבלתי:

וכבר הארכתי בתשובה לשואל שצידד אי מהני שילוח מנות ע"י קטן כיון דאין שליחות לקטן. ומצאתי כעת בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ר"ז שנשאל ג"כ כזה ודחאו דהא מעשים בכל יום שמשלחין גם ע"י בי דואר וכן ע"י קטנים והכתוב נקיט לרבותא דאף דבכ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו וכאן הוא דרך כבוד יותר ע"י שלוחו וכו'. ובתשובה דחיתי דברי השואל מכמה ראיות וכן בהא בנחמיה ושלחו מנות לאין נכון לו ומפקינן מיניה ברפ"ב דביצה לענין עירוב תבשילין, דנקיט אורחא דמלתא שהיו בעצמם טרודים בביתם בשמחת הסעודה וכמ"ש וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה, ולכן גם כאן נקט מהאי טעמא משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים

המשכימים בעצמם לפתחם, ובמגילה ז' ב' בהא דמחלפי סעודתייהו בהדדי, מבואר שגם בסועד אצל חבירו קיים ומשלוח מנות וע"ש בפרש"י וב"י וד"מ סי' תרצ"ה ובפמ"ג במש"ז ס"ק ה' (וע"ל סי' ר"נ) וע"ש במ"א ס"ק י"ב, ואף דיש לחלק דלא הוה כ"כ דרך חשיבות כשנותן בעצמו המנות לידו כחגיגה ה' א' מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דכספתיה, ובכתובות פ"ז ב' במר עוקבא דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא וכו', דא"כ היה להקפיד על זה יותר במתנות לאביונים שלא יתבייש העני אם היה לחלק להיכי שנותן בעצמו או ע"י שלוחו:

ד **ומה** שהקשה על הפמ"ג ר"ס תרצ"ב באש"א הא דלא מברכינן אשילוח מנות ומתנות לאביונים שמא לא ירצה חבירו והעני לקבלם, ממ"ש בסי' תרצ"ה בהג"ה דאם לא ירצה לקבל המנות מ"מ יצא המשלח:

כבר הובא בהגהות הרצ"ח במגילה ז' א' שנשאל למה אין מברכין על משלוח מנות וא"ל כרשב"א סי' י"ח על צדקה דאם אין העני מקבל לאו כלום עביד, דהא בא"ח סו"ס תרצ"ה בהג"ה דאפילו לא רצה לקבל מ"מ המשלח יצא יעש"ב, ולא העיר מהפמ"ג שקדמהו ליישב כן הקושיא משילוח מנות, ולא העיר מסתירת דבריו לרמ"א דאם אינו רוצה לקבלם דיצא במשלוח מנות ופר"ח תמה דמנין לו זה, ובק"נ הוציא מנדרים ס"ג שיכול להפר נדרו שלא ע"פ חכם לומר הריני כאלו נתקבלתי שזהו כבודו, ולרשב"א אפילו היה מקבל ממנו יכול להחזיר לו ולסברא זו בעי גם בשילוח מנות לומר כאלו נתקבלתי דחשיב כבא לידו דמראה שהוא נהנה במה ששלח לו, אבל בסתמא כשאינו מקבל י"ל דלא מהני גם לרמ"א, ובחת"ס חא"ח סי' קצ"ו השיג עליו מהר"נ בשם הירו' שם כ"ד א', והעלה דתלוי בטעמים של משלוח מנות דלמנות הלוי להראות חיבה ורעות ולפ"ז יוצא בשילוח לבד [והיינו כיון דאיכא שמחת הלב של מי שאינו מקבל במה שזיכהו לשלוח לו דמה"ט נקיט קרא בלשון שילוח שהוא דרך חביבות וכיבוד גם לעשירים], אבל לתה"ד דאולי לא יספיק לו סעודתו והוא מסייעו לא שייך זה, ובכתב סופר חא"ח סי' קל"ט וקמ"א מחזיק בדעת רמ"א, ובחסד לאברהם חא"ח סו"ס ס"ט הביא דהעיקר כרמ"א והעיר ג"כ בהא דאין מברכין על שילוח מנות כיון דאף אם לא ירצה לקבל יצא, והתומים בסי' צ"ז הוכיח מהרא"ש פ"ק דכתובות דאף במצוה שתולה בדעת אחרים תיקנו ברכה ורק בצדקה משום דכתיב בברכה אפס כי לא יהיה בך אביון [וכמגילה ל"א אין מברכין על הקללות שהוא של פורעניות, וכתוס' חולין ק"ה א' וע"ל סי' ר"מ סוף אות ז' משש"ב], וטעם זה לא שייך במשלוח מנות, וע"כ דעיקר המצוה במחשבה שיהא לבו שמח כששולח לחבירו וכל שהוא רוצה ליתן וחבירו לא רצה לקבל יצא וכב"י א"ח סי'

תל"ב דאין מברכין על ביטול חמץ דתלוי במחשבה ואין מברכין על דברים שבלב עכ"ד, אבל דבריו נאמרו רק לפלפולא במ"ש שעיקר המצוה שיהיה לבו שמח לשלוח לחבירו, דמלבד דעיקר הטעם להראות חיבה ורעות וכמש"ל וכמו שנשתתפו יחד בסכנה קודם הנם, ואף דממילא איכא שמחת הלב היינו למי שנשלח אליו המנות במה שהראה לו חיבה וריעות ואף כשלא רצה לקבלם ולכן יוצא בזה ידי שילוח מנות, אבל מה שייך בהסילוח מנות משום שמחת הלב לגבי המשלח דאף אם מי שנשלח לו ערכו חשוב דמתיקר בזה וע' ברא"ש פרק הרואה נ"ט ב' ד"ה ור' יוחנן, אבל כשלא קיבלם ליכא כלל משוס שמחת הלב לגבי המשלח, וא"כ לא הועיל כלום בישובו הא דלא תיקנו ברכה על השילוח כיון דלא הוה מצוה התלוי ביד אחר שאף אם לא קבלם קיים המצוה, ואף אי נימא הטעם משום שמחת הלב של מי שנשלח אליו קיים ידי שילוח, מ"מ היה למשלח לברך דע"י השילוח נגמר מצותו משהגיע לידו ואף כשלא קבלם, ועוד דלא דמי לביטול חמץ כיון דאפשר לקיים בביטול בלב בלבד לא תיקנו ברכה, אבל הכא אף לסברתו שעיקר המצוה משילוח מנות שיהיה לבו שמח לשלוח לחבירו מ"מ אינו מקיים המצוה זולת כשעושה מעשה משילוח מנות ולכן היה שייך לתקן ברכה על מצות השילוח:

ובקונטרס קסי"ו סי' ח' ד"ה ואם נניח כו' כשיטת הרמב"ם דבק"ש הרהור לאו כדבור ולהר"ר מנוח שהובא בראש ומ"א סי' נ"ח דהני ברכות דק"ש כברכת המצות ולא כרשב"א שהובא בב"י סי' מ"ו ואי דברכת ק"ש יוצאים בהרהור אינו שייך לתקן על זה ברכה עכ"ד, ואינו ענין לזה לר"נ ריש פסחים דביטול מדין הפקר ואף דבגמ' מבטלו בלבו ולענין הפקר ממונו דברים שבלב אינם דברים כו' אלא דחמץ שאני שאינו ברשותו ומש"ה בגילוי דעתא דלא ניחא ליה דליהוי זכותא בגוה סגי עכ"ל, וא"כ אף דאין מברכין על ביטול חמץ שיוצאים בדברים שבלב לבד ואף דאינם דברים לענין הפקר ורק בחמץ בגילוי דעת לחוד סגי, אבל לענין ברכות ק"ש אי הרהור כדבור וכמוציא בשפתיו מהכ"ת לא מהני גם לענין ברכה, ובט"ז א"ח סי' מ"ז דלכך לא תיקנו לברך על הרהור ד"ת ברכת התורה וכב"י דלאו כדבור וע"כ דלא נחתי לחילוק זה, ובפמ"ג בפתיחה כוללת לא"ח ח"ג אות י"א במ"ש ב"ח א"ח סי' תל"ד דשליח אינו יכול לבטל חמץ דלא מצינו שליחות במחשבה ונדחק ליישב הא דפ"ק (צ"ל רפ"ב) דקידושין שכן ישנו במחשבה, ובשו"מ תנינא ח"ב סי' פ"ו נדחק לדחות להרא"ש פ"ד דע"ג סי' ט' בהא דחולין ז' ודלמא נתן עיניו בצד זה וע"כ בדמאי דא"צ ברכה, והא כאן דבמחשבה לא צריך ברכה כלל, וע"ש בחסד לאברהם שהאריך אם יוצא י"ח משלוח מנות בפורים בתרומה ומעשר למ"ד טוה"נ ממון כששולח לכהן ולוי ואף לשל"ה שהובא במ"א סי' תרצ"ד דאינו יוצא במתנות

לאביונים מ"מ משלוח מנות לא הוה דבר שבחובה הואיל וגם אם המקבל מוחל יוצא לרמ"א, ובשו"מ תנינא ח"ד סי' קכ"א על תשובת הרשב"א דאין מברכין על מתנות כהונה דמשולחן גבוה קא זכו, ולרשב"א חולין קל"א דדוקא חזה ושוק הוה משולחן גבוה ויקשה על שאר מתנות כהונה וע"כ דשמא לא ירצה לקבלם כמו במתנות עניים והלואה, ומוכח דלא כקצה"ח דבמתנות כהונה אפילו נתינה בע"כ הוה נתינה, וע' בשו"מ רביעאה ח"ב סימן רי"ט דף ע"ה סוף ע"ג, וע' במ"א ר"ס תרצ"ב ובפמ"ג דלא תיקנו ברכה על שילוח מנות כו' שמא לא ירצה לקבלם. ומה שהעתיק ביד אלעזר סי' מ"ד ונמצא זה המברך עובר לעשייתן לבטלה וזה הוסיף מדעתו ועיקר הטעם כתשובת הרשב"א סימן י"ח מכתובות ר"ד מ' דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל, ואולם המהרי"ט חיו"ד סי' מ"ז שהועתק גם בגליון היו"ד סימן ל"ט דחה דהרשב"א דמ"מ מוטל עליו לחזור אחר מי שיקבל ולא דמי לאונס דכשאמרה לא בעינא שוב אין עליה חיוב, וכן מסתבר דלא מצינו למילף אלא בשביל תיקון שלה וכשאומרת איני רוצה מצד שלא לעשות איסור ליכא מצוה וכרמב"ם הטעם דגט מעושה כופין עד שיאמר רוצה אני, ובב"ב מ"ח דכל הני דכופין לא הוה אונס דאנן סהדי וע' בישועות יעקב לאה"ע סו"ס קס"ה בתשובת בנו ובס"ק ז' ושו"ת ציוני ח"א סי' ל"ט ד"ה ותו, ופשיטא דאף בדליכא עני שירצה לקבלם מחוייב לעכבם בשביל עניים שיבואו לאח"כ כסי' תרצ"ד ס"ד וכב"ק ל"ז אנן יד עניים אנן, וע' בפאת השדה סי' כ"א שאין מובן לדבריו בזה וע' בס' יהושע חיו"ד סי' דכתיב האיש ממעט נמי אשה כמו האזרח דסוכה להוציא הנשים, אבל בשילוח מנות דליכא קרא יתירה בהדיא אף דכתיב תרי זימני ומשלוח מנות איש לרעהו מ"מ לגופיה נמי איצטריך קרא אחרינא לקיים וכו' וכמבואר שם:

ותמהני דודאי בסתמא היכי דאמר אנשים ממילא אימעוט ג"כ נשים וקטנים דהא לאו מיתורא למעוטי ידעינן אלא ממשמעותיה דלאז בכלל איש נינהו, ובירו' יומא פ"ו הלכה א' ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים וכו', וכן בירו' פרק שבועת העדות וע' בתו' נדה נ' ד"ה כל הכשר ובאו"ת סי' צ' ס"ק פ' ופרי תבואה סי' ס"ו משש"ב ובב"ב קנ"ה ב' דקטן פסול לעדות מועמדו שני אנשים ולא קטנים יע"ש ברשב"ם ובשו"ת יוסף דעת מהשו"מ סו"ס ח' ד"ה ובזה י"ל דבב"ק פ"ח פרש"י משום עדות שאי אתה יכול להזימה דקטנים לאו בר עונשין, וע"ש דלק"מ דקרא אינו מיותר דצריך לכתוב אנשים ולא נשים רק דממילא משמע גדולים ולא קטנים יע"ש וכירו' הנ"ל:

אך לכאורה זה ליתא לתו' סנהדרין פ"ו ופ"ד ב' דאף דכל התורה בלשון זכר נאמרה מ"מ היכא דכתיב מיעוטא בפירוש לאשה, וא"כ ליכא למעט רק אשה או קטן לחוד כיון דלאו מפשטיה דקרא למדו, ומכלתא בא פרשה ט"ו וכל עבד איש אשה וקטן מנין ת"ל מקנת כסף מכל מקום, הרי דאי לאו רבויא הו"א למעט אשה וקטן. ומה שהביא מקרא דאיש טהור דדריש איש ולא קטן טהור להכשיר הזר, ולפי דרכו למה נקיט הך דרשא דהוא לר' יהודה ולמה לא מייתי נמי מתחלת הסוגיא דיומא מ"ג א' ואסף איש טהור איש להכשיר הזר טהור להכשיר האשה דאי למעוטי טמא פשיטא דחטאת קריא רחמנא, וע"כ דאיש להכשיר הזר וממילא דטהור להכשיר האשה דלא אימעטא מאיש, ומייתי התם ר' יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה וכדיליף התם וקאמר על זה דלרבנן דקאמרי הקידוש נעשה באותן של אסיפה וא"כ לשתוק קרא מיניה, וע"כ למידרש איש ולא אשה וטהור להכשיר קטן דפסליה בקידוש, ולר"י דאשה פסולה בקידוש וקטן כשר אתיא האי למימרא איפכא וכפרש"י, וא"כ אינו ענין כלל לזה דהתם ע"כ ל כא למעוטי בגוונא אחרינא באסיפת הפרה, ולקטן נמי לא איצטריך ריבוי איש כיון דאצטריך והניח לכל הני שיש בהן דעת להניח כו', וכמדומה שגרם לו שלא עיין בסוגיא רק מהרשום בזכרונו כי לא נרשם ג"כ מקומו כלל, ובב"ק ק"ט ב' אשה מנין כו' וממעט לקטן ואייתר, וע' ביבמות ק"ה ב' איש כתיב בפרשה יע"ש בפרש"י:

ובמה שהשיב בהא דפסחים צ"א דדריש ולא אשה דהתם משום דדריש איש תרי זימני, תמהני שהעלים עיניו מראש הסוגיא דלר"י מחייב לאשה בפסח ראשון מדכתיב במכסת נפשות ואפילו נשים וממעט ליה אשה מהאיש ההוא דפסח שני ור' יוסי דריש מוכל וממעט לאשה בשני מאיש ההוא, ועל זה שואל הגמ' מאי איש דקאמר ר"ש דכתיב בפסח ראשון אי נימא מויקחו להם איש שה לבית אבות ההוא מבע"ל דאין קטן זוכה אלא מאיש לפי אכלו דדריש ליה למעוטי אשה, והיינו כיון דבפסח ראשון כתיב במכסת נפשות אפילו אשה וממילא מוכרח טפי למידרש דויקחו ממעט קטן דאינו זוכה ולא למעוטי אשה, א"כ אדרבא בכולהו סוגיא לא ניחא ליה למעט מחטאו ולא רק לאשה, ורק לר' יוסי דמרבה גם בפסח שני לאשה ולכן מוכרח למעוטי מאיש לקטן ואדרבא התו' תמהו דהיכן מצינו לחייבו במצות ותירצו לקטן שהגדיל בין ב' פסחים והקשו ג"כ מהא דסנהדרין נ"ד אמאי איצטריך איש פרט לקטן, וע"כ דהתם ממשמעותיה ידעינן דממילא אין לחייבו דאינו בכלל איש, וע' במ"ר בפסוק ויחגרו איש את תרבו ובהגהות הרל"ה מברלין על הלח"ש שהשיגו במה שהטיח דברים על התויו"ט ופי' המיוחס לרש"י שהביא הדרש הזה, ובערכין ג' ונדה ל"ב איש לרבות קטן בן יום א' וכו' וע"ש ט' א'

ותויו"ט רפ"ב דזבים וכלים פ"ב משנה א' ד"ה וש"ז כו', ונדה מ"ד ב' בפרש"י אדם משמע כל שהוא כו' ותויו"ט רפ"ג דנגעים ומנחות ע"ג א' ובב"ק פ"ח א' ורע"ב בכורים פ"א סוף משנה ה':

ובמאורי אור חלק עוד למועד אחר חידושי מגילה במאורים לא"ח סי' תרצ"ה ס"ק ד' דחה ג"כ דהפר"ח וכתב גם יש לדחות איש אורחיה דקרא כמו בפרשת תצא אם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו, והא דב"ק ק"ט מסתפק דאיש אי אורחיה דקרא היינו בגזל דהתם שכיח באשה מבגדיה ותכשיטיה אבל בעבוט דבר הכתוב בהווה איש דרכו בהלואה וכו' והכ"נ מתנות לאביונים לשון זכר וחי אחיך עמך גם אחותך עכ"ל, וכה"ג בסנהדרין ס"ו מכשפה כו' אלא שרוב נשים מצויות בכשפים, וראב"ע שמות סי' ג' כ"ב ושאלה אשה משכנתה וכו', ובמתני' ב"ק נ"ד ב' דבר הכתוב בהווה וע' רמב"ן ויקרא י"א מ' ורמב"ם פ"א מנז"מ הלכה א' ובלח"מ וטח"מ סי' שפ"ט וב"י וע' בלח"מ פי"ד מה"ש הלכה א' ופמ"ג יו"ד סי' כ"ח ס"ק א' ד"ה כתב הר"מ, וכה"ג בעירובין ט"ז ב' ושבת ס"ה א' במתני' ונדרים י"ח א' במתני' וע"ש בר"נ ובתוספתא נדה סו"פ ו' וע' בשבת קמ"ז א' וק"נ פרק הדר אות ס' וחידושי הר"נ שבת ס"ו ב' במתני' ובשו"ת רמ"א סי' ע"ט על פרש"י שבת קנ"ה ב', ובההה"מ פ"ב מהיו"ט הלכה כ"ב במ"ש ביצה כ"ט הנחתום מודד תבלין ובמ"א סי' תק"ד ס"ק י' ותפארת ישראל סוכה פ"ג משנה ד' אות כ' וט"ז ח"מ סימן צ"ז סי"ד ותויו"ט דמאי פ"ג משנה ה' ד"ה אבל ומעש"ש פ"ב סוף משנה ו' ושבת פכ"ג הצד צבי וספ"ח דב"ב משנה ז' וטבו"י פ"ב משנה ג' סוד"ה והשום ופרה פי"ב משנה ד' ומקואות פ"א משנה א' ופ"ח משנה א' ד"ה אפילו נתמלאו בקילון, ורש"י ברכות מ"ג א' ד"ה על ההדס ותו' יבמות ק"ב ע"ב ד"ה אלא באנפליא ותו' סוטה כ"ח ותויו"ט פ"ק דטהרות משנה א' ומה"פ בירו' סוטה פ"ק הלכה ב' ד"ה מפני מה אמרו ספק ובהלכות נדה בקיצור להרא"ש במעיו"ט אות ה' ומ"מ פרק ט' מנחלות הלכה א' וע' בל"ב מדות דריה"ג מדה י"ח מדבר שנאמר במקצת וכו', וע' ראב"ע ויקרא סי' י"ג נ"א וסי' ט"ו ט"ז ושמות י"ב י' וסי' כ"א ט"ו ודברים סי' כ"א י' וי"ט וס' כ"ה א' ד' ופט"ו ובמדבר סי' ג' י"ט ורש"י דברים סי' ט"ו י"ט ורשב"ם שמות סי' כ"ב כ' וכ"א ובעה"ט תצא סי' כ"ה י"ד ורמב"ן וארא סי' ט' ג' ור"פ משפטים סי' כ"א כ"א ויקרא סי' י"ט י"ד וי"ז וכי' כ"ב ח' ובמדבר סימן ל' ודברים סי' י"ט י"ג י"ד ורש"י ורשב"ם, ופסקתא דר' טוביה פרשת תצא בפסיק כי תבנה ובפסוק כי בשדה מצאה ובפסוק מקרה לילה ובנזיר ס"ו א' וע"ש בפרש"י ד"ה אורחיה, ומכלתא וילקוט ופסקתא דר' טוביה פרשת משפטים בפסוק ואנשי קדש תהיון לי וע' בחולין קי"ג ויו"ד סי' פ"ז ס"ב וע"ש בפסקתא סי' כ"ג

י"ט ורמב"ם פ"ד ממא"ס הלכה ד', וע' ביבמות קט"ז ב' במתני' ושב יעקב חאה"ע סי' י"א בדף ל"א ע"ד מרשב"א סוף יבמות, ובכורות כ"ה א' וחולין קל"ז א':

ואולם בברכי יוסף חלק או"ח סי' תרצ"ה ס"ק ח' משיג על השבו"י דממקום שבא יש להוכיח היפך דבריו יע"ש באריכות, ובכ"מ פ"ח מטומ"צ הלכה י"ב איש להביא את הקטן ומשמע לרבינו שאין דרשה זו מבוררת כ"כ ולפיכך וכו', וע' בחידושי הר"נ בסנהדרין נ"ד איש פרט לקטן ובבנין שלמה לסנהדרין משש"ב, ובמל"מ פ"ה מק"פ הלכה ו' דלר"ש איצטריך איש למעוטי קטן וא"כ מה הקשו עבד איש ולא עבד אשה, ובערכין ג' א' ותו' ד"ה למעוטי, וע' רש"י דברים סי' י"א כ"ה איש אפילו כעוג וכו' ובהתורה והמצוה פרשת צו סי' פ"ז את עולת איש ופרשת קדושים סי' י"ט ג' וכ"ה יע"ש באורך, וכן בפסוק כי ישאל איש מאת רעהו ובפרשת בהר סי' כ"ה אות כ"ב איש אל אחוזתו ע' בקידושין ט"ו א' ובאות ל"ב ובסי' כ"ה אות צ"א יעש"ב ובפסקתא דר' טוביה ובאחיכם בני ישראל איש להביא את האשה, וע' בתו' ב"ק ס"ג א' ד"ה רעהו ובכורות י"א ע"א ד"ה וגונב, וע' בארץ צבי תת"מ סי' כ"ג בדף צ"ו ע"ג ד"ה ואשר העיר בד' התו' ובעמודי אש דף נ"ד ע"ב ד"ה ובדבר הת"א על תיבת איש וכו' ואכמ"ל בדבריהם:

(הסוף מזה נאבדה ההעתקה אצלי לע"ע ואם אולי אשיגנו מהשואל אם ישלח לי העתקתו מסוף התשובה ויבא איה"ש במקומו).

וע"ש בדמשק אליעזר דכונתו דגם בכל לשון לעז צריך להיות האותיות אשורית וכ"ה בש"ג ובתויו"ט ובפ"י וכו', ואמנם הראי' שהביא מהא דעד שיכתבני אשורית י"ל דדוק' לענין קדושת לה"ק דיש בו להוציא גם למי שאינו מכיר אותו הלשון וכס"ת, אבל לענין לעז דהקריאה רק לפרסום הנם כרמב"ן והובא בר"נ וגם הא דבגופן שלהן אינו מטמא הידים הוא ג"כ כיון דאין מוציא בגופין שלהם רק במכיר אף בלה"ק וכמו בכתיבה בשאר לשונות דאינו כשר רק לאותה האומה כמ"ש בתו':

סימן רנב

שנת תרנ"ג. להר"ר זלמן ליפשיץ בבריסק

מה שתמה על המ"א סו"ס תרל"ה בשילוח מנות שלא נהנו לשלח לאשה דשמא יבא לשלוח לאלמנה ויאמרו שחש לסבלונות, והא באה"ע סי' מ"ה דאין חוששין לסבלונות, ודחה דאפשר דבאלמנה יש מקומות שנהנו גם האידנא לקדש מקודם:

והוא נגד סתימת לשון הפוסקים וכדמות קצת ראיה בקידושין נ' ע"ב ומותבינן אשמעתין אע"פ ששלח סבלונות, ולא דחי כה"ג ולחלק באלמנה שלא היה דרכם בזמנם לקדש מקודם שילוח הסבלונות גם במקום שהיו נוהנין כן בבתולה, וע' בעצי ארזים סוס"ק י': ובעיקר תמיהתו גם להרב דהיכי שאינו אומר שהיה לשם קידושין לא מהני לכ"ע גם לדידן דכולהו מסבלי והדר מקדשי וחולק בהכרעתו על התה"ד סי' כ"ז ובפסקיו סי' ע"ד דכשאין עוד צד היתר בלאו הכי לא מהני מה שאומר שלא היו קידושין, ועכ"פ הרב לא מיירי רק לענין דיעבד שלא להצריכה לנו, אבל לכתחלה לענין שלוח מנות י"ל להמ"א שחשש ג"כ לדעתו וע' בשו"ת ר"ח או"ז סי' כ"ו משש"ב ובסי' פ"ט, ומ"ש דכל החשש לר"ת וסייעתו דחשש סבלונות שקידשה קודם לכן דלרש"י שע"י הסבלונות מקדשה וא"כ בעינן שישלח ע"י עדים, וכן העיר במחצית השקל וע' בחמ"א ס"ק ט' וע"ש בב"ח וב"ש ס"ק י"ב ואבני מלואים ס"ק ח', ובמהרי"ק שורש קע"א ואפילו על הסבלונות המשתלחות מגדנות פורים וקורין להם מעות פורים ואף שלבי נוטה להתירם מ"מ לא רציתי לדבר בם כלל כו', וע' בעצי ארזים ס"ק ז' ובמהרי"ק מבואר דבסתם נמי איכא חשש קידושין לפרש"י ודלא כמו שהביא הב"ש בשמו דאם שולח סתם אין חוששין:

ובעיקר הדבר כבר העיר בשבות יעקב ח"א סי' מ"א שישוב המ"א וחילוקו למתנות לאביונים אינו ברור למעיין באה"ע סי' מ"ה יע"ש באורך, וע' רש"י כתובות צ"ו א' ד"ה חוץ, וכבר העיר הפר"ח בלקוטים לסי' תרצ"ה ואפשר עוד דשילוח מנות שהוא דרך חובה חיישינן שתאמר שקבלה לשם קידושין והוה ספק קידושין כאה"ע סי' כ"ז סי"א משא"כ במתנות לאביונים עכ"ל:

ומ"ש מעלתו דצ"ע למה לא כתב רמ"א ג"כ שלא תבא אשה לשלוח לאיש למהרי"ט בחי' קידושין והובא בב"ש דאם האשה שולחת לו סבלונות לתוס' יש חילוק ולרש"י ליכא חשש, וע"ש באבני מלואים ס"ק א' ד"ה עוד בב"ש כו' דצ"ע לפרש"י אפילו באדם חשוב היכא דאשה שולחה אליו יעש"ב, וכתב זה לפי חשש המ"א משום סבלונות שע"כ קאי לפר"ח שהוא היפך המכוון בלשונו לענין ספק קידושין, ויותר היה למעלתו לדייק מלשון רמ"א בתחלת דבריו ואשה תשלח לאשה כו' אבל לא להיפך, דמבואר דגם אשה לא תשלח לאיש, ואדרבא שזה הכריח להמ"א לדחוק בלשונו לענין סבלונות ולא חש לדקדק הא דלא תני כרוכלא ולהאריך בלשונו וכן שלא תבא אשה לשליח לאיש, שזה ממילא מבואר ממה שהתחיל בו, אמנם העיקר כהשבו"י דבכל גווני אין לעשות כן דאלו למ"א משום סבלונות היה להקל בלא שידוכין כיון דליכא למיחש לכ"ע כרמ"א אה"ע

סי' מ"ה, וגם דלא היה שייך לפ"ז רק בפנוי דהיכי דנשא אחרת לא שייך חשש סבלונות שיעשה איסור, וע' באבני מלואים ס"ק ט' ד"ה מיהו כו' משש"ב:

ובלקוטים שבסו"ס תוספת שבת הגיה אחר וחוששין לקידושין ובלא שידוכין ליכא למיחש לסבלונות לכ"ע כצ"ל ול"ל שקידשה במעות הללו כו' לא היה צריך לכך דהא אין מקדשין במטבע כאה"ע סי' ל"א]וע' בב"ש ס"ק ה' בשם המרדכין, וא"ל דלמא עבר וקידשה דהא לרמ"א שם סמ"ה ביש צד איסור אין חשש בסבלונות עכ"ל, וכנראה שדעתו להגיה ג"כ אבל במתנות לאביונים היה מעות וליכא למימר שקידשה במעות הללו, ובמחצית השקל הרגיש ג"כ וכתב דהמ"א עדיפא קאמר דבמקדש בעד א' אם שניהם מכחישין לכ"ע אין חוששין כאה"ע סי' מ"ב ס"ב, ולכאורה בלאו הכי הרי למהרי"ק שהובא בהג"ה סי' מ"ה דסבלונות ליכא למיחש שהסבלונות עצמן הן קידושין לפרש"י אפילו למ"ד המקדש בעד א' חוששין לקידושין וכב"ש ס"ק י"א:

ומ"ש דלר"ת וסייעתו ג"כ אין חשש במיני מאכל כמ"ש בש"ע, ושם לא נמצא רמז מזה וע' בב"ב קמ"ה א' ורשב"ם, וכנראה שנמשך בזה אחר האבני מלואים שם סוס"ק א' שכבר כ' קצת פוסקים דאין חשש סבלונות במיני מאכל ומשקה וכמהרי"ט חאה"ע סי' כ"ח דיש מי שאומר בטעם קפידת הסבלונות דחייש עלה שמא תפסידם, עכ"פ אין מזה סתירה להמ"א שחושש להחמיר בזה במה שלא אמר שהר"ת סובר כהיש מי שאומר, וע' בשו"ת מהריב"ל ספר רביעי דף ע"ה ע"ב דאם היו עדים בשעה שהיה מביא אותם סבלונות ממיני מאכל היה אפשר לדון להחמיר וכו':

ומ"ש על האבני מלואים דלרש"י ג"כ יהיה חשש באדם חשוב דלרי"ף דבעי דיחזור ויאמר לו בהנאה שקבלתי ממך מתנה וכן פירש רשב"א ור"נ קושית התוס' ח' ע"ב ד"ה תנם, ואולם להחמ"ח ס"ק כ"ב דה"ה אם לא אמר כלום רק היא אמרה ונתנה והוא אדם חשוב וקבל בשתיקה הוה נתן הוא ואמרה היא דספיקא הוה וחיישינן מדרבנן, רק מהתו' משמע דלא כדבריו שכ' שלא הזכיר נתנה היא ואמר הוא דלא פסיקא ליה דלפעמים מקודשת באדם חשוב, ואכתי היכי קתני נתנה היא ואמרה היא להחמ"ח דמקודשת מדרבנן, וכמו דלא תני בברייתא נתן הוא ואמרה היא משום דמקודשת מדרבנן, ואף דבנתנה היא באדם חשוב דהוי כנתן הוא ואמרה היא דהוה קידושין מדרבנן, כמו שהביא הב"ש ס"ק כ"ב וכמ"ש הפ"י משום מראית עין שיסברו שהיו עסוקין מעסקי קידושין דהוה קידושין ודאי, וא"כ באדם חשיב ונתנה היא ואמרה דלא הוה עסוקין מעסקי קידושין להיות קידושין ודאי וליכא מראית עין ולא הוה קידושין אפילו מדרבנן וע"ש באבן פנה מ"ש ג"כ בזה, ובשאילת יעב"ץ ח"ב סימן מ"ז דאדם חשוב נקרא שאינו

מקבל מתנה, ולא משמע כן מסתימת הפוסקים וגם וא"כ נתת לשיעורין לפי ערך הנתינה שמקבל כל אחד וע' בשו"מ קמא ח"א סו"ס רל"ג ד"ה ומה שהקשה מעלתו (וע"ל סו"ס רמ"א וסי' ריד אות ח'):

ובפר"ח כתב על מ"ש בהג"ה ואשה חייבת במתנות לאביונים אין זה מחוור דאיש כתיב ולא אשה וכתב הריק"ש ששום פוסק לא כתב כן עכ"ל, ובדמשק אליעזר דהלא כתיב כי יגח שור איש וכו' וה"ה אשה דהרי השוה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וע"כ דדרך הקרא היכא דמזכיר רעהו כתב איש וכו', וזה טעות דהא דהשוה לאיש היינו דוקא היכא דהפרשה נאמרה בלשון זכר אבל היכא דכתיב איש ודאי צריך ריבוי וכתו' ב"ק ט"ו ומהא דלקמן מ"ד א' עש"ב, וע' בתו' יומא מ"ג א' ד"ה ונתן וסוכה כ"ה ב' ד"ה השוה, ובחמד משה ופמ"ג באש"א ס"ק י"ד דאלמנה ובתולה חייבות דמהכ"א לחלק בחיובא דיומא כמו בקריאת המגילה מטעם שהיו באותו הנס וכדאמרינן]בקידושין כ"ט א' ול' ע"ב[איש אמו ואביו תיראו משום דהאיש סיפק בידו לעשות והכי נמי דבלא רשות בעלה אין בידה מה לשלוח, וכן השיג בשבות יעקב הנ"ל והעיר ג"כ מב"ק ק"ט ב' גזל גיורת מהי איש ולא אשה או דלמא אורחיה דקרא הוא]וכה"ג בב"מ צ"ו א' ומכות י"ד א' בחוס' סוד"ה ה"ג רש"י[, גם בשאילת יעב"ץ ח"א סי' ק"כ השיג על הפר"ח, וע"ש בח"ב סי' ס"ח אות ב' שנשאל מפסחים צ"א ב' דאיש ממעט לאשה, והשיב דהיינו היכי דמייתי קרא ומ"מ טפי מסתבר להוציא קטן דאינו בכלל בר מצות, אלא כיון דכתיב איש תרי זימני ממעט נמי חד לאשה, ובלאו הכי גבי פסח שני:

סימן רנג

הגיע אני כעת ס' באר משה שנדפס מחדש ובא לעיני מ"ש בסוף קונטרס ברכת חכמים בדף ע' ע"ד נידון שאלתו בנידון הקארינקעס שכבר נדפס תשובתי אליו בח"א סי' נ"ג, ומה מאד נשתוממתי לראות שהביא מדעת עצמו ראייתי מהרד"ק כי שורק הוא הגפן המשובח כי בענביו לא ימצא חרצן, ושוב הביא ג"כ מתשובתי אליו וכתב עלי שלא זכרתי כי גם הוא כתב לי מהרד"ק, ולולא ראיתי בעיני לא האמנתי לכתוב כזאת בספר ואשר במכתבו אלי בשאלתו לא נזכר שום רמז מהרד"ק, ואיך יתכן שלא זכרתי מה שכתב אלי בשאלתו אחרי שכתבתי מפורש וכל זה נמשכתי לפי דברי שאלתו, אמנם הרד"ק וכו' וא"כ אין מקום לשאלתו, וכן נכתב בתשובתי הנשלח אז אליו בכחיבת ידי אשר השבתי לו תיכף, אשר בלי ספק נמצאת עדיין אצלו, וליתר שאת חפשתי בתכריך התשובות מהשואלים ומצאתי את מכתבו בשאלתו מיום ד' כ"ח מ"ח תרנ"ה שלא נזכר

כלל במכתבו רק שנתוכח עם אחד מגדולי הזמן שהיה במחיצתו שהיה דעתו לברך עליהם שהכל ושעל זה השיב בזה"ל ולדעתי בכל הטעמים אין טכ"ע לשנות הברכה דכיון דאינם גדלים יותר לא נקרא בוסר וגם מהא דאמרו בענבים עד שיגרעו אין ראיה גמורה דיש שם הרבה פירושים, וגם הא דנקראים קארינקעס בשם לווי (שגדלים בגרעציא על אי קרעטא) לא מיגרע גרע דכל הצמוקים נקראים ראזינקעס ולא ענבים, ומבקש להכריע דעתי דעת תורה וכן נעשה להלכה עכ"ל אות באות בלי שום השמטה, ולא כמו שכתב עתה בספרו שלא הזכרתי רק בקצור נמרץ מה שדחה השלשה חששות, ואשר בדבריו אין שום דחיה מזה כראוי לכל החששות שלא לברך עליהם בפה"ג) ורק שבתשובה בארתי באריכות שאין יסוד להערעור, וכתבתי שכל זה נמשכתי אחר דבריו לפ"ד שאלתו, אמנם הרד"ק בשרשים שרש שרק הביא בשם אבן גיאות כי שורק שהוא יין הטוב מהגפנים שבענבים שלא ימצא בהם חרצן ורד"ק לירמיה וכו' ועוד מכ"מ ובאהל מועד מאורבינו בשרש גפן בשם רב האי גאון כי שרק הם הגפנים שבענבים שלהם לא ימצא חרצן וכו' יע"ש באריכות. והנה מכתבו מונח תחת ידי להראות לכל מאן דבעי למידע והוכרחתי להודיע מזה לבלי לתלות בי בוקי סריקי בראותם את מחברתו להפוך הקערה על פיה במה שיוכל להתברר גם עתה לכל רואי השמש, ואם כי בחר לו לשון ערומים שלא זכרתי שגם הוא הביא דהרד"ק, נראה בעליל שרצונו להטות לב הקוראים לדמות ששניתי במכוון לכלול דבריו בתשובתי שידמו שזו הוספה מאוחרת לאחר משך זמן שלא זכרתי שכבר הזכיר זאת בשאלתו, ואשר מסתמא כתב כזאת גם לאחרים בהעלמת שמי אחרי שגליתי לו מזה בתשובתי, ואני אומר בסגנון מליצת הירו' רפ"ב דברכות ושקלים פ"ב ה"ו ומ"ק פ"ג ה"ז תרתי מלין עביד חדא דלא אמר שמועתא משמי והאחרון הכביד בכתבו שלא זכרתי שכבר הזכיר זאת בשאלתו, אשר נמצאתי מוכרח לברר זה לבלי להיות שתיקתי כהודאה חלילה, ואולם במשך זמן לאחר שהשבתי לו באו אלי עוד כמה מכתבים מרבנים במחוז וואלין ופאדאליען שנתתדש מחלוקת בסביבותם נידון הקארינקעס, ומחמת שהיה להם לטורח להעתיק תשובתי באריכות השבתי להם בקצרה הכרעת דעתי ושיוכלו להשיג תשובתי בשלמות אצל הרב דקאמינקא אשר הוא היה השואל הראשון שהודיע לי רק מרב אחד שנתוכח בזה ושהוסכם אצלם לעשות מעשה כפי הכרעתי ובמשך הזמן כתבו לי ג"כ עוד איזה מהשואלים והביאו דהרד"ק מישעיה ה' ב' וירמיה סי' ב' כ"א אשר היה לפלא בעיני באשר אין רוב הרבנים מורגלים לעיין בפירושי הרד"ק אשר שיערתי מעצמי שנודע להם ע"י תשובתי לקאמינקא שכתבתי לו מזמן רב מיום ד' כסלו תרנ"ה כרשום בתשובתי

אליו. ובנוגע לעיקר השאלה הגיעני בשנה זו מהאבד"ק ראוונא ממוש"ק י"א ניסן לאחר שראה הנדפס בספרי זכ"י מענין הקארינקעס והאריך בפלפולים במה שהעלה מקודם שהשיג ספרי וכתב שהרב המנוח מו"ה יוסף יוזפא מורה הוראה דברדיטשוב חלק עליו מכח דהרד"ק בישעיה וירמיה שהובא ג"כ בספרי, וכתב דלא נהירא לי ללמוד הלכה למעשה ממפרשי המקראות וכב"י א"ח סי' י"א דרש"י מפרש הוא ולא פסקן, וכש"כ הרד"ק דאין לו עסק רק בבאור פשטי המקראות, וגם שנעלם מהנ"ל פי' ר"ח בפסחים נ"ג א' דמשיגרעו היינו שיהיו לו גרעינין ופי' הערוך שהובא ג"כ באו"ז הלכות ערלה סי' שכ"ג ובהלכות סעודה סי' קס"ג וכן הרמב"ם בפהמ"ש דשביעית פ"ד משנה י' שלא הביאם כלל עכ"ד:

והנה על השגתו האחרונה כבר נתבאר במרווח בתשובתי בספרי זכ"י מה שהשבתי על זה, אולם מש"כ מהב"י אינו ענין לכאן שעכ"פ מבואר מהרד"ק שהמציאות כן דהגפן הטוב מוציא ענבים שאין בהם חרצן ובפרט שכבר הבאתי בספרי שכן דעת גדולי הראשונים ושכתבו כן גם בשם רב האי גאון, ומה גם דלמה שהבאתי בספרי ע"פ הבחינה אשר גם הקארינקעס יש בתוכם לובן וניכרים היטב החרצנים שבתוכן, וא"כ אין שום מקום לבוא בפלפולים בזה, ושלח לי ג"כ העתקה מתשובתו שהעלה מכבר מפ"ק דמעשרות משנה ב' הענבים והאבשים משהבאישו וברע"ב שנתבשלו כ"כ עד שהחרצנים שמבפנים נראים מתוך הקליפה וכן בירושלמי שם והובא גם בשנות אליהו וכן פוסק הרמב"ם פ"ב ממעשר הלכה ה' וע' בתו' ר"ה י"ב ע"ב ד"ה התבואה, וא"כ הו"ל למתני' לאשמועינן דין ענבים הללו למעשרות ולשביעית אימת חיובן בהני דאין להם חרצן כלל וגם למ"ש בספרי לא יועיל זה לתרץ קושיתו דהא אין החרצנים שלהם ניכר חוץ לקליפתן א"כ אין בהם האי סימנא דמתני' ויותר היה לו למיתלי בהבאת שליש השוה בכל מיני ענבים, והאריך בפלפולים ולבסוף העתיק מקצת תשובת אחד מגאוני זמנינו שדחה זה דאלו שבלא גרעינין לא נמצא בא"י ובסוריא רק באיי יון ובפרס ובאלו המקומות אין שם שביעית, והרב הנ"ל כתב שהוא רחוק דהא כתיב לא תחסר כל בה אפילו פלפלין כברכות ל"ו ב' וכ"מ, ואין זה בגדר דחיה דהגמ' מייתי מהא דכתיב על מאכל שטעם עצו ופריו שוה וללמדך שהפלפלין חייבים בערלה ואין א"י חסירה כלום וכתו' סוכה ל"ה א' דאף דאתרוג ג"כ טעם עצו ופריו שוה מ"מ אתרוג אין זה חידוש אם חייב בערלה, וממילא ידעינן דיש בא"י גם מין פלפלין אבל מהכ"ת לומר בהכרח שיש בה גם הגפנים שאין בהם גרעינים ממה דהכתוב לא מיירי רק על מין הגפן בכלל שאין א"י חסרה, וע' בהגהות הב"ח ר"ה י"ב ד"ה התבואה ואית דגרסי הבאושים ונ"ב כיון דגרסי

הענבים הבאושים למימר דסתם ענבים משיביאו שליש אבל בשאר מיני ענבים דהיינו באושים יש להם שיעור אחר ורק דגירסת הירו' והבאושים בוא"ו כו' יע"ש, ואם כי הגאון הנ"ל האריך בראיות דגם חרצנים איתנייהו בכל הענבים מנזיר ל"ד ב' ומע"ז נ"ו א' ומסיק הלכה למעשה שהיין הנעשה מענבים שאין להם גרעינין אין מברכין רק שהכל ואחריו בנ"ר ושמ"מ בע"נ ראוי שלא ישתה ליין זה רק בתוך הסעודה ובלא בפה"ג, ואולם כל זה לפ"מ שהציעו לפניו השאלה שאין להם גרעינין כלל אבל אלו הציעו לפניו השאלה כפי מה שביררתי בתשובה שגם הקארינקעס בהפתחם ניכרין הגרעינין וכמו שנתברר ע"י הבחינה, כפי הנראה מתוכן תשובתו שהיה מסכים ג"כ לברך בפה"ג לכ"ע וכנ"ל, ולכן למותר להאריך עוד בפלפולים בזה, ובזה נמצאתי עוד לדבר מענין אחד שבס' באר משה דף קל"ז ע"ד מתוארים הנהוגים שמתפלא שבתשובת זכ"י הנדפס מחדש השמיט כל התוארים אפילו מהגאונים המובהקים נבג"מ וכמ"ש בהתנצלותו בפתח דבר מספרו ובח"א סו"ס ע', ולא זכר מה שהשיב בעצמו בעצתו במכתב שנדפס בשמו בשדי חמד בכללים מערכת ח' כלל ק"מ מענין כזה:

ומלבד שאותם שהם בעלמא דקשוט ודאי ניחא להו שלא להפליג עליהם בתוארים, וגם לא ידעתי על מי יכוון מאותם שנבג"מ אשר מצא זכרונם בתשובותי ח"א וח"ב זולת מחותני המנוח ז"ל לבדו, ושבמכתבו אלי לאחר שנתפשט ספרי שהתאונן על השמטת התוארים כתב מפורש שבזמנינו שנתמעט כבוד התורה ראוי להפליג בכבוד הת"ח אשר המה בחיים להרים קרן התורה להיות דבריהם נשמעים, ואשר יקוה כי אראה לתקן זאת בהדפסת יתר החלקים בהפלגת התוארים מהת"ח אשר המה בחיים, והודיע אלי אז ג"כ ממכתבי הנדפס בשדי חמד, ולא ארצה להתוכח בזה אשר לא אוכל לצייר אשר בזה יתרומם קרן התורה במה שהגיענו בדור יתום הזה להעמיד גאונים בכל אתר ואתר שנתחדש ע"י איזה יחידים במדינתנו אשר זכו לשם מצד זה בהיותם נוחים לבריות בהפרזת התוארים לכל התובע חלקו בפה ושרו חכימיא למיהוי כספריא ועד"ש בסוף סוטה, ואם התירו הלימוד שלא לשמה כדי שיבא אח"כ לשמה ולא להרבות בתוארים כדי שיבאו עכ"פ ללמוד שלא לשמה, ואנכי השבתי לו אז בקצרה אשר לא אוכל לשנות דרכי בעבור איזה יחידים ואשר בהפקד התוארים לגמרי בהדפסה גם מאלה אשר הדומיה תהלחם בזה אין השלילה לפגיעה בכבוד אחד מהם, וכפי שהגיעו אלי מכתבים מגדולי הרבנים המצוינים אשר היו שבעי רצון מזה בהשמטת התוארים מכל השואלים, ורק אם ירצה שתהיה תשובתי נדפסת אליו מבלי הזכרת שמו כלל רק בסתם לרב אחד וכמנהג שאר מחברים אזי אוכל להפיק רצונו, ועל זה השיב תיכף במכתבו בבקשתו

שבכל אופן שיהיה שלא להשמיט זכרון שמו בשאלותיו, וכן עשיתי בחלק הזה גם בהנוגע לשאלותיו, וכמובן שאם הייתי נוהג להשמיט בדפוס לגמרי שמות השואלים אז היתה הקפידא יותר ראויה לחול ועד"ש בסוף הוריות מי אלה אשר מימיהם אנו שותים ואת שמותיהם אין אנו מזכירים, ומה גם בהיות דרכי להזכיר בפרטות דברי השואל ולהשיב על פרטי דבריו, אשר לב מבין ידע לערוך השואלים לפי ערכם בתורתם, ומי יתן שומע לי לערוך אלי מזולתי את מכתבם בלי שום תואר כל דהו מאד היה לרצון לפני אשר כבר קצתה נפשי להביט עליהם, הלא יתבוננו הקוראים כי נזהרתי מלהביא בספרי כמנהג שאר מחברים באיזה מכתבים מגדולי זמנינו אשר כמובן נמצאו הרבה מהם שמדדו במדה גדושה ובהביאי לפעמים מקצת דבריהם נזהרתי שלא ימצא בהעתקת דבריהם שום תואר הנוגע אלי:

ומה שהביא בבאר משה להשיג עמ"ש בהקדמת תשובת רע"א על דברת התוארים של הכותב הוא אבק חנופה, והביא בשם ס' מעשה איש דהוספת התוארים איננו בכלל חנופה רק כשאומר יפה עשית למי שאינו נוהג כשורה, הכה הס' לא ראיתי וכמדומה שגרם לו זה לשון הס' יראים להר"א ממיץ עמוד היראה ל"ח נ"ה וז"ל צוה צורנו בפרשת מסעי ולא תחניפו את הארץ ובספרי הרי זו אזהרה לחנפים, ופירוש חנופה שהזהיר הכתוב כל השומע דבר עולה ואומר פה הוא או אפילו שותק וכו' עכ"ל, ובהשגות הרמב"ן לס' המצות לרמב"ם שרש חמישי בד"ה והלאו שמנה בה"ג ולא תטמאו את הארץ וכן ולא תחניפו ממ"ש בספרי כו' והזהיר במקום הזה שלא יחניפו לרוצח בשוגג או ליקח הכופר ממנו, וע' בפירוש רמב"ן על התורה בפרשת מסעי, כי כל חנופה עשות היפך הנדמה לעינים כו', ושלזה אמר בבנין הכבד שאז תחנף הארץ תחת יושביה, ולראב"ע שם ל"ה ל"ד ולא תטמא נסתרת שבא על החנופה שהיא תטמא הארץ, וע' בארחות צדיקים שער החניפות ובצמח צדיק פרק י"ז, ובסוטה מ"ב א' למדו בכת חנפים שאין מקפה"ש ממ"ש כי לא לפניו חנף יבא, וכפרש"י ממ"ש ולא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב, שקרא לחנופה במה שהשתדלו לחפות על משפטי השי"ת ולשאת פניו מצד שלא עמדו בסוד השגחה אשר צדיק יבחן כדי להשגיא אחריתו ולפרסם צדקתו ללכת בארחותיו, וע' רש"י יומא פ"ו ב' החנפים ובויק"ר פט"ז ושוח"ט סנ"ב וקהלת רבה ה' ב' ובחוה"ל סוף ההקדמה ובמנוק ושער היחוד פ"ג וע"ש פ"י וחשבון הנפש פי"ז וכוזרי מאמר ג' ל"א ועכ"פ עיקר הנחת לשון חנופה על נשיאת פנים וכמ"ש בדניאל סי' י"א ל"ב יחניף בחלקות, ולשון הרמב"ם בהלכות דעות פ"ב הלכה ו' אסור לאדם כו' אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא מדבר בפה, והרי הוא למד בק"ו שלהגדיל מעלת חבירו

בפניו במה שאין בו דגרע יותר כיון שהוא בעצמו אינו נוהג כשורה בשפתי חלקות ופתוי להוסיף על התוארים, ולא לימרו דרבנן מחנפי אהדדי כקידושין ע' ע"ב, ועל זה אני קורא ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו וגו' והוא רחום יכפר עון וע' בתענית ח' א', ובפמ"ג לא"ח בראש אגרת השניה חלילה לדבר נגד חכמי הזמן כו' כי ידעתי דלא ניחא להו רק על הכותבים החנפים אני כועס עכ"ל. ובברית עולם מהריח"ד אזולאי לס"ח סו"ס תקכ"ב שמי שיש לו לב יתעורר בדופי גנות בקשת התוארים וכו' כי בדור יתום זה אינו ראוי לשליש ולרביע כו', ואנן יתמי דיתמי מה נענה אבתרייהו, והרי אמרו בעירובין י"ח ב' אומרים מקצת שבחו בפניו וכו', וילמדו בני אדם דרך א מהמקום שגם אם האמת כן אין לותר כל שבחו בפניו:

ומה שנסתייע עוד שהפלגת התוארים לפי הזמן ממ"ש בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ע"א אות ו' שבתשובת רשד"ם אה"ע סי' ס"ה ערער על מי שת שתאר להב"י החכם המופלא, שמתאר בתואר שאינו נוהג בזמנינו, ומשמע מדבריו דבכל זמן צריך לתאר כפי התארים הנהוגים, ומסיים ומה גם שמזמן הרשד"ם עד זמניי נתמעטה התורה ונתרבו התוארים: **והרי** אדרבא מבואר בהיפך לגמרי שהרשד"ם מתרעם על תואר המופלא שענינו כמו מופלא שבב"ד ומצד שבזמנו לא נהגו לכנות בתואר זה גם לחכם שבדור, והרחיד"א בשו"ת חיים שאל למד מזה שגם מי שמצד עצמו ראוי עליו התואר הזה, מ"מ צריך שיהיו התוארים נוהגין בזמן הזה, ולזה מתרעם שבזמנינו נתמעטה החכמה והוסיפו עוד בתוארים דפשיטא דבזמנינו ראוי לבטל התוארים לגמרי:

ובצואת הכנסת יחזקאל הזהיר שעל המצבה לא יכתבו רק הרב המפורסם ושם גאון לא יזכר כלל כידוע שאף בחיים לולא כבוד הקהלות הייתי מקפיד והייתי מוחק שם הגאון כי בעו"ה בדור הזה אין גאון יעקב וגאון ישראל עכ"ל, גם הנוב"י הזהיר שעל המצבה לא יהיה נכחב יותר רק הרב המפורסם וכמובא במכתב בנו שנדפס בנוב"י מה"ת ובהקדמת הלל בן שחר וז"ל כלום יש לנו בשת פנים מאבותינו שעל הרא"ש נמצא בתשובת הגאונים שלום להר"ר אשר בר' יחיאל ולא יותר עכ"ל, ובס' שער שמעון בדף כ"ח ע"ג באגרות הקדש מכתב ב' בשם הגרע"א שבסוף ימיו הסכים בגדר שלא להזכיר שום תואר בסל המכתבים לזולתו רק הרב וכו' ומזהיר שלא לכתוב ג"כ אליו רק תואר הרב וכו', ושן ראיתי בשמו בעוד איזה חבורים, גם בשערי שמחה אחר ההקדמה במכתבו מב' א"ר תקצ"ז יע"ש, ואם כי כבר הארכתי בתשובה בספרי זכ"י ח"א סו"ס ע' שהוא דבר קשה מאד בימינו לבטלם לגמרי במכתבים בלתי אם היו מסכימים על זה איזה רבנים דפקיעי שמייהו בכנופיא להזהיר על מי שיחפוץ להשיג מענה מאתם שלא

יכתוב עליהם במכתבו שום תואר וממילא היה נתבטל הפלגת התוארים בהתאמצם להתדמות לרבנן קשישאי שפרקו מעליהם ההפלגות היתירות, וגם הגרע"א במכתבו לבניו מהדפסת התוארים בתשובותיו לא ניסה רק להפחית התוארים מרוב השואלים וגם בזה לא עלתה בידו לצאת ידי כולם, אשר בהיות כמה מגדולי הדור מחביריו ומהם קשישאי מניה הוכרח להניח אחריהם לבד התואר המוסכם בפי כל:

ואם כי ידוע לכל כמה אני מתרחק מהפרזת התוארים ואני סובל הרבה בזה מתערומותם בהיותי בעיניהם כגוזל כבודם שזיכוהו רבים, ומהם שנמנעו מלבוא בכתובים אלי מצד מניעת תוארי הפלגה הנהוגים בזמנינו, ומהם שבאו לביתי להראות לי איזה מכתב מרב מפורסם והחזרתי להם תיכף באשר לא היה בו שום ענין חפץ ודימו כי אולי לא קראתי כולו והשיבו אותו לידי שנית והראו לי על התוארים למעלה לאמר קרא זה, ובכלל אני מונע הרבה מלהשיב במכתבים לאלה המשתדלים אחר ריבוי התוארים אשר יחתרו לזה באמצעים שונים ותובעים חלקם בפיהם ובפרט במקום אשר אוכל לצייר במציאות רחוקה שידפים בהמשך הזמן את מכתבי, ועם כל הזהירות שלי בקביעות לא עלתה בידי רק תרעומות הרבה ושלא לשנות מהרגילי לאלה אשר אני מכירם מכמה שנים אשר לא ימצאו מקום להתלונן אשר אני כותב עליהם תמיד כפי המורגל ואשר יסתפקו בהשגת תשובתי להשיב להם על פרטי שאלתם והיותם רחוקים בהשתדלות יתירה על בקשת הפלגת התוארים, ומהם ידעתי כי השמיטו בעצמם בהדפסת ספריהם תואר הגאון שכתב עליהם בעל שדי חמד וכי"ב המורגלים בהפרזת התוארים אשר בענות רוחם ידמו שאין תואר זה הולמתם, ואם כי הרבה מזולתם אשר לא הגיעו לקרסולם בהיותם ממרחק המקום ובהיותם מגיעים אלי העתקת מכתבים רבים מחכמי זמנינו א בכתב ואם בדפוס אשר הפליגו בתוארים הנהוגים אשר לפעמים לא מצאתי את לבבי לעמוד על דעתי לשנות מהנהוג לבלי להיות השלילה כפוגע בכבודם שזיכו להם אחרים ואני מוכרח לפעמים לחקות אחרי זולתי, ולפעמים היות הדבר נדרש מפני דרכי השלום והיות והיות מטרתו להשקיט עניני מחלוקת בעירו ולהיות דבריו נשמעים אשר קשה לשום דרכי ולפלס שלא יצא מפי עטי הפלגות יתירות לכבדו נגד זקני עירו, וכמעט נוכחתי בענין התוארים אשר פרצו אחדים בדורנו ואשר זכו לשם מצד זה באשר הרבו גאונים בדור יתום הזה לאלפים ולרבבות, ואשר היותר נזהר בזה לשום דרכיו להתרחק מהשקר והחנופה בלתי אפשרי שלא יכשל לפעמים להטותו מהדרך, עד כי כמעט היה למשל בפי בזה כי צדקו דברי החוה"ל כי מן הזהירות הרבה שלא תזהר, ואולם בהדפסת ספרי על התשובות לשואלים אשר גם בזה המורגלים בהפלגת התוארים

השכילו לעשות להשמיט לגמרי שמות השואלים, אבל אנכי לא מצאתי הדרך הזה לנכון ובפרט היותם רובם פקיעי שמייהו, ואמנם בענין התוארים והפלגות היתירות הנהוגות במילי דכדי ולהפיצו ברבים אשר מהראוי להתרחק מזה בכל האפשר, ובפרט שלא היה בלתי אפשרי לכתוב כפי המורגל בכתיבתי ולביא ג"כ בטענת חזקה בדפוס לאלה שזכו בהשתדלותם שלא לשנות מהנהוג, ואשר אז בצדק יתלוננו המבינים בראותם עולם הפוך והייתי מוכרח להוסיף בדפוס לאלה שלא הייתי מורגל עד כה בהפלגת התוארים, אמנם בהפקד התוארים לגמרי גם מאלה אשר הדומיה תהלתם ואשר בעיניהם אין להתוארים שום שיווי כלל ובפרט בזמנינו אשר הוא מטבע שפסלתו מדינה, והמה ישכילו שהיה בהכרח לעשותו באופן שלא ימצאו זולתם שום ענין הפוגם בכבודם, ואקוה אשר גם הבאים אחרי יבחרו להם הדרך הזה אשר היה נהוג מעולם ואשר היא לתפארת בעיני כל חובבי האמת, ודי בזה כעת. ומה שנסתייע הבא"מ מהמכתב הנדפס בשמי שהשבתי לבעל שד"ח, גם לפי דמיונו שיש כאן חזרה בהדפסת ספרי ממה שהשבתי לו בעצתי, לא היה להפליא בזה אם בערך קרוב לעשר שנים הרגשתי מכמה ענינים בחליפות העתים הקלקול בזה ואשר בהשמטת התוארים לגמרי בתשובתי לכל אחד מהם דמיתי לצאת ידי כולם בזה, וכי לא זכר מה שאמרו אין אדם עומד על ד"ת אלא א"כ נכשל בהם, דברים שאמרתי טעות הם בידי, כאן כמשנה אחרונה, הדר ביה רבא וכדומה רבות, אך כאשר אדמה גם כעת אשר לא יכולתי ליעץ אותו באופן אחר ממה שנאמר שם לפי שהובא הספור גם בספרו שד"ח שמצד מעשה שהיה ע"י תרעומות רב אחד במה שלא תיאר אותו כמו שתיאר אותו רב מפורסם בדורנו (אשר המציא השיטה החדשה מהפלגת התוארים ולכתוב תואר גאון לכל רב ורב) ולזה יעץ אותו רב אחד מאיזה קהלה קטנה לכתוב על כל אשר בשם רב יכונה בתואר גאון, כי העדר תואר זה נחשב להעדר כבוד בדורנו, ומאז התנהג להשתמש בתואר הגאון לרבנים רבים, ורק אחרי שנכשל פעם אחד באברך שהטעהו ע"י מכתבו ושבהיותו מתפאר בזה בפני כמה אנשים נתפרסם הדבר והודיעו אליו שהיה זאת לפלא בעיני שלמים וכן רבים ועלה בדעתו לגדור בעדו שלא לכתוב תואר גאין לשום אדם וכן בהביאו בקונטרסו דברי איזה רב מרבני דורנו שלא להדפיס שום תואר וגם על הראויים לזה וכמו שהשיב ר"י לר"א כשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידיך כו' עכ"ד:

עתה ישפוט נא הקורא האם יכולתי ליעץ אותו לשנות דרכו לגמרי שלא לכתוב לשים ם רב רק בתואר הרב אשר כמובן שהוא בלתי אפשרי לעשות כזאת בזמנינו מרב יחידי, ובפרט בהיות דרכו לבוא במכתבים לרבנים רבים, ואם כי יוכל להיות אשר בתומתו

לעת זקנותו יתעורר מעצמו בלי עצת זולתו לבחור הדרך הישרה להשמיט התוארים לגמרי אחרי אשר לא יהיה לו עסק בחליפות מכתבים רבים לרבנים שונים להציע ספיקותיו ולשאול בעצת כל אחד בכל הפרטים, ועכ"פ האם יכולתי ליעץ אותו לעת כזאת להניח הרגילו לגמרי ממנהגיו בשאר חבוריו שהיה מתנהג באותו פרק וכנודע לכל אשר בענותנותו הוא מפזר הרבה בתוארים ואשר ההרגל מיפה החסרון, האם לא היה כמתמיה ביותר אם היה מתרחק פתאום ביותר אל הקצה האחרון ולקבל עליו תשובת המשקל מצד הסיבה שנכשל באברך אחד, ולא היה עלי רק להזהירו להיות זהיר להבא שלא להכשל עוד במה שיהיה לשיחה בפי הבריות ולהזהר כל מה שבאפשרי לפלס דרכו לאחוז הממוצע מה שהוא בהכרת למנוע התרעומות ושלא לצאת לגמרי ממנהג העולם ושלא להפריז בתוארים הרבה יותר על המדה ולא לשמוע עצת המיעצו לכתוב תואר גאון על כל אשר בשם רב יכונה, ושלא לכתוב תואר זה על מי שלא הוחזק עדיין בעיניו אם הוא ראוי לזה:

ואמנם בעל באמ"ש בהיותו הולך בשיטתו אשר הפלגת התוארים הוא הרמת קרן התורה בזמנינו ולכן הרשה לו להדפיס כל המכתבים הנמצאים בילקוטו בעעינים שלא יוכל הכותב להעלות על הרעיון שיבא לדפוס ולא כל הבא בכתב להראות לאנשי עירו ניתן להדפיס, וכל עוד שאין המכתבים למראה עיני אשים מחסום לפי עטי בזה אשר כמובן שלא הנחתי העתקה ממכתבים כאלו אם שלפי זכרוני המה רשומים בלבבי, וגם מהדפסתו אותם חנא תועלת מה להוסיף זריזות שלא להשיב במכתבים למי שאינני מכיר היטב את תכונתו רק ממכתביו:

ואם כי יש לדון לכף זכות לאיזה מהם המביטים בעין רעה על העדר התוארים מהשואלים בדפוס בהיותם יושבים בין צנינים והחותרים למנוע קבלת רב אב"ד אשר תכון הצלחת ותפארת העיר בהיות דבר אחד אשר כולם ילכו לאורו ולהיות כפופים אליו בהיית עטרת הרבנות הולמתו בעירם, אמנם לא בהפלגת התוארים יעלה ארוכה למחלה הזאת מהמכה המתהלכת, והדבר מוטל על אלה השוקטים על שמריהם אשר אין כל שטן בעירם ופקיעי שמייהו לגדור הפרצה ושלא יתנו לשועלים המחבלים כרמים להכנס בגבול שאינו שלהם, ומכש"כ בעיר שרוצים מחדש למנות דיין בעירם מאלה החותרים בערמתם במסתרים, אשר יצטדקו בפני הבריות שהתמנותו רק לדיין ומסייע לרב, שאין ההתמנות שלהם כלום כל שהוא שלא ברשות הרב ושיחתום בראש על קבלתו וכמ"ש בתשובת הרשב"א סי' ש' וז"ל כי שורת הדין מי שמתנה עם הצבור לשמש בפניהם בדבר מן הדברים אינו מתנה בדוקא שיהיה הוא משמש בעצמו לעולם בלי סיוע מאחר וכו' וכן

שנינו בתוספתא מי שהיה כו' והגיע זמן הרגל ומבקש לילך לביתו יכולין לעכב על ידו עד שיעמיד אחר תחתיו כו' שאין להקהל למנות אחר לסייע בשום דבר לבד מי שימנה שעל דעת כן וכו', והובא בשו"ת דברי ריבות מהר"י אדרבי סי' קי"ו וכתב א"כ בנ"ד כיין שהק"ק קבלוהו עליהם לרב זה כמה שנים להורות להם את המעשה אשר יעשו סתמא דמלתא דעת הקהל ודעת החכם היה מעיקרא שאם פעמים יהיה צריך לסיוע שיעמוד אחר תחתיו ואותו האחר הוא מי שירצה החכם, לפי שכמו שמתחייב להעמיד אחר ואינו רשאי להפטר מהשמוש כמו ששנינו בתוספתא כך הרשות נתינה לי להעמיד מי שירצה ואין כח בקהל להעמיד מי שירצו כי כבר סלקו כחם מזה במינוי החכם כי עליו המלאכה לגמור עכ"ל, יע"ש באורך יותר, וע' ביו"ד סי' רמ"ה סכ"ב בהג"ה וע"ש בגליון רש"א בשם תשובת מהר"ש הלוי חיו"ד סי' ס"ח אדם שממנין אותו על הצבור כו' וע"ש שיעמוד אחר לדרוש הוא פגיעה בכבודו. ונ"ל ראיה מפורשת מברכות ס"ג א' ד"ה בששניהם שוין אם באת במקום ת"ח ואינך גדול ממנו אל תטול עטרה לדרוש במקומו, וע' רש"י שבת ק"ד א' ד"ה פה סתום בשעת המפזרים כנס אם יש גדול ממך. שוב מצאתי בשו"ת רד"ך בית כ"ב חדר ט' שהעיר מזה, והעיר ג"כ מעירובין פרק הדר (ס"ג א') רבינא סר סכינא בבבל א"ל רב אשי מ"ט עביד מר הכי כו' ואע"ג דרבינא תלמיד חבר הוה כדמשמע התם יע"ש (ושם הועתק בטעות בשיטפא דלישנא רב חסדא סר סכינא כו' ממש"ש רב המנונא אורי בחרתא דארגז בשני דרב חסדא יע"ש). ושם דאיענש ר' אלעזר מהגרוניא משים דבדק סכין באתריה דרב אחא בר יעקב וכו' וע"ש באריכות שהוכיח מכמה ראיות דכל שהרב דר שם אתריה קרינן ליה, וכל בני עירו כפופים תחתיו הואיל ואין בעירו כמותו וכש"כ שכבר קבלוהו לרב וגמירי דמעלין בקדש ולא מורידין שלא עשה דבר שלא כהוגן עד שנאמר שבשביל זה הורידוהו כעובדא דר"ג בפתה"ש וכו' יע"ש שהחמיר בהפלגה יתירה בעונש של העובר על זה, והביאו גם בשו"ת לחם רב מבעל לח"מ סו"ס ע"ג יע"ש מה שהעיר בזה והארכתי בתשובה:

ועכ"פ הדין פשוט דדיין המתקבל בלי רשות הרב ואפילו החזיק כמה שנים בעיר מצד שלא היה ביד הרב למחות, ואין בידו שום מכתב בחת"י הרב דמתא מנתינת רשות לדון ולהורות בעירו, ודאי הדין פשוט שהמחזיק בידו והממנה אותו עובר בלא תעשה וכח"מ ר"ס ח' וכמו שהאריך בשו"ת שם אריה חא"ח סי' ז' בעובדא דידיה שהיה ענין השאלה בנוגע לעניני ירושה מחזקת הרבנות שנחלקו בזה רבוותא ומ"מ העלה שאם כה יעשה כדבר הרע הזה להשיג גבולו הרי הוא כקל שבצבור ואסור לדון ולהורות ומחמת זה לבד פסול לדון וק"ו מכה"ג דאין דנין אותו מפני כבודו אינו יכול לדון לאחרים משום

התקוששו וקושו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים וכר"פ כה"ג ומכש"כ במי שאינו רוצה לציית דין וגם דהוה כחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו כמשנה בבכורות ל', וביו"ד סי' קי"ט בחשוד על האיסורין אין לו נאמנות עליהם, ועוד דרשע פסול לדון ולהעיד דלא גרע מעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו דנקרא רשע ומכש"כ דאסור להורות באו"ה זכו' וחכמי הדור עליהם מוטל לגדור ולעמוד בפרץ ולהעמיד משפטי הדת על תלם וע"ש באריכות, ודי בזה להעיר לב הולכי תמים והחרדים לדבר ה' ואין עת האסף פה כעת לדבר מפרטי הענינים בזה:

לוח הטעות מח"ב

בספרי תשובת זכ"י ח"ב סי' קל"א דף מ"ג ע"ב שורה א' בעל הש"ס ר"ל בעל השמועה: **שם** שורה כ"ג בירו' סוף כלאים צ"ל ר"פ ג' ותו' מ"ק כ"ה א' ד"ה ור' חייא, שם שורה ל"ז תלמודו צ"ל תלמידו והארכתי במערכת השמות המשתוים בתוא"מ ערך ר"ה וערך ריב"ח. שם שם ע"ד שורה ה' יש לציין וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סי' קפ"ח:

בסי' ק"ו בדף כ"ד ע"א שורה ג' חלק הגוף צ"ל מגוף, שם שורה ח' וגם במומר לערלות ממש וכי הותר לו לעבור על איסור אכילת חמץ בפסח, וכעת הגיעני מכתב מהשואל כי לא נזכרו דברי אלה במכתבי אליו, אתמהמה, עכ"ל. והנה אנכי הדפסתי מכתבו לפי הרשום בהעתקתי, ואולם חפשתי כעת אחר גוף מכתב השואל מקונטרסו אשר נכתב בכת"י סטארטיוו אשר מסתמא שלח קונטרסו, אז לכמה מקומות וראיתי שם כעת שכתוב בזה"ל כשיבא אליהו אולי ימצא לטהר את הנמולים שלהם שיהיו מותרין לאכול בפסח, וממכתבו זה נראה שדעתו שהמילה פסולה כו' ושהמוהל בלי מציצה בשבת מיקרי מחלל שבת גמור וכו', ושכנראה מהנדפס בתשובתי שהבנתי מדברי מכתב הריל"ד שיהיו העולים בלי מציצה מותרים לאכול חמץ בפסח כשיהיו גדולים, ואין זה במשמעות לשונו רק על אכילת פסח לערלים שנמולו בלי מציצה שאולי יטהר אותם אליהו, ומחמת שהכתב היה מטושטש מאד מהסטארעטיוו והיה קשה לקרותו ולא שמתי עיני על תיבות יבא אליהו ולכן הבנתי שמדבר לענין המולים שלהם בלי מציצה שלדעתו יהיו מותרים ג"כ לאכול חמץ בפסח, וזה לא נמצא בתשובתו כפי שקראתי כעת בהעתקת דבריו, ועכ"פ עיקר דבריו המה בטלים מעיקרן, והוא דבר זר ומבהיל שיהיה הבן נידון כמומר לערלות בשביל פשיעת האב שאין בידו לתקן אחר שכבר נימול, ובל"ס שהשיב לו זה רק בדרך צחות ובדיחותא וכמבואר שם:

לוח הטעות מח"ג

דף ד' ע"א שורה מ"ד נכתב צ"ל נדחה, ו' ע"ב ט' ט' צ"ל ט"ו, מ"ג סד"ה צ"ל סל"ז וסר"ה, מ"ט ובתא"ח צ"ל ובח"ס סא"ח, ע"ד ל"ד קכ"ח צ"ל קל"ח, ז' ע"א ח' ח"ב נ"ל ח"א, ט' ל"ז נשמט וחאה"ע סו"ס ס"ז, ל"ג סתירת כצ"ל, ח' ע"ד נ"ב בא"ח צ"ל בחש"א, י"ד ע"ג מ"ב ממאכל צ"ל ממא"ס, עד כ"ח מפט"ז צ"ל מהט"ז, נ"ח סי' נשמט מ"א, ט"ז ע"ב ב' סו"פ נשמט ה', שם ל"ט סתס"ח צ"ל סתס"ז, מ"א שרוי צ"ל שרי, נ"ה קכ"א צ"ל קנ"ח, י"ח ע"א מ"ז לה"ש צ"ל לח"ש, ע"ב י"ח סי' צ"ל סוף, י"ט ע"ב י"א לאח"ז צ"ל כלאח"י, כ' ע"ב כ"ב רכ"ב צ"ל רי"ו, נ"ז רפ"ו צ"ל רס"ו, כ"א ע"ג מ"ג ע"ש צ"ל ובב"ש, כ"ב ע"ב ל"ד וכתפח כצ"ל, שם ע"ד ל"ח כמים כצ"ל, כ"ג ע"ב ל"ח פ"ג צ"ל ק"ס, כ"ד ע"א ל"ח קמ"ז כצ"ל, כ"ה ע"ג מ"א שהרי צ"ל ולהכי, כ"ו ע"א ט' סתמ"ז כצ"ל, ע"ב מ"ד במאירי כצ"ל, ע"ג מ"ב ר' צ"ל ח', נ"ג ז' צ"ל א', ע"ד ז' בכבוש כצ"ל ח' אמרתי כצ"ל, מ"ט דבמסירה צ"ל דמכירה, נ"ב וקס"י כצ"ל, כ"ח ע"ד כ"ג ר"ט צ"ל צ"ט, כ"ט ע"ב ל"ג ו' צ"ל י"ב, נ"ד להת"ש נשמט ואף, ל"א ע"ג ל"ג תליתאה צ"ל תנינא, ל"ד וע"ש נשמט בתליתאה, ל"ג ע"ב י"ז מהרי"מ כצ"ל, ל"ז ע"ד נ"ב בשריפה בכל צ"ל בתחלת שש וכל, ל"ח ע"א כ"ה ס"ד צ"ל דף, במפתחות מ"א ע"ב כ"ח כ"ו צ"ל פ"ו: